

Den lusthof van het cureren der peerden

<https://hdl.handle.net/1874/214238>

Handwritten: *Handwritten: OPA 6302-11. C. 209*

DEN

LUSTHOF

VAN HET CUREREN DER

PEERDEN

Beschreven door MR. JACOBUS de
SMET, Peerde-meester in Borger-
hout buyten de Stadt Antwerpen.

Antwerpen, By Gillis Verhulst / inwonende
inde Woyse-straet in Sinte Jan. 1686.

O P-D R A C H T

Aenden Edelen , Wijsen , ende seer
Voorsienigen Heere, Heere Theo-
dorus van Roosendael, Heere
van Schellebelle , Wan-
Seele, &c.

MYn Ede'beer ,
Het is nu gheleden , ontrent de
twee laeren , dat u Edelheyt my voor-bielt ,
dat ick mijn practyck , wel diende door den
druck te laten in't licht comen , t'welck heeft
gansch mijn ghemoet , soo heftigh aenghedre-
ven , dat ick dagh ende nacht , heb moeten
practiseren , ende uytputten tot inden grondt ,
het laest van mijn secreet , om aen u Ede:
ende alle Lief-hebbers te vergunnen , t'welck
door een oprechte liefde , tot u Ede : ghe-
neghen , de ghene die daer spruyt , uyt meer-
der obligatie , als dat ick oyt mijns daeghs ,
hier mede can vergelden , als dat u Ede :
goet

goetheyt voor my heeft ghedaen, is my seer
wel bekent, ken wilse hier niet verclaeren,
soo langhe als ick leven sal, soo wil ickse
openbaren, en thoonen mijn goet gunst, dat
ick tot u ede: ben gheneghen, door dat ick
wel gis, niet moghelyck te sijn, dat ick sal
moghen volherden, en connen eens voldoen,
hier nochte op deser aerden, daerom soo dat
ick hope, dat u ede: mijne goetgunstighbeydt
in desen, aen u ede: toe ghe eyght, niet sult
onbillich aennemen, maer ontfanghen met soo
daenigh ghemoet, en hert, alst aen u ede: op
ghedraghen werdt, biddende Godt almachtigh,
dat hy u ede: wilt sparen in gesontheyt ende een
lanck leven, met u ede: ghebeel familie, ende
ons alle vergunnen eenen sulcken tijdt, inden
welcken wy van gheenen baet ende nijdt, t'wist
en tweedracht, ofte eenighe jammerlycke ellen-
digheden, van Crygh Oorloghe meer en weten te
spreecken, ende leven in vrede, t'welck ons den
Heere Godt gheve.

U. L. Oodtmoedighen Dienaar,
JACOBUS de SMET.

DEN LVST-HOF VAN HET

Cureren der Peerden

Eerlaeme , Goedertiere , Lief-hebbers
der schoone Conste van het
Cureren der Peerden.

Leest , begrypt , onthout , op dat
ghy wijs wordt.

Door

Oor de Liefde ; tot U. L.
bedwonghen sijnde , hebbe
ick in't licht laeten comen ,
desen Loffelijcken LUST-
HOF van het Cureren der
Peerden , niet alleendelijck
dienstigh voor Smidts en
Peerde-meesters , maer is
mede seer dienstelijck voor
alle Heeren , Cavailliers , Coutsiers , Ros-cammers,
Voerlieden , ende alle ghemeens Landts-lieden,
die door het lesen ofte wandelen van desen Lust-
hof , sullen komen tot de rechte kennisse , van
alle de ghebreken , ende remedien der Peerden,
die door eenighe kleyne dinghen lichtelijck mo-
ghen gheholpen worden , ick hebbe desen door
mijn ervarentheydt , seer subryl ende sekerlijck
bewesen , dat soo ick meen in dese Landen ,
en in onse Nederduytsche taele , nimmermeer en
is uyt-ghegaen , nochte int licht ghebracht en is
gheweest.

Bedenckende hoe veel ontalbaere ghebreken
beswaerlijcke roevallen ende sieecten , dat de Peer-
den daghelijckx onderworpen sijn , daer by de
grootte dolinghe ende slechte kennisse , van vele
hedens-daeghsche Meesters , die op hunne slechte
authoriteyt , ofte vremde opinien , laeten rusten
den ganschen rijckdom van sommighe persoonen ,
als Lans-lieden , Voer-lieden ofte andere , die
somsijds niet anders en hebben , om hunnen cost
daer mede te winnen , ende by de rechte kennisse
vanden

Meester, moet onverfienigh ſterven, te meer dat men in dese Nederlanden, niet ſonder de Peerden en mach bouwen, ende onghebouwt gheene vruchten en moghen winnen, tot onderhout van ons menſchelijk gheſlachte, ende wy als Broeders in dese Wereldt van Godt gheſchapen weſende, om dat wy alle malkanderen ſouden beminnen als Broeders in Chriſto t'welck my aenghelockt heeft, alhier te beſchrijven door mijn neerſtigh onderſoeck ende groote ervaerentheyten eenen Peerden-meester boeck, die ick verdeelt hebbe in dry deelen ofte boecken, waer van den inhoud is deſen.

Dat eerste boeck, ofte deel is behelſende, de Annanthomie, ofte afdeelinghe vande inwendighe als uytwendighe deelen, ende lit-maten hoe dat de ſelve gheſchapen, ende aen ofte in malkanderen ghewaffchen ſijn, ende wat dienſt dat jeder lit, aen malkanderen doen can, tot het roeren beweghen ende onderhouden, van't gheheele lichaem, daer by een rechte verklaringhe van den ommeloop des bloedts, die in de Peerden ende in alle Bloet-rijcke Creaturen, met een continueel beweghen, ende roeren des herten, het bloedt in een half gheheele, ofte ten langhſten in twee uren rontom ende over al het Lichaem gheſonden wordt, ende is verdeelt in 31. Capittelen, ende verciert met diverſche ſchoone Figuren vande af-deelinghe, ſeer fraey om den Leſer, lichtelijck te komen tot de kenniſſe der Lidt-maten, op dat jeder gheſchieckt Peerde-meester, wel behoorde de rechte kenniſſe van alle Inwendighe, als uytwendighe lit-maten

te hebben, om darmen in alle siekten ende ghebreken,
te sekerder mocht oordeelen ende wercken, want die
doet dat hy niet en can, selden heeft hy daer eere
van.

In het tweede Boeck salmen vinden, de kennisse
ende teekenen van alle siekten, ofte qualen,
oock mede waer van dat de selve voorts gheco-
men, oft uyt wat humeur datse ghesproten sijn
daer by bewesen, seer veel goede ende wel beproef-
de remedien, tot jeder quael seer dienstelijk ende
sekerlijk, want ick die door de daghelijckxsche
experientie ghenoech ghe-experimenteert ende ghe-
probeert hebbe, waer van ick den goedertieren
Leser wel magh verskeren, van alle het ghene dat
ick hier bewesen ofte gheordineert hebbe, t'selve
door mijn eyghen ondervindinghe alsoo becomen
te hebben, ofte ten sy daer ick den Leser Waer-
schouwen t'selve uyt ander Boecken, ofte door
het segghen van ander Meesters, ende niet beproeft
te hebben, daerom soo magh hem een jehelijck
seer wel betrouwen, op het ghene alhier verordi-
neert ofte bewesen staet want soo doende sul ghy
met lusten wandelen, door desen Hof vande schoo-
ne conste van het cureren der Peerden, want voor
een man die kennisse heeft van alle medicamen-
ten, daer by kennisse vande ghebreken ofte acci-
denten, het is maer eenen lust om inde curen voorts
te wandelen, want alle accidenten vers wesende,
neme de selve voor lust aen, want ick sekerlijk
weer de selve te moghen ghenesen ende wandelen
als door enen fraeyen Lusthof, met volle ghenoe-
ghen

ghen ende pleyfier.

Desen tweede Boeck hebbe ick verdeelt in 50. Capittelen, ende aenghewesen over al in marge, oft kant cladden, dat is aende sijden aenghewesen, wat voor remedien datter aengheteect staet, op dat den Leser lichtelijck soude moghen vinden, alle t'gene hy aenstonts van doen heeft, ende door het langh op soecken, het Peert somtijts soude moghen doot wesen.

In het derde Deel bewijse ick alle de naemen van alle de medicamenten die hier in verordineert staen soo wel in't Latijn als in't Duyts ofte alsoo datmen de selve in Vlaenderen als Brabandt noemt, om datmen de Kruyden ende andere vochten in d'een Landt anders als in d'ander heetet, soo noeme ick in veel diversche soorten, op dat alle man den eenen ofte den anderen naem, soude kenbaer, wesen maer niet alleendelijck de naemen, maer oock bewijse ick de nature, kracht ende werckinghe, ende waer dat de selve groeyen ofte becomen sijn, niet alleendelijck vande Kruyden en Blommen, maer oock mede bewijse U. L. alle vochten, houten blaederen, Creaturen wortelen Vruchten steenen Metaelen en mineraelen, jae alle Elementen, alles ende elck stuckx wijs, wat Cracht ende eyghenschap dat elck in hem selven heeft, van alles dat den aertsboden in ende op hem heeft, ende t'ghene hier in desen Boeck verordineert staet, daer by bewijse ick wat Cracht, dat jeder simpel cruydt ofte ander heeft, om alle soorten van accidenten te ghenesen, onder de
me nlsche

menschelijcke Creaturen t'welck seer gerieffsaem voor den ghemeynen man is, die hun selven ende alle hun huys-ghesin, ofte somtijds die arme menschen, voor eenen Godts loon moghen helpen, met een kleyn remedie, daer sy somtijds anders, langhe souden moeten quellen ofte sterven, t'welck inden eersten seer lichtelijck gheholpen mach worden, ick brenghe alhier in't licht, hoe datmen alle Olie van de Inlandtsche Cruyden maecken sal daer by alle de Crachten der selver, ende vande die hier van vremde Landen ghebrocht worden, beschrijve haere Crachten, daer by veel-der-lye Salven, Waeteren Siropen Confectien Iuleppen Purgatien opiaten en ander hoe dat de selve moeten ghemaect worden, ende van wat Cracht dat de selve sijn, ende hoe ende op wat tijdt dat alle Cruyden moghen ghepluckt ghedrooght ende onderhouden worden, op dat jeder meester sijn eyghen Cruyden plucken vergaederen ende onderhouden sal sonder bederven, daerom hebbe ick de selve ghestelt volghens den a b c, op datmen de Cracht, van al t'ghene in desen Baeck verordineert staet, lichtelijck soude moghen ghevonden worden, t'welck seer goet ende dienstigh is voor alle menschen, want sy daer mede alle de crachten van de Medecijnen sullen leeren kennen, vergaederen maecken, ende weten hoe de selve sullen moghen ghebruyckt worden, tot groot voordeel van den ghemeynen man, want daer door soo moghen de menschen, ende Beesten ghenelen worden, van alle soorten van quaelen, daer-en-boven, soo hebbe

hebbe ick uytghelaeten; alle duyvelsche Secreten;
als Superstitieufe Calomnicufe ende ander belesin-
ghen, de welcke den mensch soudē brenghen tot
inde uytterste duysternisse, en ick soude daer van de
oorlaecke wesen, t'welck my leet soude sijn, als
jemandt door mijne boose Leeringhe moeste ver-
loren gaen ende comen tot inde uytterste ver-
dommenisse, dat is de reden, dat ick alhier niet
een en wil beschrijven, nochte by setten, ick hebbe
alhier uytghelaeten, te beschrijven, het Cureren
ofte ghenesen van het snot, t'welck ick door seer
veel ende neerstich ondersoek, ten lesten ghevon-
den hebbe, ende alhier niet en wille beschrijven,
want de Cuere te swaer is voor den ghemeynen
Man, dese dient groote Meesters ende Lief-hebbers
die voor het leeren van alsulcke schoone ende
noyt ghevonden consten, betaelen willen, daerom
sal ick de cuere van het snot, in een cleyn Boeckx-
ken, laeten in't licht comen, want ick dese groote
geuvonden Conste, niet en wil, voor de wereldd
verdoofte ende verloren laeten ghelijck als datter
veel Smits, ofte Peerde Meesters sijn, die hunne
Consten, ofte wetenschap, seer secreet ende verho-
len houden, die in't licht niet en worden ghe-
braecht, jae selver aen hun eyghen kinderen niet en
willen leeren, vreesende dat sy hun inden ouden
dagh, daer door soudē beschadighe ofte verdruc-
ken, t'welck ick door de liefde tot U. L. alhier
uyt het diepste van mijn herte, ben uyt puttende,
ende u mede deelachtigh maeckende van mijn veel
geuvonden Consten, niet bedenckende op de ver-
druckinghe

druckinghe, van den ouden ofte jonghen dagh, maer uyt
een oprechte liefde, toefchencke, biddende, defen mijne
arbeyt, ompartydigh te willen oordeelen, ende in danck
aen te nemen, ende oft soo waere, datter eenighe fauten
door't mis fchrijven oft door't drucken, bevonden sou-
den moghen woorden, de felve de menfchelijcke fwack-
heyt, by de welcke niet volcomens en is, te willen toe-
fchicken ende ten beften wende, op dat ick voor mijnen
arbeydts loon niet en worde doorfchoten van die feny-
nighe tonghen, met hunne ftraelen, tot inden grondt
van mijn ghemoet.

Ick hebbe defen boeck laeten vouwen en binden in
Octavo dat is elck blat in achten ghevouwen op datmen
den felden fatfoenelijck mach in den fack draghen om
als't noot is hem daer mede te behelpen.

Verclaringhe der Ghewichten,
ende Maeten diemen inde
medecijne ende in desen
boeck gebruyckende is.

Mer zijn tweederlep ponden /
het ghemeyne pont dat is
van seshien oncen ofte twee-
en-dertigh loodt / waer het
medecijn pont niet meer als
twelf oncen en 24. loodt /
daerom aldaer ick van ponden spreekte /
is te verstaen twelf oncen oft vier-en-twin-
tigh loot een ons is hier twee loot / een
vierendeel loots daer van de acht een ons
maecken / sal ick met den naem Drachma
ofte vierendeel loodts stellen / op datter
gheen volinghe en gheschiede / een schur-
pel waer van dy in een vierendeel loots
gaen / vooz het ghewichte van een graen
ofte graentien / daer salmen gerste grae-
nen vooz nemen waer van twintigh op ee-
nen schurpel gaen / ende maeten van water
ende dierghelycke dunne dinghen / als honinck
wijn / ende ander reken ick twee pont om een
Antwerpsche pinte / een uperken is een half
pinte / soo dat den Leser gheen abuyt en
maecke / want daer somtijts veel aen ghele-
ghen is.

Daer dese voorsztaende onderrechtighe
van maeten en ghewichten / soo wil ick
dooz Godts ghenaebe voorts vaeren en
comen

Beschrijvinghe vande Annanthonie
ofte afdeelinghe der Peerden

comen ten principaële om te beschrijven de
Annanthonie ofte afdeelinghe / van alle
de inwendighe als uytwendighe deelen
der Peerden / die ick dooz groote neerstig-
heidt tot mijnder kennisse hebbe ghebracht/
ende al hier wil kenbaer maecken / ende
eerst beghinnen vande ggeneratie der selver/
want dooz de generatie de selve moeten
voort comen ende wassen / en als dan be-
ginnen vanden hoofde tot de voeten / te
beschrijven alle de deelen ende deeltjens /
hoe dat dien grooten Godt alles ghescha-
pen ende verordineert heeft / tot jeder lit
bequaem om zyn ampt ende officie te be-
dienen / dan bewijse ick soo menigh derley
medecijnen tot alle quaelen seer dienstelijck/
den alderhooghsten medecin der sielen ende
lichaems / Godt onsen ghenadighen Vader/
wilt my zinnen seghen dooz Jesum Christum
onsen eenighen Salighmaecker daer toe
Gheven / Amen.

De partijen der Generatie ende
eerst vanden Hynst, ofte het
Manneken der Peerden.

Dat I. CAPITTEL.

Ut den Hynst ofte het Manneken
moet berepdt worden het saet om alsoo
wel berepdt zijnde uytgheschoten ofte
ghesaept te worden / t'welcke gheschiet op
een

een wonderlijcke manier / dat wordt be-
rept / uyt de sijnste stoffe des bloets / die
ghetrocken wordt uyt twee groote aderen /
de eerste heete ick de Vena Cava, ofte kela-
der ader / om datse het meeste vat oft ader
is / nemende haeren voerspronck / uyt de
buyck-achtighe zijde der leber / ende loope
soo met eenen tack nederwaerts / om soo
het saet inden Testiculus, ofte clooten te
brenghen.

De tweede is de Artelia Emulgens, ofte
soo gheheeten uyt-melckende Arteria, dese
twee aderen oft arterien / zijn inden eer-
sten wijt van malcanderen / maer leegher
daelende comen in een spitse t'samen / ende
bereenighen haer op een wonderbaerlijcke
manier / ende maecken soo t'samen ghelijck
als een Vela die alsoo het saet prepareert /
ende berepdt maecht / voorts noch leegher
daelende / onder het Os Pubus, ofte ps-
been uyt het lichaem comende / daelen soo
inde Testiculen ofte Clooten / dese Testicu-
len zijn ghemaecte van een Glanduleuse,
ofte Elierachtighe substantie / bol ende weeck
lanckwozpigh van satsoen / om het saet te
volcoeken / ende zijn wittigheyt te gheven/
als nu het saet volkockt is / soo en valt
hier maer te considereren / de uptschietende
vaten.

De uptschietende vaten / nemen haeren
voerspronck vande Testiculen, ende zijn
een wit / lanck-wozpigh Nerveus, ofte ses-
nuachtigh deel / onder aende Testiculen
omghedraept / ofte ghecrinckelt / van waer
sy opwaerts klimmen / onder het Os Pu-
bus ofte ps-been / ende neffens de neder-
dalende / preparerende vaten haer selven
omcroms

4 Ofte afdeelinghe der Peerden.

om-crommende / planten haer in twee Glandulen , ofte Olieren / die inden hals vande blaesen ligghen / dese Olieren zijn wit en spontiachtigh / aen elcke zijde vanden krop der blase / licht een / die met kromloopende wegghen / inde Roede leyden / ende langhs daer uytgheschoten mach worden.

Vande Roede.

DE Roede / is ghemaecht van Nerveuse Ligamenten , ofte van vol spontiachtighe stoffe / om te connen gheelijck door de opblasinghe / stijf worden / tusschen dese Ligamenten / passeert het Canael der bryne / ghenaempt Fistula urinaria , int onderste der roede ghelegghen de welck haeren oorspronck neemt van den krop der blase / tot int upterste der roede / dese Ligamenten nemen haeren oorspronck van het onderste van het p/veen / ende vereenighen haer / aen het upterste der roede/

Vande Clooten.

DE Testiculen , zijn van Godt ende nature soo gheordineert / om het Peerdelijck gheslacht te onderhouden / daerom datse oock met goede redene / vooz de principaelste partijen des Lichaems ghehouden worden / want hoe grootelijck de cloeckhendt daer aen ghelegghen is / dat is den ghemeynen man ghenoech be-
kent/

ofte afdeelinghe der Peerden.

§
 kent / met wat een couragie dat de hyn-
 sten / bziesthen als Leeuwen / met eenen
 diecken hals / langhe maene / dick ende
 vierigh van Cop / me: soo vierigh een cou-
 ragie / dat men quaelijck moghelijck waer
 haer te temmen / daer zy ter contrarien /
 namenlijck vloedigh ghesneden / oft gheluyt
 zjnde / kleyn van gheste / dun van halse /
 magher van schocke ende sonder bziesthen /
 ofte grouwe stemme / daer uyt mooght ghy
 wel ghissen / wat voor een noble sijne stoffe /
 dat dees Edel partije / vande generatie magh
 wesen.

Van ghelijcken / soo onder de menschen /
 vande mans / die de Clodten uyt-ghesne-
 den zyn / dat haer gheenen haert en wast /
 haer mannelijcke stemme / ende haer na-
 tuerelijcke hitte verliezen / sae tot de gene-
 ratie gans onbeguaem zyn / in forma sehier
 ganschelijck in vrouwen nature veranderen /
 daerom dat men wel niet goede redene daer
 van schryben magh.

Vande Lyf moeder.

DE Lijf-moeder / ofte sack daer het
 Deulen is licht / die is ghelegghen /
 tusschen den Aers-daern / ende bla-
 se / lancckworpigh van falsoen / by naer
 ghelijck de blaese / maer veel meerder / zy
 is ghemaect van een seer Membranen-
 sche seerweachtighe stoffe / seer tap van
 velle / om datse haer daer toe oock seer wint
 soude konnen uptrecken / om het Deulen
 ruy te gheuen.

Sp is in jonghe Meirten / noch gheheel
 B clegn

6 Het I. Boeck vande Annanthomic
cleyn / dan als sy twee jaeren out worden bes-
ghint sy seer te wassen / ende toe te nemen /
naementlijck als sy van den hynst / bedeckt
hebben gheweest.

Deze Uyf-moeder / kompt met den hals /
inde Merien teecke / ofte clincke die als
daer lanck is / ende engh / ende int aen-
komen / van den hals van binnen de Uyf-
moeder / daer staen oock twee Clooten /
ghelijck die vande hynsten / maer niet soo
groot / anders zynse oock met de aderen /
ende arterien / die het saet bereyden / ende
uyschieten dan sy en zyn soo lanck niet /
als die van den hynst / sy zyn oock met
veel Crinckelinghen / ende planten hun
soo inde Uyf-moeder / ont soo tot de generatie
bequaem te maechen.

Den hals der Uyf-moeder is lanck /
ende stuyp hem dichte toe / binne-waerts /
maer uytte-waerts komende / daer komt
de blaese met den Crop / van onder in-
den hals vande Uyf-moeder / ontrent dyp
ofte vier vingheren diep / inde clincke of
te hals / daer men met de vingheren wel
in magh steken in noot / om de Merien /
fos hun Water te doen lossen / ende men
magh hun daer mede wel van de doot ver-
lossen alsoe dat hier naer sal beschreven wor-
den.

Vande Generatie der Peerden.

DE vruchte wordt ghesozmeert / door
een ingheinte cracht / van het hyn-
stelijck saet / hier by compt tot hul-
pe de naturelijcke wermtē / van het wyl-
velck

belijck / ofte Meirische saet / ende het moederlijck voetsel / het beghinsel ende beswerp / van het Lichaem / is in den eersten swilt het saet op / ghelijck een blaesken en by ghelijck als een windt-ey / daer naer soo trecht dese blaese / Bloedt tot haer / daer wpt dat het herte / de hersenen / ende lever / ghesoymeert worden / in 25. ofte 30. daghen datmense verschepdentlijck sien kan / binnen den tijdt van twee maenden / soo heeft zijn satsoen / by naer de grootte van een Katte / ende neemt soo althijds toe / ende wast soo voozts / datse van maende tot maende althijds vermeerdert / dese vruucht ofte Beulens / krijghen haer voetsel door diverse aderen die van de Lever / en t'herste achterwaerts daelende / ende hun alsoo inde Lijf-moeder / vande Merie / plantende alsoo van het beste bloedt / naer hem treckende / tot onderhout ende voetsel vande vruucht.

Want daer zijn diverse aderen / d'een plant haer inden gront vande Lijf-moeder / ende ander die haer planten / inde Testiculen der selver / ende byenghen daer soo het voetsel / in abundantie / tot de noziture vande vruucht.

Dese vruucht / en wordt in s' Moeders lichaem / niet ghespijst door den mond / maer eyghentlijck door den Navel / die het bloedt vande moeder trecht / ende alsoo tot in de lever ghesonden wordt / tot onderhout van de vruucht.

Den Navel / die den wortel des buyckes ghenoeit wordt / om dat hem de nature / door eersten onder de voedende partijen

ghesozmeert heeft / ende oock inde onghebozert
 vrucht / niet anders dan als eenen wortel der
 aerden / in des moeders Lichaem vaste
 hout / want eben ghelijck / als eenen
 wortel des Booms / het voetsel tot hem
 trecht / daer door hy groept ende wast /
 alsoo doet oock den avel die het bloedt upt
 het s^rmoeders Lichaem tot hem trecht / om
 daer mede het Deulen te voeden / ende
 te doen wassen / ghelijck oock de booz-
 schreven wortel der boomen / van het ghene
 dat hy tot voetsel / tot hem trecht / niet
 van hem wegh en drijft / dan alles dat
 Waeter-achtigh / ende tot zijn voetsel
 onbequaem is / ghelijck de gommen / die
 men aen de Boomen siet / alsoo doet oock /
 den peserick des avels die alle overtolli-
 ghe vochtighepdt / upt-sweet / die tot het
 voetsel niet bequaem en is / ende de sel-
 ve van hem / inde Secondina versaemelt /
 tot den dagh / dat het Deulen ter We-
 reldt komt / ende de Secondina / ofte
 by-scaender / komt te byken / ende het
 Water asloopt / t'welck het Deulen / niet
 dienstigh en is gheweest / tot zijn noxt-
 ture.

Het selve Water / is oock seer dienste-
 lijk om den hals der Lijf-moeder / soo
 te beslibberen / den wegh seer ghelat te
 maechen / om het Deulen daer door te
 passeren / want den hals des Lijf-moeder
 seer engh ende langh is / maer door de
 lenghde / hem seer wijt upt-spreyden kan
 om soo een groot Deulen te kunnen passe-
 ren / om alsoo ter Wereldt ghebrocht te wor-
 den.

Ick hebbe hier in het kort bewesen hoe
 dien

dien goedertieren Godt alles heeft gheschaep
 en soo een volkomen jonck Peert ofte Beu-
 len gheformeert / ende in des moeders lichaem
 soo volwassen / alsoo datmen hier magh
 mercken / aen dese uptghedruichte Figuer /
 hoe datmen de moeder open snijdende het Beu-
 len in zijns moeders buick siet ligghen / alles
 seer wel bewaert ende beschut / om van alle
 onghewallen bevrijt te worden / alsoo dat-
 men wel mercken magh.

Wat dien alderhooghsten Godt der glo-
 rien voor ons menschelijck gheslachte al-
 les gheschaepen ende verleent heeft / op
 dat

10 Het I. Deel vande Annanthomie
dat wy Chyften menschen / ons daer me-
de souden behelpen ende dienen / met dese
ende alle ander ghewassen / daer mede hy
klaerlijck te kennen is ghevende / hoe dat
wy schuldigh zijn hem boven al te beminnen/
dienen ende eeren / op dat wy hier naermaels
met hem moghen besitten het rijk der He-
melen / t'welck Godt vooz ons bereydt
heeft.

Vande Tandē, Het 2. Capittel.

Het Deulen beghint Tandē te krij-
ghen binnen een ofte twee maen-
den / ten eynde van den jaere heeft
het Deulen alle zijn Tandē / boven en
onder ober al ses / uptbreughende sessen-
dertigh / ten eynde vande dertigh maen-
den / soo wisselt twee boven / ende twee
onder / ende als zy dyp jaeren en half
out zijn / verwisselt noch twee boven /
ende twee onder / ende vallen ontrent
dien tijdt de eerste Beck-tandē upt /
beghinnende van boven eerst de achterste
upt te vallen / tusschen de vier a vijf jaes-
ren / vallen de vier voorste eerste tandē
upt / ende alsoo voort de bovenste bock-
tandē / soo dat zy tusschen de vijf ende
ses jaeren alle de volkomen tandē heb-
ben / altydts van boven beghinnende / ende
zy zijn met den eersten seer coyt ende
uptgehoelt / soo datmen tot seven oft acht
jaeren / mach sien den ouderdom vande
Deerden / maer daer naer worden zy al-
tydts wat langher / ende verslijten de
purtkens daer upt / ende wasschen sup-
ber

ver effen / maer de loose nos-cammers / die weten die soo effen af te vijlen / ende de puttekens daer in te branden / om datmen soude meynen / datse noch maer seben oft acht jaeren out en waren / en zy zijn althijds witter / inde ghebzande hollighepd als die vande jonghe Peerden / soo datmen lichtelijck kan mercken / datse wptghebzant zijn.

De Tandē heeft Godt soo gheschapen vande harste stoffe des saets / dat in alle Creaturen gheschapen is / om door de hartschepdt te moghen bzen ende maelen / alle hun eten ende voper / dat somtijds rouw ende hart is / de voozste Tandē zijn ghelijck het mes / om de spijse af te snyden / ende voozts naar de ander ghesonden te wesen / om aldaer klepnder ghemaelen te worden / om alsoo voozts door de kele naar de maeghe ghesonden te worden / en aldaer te dienen tot een Decoctie / door het onderhout ende leven van het gheheele lichaem / de Hynsten ofte Kupri-peerden / hebben ghemeenelijck twee Bepdel ofte Toom-tandē / daer de Merrien selden ofte niet en doen / soo dat daer de Kupri-peerden / in alles tot 38. ende de Merrie-peerden maer 36. in ghetalle en hebben.

Vande Tonghe het 3. Capittel.

DE Tonghe is gheschapen van een voog dicke vleesch / dienstigh om de ghemaelen spijse in te swelghen / ende om den smaect te oordeelen van alle

12 Het I. Deel vande Annanthomie
incomende spijsse / is mede het instrument
om den Galme te gheven / als de Crea-
ture Bisschen hemmen oft niesem wilt /
dese Tonghe heeft onder haer veel aderen
maer twee groote principale / op weder-
zyden vande Tonghe / die haer voort-
upt sprepen met ontallijcke veel tacken /
die ober al de Tonghe ghelick als dier-
ghelijcke zijn / dese twee principael ade-
ren / alsoo seer achterwaerts ghesteken
alst moghelijck is / doet dickmaels groo-
te baete in diversche siekten / alsoo dat-
men hier naer hoorzen sal / aldaer ick van
heel diversche siekten en remedien be-
schrijven wil / soo dat in het tweede deel /
van alles goede onder-rechtinghe te vin-
den is / daerom dat ick in dese Annan-
thomie / ofte Afdeelinghe der Beerden /
niet en wil handelen vande siekten ofte re-
medien / maer hier alkeenelijck beschrijven hoe
dat jeder Lit gheschapyen is / ende dienst aen
malhanderen doen / om al-te-saemen het lie-
haem te sozmeren / ende het leven te onder-
houden.

Vande Keele het 4. Capittel.

DE Keel ofte Crop / en is anders
niet als een slot ende Canael / om
de spijsse ende dranck door te passe-
ren / om soo inde maeghe ghewozpen te
wozden / de welcke nochtans noch verre
van daer is / alsoo datmen noch hoorzen
sal / aldaer wy vande maeghe spreken
sullen / met de Keele begrijp ick het ghe-
hemelte met het telleken / t'ghehemelte is
tot

tot aen het lelleken van een hooftliche stoffe
gheschapen / de welke lichtelijck verseeft zyn-
de / ende daer by lichtelijck mach gheuefen
worden / ghelijck de Tonghe.

Van het Lelleken.

Het Lelleken van / dat staet te mid-
den inde keele / om de inghenomen
spijse af te wipen / naer den krop
der maeghe / ende te beschermen / soo dat
de inghenomen spijse inde stroot niet en
gaet / ende albaer belet den adem / t' Lelle-
ken is gemaecht van Cartilago, ofte kraeck-
been.

Van den Neus, het 5. Capittel.

Den Neus / en is anders niet / dan de
lucht-gaten / waer mede haer eyghen-
schap begaeft is dat by het herte / de
Loose Hersenen ende alle inwendighe par-
tijen / met continuele uptgheven / ende intrec-
ken des adems / sonder welke gheen men-
schen / noch beesten en konnen leven / want zy
de inwendighe partijen ververfschen ende ver-
hoelen.

Den Neus / is noch begaeft met den
reuck / datmen daer dooz kan oordeelen /
wat vooz smaeck magh wesen / ende den
Neuse vande Beesten / is veel beter / als
die vande menschen / want zy dooz den
reuck den wegh daer zy noch ghegaen
hebben / ende van het veranderen van het
weber / met noch meer andere dinghen
sullen

14 Het I. Deel vande Annanthomie
sullen riecken : den Neus bestreckt haer tot
inde keel / t'is een wonder werck vander
naturen / dat den Neus boven den mont
staet / ende de stroot ofte pijp vander Loo-
sen / die nochtans onder den krop der maeg-
ghen licht / op wat een wonder fatsoen
dat dese twee wegghen booz malkanderen
kruppen / den mondt die nut de spijsse / het
Lelleken doetse op-schieten inden krop vande
maeghe / die nochtans boven de strote licht
ende soo met eenen inswelght tot inde maegh
schiet / die nochtans ten minsten vier voeten
van daer licht / ende om den adem langhs
den neuse upt te drijven / soo dient het lelleken
wederom / om den adem dooz den neuse op te
drijven ende soo naer buyten toe te leyden /
maer boven inden Neus is soo fatsoen gelijck
d'ende van eenen darm / om te beletten dat de
inghenomen spijsse niet langhs den neuse we-
derom upt en keere / ende het beghinsei vanden
krop der maeghe / ofte den darm / die de spijs-
se upt de keel inde maeghe lept sluyt soo dich-
te toe / soo dat den adem ofte windt aldaer niet
en soude inde maeghe komen / ende aldaer pijn
inden buyck causeren / alsoo het somtijdt
ghebeurt / soo datter ghelijck men seght eeni-
ghe verholen winden inde maeghe oft inde
darmen rammelen / alsoo ghy hier naer noch
hooren sult / aldaer wy vande Buyck-pijn /
ende vande verstoptheyt spreken sullen.

Vande Ooghen, het 6. Capittel.

Godt heeft de Ooghen / op een voorsz
 sichtighe maniere gheschapen / van
 houdende ofte ghehoudene deelen /
 by de houdende deelen / verstaen ick de
 Oogh-schelen / ende by de ghehoudene
 deelen / verstaen ick den Appel der oog-
 ghen selver / ende is ghemaect van
 Membranen / Musculen / Aderen / Ar-
 terien / Humeuren / en een Liere / vans
 de humeuren is een / dat humeur Christa-
 lius ende Vitrus, dat is glaes-achtigh hu-
 meur / soo dat zy t'samen een klaer blinc-
 kende Ooghe maecten / ende de voorszich-
 tige natuer heeft de Ooghen alles wel
 beschut met ander leden / om te bewaes-
 ren voorsz alle quetsinghe der Ooghen /
 ende heeft die begaest met de Palpebra,
 ofte Oogh-schelen / waer van het onder-
 ste stijf staet / ende het bovenste op het
 alder-snelste beroert ofte beweeght / op dat
 het de Ooghen bedeckt / teghen allet'ghes-
 ne dat inde Ooghen vallen mochte / als
 soo bewaeren zy oock de Ooghen inden
 slaep / zy bedeckense voorsz de locht / op
 datse haer ruste ende oock het gansche
 lichaem / des te bequamer hebben mocht-
 ten / **D**e Oogh-schelen zijn ghemaect
 van een Musculus huyt / ende van mus-
 culen van Cartilago ende een Membrane, en
 zijn van stijve substantie / om dat het
 haer / dat daer uyt wast soo stijf soude
 blijven / om dattet die sluytende / niet
 inde Ooghen vallen / ofte dobbelen en
 soude /

16 Het I. Deel vande Annanthomie
sonde / ende d' Ooghe alsoo soude beschae-
dighen / het Haer dient oock om de Blie-
ghen / Muggen / ende ander klepne
Beesten daer upt te keeren / het lanck
Haer dat boven d' Ooghen wast / beschae-
dicht somtijds de Ooghen / om dat dwers
dooz wast / ende met zijn scherpe punten
teghen de Ooghen vryft / ende alsoo dooz het
vry ven veel humeuren naer hem treckt / ende
daer dooz de Oogen beschaedicht / den Oogh-
put die boven de Ooghen staet / is verpelt
met een weecke substantie / om continuelyck
de Ooghe te bevochtighen / ende alsoo haer
goet voetsel te verleenen.

Van de Herlenen dat 7. Capittel.

DE Hersenen / hebben haere plaetse
in't midden van het Dooz-hoofst /
ende is de plaetse ende wooninghe
des verstants ende memozie / welcke van
der naturen met veel-der-ley wonderlij-
ke verscheppen eyghenschappen gheordons-
neert zijn / want zy zijn sonder Bloedt /
sonder Bleesch / zy zijn wit weeck / en-
de ghelijck als een schupm te samen ghe-
pact / oock als merck / vochtigh hout /
en by hen selven onghevoelyck / daerse
nochtans dooz de Senurwen alle andere le-
den de bevoelentheyt / ende het roeren
toe-schicken mede-deplen ende onderhou-
den / niet dit deel des lichaems / zijn al-
le Dieren die Bloedt veel ofte weynigh
hebben begaest / maer de menschen boven
alle ander dieren meest / ende oock inde
Mans meer als inde Vrouwen / oock
zynse

zijne vochtigher / dan in eenighe ander die-
ren.

Hier upt spruyten oock alle Senuwen /
die hen alst gheseyt is over het gansche
lichaem verspreyden / krachtighen t'sae-
men binden roerlyck ende bevoelyck maec-
ken tot de Hersenen / streckt oock het
rechte beghinsel van alle Aderen / upt der
herten ende eyndighen aldaer / daer upt
soo kompt oock den slaep / die het gan-
sche lichaem ruste mede deelt / het is oock
het tweede deel naest het herte / dat in alle
Creaturen / in s'moeders lichaem / ghefoz-
meert wordt.

Daer by is oock dit edele deel van
teerder nature / veel-der-ley onghelucken
onderworpen / die seer groote inconveni-
enten met haer bzinghen / ghelyck als
tot een exempel / soo de Hersenen door
vallen ofte slaghen gheraecht ofte gheof-
fenseert worden / soo ghebeuret dat de
Beeste / daer soo bots ter neder valt /
sonder jet te quicken ofte micken / daer
upt dat klaerlyck blyckt / soo dat een seer
Edel teer Lit is / ende vol is vanden
Spiritus Vitalis , de Hersenen hebben oock
groote ghemeenschap met het merck van
het Kuggen-been / door Arterien ende Se-
nuwen / die haer door het Werbel-been des
hals bzinghen / ende soo voort / naer het
merck van het Kugghe-been / om dat zy
van eender substantie zijn / ende dat alle
de Senuwen die inde Beesten zijn /
van haer beyden voort komen / ende
alsoo haer leven / ende noyture daer van
moeten kryghen / de Hersenen hebben
oock groote ghemeenschap met t'Herte /
want

18 Het I. Deel vande Annanthomie
Want soo d'een int minste gheoffenseert
wordt / soo moet d'ander aenstonts le-
den.

Vande Ooren , het 8. Capittel.

De Ooren / zijn de Beesten / als de
menschen teenemael nootd-saechelij-
ke leden / welke de nature als In-
strumenten en werck-stucken / tot d'on-
fanghers ende rechters der stemme / ende
ander ghelupt verordneert / waer af soo
wel de menschen als de beesten altydt
twee hebben / aen elke zijde des hoofts
een / die tot allen tijden open staen /
mits dien zy het gheluyt alsoo al slapen-
de als waeckende van doen hebben / zy
zijn met diversche kromme inganghen /
uytwendigh ghesformeert / om datse veel
licht ende gheluyt souden outfanghen /
t'selve des te langher mochten behouden
ende onderschepden / welke kromme we-
ghen oock daer toe dienen / om dat niet
lichtelijck daer jet in vallen en soude /
ghelijck oock wel licht soude konnen
gheschieden / als den inganck recht in
waer / daer toe is de vochtigheyt al-
tydts inden inganck der Ooren / t'welck
wy hooren smout noemen / ende is als een
voghel-lijm / op dat de kleyne Bliesskens
ende ander dierghelijcke / die inde Oore
sonttydts kruppen mochten / ende daer
in mochten vast blijven / men siet oock
seer seldom menschen die haer Oorenkon-
nen roeren / t'welck nochtans in alle
viervoetighe dieren ghesien wordt / ick sou-
de

de wel noch wat meer vanden Crommel roes
ren / hoe wonderlijck dat de Ooze het gheluyt
ontfanght / maer sal laeten blijven / want
t'is swaer om te gronderen voor slechte ghes-
leerde / hoe wonderlijck dat den Crommel
van binnen gheschapen is / om het gheluyt te
ontfanghen.

Vanden Hals, het 9. Capittel.

DEn Hals / is vande nature gheoz-
dineert van tape substantie / om dat
hy soude konnen beweghen ende
roeren op alle zijden / daer zijn inden
hals seven Werbel-beenen tot het Rugghe-
been / daer is het gheclewe hays ofte
vas / dat boven op t'hoofst van't Peert
ghelijck int been ghewassen is / ende ver-
spreyt hem tot op het schof ofte rug-
ghen-been / alwaer het hem wederom in-
plant soo sterck / dat den gheheelen hals
alleen soude konnen houden / het is van
soo tapyen stoffe ghemaect / soo dat hem
heel lanck kan upt reken / doen het Peert
wilt weyden / ick gheloobe vastelijck /
indien het selve af-ghesneden waer / dat
het Peert den hals niet meer en soude
konnen beweghen / boven dat ghe-clewaer
is het vas ofte maene vet / dat gheheel
vas ende weeck is / daer op soo staet het
haer vande Maene / ende soo eenigh Peert
ghebreck aende Maene heeft / t'is heel
quaedt te ghenesen / om dat allegaer Mae-
nevet is / want het altydts bloeyt / ende
soo weeck een partje is / alsoo ghy noch
hoozen sult / aldaer men vande ghebre-
ken

ken ende remedien spreken sal : inden
 Hals zijn onder ander twee groote Arte-
 rien die van't herte komen / ende het
 bloedt naer t'hoofst brenghen / met groote
 overbloedighejdt / dese twee arterien / ofte
 slach-aderen / van t'hert komende / tot op
 vier vingheren naer by het Caeck-been /
 verdeelt haer in twee-en ghelijck een mick
 ofte spriet / alwaer den bovensten raem / ofte
 tack loopt recht naer de herffenen / ende al-
 daer haer verspreyt / ober alle het vooz-
 hoofst / ghehemelte ende de bovenste lippen /
 dan den anderen tack / vande groote slach-
 ader / gaet neder-waerts vrinckt haer van bin-
 nen onder teghen het Caekr-been / ende als
 daer haer verdeelende / inde Tonghe / ende
 ober al de onderste partije des hoofst.

Daer zijn oock / inden vooz-ghenoemden
 spriet / vande selve arterie / een klierachtighe
 supstantie / ofte ghelijck een Clier-achtighe
 senuwe diemen seght te wese / de Wyver se-
 nuwe / ende comt vande twee zijden / teghen
 de selve arterie / ende van d'ander zijde tegen
 t'hoofst ende Caekr-been / ende dese twee ades-
 ren al vol is / van dese Clier / ofte senuachtig-
 ghe supstantie / daer zijn noch veel diversche
 aderen ende senuwen inden hals / die wy
 hier vooz by gaen sullen / om dat de selve soot
 dienstigh niet en zijn inde Medicijnen /
 nochtans wel nootfaeckelijck tot onder-hout
 vande Creature / daer zijn op elke zijde /
 vanden hals een groot Lygament , ofte vles-
 achtighe taeye stoffe / dienende om het fat den
 vanden selven hals / die ligghen neffens de
 stroodt / ende den Crop der Maeghe vande
 den str odt sullen wy handelcn op de plaetse
 vandaer zy beghinnen haeren oorzynck te
 nemen.

Vande Borst ende al datter in is, Het X. Capittel.

DE Borst / daer dooz verstaen ick / vanden Hals tot aen het Deaprachma oft middel schoot / alle de uytwendighe ende inwendighe partijen daer dooz te begripen / de Borst ofte Storackx, is van weder zijden soo wel met de Ribben / Musculen / Senuen / Aderen ende Arterien / ende Dupt / soo wel ondersteunt / ende van achter met den middel-schoot / afghestooten met rippe plaetse / om dat het Herte / ende de Looze / haer roeren ende continueel beweghen / soude konnen volbrengen / ende niet en soude verdouten worden / de Musculen die binnen de Borst zijn / die trecken den Adem binnen / ende die Musculen / die inden Bupck / ende inde lancken zijn saeghen den Adem wederom uyt / gelijk als t'uytste van den vlegghel van den Blaesbalck / alsoo wordt den Adem intghetrocken / van binnen de Borst / ende met de lancken ofte Bupck wederom uytghedreven.

Van het Deaprachma Het XI. Capittel.

HET Deaprachma, brenghet bykans soo veel mede oft men seyt een scheidder ofte scheidmeur / in't Duptsghenaempt het middel-schoot / om dat te

Ⓒ

middel

22 Het I. Deel vande Annanthomie
middet in't lichaem / den achtersten buyck vants
den voozsten scheydt / t'welck oock zijn eerste
officie is.

Sijn tweede officie is / dat het dient
om den Adem upt ende in te helpert
drijben.

Sijn derde is / om de excrementen ofte on-
reynigheden der Darmen upt te drijben / het
welck gheschiet als sy den Adens inhoudende/
het Deaprachna neder druckt.

Noch isser te considerere / dat het Deaprach-
na , op dyp plaetsen ghegaet is / namentlijck /
om den Esophagus , Passagie inde maege te
gheben / ten tweeden om de Vena Cava op-
climnende upt de lever na t'hoost / passagie te
verleenen / boden dien is het oock ghegaet / om
de Arteria magna , passagie langhs achter te
verleenen / wy hebben tot hier toe bewesen /
van de uptwendighe deelen der Borst / ende
sullen gaen komen tot de inwendighe ende
Princelijcke deelen / die in't midden der Borst
ligghen / ende eerst beginnen.

Van der Loose

Het 12. Capittel.

De Pulmo , ofte Loose / is het instru-
ment des adems / welke sy intrekte
dooz die Vande Aspera arteria , om het
Herte te verkoelen ende de heete fuliginouse
lucht upt te drijben / hy is sacht sponti-
achtigh vleesch / om te beter dooz de woecht
op-ghespannen te connen worden : dit
vleesch

bleesch is van couleur tusschen woodt en bleect
 in twee Lobus, ofte lobben / over elke zijde
 verdeelt / ende is bekleet met een seer dunne
 Membraneus velleken / sacht dat oock Porieus,
 ofte vol gaetjens is / ende is ghestelt in't mid-
 den der Borst / om alsoo met dat uyt ende in-
 trecken des Adems / het herte / ende alle inwend-
 dighe partjen te vercoelen / ende te verquicke /
 ende om daer mede / de stemme van al dat les-
 ven ontfangen heeft te sozmieren / daerom heeft
 de nature die locht ende spontiachtig ghes-
 maect / ende met veelderley Dyphkens gesoz-
 meert / om daer dooz te bequaemer te moghen
 den Adem uyt ende in trecken / den Adem wort
 uytghedreven met den gheheelen Supck / ende
 soo dooz de stroot al langhs den Neuse / van
 het Peert uyt / gheleijck ick voren geseyt hebbe /
 als den Adem inde Keel-krop comt / soo
 wort hy van het Teltken / dat recht in't mid-
 den der Keele staet / op-ghesaecht langhs den
 Neuse uyt / ende den krop vande Maegh is
 dicht toe ghestoten / om dat geen besloten win-
 den daer in komen en souden / hier mede sal die
 Artickel vande Loose besluypen / tot dat wy
 sullen komen tot de ghebzeken van dien ende
 van alderley remedien / daer toe ordineren / ende
 sullen voorts varen tot het Herte / die nobel
 partje.

Van het Herte, de nobelste partij, Het XIII. Capittel.

Het Herte / is de Fonteyne des levens / ende den oorspronck der Vitale, ofte levende gheesten / ende aller Arterien / het eenigh beghinsel der natuerlijke wermitte / gheleghen recht inde middel vande Borst / dat herte so het eerste lit / dat in alle levendighe Lichaemen ghesoymeert wordt / ende van gheslijcken / het leste in't sterben / onder alle ander partijen eens levendighen / t'welck seer wel te gheloven is / mits dat het is / een rechte Fonteyne / ende spijs van alle de Lichaemen / ende eenen oorspronck des levens / ende van de natuerlijke hitte / by hem selven veel heeter / dan eenigh ander lit / daerom datter / in alle de ghesdierten / in't middel des Lichaems gheset is / om dattet het bloedt vermenen soude / het selve over het gantsche lichaem upt-sprepen / ende daer dooz het leven onderhouden soude / recht in't midden der Borst / heeft t'Herte zijn plaets in alle Lichaemen / met de scherpe eynde naer de sincke zijde / daerom meent den ghemeen Man / dat op de sincke zijde licht.

Hier upt spruyten vooz eersten / de levende gheesten / Spiritus vitalis, die het selve met een continuuel roeren ende beweghen / onderhouden ende dat met alfulck een kracht ende ghewelt / dattet upt

upt het lichaem ghenomen wesende / hem
 noch sterck roert / ende op ende neder gaet /
 ghelijckmen aen het herte des Dishes /
 Salms ende Steurs siet / door welke
 continuele roeringhe van deser plaetsen /
 verdelijt het door alle de Hert-aderen /
 de selve roeringhe ende het leven selve /
 over het gansche lichaem / d'welck men
 daer aen ghemaer wordt / soo wanneer hee
 selve met eenighe appostimatic bevan-
 ghen / ofte met eenigh ghemeyn ghequest
 wordt / stracke die levendighe gheesten en-
 de het leven selve / upt den Lichaem schep-
 den moet / ghelijckmen dat daghelijck by
 experientie siet / aende herten aller Beesten
 die ghedoodt zyn / daer in datmen het
 Herte ghesont vindende / t'selbe hoe wey-
 nigh toucherende / die ander leden / alle
 hulpe ende waermte benomen worden / daer
 op dat stracke de doode volght / ende niet
 anders en is / dan als eenen die den aeseu
 benomen / ende verworcht is / jae de
 doode / en can niet levendigh overwoeldi-
 ghen / ten zy dat te vozent / het herte ghe-
 offenseert wordt.

Ich en can niet voor-by gaen / van al-
 hier eenighe teckens te beschrijven / die
 ick daghelijck in't s'menschens hert
 bevinde / nochtans en was mijn menin-
 ghe niet / van alhier yet van s'menschens
 lichaem by te brengen / maer sin dat
 alhier my dunckt / wel te proposte te co-
 men / ick sien in't herte is oock de woon-
 plaetse van allen beweginghe des ghe-
 moedts / als Blijnschap / Quellinghe /
 Droefhepdt / Dreesse / Sorghe / Hope /
 Liefde / Haet / Gramschap / Berin-
 tighepdt /

26 Het I. Deel vande Annanthomie
tighepdt ende dierghelijcke.

Doortz soo openbaren hem / in die
herte soo verscheyden affectien / met al-
sulcken Cracht ende epgghenschap / dat
soo daer d'eene boven de ander dommi-
neert / de selve alsulck een humeur tot
hem treckt / als't hem alder aenghenaemste is
ghelijck de Gramschap die treckt de
Colera tot hem / de Blijdschap die ver-
deypt het Bloedt ober het ganische Lic-
haem / dooz vreesse ende verschietthept
soo loopet Bloedt naer t'herte / in groote
Droeffhepdt ende quellinghe / trecket het
Melancolicke Bloedt tot hem / hoe waert
doch moghelijck / alle de oorzaccken des-
ser / epgghenschappen te verhaelen / voortz
soo is't seker / dat alle Lichaemen / die
grootē herten hebben / vrees-achtigh ende
kleyn-hertigh sijn / om datse niet met soo
veel hitte / alst wel van noode en waere
verbult en worden / daer ter Contrarie alle
cleyne herten / die verbult ende de hitte
beter te saemen trecken / stout ende
onversaest sijn / een groot herte / dat niet
soo vol van hitte en is / moet sekerlijck
slauw ende vrees-achtigh wesen / want men
seggt dooz een spreck-woort / hy heeft een
groot herte / daer dooz willende te kernen
gheven / dat t'herte veel meerder is / als
sijne cracht.

Het Herte / heeft boven een weynigh
vertighepdtz / doch in maegher lichamen
seer weynigh / maer in vette lichamen
wat meer / t'welck vander natueren daer
toe verordineert is / om t'herte daer me-
de te verbochtighen / om dattet dooz zij-
ne continuele roeringhe / niet te seer ver-
drooghen

Dzooghen en soude / Van ghelijcken heeft
 somtijds het dicke vles-achtighe vel / dat
 ront somme t'herte licht / ende somtijds
 schier het been hart wordt / welck de Griecken
 Piricardion, ende wy het Camerken
 des herten noemen / heeft alsulcken vocht-
 tigheid in hem / al oft vrpne waer / oock
 somtijds oft het gheronnen melck waer /
 om daer dooz t'herte te verbochtighen /
 ende als met eenen soeten dauw verkoelt
 wordt / ende als oock dese vochtigheid
 compt te verdzooghen / ghelijck het ghe-
 beurt inde ghene die upt-teiren / ofte in
 groote dzoefhepdt leven / soo moet daer
 de doodt naer volghen / ghelijck ter con-
 trarien gheschien moet / alffer te veel van-
 de voozschreven vochtigheidts is / dat daer
 upt het kloppen des herten / ende ver-
 stoopinghe der levende gheesten causeert /
 het waere hier al te langh te verhaelen /
 alle de teekenen van een heet / kout /
 dzooghe ende vochtigh herte / vochtighe /
 dzooghe / ende koude herten / maecken alle
 onghetempertheden / ofte Intemperies, waer
 dooz groote ende swaere accidenten moeten
 upt reysen / alhier my te lanck om te ver-
 haelen.

Vande Mage, Het 14. Capittel.

DE Maeghe / die licht onder het
 Deaprachma, ofte middel-schoot /
 tusschen de Lever / ende de Galle /
 op de rechte zyde / ende de Milte / op de
 lincke zyde / dat is recht te midden in't
 lichaem / doch een weynigh meer op de
C 4
lincke

slijcke zijde daer de maeghe licht / de
 welcke daer alsoo vander natueren ver-
 ordineert is / om dat de Leuer rupinte
 behouden soude / de Maeghe die wert
 vande Grieken / Gaster Colia, ende oock
 somtijds Stomachus, ende vande Latij-
 nisten Ventriculus ghenaempt / zy is tot
 eenen ontfangher der spijzen verordon-
 neert / om te koken ende te bereyden /
 ende daer naer al watter ghekoect is /
 alle ander leden elck wat hem nuts en
 dienstelijck is / tot zyn onderhoudt ende
 voetsel / mede te deplen / ende boorts
 wat onreyn ofte onbequaem totter ver-
 dinghe is / door de darmen ende ander
 naturelijcke wegghen / als een overbloes-
 dighepde van haer te drijven / haer sup-
 stantie is van buyten hart bleesch / in-
 wendighe dichte vol aderen ende sommi-
 ghe fronsen daer binnen / om soo de spij-
 se ofte vover / naer haer te trecken ende
 te koken / dese Maeghe en is niet groot
 naer proportie van het groot lichaem /
 ende ontfanght haere spijse door den krop
 der maeghe / ghelijck ick te voren ghe-
 seft hebbe / ende swelght die niet eenen
 keer in / tot inde maegh / t'welck den
 krop ofte darm / nochtans wel aen groo-
 te Peerden rupin vier voeten lanck is /
 dan sluyt desen krop soo dichte toe / soo
 datter niet upt ofte in en kan / ofte soo
 den selven niet dichte toe en sluyt / soo
 genereren winden / die ober al den buyck
 verdeelen / ende quary dekoctie maecken /
 daer upt dattet quaet bloedt wordt ghege-
 nereert / ende alsoo ober al het lijf ghe-
 dreeven wordt door de bloedt-aderen / alsoo
 ghy

ghy noch hoozen sult / aldaer wy vanden
 Omme-loop des bloeds wat verhaelen sul-
 len / ende van alles goet bescheet aenghe-
 ven / de Maeghe vande Peerden / is soo
 ick segghe / klepnder naer proportie dan
 in ander Beesten / die van vozen seer
 engh / ende van achter wat dicker ofte
 grooter / zy is oock wat buyck-achtigh /
 ofte op d'een zijde wat grooter / als de
 ander zijde / zy licht met de buyck-ach-
 tighedyt naer de sincke zijde / om dat zy
 aldaer meer plaetse heeft / want de milte
 veel klepnder is als de Lever / die op de
 rechte zijde licht / ende aldaer gheene plaet-
 se en is om de buyck-achtighe zijde te
 ligghen / daer mede soo dat oock de sincke
 zijde verbult is / nu de Maeghe neemt
 dan haer eynde aende darmen / aldaer zy
 gheheel engh is / de Maeghe is op die
 versche plaetsen vast / op dat zy verbult
 zijnde / niet meer sincken en soude / zy is
 met haer bovenste eynde vast / aen het Dea-
 prachma , ofte middel-schoot / t'welck d'oor-
 saccke is / dat als de Maeghe vol is /
 den adem te swaerder gaet / door het
 groot ghewichte / dat het Deprachma dan
 draghen moet / ende soo wel hem niet en
 kan uytspannen / zy is vast aen het Rug-
 ghe-been / ende oock aende Milte / op dat
 zy te vaster soude houden / ende niet en
 soude om-draepen / de Maeghe in het
 onderste / den uyt-ganck is gheheel en-
 ghe / om datter gheen spijs en soude uyt-
 bloepen / ofte sp en is ghekoekt daerom
 is sp altydts toeghesloten / om dat sp den
 Chilus , moet koken / om het bloedt daer
 van ghemaect te worden / alsoe ghy noch
 hoozen

30 Het I. Deel vande Annanthomie
hooren sult/ aldaer ick spreken sal vanden om-
meeloop / ende kohinghe des bloedts / aldaer
ick D. T. bewijzen sal / hoe dat het bloedt
ghegenerceert wordt / ende alle bloedt-rijcke
creatureren / daer mede in't leven behouden
worden / ende hier mede besluypen dit Ca-
pittel vande Maeghe/ ende comen tot de dar-
men / alwaer de excrementen upt-ghebreven
worden.

Vande Darmen Het 15. Capittel.

DE Darmen / beginnen aende maegh /
ende zo epnden achter aenden eers-
darm / de Darmen der menschen /
die zijn van ses derley sozten / maer inde
Beerden / en can icker maer vier-derley
bevinden / inden mensche zijn zo ordina-
ris sevenmael soo lanck / als het gheheele
lichaem / maer inde Beerden / zijnse veel
langher / want in een ghemeyne Beert /
soo binde ick die lanck te wesen / ontrent
de hondert voeten / daerom soo dunckt
my te veel te verschillen / om maer seven
lenghden upt te brengen / ick willic wel
considereren de groote dichte / die de
Beerden hebben / want het een grooten
omkeer moet maecken / om soo dicht-
maels ront te gaen / in het beginsel / zijnse
gheheel cleyn / ende soo allenghskens wat
meerder / ende dicker van Membranen ofte
Wellen / om dat den Stercus , dies te beter
zijn uptganck soude hebben / ende om
dat zo te beter souden kunnen verdragen /
den sterck-beptenden reuck / vanden Ste-
cus , ofte soo gheheeten stont / den eersten
Darm

Warm is in't begijn seer engh / ende van
 seer dunne Membraneusse Stoffe / die lanck
 is wel dertigh / ofte vijf-en-dertigh voes-
 ten / te weten in een ghemeyn Peert-
 den tweeden / die nocht allenskens wat
 dicker valt / dien bevinde ick oock on-
 trent soo lanck als den eersten te wesen /
 maer is naest achter-waerts veel die-
 ker / ende bevinde dese twee veel tijds
 sonder ozeek / maer pdel oft ten waere /
 datse van te vozen heel vol eten waere
 gheweest / al-er die Peerden ghestorven
 zijn gheweest / van vintmen noch eenighe
 Excrementen , ofte Stercus daer in / maer
 niet veel / sitten veel tijds vol windt /
 namentlick als de Beeste vande verstop-
 heyt ghestorven waer gheweest / daer
 naer komptmen aen dyp groote Warmen /
 die ick alle dyp in een begripe / om dat
 zy alle dyp van ghelicke dicke zijn / de-
 se dyp Warmen zijn wel achtmael soo
 dick als de ander / ende dienen ghelick
 voor een tweede Maeghe / om dat de spij-
 se langhe by hen-lieden behouden ende
 voorts koken / dese dyp Warmen ligghen
 neffens malcanderen inde lenghde / den
 eersten en heeft maer een gat / daer den
 Stercus in-compt / ende alsoo daer neffens
 wederom upt gaet / inden tweeden / die
 van ghelijcken maer een gat en heeft /
 om de spijse upt ende in te gaen / den
 derden / dien heeft twee gaten / een daer
 de spijse in-compt / ende een aldaer de
 selve upt-gheluydt wordt / tot inden eers-
 tarm / dese dyp Warmen / ligghen neff-
 fens een / den middelsten is wat kleyn-
 der als de ander twee / die aende zuden
 ligghen

32 Het I. Deel vande Annanthomie
ligghen / dese dyp Darmen / houden de
spijse langhe by een / om dat de fijnste
stoffe daer upt soude ghesoghen worden /
van het Mesenterium , ofte Crans-net /
die kontinuierlijk daer upt sooght / den
Chilum , om soo door haere aderen / naer
de Leber / t' Herte / ende ander partijen
des lichaems ghesonden te worden / om
me daer mede ten deele haer onderhoudinghe
des lichaems te behouden / boozt soo vinde
ick noch eenen Darm / die lanck is wel vijft
thien voeten / ofte daer ontrent / die ghenaeemt
is den eirs-darm / ende is wederom veel groo-
ter / dan de twee eerste Darmen / maer
klepnder / dan dese leste dyp Darmen / de-
sen Darm licht seer krinckel-wijs / ende
met vele fronsen / by ghelijck als een lob
ghewijse / soo dat in elke fronse ofte
loker eenen keutel gheformeert wordt /
ende alsoo door den eirs uytghedreven
wordet.

Alle dese Darmen / nu ront den buyck ghe-
draept ligghende / ende soo wel vande natuer /
alsoo order-wijs ghelept om-ghekrinckelt en-
de lanck ghemaecht.

Ten eersten / om dat zy niet ghedue-
sigh en souden ghedwonghen worden /
om te eten / want indien de nature recht
hadde ghelept / soo soude dat eten ofte
voeyer / soo licht deur ghepasseert hebben
sonder Colken / ende en soude gheen voets-
sel hebben connen mede deplen / aende in-
wendighe ende uytwendighe partijen / al-
le dese Darmen zijn soo vast aen een ghes-
honden / om dat zy niet en soude / onder
verwerpen / ofte ommedraepen met het
voorzogenden Mesenterium ofte Crans net /
dat

Dat oock continuelijck sooght / om de
 fijnste stoffe naer hen te trecken / ende
 alsoo de ander partjen mede te deelen /
 de Darmen zijn oock door-weben / met
 ontallijcke aderen / alsoo ick van dese
 ende ander verhaelen sal / aldaer ick be-
 wijs sal doen / wat dat het bloedt is /
 ende hoe dat over al het gheheele lichaem
 opt-ghesprept wort / hier mede sal ick de Dar-
 men laten blijven / ende wederom keeren tot
 de Lever.

Vande Lever, het XVI. Capittel.

De Lever by de Latijnisten / Jecur
 ofte Hepar, ghenaempt is / een dich-
 te vleesch / root-achtigh van koleur /
 ghelijck gheklontert bloedt / bekleet met
 een dunne Membrane ofte velleken / t'is
 een Fonteyne ende oorspronck van alle
 aderen / ende der naturaele gheesten /
 een instrument der tweede dighestie / na-
 mentlijck vande generatie des bloedts /
 ghelegghen inde rechte zijde / onder het
 Deaprachma, wat buyck-achtigh ter kub-
 ben-waerts / ende met de hollighejdt / om-
 vanght 37 de maeghe / ghelijck met een
 handt van vier vingheren / daerse noch-
 tans in't lichaem vanden mensch / die om-
 vanght met vijf vingheren / ofte aengrijpt
 daer mede 37 haer oock wepmigh / naer
 de sincke zijde streckt / haer zijn oock
 vander naturen / de alder-noodighste /
 ende de tresselijckste krachten ghegheven
 van't lichaem / tot voedinghe ende onder-
 houdinghe / daerom dat alle dieren die
 bloedt

34 Het I. Deel vande Annanthomie
bloedt hebben / daer mede begaest zijn /
3p is van forme ghelijck eenen halven
Cierkel / ende inden mensche / is 3p naer
de groote zijns lichaems / te rekenen veel
meerder / als in ander dieren / ende prin-
cipalijck inden ghenen / die alle daghen
wel bzaffen ende goedt sier maecten / ofte
van natuurli vleys-achtigh zijn / de Leber
is eenen oorspronck / ende plaetse aller
begheerten / een fonteyne aller aderen /
de keucken van al het bloedt / d'welck 3p
op een wonderlijcke maniere / daer naer
van achter door t'gansche lichaem ver-
spreept / ende upt-deyct / waer door dat
alle de leden / ghevoeydt ende onderhou-
den worden / dese haere wonderlijcke ope-
ratio ofte werckinghe / en wordt niet qua-
lijck met den Moest vergheleken / die
heeft zijnen Ghist ofte Hebick / die hem
ter gronde set / voorsz soo isser noch wat
lichts in dat opwaerts treckt / ende wort
de blomme des Wijnz ghenoeymt / ten
lesten soo isser noch wat / dat binnens
jaers upt-dompt / d'welck water achtigh
is / soo ist oock met de Leber / die treckt
veestmael alderhande vermenghelde vocht-
tighedde tot haer / ende het grofste ende
troubelste / namentlijck de Melancolie /
sentse naer de Milte / wat nu licht / heet
en hier-achtigh is / als de Colera , dat treckt
de Galle tot haer / de overtollighe waeter-
achtighe vochtighedde / die noch inde reste
des bloedts blijft / ende t'ghene dat den bloede
niet dienstelijck en is / dat trecken de Nieren
tot hen / alwaer de selve inde blaese kompt /
ende daer naer vooz byne upt-ghepist
wordt.

De Lever is vast/aen dyp sterke Ligamenten ofte Banden/ inde rechter zijde / is 3p vast aen het Deaprachma , met een breedte sterck Ligament , inde sincke zijde is 3p oock vast / met een ander Ligament , aen het Deaprachma ende rubben.

Met het derde Ligament , ofte Bandt / wordt 3p aenden navel ghebonden / welck Ligament , van te vozent is gheweest / een Venaumblicalis , dooz de welke het bloedt vande Moeder / doen het Deulen noch in zijns Moeders lichaem was / gheboert wierdt inde Lever des Deulens / dooz de welke t'selbe alsoo gheboedt wierdt / welke Ader / als het Deulen upt de moeder quaem / ende dooz zijnen mondt begint gheboedt te worden / zijn officie ofte ampt verliest / ende wordt van een Ader een Ligament , de Lever aenden navel / vast bindende / hier mede ghenoech 3p vande Lever ghesproken / soo willen wy voort 3p vaeren / ende handelen vande Galle.

Vande Galle Het 18. Capittel.

DE Gal-blaese / is een Membraneuse bozse / hanghende onder aende hol- lighejdt der Lever / ontrent het mid- den / 3p is ghemaecht van een dobbel Membrane ofte vel / dat bekleet wordt met een lijn-achtighe schorsse / om teghen de scherpighejdt vande Galle beschermte te worden / de Galle heeft twee holligheden/ de eene is met ontallijcke tacken / dooz de Lever / ontrent het begijnfel / vande twee

36 Het I Boeck vande Annanthomie
twee grootste Aderen verspreyt / om alsoo
de scherpe Galle uyt het Bloedt te sup-
ghen / de ander openinghe ofte soo ick haer
noem gal-boeder / die loopt naer het begin-
sel van den eersten Darm / die ick ghesepdt
heb dickmaels ledigh ghevonden t'hebben /
ende stort aldaer de Galle in / om met haer
scherpighepdt de Darmen te pooghen tot
het uyt-dreppen der extremenien / hier heb-
be ick verhoont den Cours ende officie van-
de Galle / ick wille voorts vaeren ende wat
verhaelen.

Vande Milte Het 18. Capittel.

DE Milte die by de Latijnisten Splen
ghenaemt wordt / is een partheit
van Weeck bolle ende spontachtighe
sustantie. 77 van vleesch byzonder dan de
Lever / ende oock cleender lanckwoygh
van fatsoen / met een dunne Membrane
ofte Velleken / obertoghen doch by de Loose
te berghehijcken / sy is vast met de een
zijde aende Ribben / ende met de ander
zijde aende maeghe / en het Mesenterium
compt met d'een ende tot teghen de Lever /
sy is oock met veel Aderen ende hert aderen
door trocken / de welke sy het grove Bloedt
naer haer trecht / ende door twee weghen quyt
wordt.

Den eersten wegh is een coyt ader-acht-
tigh vat / t'welck compt uyt de Milte /
in de sincke zijde vande Maeghe / ende
stort inden grondt van den Crop van de
Maeghe / een suere vochtighepdt / waer
door de Maeghe tot appeteyt berweckt
wordt

wozt / den anderen wegh is een Ader die haer bestreckt achter-waerts tot in het uytterste van den eirf-darm / ende wozt aldaer ontlast van haer suere vochtigheyt.

Vande Nieren Het 19. Capittel.

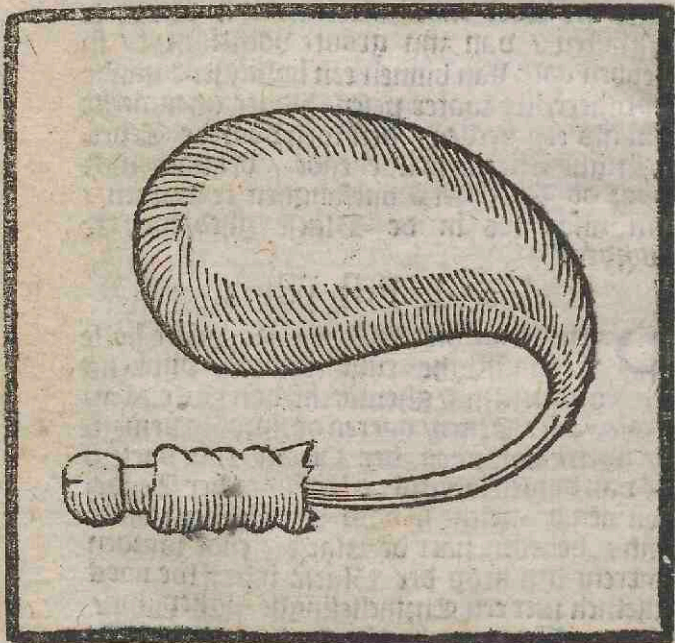
DE Nieren by de Latynisten Renes, sijn twee die ligghe achter / aen het rugge-been houdende een inde rechter zijde / ende een inde sincke zijde / sy sijn ghemaect van een herte vleesch-achtige substantie / lanc-wozpig van fatsoen by naer ghelyck een Roomsche boone / sy ligghe met de holligheyt naer de groote Ader / om aldaer het Ader ende Arteriachtigh bloedt te ontlasten / van sijn groote vochtigheyt / sy hebben oock van binnen een holligheyt vande uytgherechte water-pesen / aldaer ghemaect om als een becken / den wey door de Cepelachtighe Eierkens inlekkende / bequamelijck voor de Pissepders ontfanghen te worden / om alsoo tot in de Blaese ghedreven te worden.

Vande Pisseydere.

DEN Uteris ofte Pisseyder sijn witte holle Senuachtighe ende nauwe pijpkens ofte veskens / ghemaect van twee Membranen ofte Vellen / haeren oorspronck nemende uytter holligheyt der Nieren / ende daerom de van binnen langhs de Musculen der Lenden aen de welcke sy door het Is-been vast sijn / beneden naer de Blaese / ende worden ontrent den krop der Blaese inde selve noes ghelijck met een Chynckelinghe ingheplant / om de Waeter-achtighe vochtigheyt uyt de Nieren comende inde blaese gedreven te worden.

Vande Blaese Het 20. Capittel.

DE Blaese vande Meirien Peerden / die licht onder de Lijf-moeder van het Peert / ende comt met den Crop tot hoozen inde Clinche / soo dat ghy daer 3. ofte 4. vingheren daer in comt / gy moecht die voelen ende met den duym ofte vingher / in de Crop vande selve openen / om dat sy haer Waeter souden maecten / vande hynst ofte hynst-Peeden / sy ligghen oock achter by naer inde selve plaetse / maer met den Crop seer crom by naer ghelick sulck satsoen.

Als dat hier aenghewesen is / ende soo
Crom

Crom om dattet Waeter langhs de Roede soude konnen upt-komen / de Blaese is ghemaecht van twee Membraneule stercke Bellen / ende can haer seer wijs upt-sprepen om t'Waeter by t'houden / ende dan t'zinnen tijde met een deel t'seffens laeten afluopen / t'Waeter comt van de Nieren alwaer het ghecocht wordt / ende comt soo langhs de Pislepders / die planten haer van bukten den Crop der Blaese / ende comt soo ghelijck te deursweeten langhs de klepne Alderkens / die inde Membranen ofte Bellen der Blaese met groote quantiteyt zijn / soo comt het Waeter inde Blaese ghesweet / al of het door een Pampier ghesepen waer / in de Blaese en is soch-schepnelijck maer een gat / dat is ghenaempt den Crop der Blaese ende is Bleesch-achtigh / beset met eenen roncken Muscul, die hem ouringht ende Spincter ofte sluyter ghenaempt wordt / is ghelijck een slot der Blaese / om de Urine in t'houden / ende upt te laeten naer begheerte vande Beeste.

Tot den Leser.

DAerom beminden Leser als wy wel rydelijck overdencken, de groote Wercken vande Almoghentheyt, hoe dat hy op soo een wonderbaerlijcke manier alle Creaturen heeft gheschapen, en al tot ons behulp, hoe en souden wy dan voorts malcanderen niet helpen, soo ist dat de Broe-

40 Het I. Deel vande Annanthomie
derlijcke liefde verheyst, en de nature uyt-
wijst, dat den eenen mensch den anderen in
noodt en in laste, niet alleen met soete wor-
den, maer oock metter daet behulpzaam be-
hoort te zijn, t'welck aenmerckende heeft
my goedt ghedacht, desen mijnen slechten
dient, hier te comen Presenteren, ende al-
foo't hier blijkt de Peerden gaen anatomi-
sieren, ende soo menighmael hebbe moe-
ten door snijden, alker ick hebbe connen
sien, wat dienst dat jeder lit moet doen, en
wercken voor malcanderen om dat sy al
t'samen het Lichaem moeten op voeden,
de liefde heeft mijnen gheeft daer toe soo
aenghedronghen, dat ick van langhen tijdt
gheen ruste en heb ghehad, om op alleste
Studeren, soo dat ick nu Godt lof, alles
heb ghevonden hoe dat jeder lit dienst van
malcanderen ereyght, ick en hebbe noch
maer bewesen van alle de inwendighe par-
tijen, ick sal U. L. noch in't korte gaen
bewijfen van alle de uytwendighe partijen,
ende mede bewijs doen van den ommeloop
des Bloedts, ende daer met Godts hulpe,
comen tot de Curative intentien met be-
wijs van menigh derley Medecijnen,
tot jeder quacle dienstelijk, om dat ick sien
datmen in dese Nederlanden, sonder de
Peerden niet en can bouwen, en datter soo
menigh Peert by fout van wijsse meesters,

soo onverfienigh sterft, dat heeft my de
 penne inde handt doen nemen, om te be-
 fchrijven soo meninghe fchoone Conften,
 die ick met groote moeyte hebben moc-
 ten leeren, ick heb soo menighmael ghe-
 tracht om goede Boecken vande Peerde-
 meefterie te moghen becomen, maer eylacs
 t'was al om niet, want ickse niet en vout
 oft t'waere flichte leuren, want die goede
 Confte can, die't houtfe voor hem felven
 en sterft daer mede alfoo men ftecktse me-
 de in d'aerde, daerom soo ift dat de Mede-
 cijnen der Peerden, niet voorders in't licht
 en wordt ghebracht, noch niet en wordt ghe-
 prent en over t'landt ghelonden, om alfoo
 vermeedert ende verbetert te worden, ghe-
 lijck die vande menschen, over alle de
 wereldt wordt verbreyt van over langhen
 tijdt, ende alijds noch verbetert, daerom
 ben ick seer jverigh om de felve in het
 licht te brenghen, alfoo veel alst moghelijk
 fal welen.

My dunckt dat het wel noodigh waer
 aleer jemandt hem beghint te bemoeyen,
 met het meefteren ofte Cureren van eeni-
 ghe Peerden, dat fy al voren goede ken-
 niffe hadden, van alle de Lidt-maeten van
 de felve, om dat fy daer uyt soude con-
 fidereren, uyt wat oorspronck dat de
 quael ghesproten is, om hem voorts daer

42 Het I. Deel vande Annanthomie
naer te reguleren , met de Medecijne , of-
te indien hy moeste snijden , oft branden ,
foo weet hy altydts wat voor Aderen senuen
ofte Arterien , dat hy mijden moet ,
want hy by foure van dien , somtijdts quae-
lijck soude laeten snijden oft Branden , tot
verlies van het Peert waer van een Man ,
sijn Ruyne soude causeren , daerom foo
hebbe ick dese Annanthomie ofte afdee-
linghe der Peerden , soo wel gheftek alst
moghelijk is , om jeder meester hem
daer naer te reguleren ende te herstellen ,
indien hy beters wiste , soo dat de conste
mochte floreren , ende op eenen beteren
wegh ghebracht worden , ghelijck die van-
de menschen altydts ghevoordert , ende op
beter maniere herstelt wordt , daerom in-
dien U. L. daer eenighe faute door het
mis-schrijven , ofte door faute vanden
Drucker in vonde , ick bidde U. L. de
menschelijcke swackheyt te considereren ,
ende op een beter manier te herstellen ,
op dat wy ten lesten moghen komen tot
de rechte kennisse , van de Beestelijcke
lichamen, ghelijckmen heeft ghevonden door
groote neerstigheyt , van vele hoogh-ghe-
leerde ende seer ervaren Meesters , onder
de menschelijcke lichamen, en ick door ghe-
neghentheyt , ende oock de ervarentheyt,
hebbs beghinnen in't licht te brenghen ,
die

die vande Peerden, op dat een jehelijck daer mede soude eenigh profijt maecten, ende indien het moghelijck waere, op eenen beteren wegh te brenghen, op dat wy hier met desen teghen woordighen Peys, onder alle de Christene Coninghen, Vorsten ende Potentaten, moghen ons profijt doen met onse Beesten, ende alsoo ons leven brenghen, tot een eynde ende saligheyt der Zielen, t'welck ons wilt verleenen den Alder-hooghten der glorien, Amen.

Ick wille nu voortgaen/ ende klappen op de Beenen / om te sien oft zy van harte stoffe zijn / ende waer toe dat zy dienstigh wesen / ende hoe en wat fatsoen / dat de selve gheschapien zijn / ende soo aen malcanderen hanghen / tot een steunsel om het lichaem aen een te houden / ende te ondersteunen / hoe dattet af-deekt met stucke gherijse / ende elck deel ofte stuck / in't particulier beschrijven / ende met eenen bewijs doen van de Semmen / Cendonon / Bauden / ende Ligamenten / hoe veel datter in elck Lit zijn / dan by een vergaederen ende reden gheben / hoe veel datter in't gheheele van een Peert sullen wesen.

Eerst vande Hoofst-beenderen, Het 21. Capittel.

De Beenen van het Hoofst / zijn twee in ghetalle / het eerste is het bovenste

44 Het I. Boeck yande Annanthomie
ste van het Hoofst / met de hollighepdt /
daer de Hersenen in ligghen / twee hol-
ligheden daer de Ooghen in staen / twee
daer den Neuse ghestaen heeft / ende twee
klepne holligheden / die inden Neus ko-
men / om de Hersenen te ontlasten / ende
boven aenden hals noch een hollighept /
aldaer het maerck van het Kugghe-been
inde hersenen komen / al door de seven
Wervel-beenen / vanden hals beghinnen /
soo dat het maerck van het Kugghe-graet /
ende de Hersenen een-der-ley substantie
is / ende met een korrespondeert / ende
kan van het Kugghe-graet / tot de Her-
senen gheraecken door een seker pijpken /
daer in dattet selve maerck befloten is /
ende is de Hersenen seer ghelijck van substan-
tie / ende zijn beyde de stoffe / daer van dat de
Senuwen haeren oorspronck nemen ende on-
derhouden worden / vande menschen ende
alle viervoetighe dieren / dit selve Been
heeft noch een hollighept van binnen / al-
daer de kele inden Neus kompt / ende is
oock begaest met achtchien Tandten / van
seer harte stoffe / ghelijck als hier vozen
verhaelt is.

Het tweede Been / is het onderste
Caechr-been / ghemaect van onder hol /
met twee brancken ghelijck enen sprict /
doch op-waerts krommende / van weer
zijden plat / om de kaken te formieren /
ende boven op weder zijden ghekerst / om
het bovenste Hoofst-been te ontfanghen /
ghelijck met eenen knoop / in een mick
ofte kerf / ende zijn seer vaste aen een
ghebonden / met stercke Senuwen / Ten-
donen ende Ligamenten / ende is begaest
met

met achtien Tandden inde Meiri-peerden /
 ende inde ander met twintigg Tandden /
 het onderste Caechy-been / staen de Tan-
 den veel engher als boven / om dat soo
 dooz den schrans het voper soo soude af-snij-
 den / ende ghelijck als een meulen soo af-mae-
 len / om alsoo naer binnen toeghesonden te
 worden.

Vande Beenderen des hals het 22. Capittel.

DEse Beenderen des hals / die zijn
 seben Werbel-beenen / d'eerste heet
 ick ad-last ofte last - draeghende /
 Werbel-been / om dat het last van't hooft
 moet draeghen / en is van weder zijden
 hol / om dat van vooren soude ontfanghen /
 het upt-steecksel van het hooft ende van
 achter / oock soude ontfanghen / het upt-
 steecksel van het tweede Werbel-been / dat
 ghelijck eenen pin is / om het hooft om
 te draepen / ende zijn de ander by na al
 ghelijckelijck / maer hebben elck d'yn upt
 steecksel / als sy aen een houden maecken
 ghelijck een ghedraepde Ceten / van ghe-
 lijck een Water Doster ende zijn altemael
 met veel gaetkens / om de aderen ende se-
 nuxen upt ende in te kruppen / om
 alsoo aen een ghebonden / met Muscu-
 len ende Vleesch Aderen ende arterien ver-
 vult te wesen / eenen volkomen hals te
 maecken / met huyl bedeckt wesende / en-
 de het leven ofte Spiritus , daer in zijnde /
 hem seer wel kan beweghen van alle zijden.

Vande

Vanden Rugghe-graet

Het 23. Capittel.

DEN Rugghe-graet / neemt zijn
 beginsel vanden Hals / ende eyn-
 dight van achter aen het steert-been /
 het Rugghe-been wordt afghedept in vijf-
 en-twintigh beenen ofte af-scheetsels / van
 den hals tot het steert-been / daer inne
 begrepen het selve steert-been / ende ses-
 en-dertigh Kubben / op weder zyden ach-
 thien / daer van de voorste lanck zijn tot
 byten het Deprachma , ende van daer
 achter-waerts 30 altydts wat beghinnen
 te kopten / daer naer zijnder noch ghe-
 heel korter Kubbekens van weder zyden
 ses / die haer recht upt steken / ende
 maecken soo de Lendenen / daer zijn noch
 van boven vier-en-twintigh upt stecksels /
 by naer ghelijck Kubbekens / van ses
 ofte acht vingheren lanck / die al recht
 opwaerts staen / ende maecken alsoo het
 satsoen vanden Rugghe / de twelf eerste
 beghinnende van vozen teghen den Hals /
 die staen alle een wepnigh al hellende
 naer achter-waerts / de ander twelf ach-
 terste zijn set korter als de voorste / daer
 upt dat blijktt dat oock den Rugghe van
 de Peerden naer vozen veel scherper zijn /
 om op te rijden / als naer achter-waerts
 ende staen de twelf achterste oock al wat
 hellende / van achter naer vozen toe / tot
 inden middel van het Rugghe-been / de
 voorste beghinnende vanden Schoef ofte
 Weir

Weir-rust / zijn rupm wat langher als naer den midden om soo het satsoen van den Kugghe te volmaecken / ende van d'een Peert zynse veel grooter ofte langher / daerom datmen seght dat alsulcke Peerden sael Kuggen hebben / en dat en compt anders niet by als by dat die van voozen veel langher zijn / als inden midden / daerom soo wordt den Kugghe altydts iet leegher inden midden / als van voozen tot op den schof.

Alle dese af-scheptsels van het Kugghe-been zijn seer vast aen makanderen ghebonden / met seer stercke Ligamenten , tendonen ende senuë banden / die door de hollekens vande beenen / ende rontsomete soo vast aen een ghebonden / al oft maer een Been en waer / ick binde wel in sommighe Peerden van binnen eenighe knoopen / van Beenders / oft uytwassinghen van Peerden / die al te seer ghelaeden hebben gheweest / ende alsoo de Litten vanden Kugghe-graet ghesozseert / ende soo ghelijck een Euber-been / door die vochtighept / die daer uyt gheloopen was / ende alsoo verhart / in een substantie van beenderen / het doet my somtydts verwonderen / als ick dencke / datmen soo veel ghewichts op een Peert legt / ende dattet Kugghe-been niet van een en bzeckt / het en is niet grof van ghebeente / om soo swaeren ghewicht te draeghen / als men wel insiet de stercke ende vaste banden / daer mede dat zy soo vast door-bonden / ende door-kneuwelt zijn / dan en doet my niet meer te verwonderen / want men daer quaelijck met scherpe

48   Het I. Deel vande Annanthomie
pe messen / souden konnen door-snijden / dooz
soo veel vaste ende stercke Senuen ende Ban-
den / daer mede zy t'saemen al dooz gebonden
zijn.

De Werbel-beenders die zijn van bin-
nen hol / ghelijck van eenen vingher
dick / daer in dat steekt een Membraneu-
sche piype ende seer dicke vel / daer in dat
bessoten licht het maerck van het Rug-
ghe-been / dat dwers dooz alle de Wer-
bel-beenders komt / soo van het steert-
been / dwers deur den hals / tot inde
hersenen / ende van daer dooz twee klep-
pe gathens inden Meus / om soo de vocht-
tigheyt vande hersenen te ontlasten / daer-
om meent den ghemeenen man / soo dat
het quaede snot van het maerck upt het
Rugghe-been voort komt / maer zy zijn
grootelijck verabuseert / t'is waer soo
datter aen sommighe Peerden / wel kon-
tinuelijck ghelijck een witte vochtigheyt /
ghelijck wit snot / datmen soo den droes
noemt / maer daer en vallen soo gheen
lossche klieren inde keele / ghelijck het
doet aen die van het quaet ende rotte
snot / desen droes en is oock niet haer-
lijck / ghelijck die van het rechte snot /
het komt upt een vercoude hersenen /
ende maerck van het Rugghe-been / t'welcke
seer wel te ghenesen is / alsoo ghy noch
hooren sult / aldaer ick order-wijs van
elcke quaele / t'zinnen tijde verhaelen sal /
ende by dien vooz alles seer veel diver-
sche / goede ende wel beproefde remedien
aen gheven sal / ende aldaer oock bewijs
doen / wat ende van waert het quaede
snot voortz komt / maer die Cure van
dien

dien sal ick houden vooz mijn secret / want
 icker wel dyp jaeren / hebbe moeten op
 studeren ende leeren / om het selve te
 konnen cureren ende ghenesen / alsoo ick
 diversche ghenesen hebbe / en het blijckelijck
 is by diversche die ick daer van ghene-
 sen hebbe / met groot verwonderen / van
 veel personen / om datmen in gheheel
 Europa / noyt iemandt en heeft ghe-
 vonden / die het quaet snot heeft konnen
 ghenesen / dan om dat de groote ende
 seer moepelijcke Conste / die ick met soo
 veel moeyte / ende aerbept hebbe becomen
 ende vooz de werelbt niet doodt blijven
 en soude / soo sal ick klepne Boeckkens
 alleendelijck daer van maecten / vooz de
 Lief-hebbers / die het betaelen willen / want
 het gheen Consten en zijn / om den ghemeenen
 man soo toe te werpen / ende bots daer af te
 scheeden.

Van het Ysbeen, het 24. Capittel.

Het Been Ischyon ofte Isbeen / dat
 is een groot noes-ront been / met
 twee enden boven plat / ghelijck
 twee plaeten die by naer teghen mal-
 canderen komen / ende zijn van achter op
 het derde Werbel-been / vande beenderen
 opgheteydt / ghelijck eenen Smit het een
 iser op het ander leght heet zijnde / en-
 de soo aen een ghesmeet ofte ghewelt wordt
 ende alsoo daer aen ghebonden met ster-
 ke Ligamenten, ende Tendonen van seuu-
 achtighe substantie / soo dat ghelijckmen
 siet / batter de gheheele macht van het
 Peert

50 Het I. Deel vande Annanthomie
Deert moet op houden / daer zijn van ter
zijden twee ghelijck pannen / op elcke
zijde een daer in dat het bovenste groot-
been in-draept / ende met de Senuwen
ende Banden / daer in seer vast ghebon-
den is / dit Is-been is met eenen groot-
ten Cierkel ofte hol / om dat den Eirs-
darm daer tusschen / ende aen de Meirien
de Venlens / daer door souden moghen
passeren / ende oock den Stercus , ende soo
voorts oock om het fatsoen / van den eirs-
ende de onligghende partijen te forme-
ren / ende soo voorts de Beenen daer aen
vast te maecken / die het gheheel lichaem
moeten draeghen / ende het steunsel gheuen /
daerom dat wy wat vande Beenen bewijfen
sullen / hoe dat sy in een ghewercht ende ghe-
bonden worden / ende van elck Lit / om dat
ter soude kunnen roeren ende beweghen / om
soo het Deert voorts te doen gaen / spijn-
ghen en loopen.

Van de achterste Beenen , Het 25. Capittel.

DE achterste Beenen / zijn van bo-
ven aen het Is-been vast / ghelijck
ickt gheseyt hebbe / ende draent het
groot bovenste been / daer in ghelijck in
een panne / het bovenste been is seer
dick / doch inden middel veel dunner als
op de enden / het been is jet krom met
de bovenste ende / om dat de not haer
soude kunnen boeghen / in het panneken
van het Is-been / het selve Been heeft te-
ghen

ghen over de not / een uyt-steckfel wat
 hoogher als de not / om dat soo de vol-
 comen Heupen-been soude fatsoen ghe-
 ven / met een groote breedde / om alsoo
 de Musculen te ombanghen / ende veel
 stercke banden van Senuwen / daer aen
 te konnen binden / tot versterkinghe van
 het selve Lit / want het grooten last dra-
 ghen moet / onderwaerts is het met een
 groote Ioncture , ende heel dicke uytsteck-
 fels / om soo het onderste been te ont-
 fanghen.

Het tweede Been nederwaerts / is wat
 langher dan eenighe van de ander / doch
 van boven veel dicker als beneden / om
 soo dat groot been van boven te verghe-
 lijcke inde dicke vande Ioncture , om soo
 ghelijcke grootte een fatsoenelijck Lit te
 formieren / de onderste zyde van het selve
 die kompt inde knien / om alsoo te kon-
 nen helpen formieren / ende en is aldaer
 soo dick niet als op de bovenste eynde /
 inde knien van achter is noch een been /
 van ontrent een palme lanck / dat soo
 de knien helpt formieren / dat been kompt
 effen op het onderste been / al daerment
 de beenen af-snijt / al eermen die gaet
 hanghen / ghelijck die Ossen ende Copen
 diemen gaet op-hanghen / men snijt de
 beenen af wat beneden de knien / van
 dit kort been is van fatsoen van voren /
 met een note been uytgheholt / ghelijck
 by naer eenen Carrol / om dat de knien
 soude konnen voutwen ende beweghen /
 ende is met het bovenste been soo in een
 ghesatsoneert / om soo doen te buyghen
 naer den wille vande beeste / ende van
 achter

52 Het I. Deel vande Annanthomie
achter hebet een uptsteecksel / van ontrent
een palme lanck / daer dat de groote ach-
terste Senuwen aen vast zijn / ende alsoo de
haem upt maecken / daermen den hand-
boom dooz-steeckt / om de beesten op te
hanghen.

Het vierde Been / is dat van onder
de knien tot aende kote kompt / ende is
een effen been / van achter een golle /
ofte wat leegher ingheholt / om de Se-
nuwen daer wat in te ppenken / om dat
ter moeten twee Senuwen op een lig-
ghen / ende het is onder aen de kote /
met een dobbel Ioncture, ghelijck die van
de Coepen / maer en heeft niet anders
dan een kote die dobbel is / ghelijcker
de Ossen twee hebben / soo en hebben de
Peerden maer een / die met een dobbel
Ioncture is / om soo het boven-been te
ontfanghen / van achter de kote is noch
een kleyn been plat / ende is van achter
soo teghen de Ioncture vande kote teghen
ghelapt / ende met de Senuwen ende van-
den soo vast ghebonden / dat al te samen
een stercke Ioncture maecht / ende in't
note-been ofte kote / dese heeft achter
boven het kleyn beenken / datter aenghes-
lapt is / ende boven de Senuwen ghe-
lijck een blaesken / datmen in't frans de
Musette noempt / men splijt het vel open /
ende men pelt dat blaesken af vande
huyt / ende vande senuw / ende neemt
het blaesken soo wech / het welke een
groote hulpe doet / in Peerden die hun
van boven seer hebben ghedaen in't selve
been / want dat gat daer dit blaesken
upt ghetrocken is / wordt veel bochrigheyt
quijt /

quijt / die al t'saemen van boven langhs de
 Senuwen af kompt ende purgeert / daer mede
 alle de quaede humeuren / die hun van het for-
 feren / ofte verbrunghen ghebleven is / het
 gat vandaer het blaesken inghestecken heeft /
 is lichtelijck te ghenesen / met de salve van
 Egypten / ofte soo inde Apteck ghenaeemt
 Egiptiacum, die hier naer sal geleert worden/
 hoe datmen den selve maechen sal.

Onder het Coten-been dat het seste is / soo
 binde ick noch twee Beenen inden voet / het
 eerste is tusschen het kleen voetken ende de
 kote / het is een kleen been ontrent twee vin-
 gheren lanc / jimmers naer de groote der
 Weerden/ende en heeft maer een effen Ioncture,
 dat ghelijck teghen malcanderen staet / datret
 niet seer hol en inghegrouft en is / van weder
 zijden soo teghen de zinde vande kote / als te-
 ghen de zijde van het kleen voetken / maer seer
 wel ghebonden / met de enden vande Senu-
 wen / die aldaer haer eynde nemen / nu hebben
 wy noch het kleen voetken / dat by naer van
 fatsoen is / ghelijck eenen Weerts-voet / daer
 uyt soo dat de soole vanden Schoen voort
 kompt oft wast / het kleen voetken is dan het
 achste been / datter ghevonden wordt.

Wy hebben nu bewesen / hoe dat de achterste
 beenen beghinnende van het 13-been / neder-
 waert met de Ioncturen ofte Litten in mal-
 canderen zijn gheboeght / die in elck achterste
 been zijn acht stucx maeckende t'saemen twee
 achterste beenen / seshien in ghetalle.

Vande voorste Beenen, het 25. Capittel.

DAn ick wil vooz eerst / noch koment tot de voozste Beenen / ende gaen ondersoeken de Ioncturen, in hoe veel beelen ofte beenen / dat de selve ghebept zijn / vooz eerst het Schouwer-blat dat is een plat been / onderwaerts dick ende smaldix / met een rande panne / om den knop van het bovenste been in te draven / het Schouwer-blat is maer gheleijck aengheplacht / op het musculachtigh bleesch / dat aende ribben ghewassen is / ende aldaer verbult / soo dat het Schouwerbladt daer op ghegroept is / het is een wonder werck vande nature / dat zy daer mede alsulcken groot ghewelt moghen doen / me de voozste beenen / ende soo los daer aen ghelepdt zijn / maer zy zijn seer wel dooz-bonden met stercke Tendonnen, het Schouwer-blat dan vast staende / soo kompt daer noch een groot been ghenaempt het Bost-been / ende plant hem met den point inde panne van het Schouwer blat / ende wordt daer vast ghebonden met stercke Ligamenten, ofte Tendonnen soo vast ghestelt zijnde / streckt hem dat been wat naer vozen toe / ende maect daer mede zijne dicke knobbels / het bost-been dat is gheheel dicke met deinde / om dattet ander been oock met zijn dicke note soude verhoeghen.

Het derde Been / is yet korter als des
se

se twee voozgaende / maer is dick met
 weder-zijden grave einden / om soo met
 het onderste te komen / in het onderste
 vanden bupck / aldaer de beenen begins-
 nen te bereyden / om te gaen aldaer hent
 dat implant / met zijn hooft inde panna
 van het been / dat loopt tot de knien /
 ende is aldaer gheheel vast ghebonden / met
 sterke Tendonen ofte banden / dit been
 dat tot de knien loopt / heeft van achter
 eenen aenlast / die wel een palme hoogher
 kompt als de note ofte Ioncture, het welke
 men wel siert upsteken aende Peerden / als zy
 voorts gaen / dat beenken kompt tot by den
 singhel / ende is aldaer wel vast ghebonden /
 dese Ioncture is gheheel swack / ende licht
 van roeren.

Het vierde Been / dat is dat tot de
 knien kompt / ende is het langhste van
 allen de beenen / ende is wat krom bup-
 ghende / wat voozwaerts ende van boven
 veel dicker als beneden / dooz den aen-
 last die daer boven aen licht / ende kompt
 haer te voeghen / by naer plat tot aen de
 knien / ende wordt daer soo aenghebon-
 den / daer zijn seuen kleine beenkens /
 die de knien maecten / eerst vier neven
 een / ende onderwaerts by neven een /
 die al malkanderen by nae plat ontfan-
 ghen / ende alsoo t'saemen de knien maec-
 ken / dan onder de knien hebben wy noch
 een been / dat kompt tot de kote / ende
 is aldaer met eenen dobbelen Ionctuer,
 ende ontfanght alsoo de kote / maer en
 hebben maer zen dobbel kote / ende die
 vande Ossen hebbender twee neven een /
 de kote is dan het derthiende been / dat
 ¶ 2

wy tot hier ghevonden hebben / jeder een
 weet wel wat dattet vande koten zijn /
 daer de jonghers soo dickmaels mede spe-
 len / dese kote ghyt haer aen noch een
 kleyn beenken / tusschen de kote ende het
 been / dat vande knien kompt / licht van
 achter teghen gheplackt / om soo de kote
 teghen te houden van het ontleiden / dooz
 sterck ghewelt dat die Beerden somtijt
 doen / als zy soo hart moeten trecken /
 ende is wel vast aen een ghevonden met
 stercke banden / ende voorts onder de ko-
 te kompt noch een kleyn beenken / dat
 tusschen het kleyn voetken ende de kote
 kompt / ende zijn beyde dese Litten / by
 naer effen sonder uptgheholt / soo dat zy
 in een niet vaste en houden / datse licht
 konnen ontlede ofte verzoeghen wesen /
 om datse in malcanderen niet gheholt en
 zijn / het kleyn voetken is van fatsoen
 ghelijck eenen anderen voet / alsoo ick
 hier voren gheseyt hebbe / ende de soole
 spruyt upt de substantie vande kleene voe-
 ten / nu hebbe ick ghedaen met de Bee-
 nen / soo vinde ick inde voerste beenen /
 in jeder tot vijftien stukke / soo komen
 de twee voerste te bedraghen 30. stukke /
 de twee achterste elck acht t'samen 16.
 stukke / het Been een de beenen vande rug-
 ghe-graet / met het Stert-been zijn vps-
 en-twinigh sonder de Ribben / diemen
 hier aen het Rugghe-been laet / ende den
 hals seven beenen / ende het Hoofd twee
 Beenen campt t'saemen tot eenen-tach-en-
 tigh Beenen / die al-te-saemen aen een
 ghevonden zijn / met Tendonen banden ende
 femien / daer van wy noch spreken sullen.
 Ick

Ick wil noch wat verhaelen van de
 vooz verhaelde beenderen van wat stoffe
 dat sy gheschapen zijn / ende van diverse
 stoffen.

De beenen die zijn gheschapen / van het
 Aert-achtigste deel des saet / een Been is een
 similaere deel / Cout ende droogh het onbe-
 voelichste ende haerste des Lichaems / om
 het Lichaem te steunen / ende ober ende te
 houden.

De Beenen zijn van dyp-der-ley /
 Substantien / het middel van het Been
 is hart ende het marcht wordt daer in be-
 waert / dat wordt bewaert dooz een Epip-
 hyfis ofte Craeck-been / dat een voog ende
 spontiachtigh-been is / ghelijck men sien
 kan aen de groote pijpen van het been /
 die aende rinden seer groot ende voog
 wassen / t'welck wel dient om de beenen
 steunsel te hebben / om datse breedt ende
 sacht zijn / dit sacht ende spontiachtigh
 been / dient om de Ligamenten ende Tendonen,
 daer upt te doen voort te komen / ende de
 musculen bequaemer daer tusschen in te bes-
 ten / daer is noch een soorte van beenders /
 de welke aenlast aengropfels ofte upsteck-
 fels zijn / ende dienen alle om steunsel te
 gheben / om sulcke noodighe litten te steu-
 nen / ende dooz de Tendonen, ghebonden te
 worden.

Vande Ligamenten.

Een Ligament is een simpel deel / om
 bevoelich / hout en droogh / de mid-
 del natuer houdende / tusschen Se-
 nuwen

58 Het I. Deel vande Annanthomie
nerven en Cartilago, gheschapen upt een
taepe soorte des saets / zo zijn ghemaect
om de Articularien ofte Litten te saemen
te binden / vooz het upt-wijcken te be-
schermen / zo zijn oock een deksel der
Tendonen, op dat zo niet ghequest en
soudent worden / zo dienen oock om de
Tendonen, in haere plaetse te houden / ende
oock om de inwendighe partijen te drae-
ghen / ghelijck de Longher de Blaese ende
andere.

Een Tendo, is een simpel deel / hoe
wel nochtans onder de ghecomponeer-
de ghesteldt wordt / maer het is eghent-
lijck den stert der Musculen / ende is
een ghecomponeert deel / upt Ligamen-
ten, en Senuwen t'saemen ghemaect /
die Tendonen hebben vooz ghebruyck /
datse principaelijck strecken tot de ghe-
willighe beroringhe / daerom dat zo
oock soo vande nature ghemaect is / ster-
ker dan een Senuc / ende bevoelijcker dan
een Ligament.

Du dan hebben wy behoont / van wat
aert / dat de Ligamenten, Tendonen en
Senuwen / ober al het lichaem uptwassen /
ende daer mede de Beenen / seer vast aen een
binden / alle de Senuwen als voren ghe-
sept is / nemen haeren oorspronck upt de
Hersenen / ende upt het merck van't rug-
ghe-been / ende verspreyt haer ober alle het
Lichaem.

De Senuwen / die de voozste Beenen
t'saemen voeghen / die comen van upt
het

Het Rugghe-been / neder-dalende langhs
 de Kubben / ende aldaer zy eerst ghe-
 bonden worden / aen de Ioncture, van het
 Schouwer-bladt / van daer neder-dalen-
 de tot aen de Ioncture vande Zoyst / daer
 zy noch eens vast ghebonden worden /
 ende soo voortz van Lit tot Lit / ende
 aen de knien / soo worden zy vast ende
 allen ghebonden / om dat zy daer veel
 bewegens van doen heeft / daer zijn van
 achter beneden de knien twee Senuwen
 die op malcanderen ligghen / die heel
 groot ende sterck zijn / daer komt van
 voozen een ober de knien / die neder-
 waerts loopt / maer zy is veel kleender
 van de ander / om datse van voozen
 gheen macht en moeten ghebruycken /
 ende daer komt een Sende / van voozen
 upt de knien / ende loopt van buytens
 beens kruysende achter naer / om alsoo
 het been te bewyden van het omflaen /
 ende wel ghespannen te houden / ende
 zy zijn wederom wel vast ghebonden /
 onder aen de kote / ende voortz verain-
 deren zy seer / ende bestreckende tot in-
 den hozen vanden voet / ende aldaer epu-
 dighe zy / soo dat zy de beenen bespan-
 nen / ende met de Ligamenten, ende Ten-
 donen, vast aen een binden / ende soo
 sterck steunen / dat zy daer mede soo
 groot ghewelt doen ghelijck wy daghe-
 lijck sien / inde achterste beenen / begin-
 nen de Senuwen af te daelen van het
 Rugghe-been komende langhs / ende door
 het Ps-been soo nederdaelende / langhs
 alle de ghevichten / ende in alle Ionct-
 suren / wel vaste ghebonden wesen-
 de daer

60 Het I. Boeck vande Annanthomie
 meden het Veert zijn steunsel krijght /
 immers ghelijck als gheseyt is vande
 voozste beenen / soo zijn de achterste oock
 ghebonden / aen alle de Ioncturen, ende
 gheben alsoo het steunsel / ghelijck als dese
 Figure.

Ma hebt ghy ghesien het Veert zijn
 gheriente / de Beenen aen een ghebonden /
 met de Senuwen ghespannen / om te
 bethoonen hoe dat alle de Ioncturen, dooz
 de Banden / Tendonen, ende Ligamenten
 eerst met de Senuwen bespannen / ende
 alsoo te saemen aen een ghebonden zijn /
 op dat seder een mach merck nemen / om
 alsoo

alsoo noodt hebbende / van alsulcken Tiede te kureren daer upt te sien wat hem te doen staet / ende inghevolghe van het fatsoen ofte eeghendom van het voorszede Tiedt / alsoo te oordeelen / ende de Medicamenten daer naer te bereyden / om alsoo te appliceren naer den hepsch bande saecke / dies volghende recommandsere D. I. daer in wel gaede te slaen / want eenigh ghebreck comende van hem selven inde Ioncturen, moet heel voorzichtig ghehandelt worden / ofte anders sal het quaelijck upt-vallen / wy hebben tot hier toe ghenoegh ghesproken vande Beenen / Senuwen / Banden / ende alsulcken dinghen die het steunsel maecken / om het Lichaem ober ent te houden, nu sullen wy gaen bewijsen waer mede dat de beenen vervult becleet ende ten vollen ghesozmeert zyn.

Van het Vleesch ende Musculen Het 26. Capittel.

Wy hebben tot hier toe soo dickmaels verhaelt vande Musculen, ende in gheen der manieren bethoout / wat die zyn ende ick sekerlijck weet / dat den ghemeynen man niet daer van en weet / daerom soo wil ick hier claerlijck bethoonen wat dat die Musculen zyn / haere substantie ende werkinghe / ende waer mede dat de Beenen en Senuen overdeekt ende alles met vleesch vervult / ende de huyt daer ober / om soo een volcomen Deert te fatsoeneren.

De Musculen van zijn dat vleesch / dat men veel inde billen / vande Ossen ofte Coepen vint / ende is al beffoten / met ghelijck een velcken / al oft half van Senuwen waer / ende het een vleesch loopt herrewaerts / ende het ander derrewaerts / met zijn strekens alsment met bockkens / van een wilt trecken het scheurt noers ofte dweirs / volghens den loop der Muscule.

Het vleesch ende oock den Muscule / hebben haeren oorspronck upt den bloede / zy zijn van waermer ende vochtigher naturen / zy gheben het lichaem een manterighed / het ghene dat wy recht vleesch noemen / dat is ober al tusschen de Musculen / in een epghen velcken beffoten / oock om dat de Senuwen haer des te bequaemer / met haere kleene kranskens daer door souden moghen strecken / ende de Musculen alsoo te beter haer roeren gheben / dit vleesch verandert hem somtijds wel in vet / door de overbloedigheyt van het goet bloedt / dat somtijds door de aderen inde Musculen ghedreven wordt / ghelijck door den damp vanden aessen / die daer een vochtigheyt in brenghet / ende verandert in vet.

Van om in't korte daer af te spreken / soo worden dese Musculen in d'p-der-ley substantien onderscheyden / want haer lieder beghinsel / het hooft der selver is met Senuwen door-trocken / het middelste t'welck men den buyck der Musculen noempt is vleesch / den steert ofte het epude der Musculen is hart / ende

den steert der Musculen is hart / ende

Sennachtigher dan t'hoofst / daer upt dat
 de Tendones dat zijn de span-senuwen /
 wassen in somma dese Musculen / zijn
 van Vleesch / Vellekens / Senuwen / en
 Ligamina, te samen ghewassen / soo dat
 dooz de menichvoudighe senuwen / alle
 de leden des lichaems / innewaerts upt-
 waerts / opwaerts ende nederwaerts haest-
 tigh / ofte lancksaem van haer ofte tot
 haer / alles naer de beestens wille / mo-
 ghen beweeght ende ghebruyckt worden /
 daer-en boven soo zijn zo oock naer de
 ghelegghentheydt des Lidts / van menigh-
 derley ghedaente lanck / dicke en breet /
 en daer toe soo wonderlijck / onder den ander-
 ren dooz-vrocht / datmen haer wesen beter
 dooz haer-lieder roeren / dan dooz't ghesichte
 oft dooz eenighe ander manieren kan ooz-
 deelen.

Om van nu voort / int korte te spreken
 van alle de Musculen / zo zijn alsoo het fat-
 soen van het gheheele lichaem maecken en
 formieren / om soo niet de huyt overdeekt te
 worden.

Vande Huydt, het 27. Capittel.

De Huydt / is alle levendighe crea-
 turen / die bloedt hebben vande natu-
 re / niet alleen tot een cieraet / ende
 beschutsel ghegheven / maer oock als een
 bekleedinghe des ganschen lichaems / de
 welke in d'ene plaetse dicker / harter /
 twecker oft dunder bevonden wordt / als
 in dander.

Ghelijck inde plaetsen / daer eenigh
 lanck

64 Het I. Deel vande Annanthomie
lanck haer wass / als vooz en inde maene / inde
steert / ende onder aen alle vier de voeten /
namentlijck van achter vande knien neder-
waerts / tot onder de kote / ende oock
noch dichtsz van allen / boven teghen den
hozen.

De nature / heeft dat soo verozdonneert /
om dat dooz zijn dichte veel vochtighepdt
soude naer hem trecken / om alsoo het haer
daer mede te doen wassen / ende voorts
daer mede te onderhouden / ende voetsel te
verleenen / soo dat alsulcke partijen / daer
veel lanck ende dicke haer staet / altydts
gheheel vochtigh bevonden worden / dooz
het ghedurigh supghen van het haer / dat
aldaer kontinuierlijck vochtighe stoffe naer
hem treckt / ende somtijdts maer te veel /
soo dat dese vochtighepdt wel kloven ofte
krabben by bzencht.

Hier af / soo wil ick jeder een waer-
schouwen / als ghy eenighe Peerde moet
kopen / vooz D. L. ghebuyck / moght
daer naer wel toesien / want de Peerden
die onder soo overbloedigh ghehaert zijn /
sullen ten lesten aen kloven krabben ofte
moek gheraecken / ghelijckerwijs dat ick
daer van veel experientie hebbe ghesien /
ende menigh man daer over ghewaer-
schout / want dooz de groote vochtighepdt
die daer ghewent zijn in dese partijen te
blopen / namentlijck inden vooz-winter /
als de Peerden blijven stil op den stal /
daer zp den gheheelen somer over heb-
ben grooten aerbeyt ghedaen / ende dick-
maels het bloedt verwaermt / daer naer
wederom inde koude blijven staen / daer
van quade deoctie des Bloedts ende seer
veel

veel quaede humeuren / ofte vochtighepdt / die buyten de Musculen, tusschen het Vel ende Bleeisch ghedreven worden / ende als dan van die vochtighe partijen des haers / naer beneden ghetrocken worden, ende aldaer soo een bytende Wepach ighe vochtighepdt / die de hupt soo door-knestselt / ende door bydt dat sy ten lesten open blijft / ende somtijts soo doorknestselt ende door beten wort / van soo een suer ofte soute vochtighepdt / dat ghelijck men somtijts siet / de selve niet meer te ghenesen en zijn / daer van wy noch breeder spreken sullen aldaer wy vande curen sullen bewysen.

De hupt is ober al door-weven / ende door ghetrocken / vande aderen die den meerderen deel aldaer haer endt nemen / om soo bestoten te wesen.

En is ober al Porieus ende met klepne gatens doorluchtigh nochtans de hupt vande Beesten gedaen zynde/en siet men geen doorluchtighepdt nochte gaten.

Wat de hupt doorluchtigh is dat bewijst hem claerlijck / door het sweet datter door de behoudende kracht uptghedreven wort/ende by dien het Lichaem ontlast wort / van veel vochtighepdt.

Het upt-drijven van het sweet kan somtijts wel strecken tot de ghesonthepdt / ende daer is oock een soyte van sweeten / die welcke somtijts wel beschaedighen mochte / by exempel het sweet dat door de Medecijne upt-ghedreven wort / verdrijft alle fenninghe dampen van t'herde / ende maect t'selve supber ende claer / soo dat daer mede het Bloedt ghesupbert wort / ende een goede decoctie maect / ten twee-

den

66 Het I. Boeck vande Annanthomie
Den het sweect dat van zijn selven upt-ghe-
dreven wordt dooz vermopthepdt van den
grooten last / die het Lichaeu moet drae-
ghen / kan wel dienen tot quaet / om dat
het met ghewelt vande upt-drijvende
kracht gheschieden moet / ende daer mede
gheen fenijnighe dompen / van t'herste en
worden ghedreven / ende daer naer op-
houdende blijft dat soo boven ligghen /
doet soo de Musculen vermopen ende ver-
stijven / soo dat daer dooz het maerck
upt het Rugghe-been / somtijds daer dooz
eenigh ghevoelen krijght / ende soo voozt
de Senuwen gans verstepst worden /
alsoo men siet aen de Peerden / die ver-
vanghen verbouft ofte verwaertert wor-
den / dat zy daer dooz soo stijf worden /
dat zy niet eenen stap en kunnen versetten /
ende soo ghy u handt boven op de billen /
oft boven de borst leght / daer sult
ghy ghevoelen de verhartinghe van het
vlesch / dat zijn de Musculen / die haer
soo verstijft vinden / van dat verkoude
sweect / dat daer boven is blijven ligghen /
ghelijck ick vooren gheseyt hebbe / ende
daer naer wat breedter af-schrijven sal / als
daer wy vande verboufthepts cueren ver-
haelen sullen.

Noch moet ick hier wat vande Huyt
verhaelen / dat nochtans te verwonderen
doet / want soo menigh haer als een beeste
opt huyt draeght / soo veel sweect-gaten dat
ter inde huyt zyn / ende soo oock van ghelijck-
ken aen de menschens huyt is / want ieder
haer heeft een Por, aldaer het sweect can dem
ghedreven worden / als die niet te seer ver-
stoppt en zyn / soo ghy noch hooren sult / want
wy

Wp van alles goetd beschiet sullen bewijfen /
 ende hier mede de Hupt laten blijven / ende co-
 men tot den Horen vanden voet / soo daer mede
 dat wp hebben een volmaectt Heert / om soo
 voorts te laten springhen.

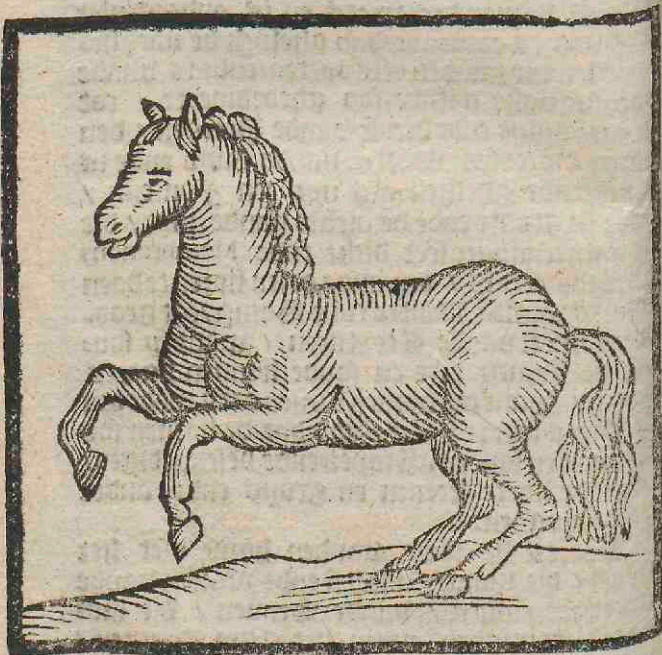
Vanden Horen vanden voet, het 28. Capittel.

De horen des voets en is anders niet
 voorts-comende / dan ghelijck de naeghe-
 len der handen ofte vorten / ende is vande
 voorsichtighe nature soo gheordineert / tot
 groote hulpe ende dienst vande Peerden / den
 horen die comt voorts vande hupt ende is
 spruytende ghelijck als upt een Fonteyn /
 door de groote ende de dichte vande hupt / die
 de nature aldaer seer dicke ende Membranous
 gheordineert is / om alsoo desen horen te doen
 voorts wassen Winter ende Somer / tot groo-
 te voordel vande Creaturen / want sp sou-
 der de horen niet en soude konnen voorts
 gaen / want die horen dienen dock mede om
 de Wers aen te slaen / om dat de horen soo
 seer niet en souden affloopen ende beschaedigen /
 door de harte steenen en grups ende ander
 harte dinghen.

Voorts de soole vanden hore met het
 strael / die komen voorts ende wassen vande
 uytterste einden / vande Senuen / die hant
 daer vereenighen tenden het cleyn Boetken /
 ende maken aldaer ghelijck een Cozck-achtich
 Pleesch / daer upt dat de soole met het strael
 gheheel seer voorts wassen doet / want men
 de soole moet uyttrecken / soo salder op veer-
 tghien daghen wederom noch een ander in ghe-
 wassen

68 Het I. Deel vande Annanthomie
worden/ van alle ghebreken vanden hozen der
voeten/ sullen wy wat handelen t'zinnen tijde/
daer van wy van alles / goede onder-rechtinge
ghe sullen gheuen.

Wy hebben tot hier toe van alle de Titma-
ten vanden Peerde / soo wel de inwendighe
als de uytwendighe partjen / ende hebben
alsoo t'samen gebracht ende aen een gheheelt /
een volcomen ende wel ghemaect Peert/ ges-
lijck als ghy hier sien mocht aen dese figure.

Hier siet ghy een Peert / dat heeft de
oogen ende Ioncture vanden Os / de
sterchte van eenen Mopl / ende oock de
voeten / de Hozen de dien vanden Esel / de

de Kele ende Hals vanden Wolf / de Ooren ende Steert vanden Bos / de Borst ende de Maene van een vette Vrouwe / de stoutighejdt vanden Leeuw / het ghesichte ende licht omme-keeren van een Slanghe / de pas van een katte / de lichtighejdt ende dapperhejdt vanden Haes / den stap hoogh / den dras wy lustigh van galopperen / licht in't loopen / ras en dapper van spronck / ende wel ter handt.

Tot den Leser.

Ick hebbe U. L. hier seer claer bethoont ; hoe dat de goethejdt van dien Almoghenden Schepper soo een volmaecte Creatuer gheschapen heeft, tot groote hulpe van ons menschelijke gheslachte, om dat wy ons daer van souden doen dienen.

Mier niet alleendelijck vande Peerden, oock van soo menigh-derley viervoetighe dieren, Voghelen des lochts, Visschen der waeteren, ende soo menigh-derley gheswassen, van Kruyden, Blommen, Vruchten, Steenen, Houten, Metaelen en Mineralen.

Daerom beminden Leser, denckt eens wat wy aen onsen alder-hooghsten Schep- per der Creaturen schuldigh sijn, van hem alleen moeten wy wasschen ende groot wor- den

den , door hem moeten wy groyen in deughden, ende deur hem moeten wy voorts brenghen vruchten des eeuwighen levens, de blaederen ende het Bloyfel versieren wel den Boom, maer vande vruchten compt het profijt, dan t'is niet ghenoegh Christen naem te hebben, wat goets te lesen en te hooren, ende eenen schijn van deughden te hebben, maer wy moeten ons pooghen om vruchten voorts te brenghen, dat is deughdelijk ende wel te leven, Godt boven al lief te hebben en onsen naesten als ons eyghen selven, voorts ons oeffenende inde Wercken van barmhertigheyt, levende als goede Christen menschen schuldigh sijn te leven, dit doende sullen wy toonen dat wy voor Godt sijn voort brenghende vruchten van t'ewigh leven.

Korte verclaeringhe vanden
ommelooop des Bloedts.
Het 29. Capittel.

DEN Ommeloop des bloedts / en gheschiet niet alkeendelijck in Beerden / maer oock inde menschen ende in alle bloedt-rijcke creaturen / waer van wy in't korte gheraelijck sullen verhandelen vanden kours / om dattet wy te swaer dunckt vooz den ghemeynen man / als sulcken groot werck te konnen begrijpen / om datter vooz de menichke vande aderen ende stach-aderen / dooz soo veel diuersche naemen ende den grooten kours van dien / t'welck soude doen dolen van d'een naer d'ander / daerom en sullen wy maer slechtelijck bewijs doen / waer van dat het bloedt ghesocht wort / ende alsoo voozts naer jeder partije / soo wel inwendigh als uytwendigh ghesonden wort.

Het voetsel / dooz de maelinghe der Tandten / vermenghinghe van het vocht des monts / daer naer dooz den krop naer de maeghe afghesonden / ende dooz de inghebozen kracht der selver / tot eenen Caylis verandert wort / naet zyn separatie vande Excrementen der darmen / dooz twee diuersche weggen naer de leuer en t'herste ghesacht.

Wy sullen die bloem-voerders / ofte gheest-voerders noemen / om dat haere stoffe met de materie ofte vocht / dooz de

konste der Chimie overghehaelt / in goz-
saecke suptielhepdt van substantie en waer-
kinghe ghenoeghsaem over een kompt / zj
zijn met een seer dunne vlies / ende met
verscheyden Valvulas ofte schoot deurkens /
die vande lever en het herte naer de
scheikklierkens ghekeert / ghemaectt zijn en
de voorszien worden / ende verspreet zins
de vooz gheheel het Mesenterium , ofte het
krans-net / ende komen meest in het dun-
ne ghedarmte / bysonderlijck in het In-
testinum Jejunum , ofte pdelen darm / loo-
pende met minder sprancken in het grof
ghedarmte / om daer upt de reste vanden
Chylus vooz haer bequaem zijnde / op dat
ter niet en mochte verlozen gaen op te
haelen.

Als zj nu desen Chylus upt-ghesoghen
ende tot haer ghetrocken hebben / wordt
dien tot de grootste kliere van het Me-
senterium Pancreas ghenaempt / alder maec-
ken zj verscheyde omcringhen / op dat
haer vocht in haer vloet aldaer wat op
ghehouden / dooz een hoogher kokinghe
haer Phleghma ofte onsupverhept / dieder noch
oherigh was / in dese kliere mocht upt-wer-
pen.

Dese sprancken haer noch wat omdrap-
ende / komen tot boven aen het Deaprach-
ma , ende vereenighen daer / ende maec-
ken daer een groote Ader / t'welck ghe-
heeten is de melck-ader / ende kompt soo
dooz de Lever / daer zj eenighe koking-
ghe krijght / ende wordt alsoo naer den
rechter ketel van het herte ghesonden /
desen Chylus tot een perfectie van een pur-
per root bloedt / inden rechter ketel van
het

het herte ghekocht zijnde / de wille hy niet
 en konde voortgaen haeren door de groote
 Vena Cava, om haer drijpointighe vallen-
 de flouppen ofte Valvuilen, van buyten
 naer binnen siende te ruggh moet keeren /
 wordt door een arterie ofte Vena arteriosa,
 met het openen van haer dyp flouppen /
 die zijn half maens ghewijse / die van
 binnen naer buyten ghemaect zijn / naer
 de longhe ghevoert / die met een ghedeel-
 te des selfs ghevoet wordt / het overighe
 door de respiratie behoort gheventileert
 zijnde / gaet door een ander arterie ghe-
 naempt Arteria Venosa, inden sincken
 winckel van het herte / op dat het aldaer
 door de natuerlijke waerme / en aenghebo-
 ren kracht der selfde / tot een volmaecte
 masse des bloeds / soude moghen volbracht
 worden.

Dese leste volmaecthepdt ghekreghen
 hebbende / en niet konnen te ruggh door
 de boorzepde Arteria Venosa, om haer twee
 schutsels myters ghewijse / die van buy-
 ten naer binnen siende naer de longhe
 keerende / wordt het door een arteria die
 men heet arteria Magna, met het openen
 van haer dyp Valvulas ofte schutsels / door
 zijn rarefactie ende opswellinghe / benef-
 fens de persinghe van het herte / door de
 animaale gheesten die vande hersenen soo
 konnen in-blopende aenghevoert / en wordt
 alsoo door dit vat / en al haer rancken in
 het gheheel Lichaem versprept / tot noot-
 saeckelijck onderhout en leven / t'gheen
 oberrigh wijst ende tot voedinghe noch
 niet bequaem en is / wordt uyt de flach-
 aderen wederom inde aderen / en van
 dese

Deze door de groote Vena Cava, wederom tot het herte gheleydt / ende met den gheduerigen inblopenden Chylus, op een nieuw hercocht zijnde / wordt wederom door de slich-aderen uptghevoert / maeckende alsoo eenen ghestaedighen en volmaeckten omme-loop des Bloedts.

Ghelijck de Sonne zijnde het herte van t'groot begriyp / de vochtigheden des aertrijckx verwermt ende upt de selve dampen en waesemen ophaelt daer naer de selve verdickt / en wederom doet smilten / om het aertrijck te bevochtighen / op dat alles daer upt souden moghen bestaen en ghedurigh boozt-ghetzacht worden / soo gaet het met het herte / de Sonne van dat kleyn begriyp het haelt door zijn aenghebozen wermt upt de aertachtighste / en de leeghste deelen van't Lichaem / een dauw en Damp verdickt die tot een masse des Bloedts / om de selve met de betale gheesten vermengt wederom te doen smilten / op dat alle de leden mochten ghevoet ende verquickt worden.

Het Bloedt inde leden eenighsints verhout / treckt wederom naer zijn Sont' herte / als naer de lebende Fonteyne van't Lichaem / aldaer werdt het wederom door de natuerlijke en stercke hitte / als den schat des lebens ghesmolten en met gheesten als eenen balsam verbult / ende wederom op een nieuw door het Lichaem versonden.

De groote Zee maectt door de aderen des aertrijckx stroomen en rivieren / die wederom tot de Zee in vloeyen / ende dit alles met eenen ghestaedighen omme-loop en

en beweghinghe / want soo het Waeter stille
staet / soo keert haer goedt en deught tot
quaet.

Soo spuyten oock de Rivieren der lichaem-
men upt den oceiaen / zijnde t'herte met
zijn groote vaten / aderen en slach-aderen /
en stroomen wederom inden selven met
een wonderlijcke en ghestaedighe bewe-
ghinghe / op dat haer vocht teghen de beder-
vinghe mochte bewaert zijn / en alle de le-
den met haer vicale gheesten soudon besproyt
wosden.

Daer is een Ebbe en bloet niet allee-
nigh in alle groote waeteren des
aertryckx / maer oock in alle binnen-
lanschen meiren grachten en beken / tot
het minste ende stilste waeter / in een
glas enmer ofte ander vat inklus /
ghelijck Symeon stebijn dien grooten sij-
feraer en wijs konstenaer / in het derde
voorzstel van zijn seste boeck des aert-
clootschrijfts klaerlijck bewijst / soo isser
oock in alle lichaemen / een op eude af
ommelooop des bloedts / de wyle zy bepde
inde kracht van haer oorsaecken de na-
ture van haer vocht / en haer eynde naer
propoztie van haer lichaem ghelijck-formigh
zyn.

Hier upt salmen recht verstaen waerom
dat in een feijnighelt steect / ofte beet
van een slanghe ofte van eenen raescuden
hondt / inde Spaensche pocken oft ander
en dierghelijcke coutagien het gheheel
Lichaem aenstonts besmet wordt / sonder
dat het aengheroecht deel / veel tijds
in't minste ghequest is / oft wel ghequest en
daer naer gheuesen zijnde / hoe dattet ee-
nen

nen wel swaere raesernijen Hydrophobyen, en ander dierghelijcke onghemacken veels tijts voorzballen / om dat de besmettinghe het eerste / t'zyp uytwendigh oft inwendigh al deel inghedrukt / ghelijck met het wederkeerende bloedt / dooz de aderen naer het herte ghevoert / en van daer dooz het gheheel lichaem / en tot alle deelen versprept wordt / t'is den selven dzaet die ons brenghet tot de kennisse / waerom sommits ghe remedien van buyten s'menschens lichaem gheapliceert / haer kracht naer binnen gheben.

Want de Coloquinte met alue en wijn / met honigh oft galle in sozme van eenen pap / op den navel ghelept / maecten den buyck weeck / en drijven de woormen uyt den lijve / de Cantharides oft spaensche vliegghen / van buyten op de nieren ghevoeght / doen de bryne afschieten / den loock aen het hol der voeten ghehouden doen suppen lossen / de mannekens pioenwortel oft den Eliants-claerw om den hals ghedraegghen / zijn een teghenghifft der knobulssen ende suppen / bloedt-steen oft een verdroogghde padde / om den hals ghedraegghen oft het vorszkenis krupt / inde handt ghehouden stelpt den bloetloop / Campher op de borst ghehangghen verlijft de kinder koxsen / om dat de kracht ende geest van alle dese remedien / dooz de treckende wermitte van het lichaem / dat ober al Porieus en doozluchtigh is / naer binnen vliegghet / en met het bloedt vermenght / dooz den ommeloop des selfs / daer't behoort om haer werck uyt te voeren ghebracht wordt.

Dat

Wat door een kleyn ghescheurt ofte ghe-
 borsten aderken / inden Neus ofte ander
 deelen / den Occiaen en alle Rivieren kon-
 nen ontlast / ende by ghevolght de Edel
 deelen van haer Bloedt gheesten ende le-
 ven / berooft worden / sal ons den ommeloop
 des bloets / meer by den patient doen vrees-
 sen als verwonderen / de wijle de selve niet
 alleen in't generael inde groote / maer oock in
 de kleinste vaten / haer Ebbe ende vloet hebbe
 bewesen.

Van jemandt mochte verwondert wesen /
 ofte dencken om datmen beschijft / dat den
 gheduerighen Chylum die het Mesenterium ,
 upt de maeghe en darmen upt supght ende soo
 opgheboert wordt / om't bloedt daer van ghe-
 hoekt te worden / ende aldaer naer t'herte ende
 ober al het lichaem ghesonden te wesen / daer
 van wil ick D. L. een korte beslupt reden
 bewijfen.

Het Bloedt / dat wordt gheschapen ende
 ober al het lichaem ghesonden / om alle inwen-
 dighe ende uytwendighe deelen / daer af te le-
 ven en onderhouden te worden / inden eersten
 soo het Bloedt maetelijck ghetempert is soo
 ghenereert dat vet / ende doet het vleesch seer
 toenemen.

Ten tweeden indien de generatie van
 het bloedt quaedt onghetempert is / soo sal
 daer in plaets van goedt vet ofte voetsel /
 soo eenighe flechmatigck / ofte ander qua-
 de bittende soute humeuren / die daer in
 plaets van vet / soo wepachtigh water sul-
 len door de aderen uytghewaesenit wor-
 den / ende alsoo achter het lijf versprey-
 den / ofte somtijds de huyt aengripen /
 ende aldaer eenighe royen bloedt sweiren /

Craue

Crantwagie ofte ander rupdigheyt / naer de schult van de humeuren / die boven domminerende zijn / als een lichaem al te heet hout drooch ofte vochtigh waer.

Tot een bewijs reden / wy moeten nozeren dat alle vochten / die upt het lichaem ghedreven worden / vanden bloede voortghecomen zijn / ende alsoo door de behoudende kracht ende warmte / alsoo upt ghewaesent ofte gheroocht worden / door de huyt die ober al Porieus ende ghegaet is / want tot een exempel / eenen mensche doet soo dickmaels schoon lijnwaert aen / ende wordt wederom vuyt stinckende ende swart / vande groote vochtigheddt die daer soo upt-ghedreven wordt / van ghelijcken den vochtighen Aden den neus / de vochtigheddt vande Hersenen en vanden hoosde / de vuyligheddt / het haer wassen / de naghelen van handen en voeten sweet en dierghelijcke / alles te lanck om te verhalen.

Soo is oock van ghelijcken onder de Beerden / want de vuyligheddt hier was is onspreekelijck / want ghyse alle daghe kempt / noch sullen zy altydts vuyt ghedreven worden / daer door kinnen wel considereren / wat een menichte van vochtigheddt / als daer upt alfulcken creaturen upt dampen / ende soo veel sweets als zy noch menichmaels laeten leken / ende inschelijckx soo moet het haer daer van wassen / ende zijn leven houden / semant mocht verwondert wesen / om dat ick verhael doen / van dat het haer leven moet houden / t'is seker dat het hazz door het bloedt zijn leven moet behouden / want ick daer op een bewijs-reden wil legghen /

legghen / dat het hartz by het bloedt moet
 leben / dat kammern klaerlijck bevinden
 aen de oude ende koude menschen / die
 nauwelijck gheen hartz op hun-lieden
 hooft en hebben / dooz dien dat zy aldaer
 gheen heet bloedt en hebben / die dat selve
 urt leden kan houden / ende alsoo nootfaeck-
 lijck moet sterben ende uytballen / by faute
 van naturelijke warmte / die in alle creatu-
 ren / den gheest ende het leben moet onder-
 houden.

Desen Ommeloop des bloedts / die moet
 continuelijck zijnen voortganck nemen /
 ofte by ghebreke van dien / soo sullender
 groote accidenten dooz vergoersaecten / wy
 bevinden uyt de schriften van diversche
 ontledighers / die soo rijpelijck op alles
 ghelet / ende de calculatie wel ghemaecht
 vervolghens de hert-slaeghen / ende wel
 gheconsidereert hoe veel Bloedt niet jeder
 hert-slagh uyt het herte spzingt / ende
 wel ghecalculeert soo veel hert-slaeghen
 in een ure / ende oock inghesien hoe veel
 bloedts / dat jeder creature over hem sou-
 de moghen hebben / soo bevinden zy uyt dese
 calculatie / dat het bloedt in een half ghe-
 heele oft ten uptersten in twee uren /
 rontsom zijn lichaem kan loopen / daer
 uyt moet oock gheconsidereert worden /
 het verrasschen ofte vertraeghen vanden
 Volst ofte t'herte / die somtijts dooz
 benauthepdt van dien verrast ofte vertraecht
 worden / soo dat daerom niet vast den
 rechten tijdt en kan ghestelt worden /
 om datter in benaude herten / soo veel
 meer hert-slaeghen ghetelt konnen wor-
 den / als wel soude van een ghesont en
 de

de gherust herte / waer dooz datter groot vers-
schil moet wesen.

De kennisse van desen Ommeloop des
bloedts / is aen alderlep Meesters soo noot-
saeckelijck / als daer was den draet van
Thesens , die hem Addriadna gaf / waer
dooz hy bevezest upt dien moyelijcken Dol-
hof / van Dedalus ghebracht wordt / en het
breede monster van Minotaurus verslaeghen
heest.

Dooz desen draet vande rechte kennisse / soo
sullen wy upt den Dolhof van veel dwaelin-
ghen / tot de kennisse der waerhept ghebracht
worden / ende veel quaele monstreuse siechten
den kop bzeken.

Ich hebbe **B. I.** hier een korte bewijs redē
ghedaen / vande Ananthomie ofte afdeelingē
der Deerden / met bewijs wat dienst dat jedet
Lit aen malsanderen doen kan / ende oock een
kort bewijs vanden Ommeloop des bloedts /
om dat jedet Meester / ofte de ghene hen-lieden
daer mede willen bemopen / souden komen tot
de rechte kennisse / van alle inwendighe / als
uptwendighe deelen ende deeltjens / om hen-
lieden in nootd daer dooz te considereren / ende
oortdeelen naer de ghelegghenthept van jedet
quaele / hebbe dit eerste Deel / van desen mede-
cijn hoeck verdeelt met eenen dertigh Capittel-
len / ende wille soo voorts vaeren / tot het
twerde Deel / ende komen tot de kurative in-
tentien.

Van alle de Instrumenten dat
een goet Meester moet ver-
sien wesen,
Het I. Capittel.

Soo datmen sonder ghereetschap / ofte
Instrumenten niet en kan in't werck
stellen / soo heeft my goet ghedacht /
als vooren wat te beschrijven / wat voer
instrumenten dat jeder gheschickt meester
wel hoorzen voorsien te wesen / want
sonder goede instrumenten kunnen niet
wel naer zinnen willen het Werck vol-
brenghen / hy sal hebben een goet dobbel
blijm d'eene moetmen den point wat af-
brieken / ende wederom effen slijpen om
dat dien point wat breekt soude wesen / om
daer mede de aderen vanden Suppek tus-
schen de Beenen / ende onder de ooghen
te slaen ofte laeten / want het soo smal
scherp waer soude lichtelijck door de ader
slaen / ende soo opswillen ofte soo ghy maect
door het eerste Velleken vande ader gheslae-
ghen en hebt / ten wilt soo niet bliopen om dat
het gat te klepn is / want dese aderen niet seer
dick en zijn / soo dat met het bliem met eenen
breeiden point maect een klepn gaetkens en
moet zijn en door zijn bzeede aenstons upt-
loopt.

Maer het Blijm om inde hals-ader te
laeten / mach wel lanck ende scherp we-
sen / want de aderen aldaer groot zijn.

Doorts

Dooyts soo moet hy voorzien wesen / van dry Ballepenen / D'eerste moet wel twee ellen lanck wesen / tamelijck dicht met eenen duts ofte poup / van werck ofte blas ombewonden / om dies noodt zijnde / soo datter inde kele van het Peert jet waer blijven insteken / het Peert den kop om hooch houdende / ende alsoo met dese ballepne dooyts tot naer de maeghe ghesteken te worden / want men met een ballon / dooz haer tap omcromminghe / het ghene daer blijven insteken waer / stoutelijck sonder eenigh perijckel van het Peert letsel te doen / naer de maegh ghestooten mach worden.

De tweede Ballijn / die mach wel onder half elle lanck wesen / maer niet soo dick als de voorighe / rondt ende effen gheschaest / om inden Pens noot zijnde te steken / soo het Peert de strengelion ofte het Snot hadde / om alsoo den wech open te maecten / alsoo ick dat klaerlijck bewijzen sal / in het cureren der selver.

De derde Ballijn / en moet maer rijm een elle lanck wesen / om soo in noodt inden Beserick vande Wynst ofte Ruyt Peerten ghesteken te worden / om het waeter daer dooz te doen loffen / alsoo dattet t'zinnen tyde breeder / af sal beschreven worden.

Dooyts soo behoorden hy oock wel voorzien te wesen van een mont ijsers / om den mont open te houden / ende oock eenen Beitel die borts staet / om de uytstecksels vande Tandten wolfs ofte haeck Tandten / af te slaen die somtijts de haeckten beschrabben / ende alsoo grooten Bryant inders

inden mont / ende van dien bzant gaeten inde
Conghe brenghen.

Doek moet hy voorzien wesen van Pries-
men / Tanghen oft Pepen / om de Peers-
den op den Peus ofte Dozen te stellen /
op dat zy dies te beter stille souden blij-
ben staen / om soo naer zijnen wille te
konnen cureren / noch hebbe ick wel de
Peerden doen staen / die met niet anders
te ober-meesteren en waeren dan met een
koozde inden mont / gelijk eenen brydel / ende
boven stijf op t'hoofst toeghebonden / soo ston-
den zy heel stil / noch is het goet te houden met
een vaste handt inde lieffche / ende een gat te
maecken boven het Peus-gat / met een Priem
door-ghesteken zynde / met eenen draet soo vast
Ghebonden.

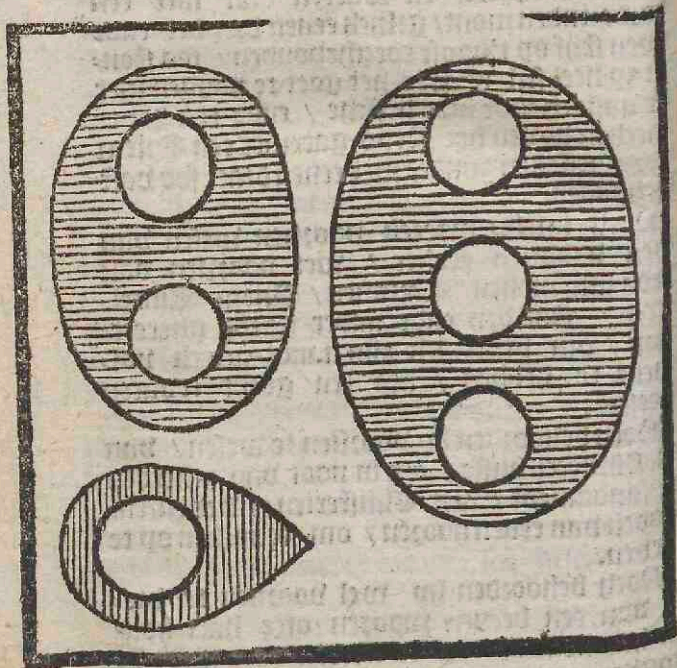
Noch sal hy moeten voorzien wesen van
eene dubbelen Coker / wel voorzien van
goede sij-messen / Tangken / Priem / Tintel-
hers / Naelden ende ander goede ghereet-
schap / om lichtelijck zijn handt-werck vol-
bracht te hebben / als een goet ervaren
Meester.

Noch behoorden hy voorzien te wesen / van
een Chlisteri-busse / om in noot van achter in
het fundament / met Chlisterien te stellen / en-
de oock van eenen hoozen / om drancken op te
gheben.

Noch behoorden hy wel voorzien te we-
sen van een beeven sjozen ofte hart-hou-
ten haeckken / om de aderen daer mede te
moghen corten ende leeren lappen daer mede
uyt te trecken / die ghedient hebben voor
drachten.

Atem behoorden wel voorzien te wesen
van een deel leeren Lappen / dicmen van
de

84 vanden ommeloop des bloets
 De oude schoen kan snijden / ende soe met
 twee ofte dyp gaeten door slaen / ghelijck dese
 Figuer hier ghestelt is / want dese lappen
 wel ghemaect zynde / ende ghesteken
 noeme ick de edel konste / want het een
 goede remedie is / om veel der lepen quae-
 len te verhoeden ofte te helpen / want
 zy trecken de humeuren by naer daer men
 wilt.

Lappen Dese Lappen / moetmen soe naer dese
 die dinstig Figuer ghesneden zijn / met een twee of
 sijn tot te dyp gaeten / alles naer de groote vants
 drachten den Lap ofte dacht / dat ghy beghiert te
 hebben

hebben / want soo den Lap groot waer /
 ende maer een gat in en is / soo en kan
 de materie ofte dracht soo aenstonts niet
 upt / want zy gheen lucht en heeft / om
 dattet niet in diverse plaetsen lucht en
 bindt / daer door worden menich mensch
 bedroghen / want het veroorzaecht groote
 swellinghe / ende om datter gheen lucht
 door en kan / soo moet den brandt van
 binnen blijven / ende alsoo de beesten daer
 van sterben / namentliick als de drach-
 ten van boezen inde borst ghesteken wor-
 den / want het vier terstondt aen't herte
 is / ende alsoo nootsaeckelijck moet daer
 van litten versmaecten / ghelijck icker
 veel experientie af ghesten / ende ghehoort
 hebbe.

Daer-en-boven als nu dese Peerden / sotte fan-
 tasien van
 sommige
 menschen.
 ter vier oorsaecke ghestorben waeren / en
 de dwaesheddt vande menschen noch soo
 groot wesende / want zy meenen seker-
 lijk / dat de oorsaecke van het Peerts
 doodt soude ghecomen wesen / om dat
 den Lap die daer inghestelt en heeft / sou-
 de ghesneden gheweest hebben / van een
 Peerts-huys-leer / ende ter vier oorsaecke
 soude ghestorben zijn / om dat zy meenen /
 dat v'een Peerts-huys / in het ander niet
 en mach steken / ofte zy souden daer van
 sterben.

Es seker / dat icker met duysenden
 hebbe ghesteken / maer Godt zy lof / al-
 tijds met goedt voordeel sonder eenigh de
 minste pernickel van ongheluck / daer door
 te krijghen / nochtans heb icker menich-
 mael / vier / vijf / ses / seven ofte acht /
 seffens aen een Peert ghesteken / sonder
 nochtans

nochtans de minste schaedie dan groot booz
deel / daer by ghebonden te hebben.

Nochtans en hebbe ick nimmermeer
gade gheslaeghen / van wat Leer dat ick
ghenomen hebbe / want ick altydts nam
wat my eerst ter handt quam / daer om
sloegh icker veel gaten in / want als dan
soo comt het vier Waeter langhs d'een
en d'ander gat upt / soo dat aenstonts sy
selven ontlast / ende soo ghedurigh het
vier Waeter ofte Materie / daer dooz
comt ghesepen ende by dien den brandt
van binnen het Lichaem naer buyten bloept
ende daer dooz het bloedt ghesupvert en ghes
reynicht wordt / want het haelt den seer
buplen stanc upt / ende laet het goet Bloedt
stil / waer dooz het selve ghesupvert ende ghes
wassen wordt.

Lappen
hoe dat-
men die
steken sal.

Men moet altydts de Wuyt splijten recht
op ende nederwaerdts / ende met den vint
gher de Wuyt van het vleesch scheyden /
inde ronde maer wat langher dan breedt
van satsoen ghelijck dese Lappen / maer
wel wat grooter om dat dien Lap wat
spacie soude hebben / om soo los de maer
terie daer van alle ziden / ghedurigh dooz
te leken / ende alsoo daer van ontlast te
worden / soo het somtydts ghevielse dat het
omligghende vleesch soo seer op-swilde /
dooz de groote hitte / ghelijck in't mid-
den vanden Sommer / inde honts-daghen
ofte andersins / soo en heeftmen maer
met de Plim / een gat acht oft thien alle
daeghen ofte alle twee dyp daeghen / naer de
den noodt in te slaen / want dooz het bes
dozven bloedt / ofte vier-waeter datter upt
loopen sal / soo wordt het gheswil aen-
stonts

fontſ ontlaſt / om dat door deſe openinghe Vlim ſlae-
den grooten brandt aenfontſ verblicht / ende ghen haere
by dien gheen verſchiel meer en iſ / van we- nutbaer-
derom naer binnen te keeren / om datter heyt
door deſe openinghe / naer buyten-waertſ
luſt ghegheven wordt / ende alſoo den
brandt upt-ghelepyt weſende / de Beeste
wederom op een goede gheſontheyt ghebracht
can worden.

Ick moet hier noch een Argument op- Argument
werpen / om dat ick van jonckx af al- vande
tijds hebbe hoorzen ſegghe / hoe datmen drachten
gheen twee Drachten aen een Deert en
mochte ſteken / te weten d'een voozen en
d'ander achter / om dat zy teghen
malcanderen niet en mochten trecken /
want zy daer door het Deert ter doot
ſouden brenghen / nochtanſ ick ter con-
trarie daer van veel experientien hebbe
ghehadt / ende my veeltijts wel hebbe
bevonden / alſoo ick hier voozen gheſeyt
hebbe / ſoo dickwils tot ſes oft acht ſes-
ſen gheſteken / alſmen Deerden heeft
met groote rottinghe van humeuren ofte
bedorven bloede / dat by naer alles in wa-
ter verandert iſ / ende ſoo ober al het
lichaem verſpreyt wordt / ſoo datmen ſiet
dat ſomtijds de beenen ſoo vol waeterſ ghe-
ſoncken zyn / ſoo dat de Senneven daer door
verſlapt worden / datſe niet en weten op
welck been zy ſouden ſtaen / ende doek aen't
hoofte gheſwollen / al oft een rot ſchaep
waer.

In alſulche Deerden ſteke ick twee on-
der de ooghen / waer door de ſelbe ont-
laſt worden / een onder de keel / die den
gheſeelen mont ontlaſt vanden brandt /
een

een van boozen inde boez wat hooft / want aldaer wordt het herte ontlaf / van zijn vier-waeter ofte grooten brandt / ende noch eenen van onder teghen de voorste beenen / ontrent daer den singhel hooft te komen / en noch eenen onder in het leeghste vanden buyck / ende twee van achter inde billen / ende noch wel somtijds vier-kruyt inden steert / soo mocht men wel segghen dat die behooren / ghe-noegh teghens malcanderen te trecken / maer Godt zo lof nimmermeer gheen fouten daer door ghecomiteert / soo dan ist waerschijnelijck datter van het trecken d'een teghen den anderen / gheen quaedt en hoorden te komen / want hoe meer Lappen dat ghy een sieck Peert steekt / hoe meer apparentie van te konnen ghenesen / want soo de drachten een het swellen beghinnen te komen / soo zijn sekerlijck alfulcke Peerden verlost van het perijckel vande doodt / want door het opswellen vande drachten / soo worden de inwendighe partijen / ontlaf vanden overbloedighen brandt.

Ende oft somtijds ghebeurde / dat dese drachten gheficken niet en willen opswellen ofte jammers luttel / soo mocht ghy boven den Lap een vingher oft twee steken een kleen wortelken / van viercruyt vier-kruyt / swarten nieg-wortel ghe-naempt / ende soo de huyt op rijpen / by de lappen te steken. tusschen den vingher ende den dupin / ende alsoo met een Elsen de huyt door steken / ende soo het vier-wortelken ghesteken / dat met beyde eynden upt de huyt siet.

Want

Want het Vier-kruyt / treckt naer hem
 metter haesten / ende dooz het gat daer
 den Lap steekt / vlopt het vier-water
 langhs upt / ende alsoo worden somtijds
 noch wel diversche Deerden verlost / die
 nochtans dooz den inwendighen brandt /
 sekerlijck souden moeten sterben / t'is
 maer men moets van binnen helpen met
 goede Dranken / ghelijck ick daer van
 goede vermaeninghe doen sal / elck naer
 zjn quael / maer dat wy hier soo bzeit
 upt loopen / t'is maer alleendelijck om
 bewijs te doen / van de deught van dese
 voorzighen Lappen ofte Drachten / want
 icker met rechten niet anders dan groote
 deucht in binden en kan / soo het niet
 te verghelijcken is / by een haeren ofte
 ander koorde / alsoo dese in dyp daeghen
 gheen materie en gheben / en somtijds
 middeler-tijdt / souden de Deerden mo-
 ghen doot wesen / ende al schoon dat
 de selve aen't draeghen ghestelt waeren /
 soo en advanceren zy niet / ghelijck een
 dracht van eenen Lap / want daer sal
 meer dracht met eenen dagh upt komen /
 dan een haere seel op dyp daeghen / daer
 het nochtans wel van noode waer / met-
 ter haesten somtijds ghijdt te worden / ofte
 by faute van welken / soo moeten
 de heesten daer van sterben / ende dooz
 dese Lappen wordt soo aenstonts opswil-
 linghe / ende upt-lickinghe van vier wa-
 ter / waer mede de inwendighe deelen
 aenstonts beghinnen secours van ont-
 lastinghe te vinden / ende alsoo metter
 tijdt / in voorzighen ghesonthepdt moghen
 herstelt worden / daerom dat jeder ghe-
 schickt

schickt Meester / hem sal daer naer mo-
ghen reguleren / om met Godts gratie
ende voorzuedighepdt in deughden voorzets
te varen / soo willen wy beghinnen te
spraken van het kureren der Peerden /
ende om oordentlijck voort te gaen / vol-
ghens onse Xmanthomie ofte afdeelinghe /
soo sellen wy eerst beghinnen vande
Tonghe.

Van alle ghebreken der Tonge, Het 3. Capittel.

Vande ge-
breken der
Tonghe.

DE Tonghe die wordt somtijds op-
gheswollen / dat kompt upt een
heete lever / ofte van grooten brandt /
die van de lever voorzets kompt / dat wort
men wel ghewaer als een Peert somtijds
al staende eenighe weech ofte ander aere
de / ofte steenen wilt knabbelen ofte eten /
soo salmen de handt inden mondt van het
Peert steken / en voelen oft de Tonghe
grooter is / dan zy wel en behoorden te
wesen / oock mede oft zy heeter is als
ordinaris behoort te zyn / oock met D. V.
neus inden mondt riecken aenden asem van't
Peert / oft hy seer stinckende is / daer upt
men wel mach considereren / upt wat oor-
spronck dat dese swellinghe voorzets ghecomen
is.

Teghen dese swellinghe is seer goet /
de aderen onder de Tonghe ghelaeten /
soo seer achterwaerts als't immers mo-
ghelijck is / om dat dese aderen aldaer
meerder zyn / ende by dien veel meer
bloedts

bloedts mocht daer upt krijghen / die dooz
het bloeden den heeten damp die in dese
Tonghe is stekende / daer mede ver-
vliegt / ende alsoo vande swellinghe
ontlast wordt / want desen brandt in het
bloedt ghegenereert is / ende dan het bloedt
locht ghekregghen hebbende / wordt soo ver-
hoelt ende in een beter Temperament ghe-
bracht.

Het ghebeurt wel somtijdts dat dese remedien
Tonghe gaeten krijght / die somtijdts groot teghen de
en soo dooz de kause vanden heeten bloe- gaten der
de hoozts ghekomen zijn / ende somtijdts tonghe.
dooz het laeten wat verbetert worden /
dan als de gaeten seer groot waeren soo
mocht ghy die bestreycken met een salf-
ken ghemaect van honinck met ghestoo-
ten Sout / ende wat ghestooten alupn
daer onder ghemenghelt / ende onder een
wel gheroert / het supbert ende gheneest
wonderlijck seer de gaeten vande Tonghe /
ende oock alle gaeten des monts ofte lip-
pen / maer soo men saeghe dat den brandt
seer overbloedigh waer / soo moet men
een bracht van boozen inde Hooft steken
oock onder de kele / inde schaere eenen
lap steken / want dooz dese wordt alle ghe-
bzyken des monts ofte kele verbetert /
want alle vuple bochten daer langhs upt
trecken / ende by dien vanden inwend-
dighen brandt ontlast worden / men moet
oock daeghelijck in alle ghebzyken des
monts / den mont wel tot boven aende
kele wasschen tot diversche reusen / met
een deel Surick ofte asin / een deel reghen-
waeter en een groote hants-bol sout /
ende als de gaeten ofte ghebzyck des
monts /

monts groot waer / soo mocht ghy by de
 boozighe vocht / noch menghen wat ghest oot
 ten Alupn Coperroot / want daer wordt
 den byandt gheblust / ende de gaeten opghe-
 dyocht.

bloedt la-
 ten inden
 hemels des
 mont.

Doorts soo moetmen in alle ghebreken
 des monts bloedt trecken / in den hemel
 des monts / t'welcke gheschieden moet /
 by naer teghen de noozste Tandem / daer
 de jonghe Beerden / vande boone ghebrant
 worden / soo de Blim dwers dooz het vleesch
 ghedouwen / ende het bloedt met den vin-
 gher van boben upt ghestreept / al oft het
 ghemolcken waer dooz het bloedt / dat aldaer
 upt ghetrocken is / wordt boben het lelleken
 ende het ghehemelte / gants ontlast vanden
 boozighen byandt.

bobbels
 vande lip-
 pen.

Men moet oock gade slaen / onder den
 bobensten Lip / oft daer gheene harte
 pupsten ofte eenighe bobbels en sijn / want
 somtijds sijn sy groot / ende als men se
 open bliemt / daer loopt een vochtighepdt
 upt / ghelijck het witte vanden eye / en
 de inde sommighe steckt ghelijck verbyandt
 sout / hart als eenen steen / diemen alte-
 mael upt nemen moet / ende in diversche plaet-
 sen bloedt trecken / om daer dooz die verbyande
 humeuren te vercoelen / ende alsoo op
 sijn boozighe ghesonthepdt ghebracht te
 worden.

Als nu eenighe daeghen vooz-by sijn /
 ende dat dit ghebreck met alle dese vooz-
 righe remedien noch niet en hielpe / soo
 moetmen dencken datter de binnenste
 partjen moeten herstelt worden / t'welcke
 moet gheschieden met byancken / en daer
 by een goede diete van byeren / want
 men

men moetse met lichte spijse voperen / om alsoo de medecijne te helpen herstellen / ende ingheben een van dese naervolghende Drancken.

Drancken teghen den brandt , ofte versteende lippen.

Ghy sult nemen een once Triakel drancken
van Deatesserum , die hier naer voor den
sal beschreven worden / een once brant of-
Galap / een half once Poper van Se- te voor
neblaeders / ende wat Poper van ghestoo- de ver-
ten Benegrijck ende Comijn / ick moet steende
D. L. waerschouwen van dese twee lippen.
want zj seer hetsich zjn / daerom moet-
men voorzichtig daer mede ommegeen /
ende soo wel rupm een pinte Bier ofte
Wijn naer ghelegghentheydt warm ghe-
maecht zijnde / alsoo den Triakel van
Deatesserum , daer in ghesmolten zijnde /
de ander popers daer in ghedaen / alsoo
met den hooren inghegheben / is eenen goe-
den Dranck / by naer vooz alle quaelen des
lichaems.

Ofte anders ghy mocht nemen / **M**e-ander
tridaet een once / Apoliquynte sijn ghe- drancken
stooten een half once / Alue een once /
met wat ghestooten Calliffhout een half
once / tis oock eenen gheueenen Dranck
ende seer krachtigh / om alle humeuren
te temperen / ende een goedt bloedt te ma-
ken.

Andersints ghy mocht nemen **S**innen-ander
Triakel een once / **R**abbarber een once drancken
ghestooten

94 Vanden dranck in te gheven
ghestooten poper vanden wortel Mochoaca
een half once / Wijn-steen een half
once / al t'saemen als voozen opghesooten / is eenen seer kostelijcken dranck /
men mach daer wel wat Callistie poper
by doen / want het selve versoet alle din-
ghen / in eenighe drancken ghemenght
wesende.

anderen
dranck.

Item ghy moecht oock nemen / poper
vanden ghedrooghden wortel van Brionia,
ofte wilden Wijnngaert / in Blaenderen
Schyt-raepen een once / ende een once
vanden ghestooten wortel van boombaz-
rent / in't Latijn Pilopodium querciny ofte
Inghelsoet ghenaempt wordt / en Bakes-
laer ghestooten een ons / al t'saemen ghe-
menght als voozen / ende soo ingheghe-
ben / is oock een seer goeden dranck / in
veel-der-ley ghebreken / ende mach oock
wel vooz seker ghehouden worden / al ist
dat hy D. L. niet veel en kost / want
ick den selven ende alle de voozighe / dick-
maels ghebruyckt hebbe / met groot vooz-
deel / ende zy en alteren de Peerden luttel
ofte niet.

Ick moet D. L. waerschouwen / hoe
reghel hoe minder dat het Peert ghegheten heeft /
datmen de hoe beter dat de medecijne haer werck
Peerdē sal sal konnen doen / daerom moetmen haer
voyeren van savonts te voozen / gheen eten ofte
met dese luttel ingheben / want dooz soo veel grove
draccken. spijse van Hoy ende ander / soo belet
de medecijne haer wercken / waerom dat-
men hun van te voozen wel mach laeten
driucken / want den buyck weck is / soo
kan de medecijne dies te beter onder-roer-
ren / ende alsoo haer uptwerckinge bes-
ter

ter doen / ende als ghy den Peerden /
 de medecijn-drancken inghegheven hebt /
 soo moeten zy noch vier vijf ofte ses uren
 sonder eten blijven / ende wel daer toe-ghe-
 decht staen / ende binnen d'yn ofte vier
 uren daer naer / mocht ghy haer te drin-
 ken presenteren / ende alsoo noch een ofte twee
 uren soo laeten staen / om dat dooz dese weeck-
 hepdt van het drincken / de medecijne noch
 ververst zijnde / ende soude voozt wer-
 ken.

'T is waer / ick hebbe D. L. hier vooz-
 ren bewisen / hoe dat ghy dese vooznoemde
 drancken moet bereyden / ende oock den Dosis
 ofte hoe veel quantiteydt / dat jeder dranck be-
 hoort te wesen / maer ick hier wat anders
 gaen leeren.

Ghy moet weten / datmen aende dranc- waerschou
 ken vande Peerden / gheenen sekeren tacht- wen van
 stellen en kan / om dat d'een Peert soo de differē-
 veel meer als d'ander vermacht / dooz de tien om
 onghelijcke quaelen / ofte dooz dat het een drancken
 veel meerder als het ander is / want ick op te ghe-
 versker u Leser / dat ick aen sommighe ven
 Peerden / wel thien-mael soo veel hebbe
 ghegheven als aen de ander / daer om
 datmen gheen seker macte / noch ghewich-
 te stellen en kan / met goede versker-
 hepdt / om dat de quaelen soo onghelijck
 bevanden worden / ick wil D. L. bewijs
 gheven / hoe dat mijn manier van doen
 is.

Ick besien eerst het Peert / en conside- maniere
 rere eerst de groote / dan voel ick het her- om dranc-
 te oft seer slau benaut ofte weeck is / daer ken op te
 by lettende op dese siechten / oft zy lan- gheven
 ghe oft onlanckx gheduert heeft / soo gaen
 ick

96 vande drancken op te gheven
ick mijnen dranck daer naer advenante bereyden / ende ghebet een wepnigh seffens / dan laet ick het Deert wat tijds staen / soo sien ick daer mede wat het Deert vermacht / dan een ure min ofte meer aenghesien hebbende / gaen ick noch wat bereyden / soo dat my dinct naer dat het Deert soude vermoghen / ende in oude quaelen vervolghe ickse twee ofte dyp daghen naerzen / ende laet het selve wepnich vopet gheben / om dat alles soude konnen upt purgeren ende sweeten / ende ick maectet althijds wat stercker / soo dat ickse ten lesten dringhe om het Lichaem soo claer te maecten / dan ick hebbe soo menighen dranck opghegheben / maer Godt zy lof van al mijn leven / maer eens een Deert / dat daer van ghestorven is.

Den oorspronck was desen / ick hadde boozmaels verstaen / van eenen goeden Smet / ende oock dickmaels ghelesen / hoe dat den kunders pekcl seer nut was / om mede in drancken te ghebruycken teghen de verstopthepde / want het reden gaf / om dat my docht een seer subtyl vocht te wesen / ghelijck het oock doet / want ghelijck alle man wel bekend is / dat den pekcl sal erghens door eenighe kuppen oft baten dringhen / daer het waeter oft ander vocht niet doen en sal / daerom gonck ick het selve op dese maniere / ick nam den pekcl upt de kupp / die gans root als bloedt was / ick maecte hem warm / ende dede mijn medicamenten daer by / ende de gaff soo het Deert op / soo het Deert den dranck in hadde / ick sach wel de comedie mislucht was / want dat Deert wiert

ongheluck
my over
comē met
fenijnighe
drancken.

wierdt seer hyghende / ende ick voelden
 aen't herte / ick vondt wel dat niet deu-
 ghen en soude / want het herte beghonst
 met dobbel slaeghen te wercken / binnen
 een half ure het Peert viel daer neder en-
 de stierf / doen ick dat siende beghonst
 ick te dencken waer van dat sonde mo-
 ghen wesen / binnen eenighen tijdt doorzien
 alle de Fenijnen vande gantsche Wereldt /
 vinde ick soo het Ossen bloedt fenijnigh te
 wesen / dan wierdt ick eerst mijn groote
 faute bevinden / ick hadde eerst moeten
 laeten op-sieden ende den schuytm afnemen
 alsoo soude ick zijn fenijn benomen heb-
 ben / ende het Peert vande doot ver-
 lost wesende / soude ick goeden loon en
 lof ontfanghen hebben / daerom een goet
 meester en sal noyt niet volleert wesen /
 want de conste der medecijnen zijn soo
 divers ende veele bysondert / soo dat nie-
 mandt ter Wereldt moghelijck en is alles
 wel te begripen / want hoe ouder ende
 langher datmen inde Medecijne practi-
 seert hoe wijser datmen wordt / nochtans
 niemant die eens volleert daer in ter
 wereldt is gheweest / want daer zijn altijts
 slechte krupden die groote wercken konnen
 doen / meer dan men dat toebetrouwen
 soude / daerom moeten wy neerstigh soe-
 ken om het selve wel te onderbinden het
 selve onderbonden hebbende / sijn aen-
 teekenen om dat onsen eben naesten ende
 ons naercomelinghen daer van profijt te mo-
 ghen ghenieten / ende alsoo malkande-
 ren voorts helpen / om dat wy door dese on-
 gheruste Wereldt in der minne niet mal-
 kanderen voorts vaeren op dat wy als
 goede

goede Broeders met een moghen besitten het
rijcke der Hemelen dat vooz ons bereypt is /
om inder eeuwigheyt met den Alder-hoochsten
te glozieren.

Vande Ooghe pijnē uyt verhit-
heyt ende vierighen brant
Het 4. Capittel.

DE Peerden / krijghen dickmaels een
nig' ghebreck dooz de vierigheyt /
van een verhit bloedt / ende alsoo
grooten brandt causeert / met veel roode
striemen boven in d'ooghen / dat comt
dooz een grofste verbrandt bloedt / om dat
ze veel grove spijsē nutten / ende dick-
maels het bloedt verwarmen / ende van
alsoo grooten brandt ende vierigheyt daer
in sincken / daer moeten seer dapper-
teghen wesen / ofte anders dooz dese / toe-
blopinghe van humeuren souden terstonts
eenighe schellen ofte vellen over wassen / en
noek alsoo men siet somtijds dooz de groote
hitte / wel souden uptten hoofde sweiren / alsoo
dat men daer in seer voorszichtelijck moet wercken.

leren Lap
te steken
onder de
ooghe.

Ten eersten soo men siet / dat erghens
eenighen grooten brandt inde ooghen comt /
soo salmen terstont een leren Lapken on-
der de ooghe steken / ontrent twee vingers
ghers ruym beneden / want dat leren
Lapken sal alle de quaede humeuren uyt
trecken / boven dien salmen inde ooghe
spuyten / Brandewijn van wijn ofte graen /
ende alle daeghe eens ofte tweemaels in
het

het gadt vanden Tap / eenighe swarte serpe
steken / ende alsoo het gadt open houden /
om de bochtighe humeuren aldaer opt te
loopen / waer door sekerlijck de ooghe sal ont-
last worden.

Men moet oock aenstonts het Peert bloedt bloet laten
trecken / op de ander zijde vanden hals inde oogen
hals-ader / ende oock de ader onder de oog-
ghe / twee ofte dyp vingheren salmen inscher-
lijck bloedt laeten / ende wel laeten bloeden /
om alsoo de groote hitte vanden bloede te ver-
coelen.

Du alle dese dinghen wesende / en dat remedien
men noch gheen bate en vande / salmen teghenden
nemen sap van Seliadonia, ofte stinckende brant der
gawwe / het sap van binckel ende van be- ooghen.
tonie van elckx eben vcele / ende neemt
soo veel hontack als ghy van een van dese
sappen doet / laetet saemen sieden / ende
de het schupin wel afnemende alsoo cout
zijnde / met een vere inde ooghe ghedaen /
twee ofte dypmael daeghs / het neemt de brant
seer wech / ende supbert en bebrépt de ooghen
vande schellen.

Noch een seer goede oogh-waeter / oogh wa-
dat de pijn mindert en verdeelt / neemt ter seer
bereyde Tutia en Campher seer kleene ghe-
breen / van elckx eenen schurpel / Roo-
se waeter een once / witten Wijn een
Loedt / en menghelet wel in een ghe-
las / ende als ment ghehyupcken wilt /
salmen om roeren / ende met een vere
inde ooghe ghedaen / is oock seer se-
ker ende wel gheprobeerde remedie /
om alle strienen ende wemmen / sae
al waerent schellen te ghenesen.

Vande Schellen der Ooghen,
menigh derley remedien
soo wel van medecijne
als het hant-werck.
Het 5. Capittel.

DE witte Schellen ofte Vellen / die
komen meer op de Peerden / dan
op de menschen / alsoo ieder een
wel kenbaer is / om dooz de grobe spijs
die zy daeghelijck eten / en alsoo grobe
waerschou bloedt dat daer van wordt gheghenereert /
winge van oock machmen wel gaede slaen / als men ee-
de Peerden nighe Peerden koopen moet / want de Peer-
die perijc- den die van booren op het hoost wat opste-
kel hebben kende zijn / sullen altijds meer perijckel lij-
van blindt den van blindt te worden / als de ghene met
te worden. de booz-hoofden heel plat hebben / want
dooz dese verheventhepdt / sullen de Oo-
ghen meer humeuren subjeckt wesen / als
die ghelijck plat ofte wat uytgheholt schijnen
te wesen.

reeckenen Als nu dese Schellen noch niet seer taep
vande en ober out en zijn / soo isser noch goede
schellē der hope van ghenesen te komen worden /
ooghen. waer men moet eerst wel merck nemen /
of de selve oock van boven de ooghe ghe-
spannen zijn / ofte wel zy somtijds van
binnen de ooghe niet en komen / de welke
niet te helpen en zijn / want ghyer niet
gheen medicamenten / aen en moght noch
te by komen.

Soo verre ghy siet dat dese Caterrackte, ofte schelle van hoven op d' ooghe overspannen zijnde / ten deele ofte gheheele / ende noch niet al te hart ofte te out zijnde / soo wil ick B. L. voor eerst bewijs doen / van een secrete ende wonderbaerlijcke Olie / die ick niet alleen inde ooghen vande Deerden / maer oock in die vande menschen / seer goet ende nutbaer ghevonden hebbe / ende wordt aldus ghemaecht.

Soo nempt een ofte meer versche eperen / die op den selven dagh van een hinne ghelepdt zijn / laet die in heete aschen hart braeden / ende snijste dan in ghelijcke stukken den doper uytnemende / soo vultse wederom op met van het witsste supcker Candijs dat ghy mocht vinden / en doet ter een wepnigh ghestooten wit koperoot op / ende leght de stukken soo ras als moghelijck is op een noch warm zijnde / ende vringht met een seer stercken sijnen doeck door de Olie die daer af comt / maghet die bewaeren ende sult daer in te Weeck leggen / een wepnigh sal armoniack ofte armoniack sout / ende sult dan van dese Olie met een vere inde ooghe doen / ende dan daer in blaesen sijn ghestooten Doper vanden graet Sypia ofte soo ghenompe Zee-schepar / ghy mocht die wel voor een seker ende wel gheprobeerde remedie houden / want ick daerme veel Werck hebbe ghedaen.

Ofte ghy mocht by fonte van dien nemen Sout ende brandent gheheel swart / ende ghebzanden alum t'saemen sijn ghepoyert / ende inde ooghen gheblaesen / ofte elck
 poyer om
 schellen
 vande ooghen.

alleen macht ghy wel ghebruycken/ want zy
zijn oock goet / ick hebbe se wel menighmael
goet ghevonden.

loppen om
inde ooghen
te doen.

Ofte ghy mocht nemen / het sop van
wilde madelieken kruyt / in Vlaenderen
ghenaempt wilde kerffauwen / daer in
dat gheveecht heeft poper van foplle / een
lutiel spaens groen ende alsoo acht daeghen
t'saemen laeten beweucken / ende met een
vere in d' Ooghe ghedaen / is oock niet
quaet.

ander poc-
d. r teg en
de schellen
der ooghen.

Ofte neemt affchen van ghebrande wijn-
gaert-rancken / ofte van wiighen ofte epcken
hout / ende kleine ghezeven zijnde / in d' ooghe
gheblaesen zijn oock seer goet.

Sommighe die roemen seer / met den Arse-
nicum ofte Ratte-kruyt / in't frans Niagael
ghenoempt wordt / dan ick en hebbe niet be-
proeft / want my dunckt dat seer schynpuleus
behoort te wesen / die het wilt verfoecken mach
het doen / want my dunckt dat seer sterck cog-
derende is.

Als nu dese Schellen te hart / ende te
seer verouderd zijn / dat zy niet alle dese
voorzagende remedien / niet afgaen ofte helpen
en wilden / ende dat men siet dat zy niet en ver-
minderen / soo en isser anders niet te doen /
dan moet men het handt-werck daer toe
ghebruycken dat is de Ooghen Schelle af-
pellen / t'welck op dese maniere gheschieden
mach.

Ooghen te
pelle met
t'handt-
werck.

Ten eersten / het Peert wel vast ghe-
bonden / ende ghepraemt zijnde om dat
stille staen soude / soo moet ghy eenen
rinck daer toe dienende inde Ooghe doen /
om alsoo de Ooghe open te houden / dan
niet voorzichtigheyt een naelde daer door
steken /

steken / om soo de Schelle op te lichten en op-
ghelicht zijnde met een sijn sijndende Schaer /
dese Schelle wat door-snijden / ende voort
mer dese naelde / noch wat verder doorsteken /
om alsoo stillekens af te pellen / ende sijn
af ghepelt zijnde / dan sijn af te snijden
soo naer alst moghelijck waer / dan dese
Schelle wegh ghenomen zijnde / soo moet
ghy sien de reste te doen af wasschen ende
ghenesen / het welcke alsoo gheschieden
mach.

Ghy sult nemen eenen schurpel ghe-
stooten Irias, ghestooten Mupri / ende wit
Coperroot ofte Vitriolium Sipri, van elcke
de groote van een haesenote / dit alles
ghedaen in een pot reghenwaeter / laet
soo t'saemen een walleken opsieden / en
de dan in een ghelas ghedaen wel
toeghestopt / ende alsoo dese ghepelde oo-
ghe daer mede ghewasschen / twee ofte
drijmael des daeghs / ende als ghy de
selve ghewasschen hebt / soo sult ghy jeder
keer inblaesen poper vanden graet Sepia
ofte Zee-schuym / dit sal het overrighe
vocht afwasschen / de ooghe supveren en
de Ghenesen / maer ghy moet althijds / al
eer ghy beghint aende ooghe te pellen /
eerst eenen lap steken als vooren gheseyt
is / ende in alle ghebreken der ooghen /
want desen Lap sal althijds den vyzindom
wesen van alle toevallen / by ghelijcke-
nisse als men wat te by d'ooghe quaem
met de naelde / ofte met de scherpe me-
dicamenten te appliceren / soo datter soms
tijds eenighe toevallen ofte toeblopinghe
van humeuren / den Lap sal althijds dese
ooghe ontlasten / want het is eenen goe-

ooghen
waeter
seer goet
voor peer-
den ende
menichen.

den siffel die althijds de quaede bochten upt-
supcht / daerom dat zy in alle ghebraken der
ooghen seer dienstigh is.

Vande Ooghen die gheslaeghen ofte ghequetst sijn.

Ick wil hier noch vermaen doen /
vande Ooghen die dooz eenighe slaes-
ghen ofte steken gheraecht sijn / nochtans
was t'wel reden / dat ick van te vooren
vermaen daer van soude ghedaen hebben /
om dat somtijds dooz alsulcke oorsaecken /
de Schellen daer van wassen / maer en
hadde ick daer niet op ghedacht / daer-
om sal ick beter van achter setten / als
ick soude vooz by gaen inoen eersten / in
dien het een steke waer van eenigh scherp /
ende datse diep ingaet / soo isser groot
perijckel van de ooghe te verlieten / want
de substantie die ghelijck by naer den witte
te vanden eyde ghelijck is / sal dickmaels
dooz den steeck upt-bloopen / dan en isser
niet aen te doen / ten waer datmen soo
dadelijck het wit van een oft twee versche
eyeren / met wat hout-assen wel ghesift
onder een gheklopt ofte gheroert / ende
met wat spinnecoep ofte webbe / soo aen-
fronts daer op-gheleydt / ende alsoo vier en-
twintigh uren daer op laeten ligghen /
maer datter wat olie van Roosen / onder
den witte vanden eyde ghemenghelt maes-
re / het soude maer te beter wesen / san-
derdaeghs als ghy dat selve sult af ne-
men / sult wel gaede slaen / oft het gat
toes

remedien
voor ghe-
slacghen
ofte gestek-
ken ooghen

toe-gheswollen is / indien het seer gheswollen waere / soo neemt olie van Lettlien van Camamille van Roosen / en Distellen onder een vermenghelt / ofte by faulte van dien d'ene ofte d'ander soorte / ende bestreycht daer mede de ooghe ende de onligghende partijen / maer ghy moet altydts voorzichtig wesen / om soo in tijdts eenen Lap te steken / want die houdt de ooghen supber vanden brandt / ofte quaep toeblopende humeuren / men mach oock de Peerden wel wat bloedt trecken altydts op de ander zijde / dan daer de quaele is / want door het trecken van het bloedt worden de humeuren verdiverteert / want zy volgen het bloedt als eenen damp / die vande sonne op-getrocken is / daerom is het bloedt trecken in alle quetsuren goet / om de humeuren vande selve te divertereis ende af te trecken.

Ander sints soo mocht ghy ghebruycken / te ghen alle gheslaeghen ende verscerde ooghen / dit naervolghende waeter / t'welck seer goet ende sterck by naer teghen alle ghebraken der ooghen is.

Ghy mocht nemen twee oncen Witten wijn / twee oncen brandewijn van graen / vier oncen roose-waeter / daer in sulc ghy doen de groote van een kleen boone wicken Coperroot / ende soo veel ghestooten alupn / ende outrent soo veel schuytm van goudt ofte Letergire auream , alles seer sijn ghestooten zijnde daer inghedaen / ende alsoo somtijdts omroerende / dit waeter heeft een wonderlijcke kracht in alle ghebraken der Ooghen / dan het valt wat sterck alser grooten brandt by waer / mach-

men wel wat meer roose-water daer by
doen / alles naer ghelegghentheydt vande
quaelen / moctmen de medecynen wat
stercker maecten naer de konst / ick heb-
be hier int kortte vermaeninghe ghedaen /
van alle de ghebreken der Ooghen / ick
soude wel wat byeeder daer van gheschreven
hebben / maer my dunckt dat niet van noode
en was / om dat dickmaels een slecht gheleert
man / op soo veel derley medicamenten / niet
en soude weten welck kieser voer de beste /
daerom hebbe ick de beste door mijn weten-
schap alhier aengheteeckent ende seer goet be-
vonden / om dat ieder een mach seker wer-
ken / op desen minnen medecyn Boeck /
ende de ghene die ick van ander meesters
hebbe gheloozt door hun woorden / ofte deur
hun Boecken / en wil ick alhier niet mede aen-
teeckenen / ten zy dat ick die selve gheap-
probeert hebbe / om soo te sekerder te mo-
ghen beschrijven van mijne experientie / op
dat ieder een seer seker daer op soude moghen
wercken.

Vande Collen ofte witte plecké
op vierderley manieren te
maecten, het 6. Capittel.

collen te
maecten.

Der zyn eenighe tresselijcke Weeren
ofte Cavalliers / die somtijds curi-
eus zyn om hen-lieden koutse ofte
ander Peerden / witte plecken ofte Collen
te maecten / om dat de Peerden te beter
het hap? ober een soude vergheelyck maecten /
inden

In den eersten men moet de huyt sply-
 ten ghelijckamen doet / om eenen leren lap
 te steken in het midden / daer ghy de colle
 wilt hebben ghepleten zijnde / soo moet
 ghy de huyt los maecken - met den vin-
 gher / soo groot ende ront als ghy u col-
 le wilt hebben ofte iet meerder / want
 aende kanten comt althijds noch eenigh
 swert huyt / als ghy de huyt wel los
 ghemaect hebt / soo neemt engeblust
 kalck / ende strecket al vol / alsoo verre
 als dat de huyt los ghemaect is ende
 bindet soo toe / steckt met een dy-canti-
 ghe oft ander naelde door de huyt / ende
 bindt soo met D. L. draet toe / om dat
 het kalck niet en soude upt-vallen / als
 het kalck daer ontrent vier-en-twintigh uren
 daer in heeft ghesteken / soo doet den draet
 los / ende snijt de huyt los rontom / met
 een schaers ofte mes teghen soo naer als
 ghy los ghemaect hebt / om soo de wijde
 de van uwe col ofte witte plecke soude iet
 meerder wesen / want zy sal althijds noch
 wat minder vallen dan dattet schijnt als
 voozen gheseyt is / als ghy dese plaetse
 nu het bloote vleesch siet / soo sult ghy
 een waeter maecken om daer aen te doen /
 het welke aldus ghemaect sal worden /
 neemt witten wijn-steen / alun / koop-
 root / Sercocola , van elck de grootte van
 een note alles wel kleene ghepoert / daer
 toe sult ghy nemen ontrent een pinte
 stercken wijn / ende laetet sieden sos dat
 het vierde paert inghesoden is / ende sult
 soo eens daer met eenen quispel die aen
 eenen stock is vast / daer in nat maecken /
 ende alsoo de plaetse vande Col wel nat
 maecken /

108 vande collen ofte plecken te maeken
maecken / tot d'zj ofte vier daeghen / dan
soo comt daer een roof op / ende siende
dat dese roof ontrent ghenoech ghebzoocht
soude wesen / mocht ghy bestrijcken met
lijnsaet Olie / om alsoo de robe af te rot-
ten / om alsdan het hanz te laeten wassen / en-
de indien daer noch eenighe roben waren die
soo sterck daer aenleuen / men moet die
met den vingher af doen / want zy soudent
beletten dattet hanz niet en soude wassen / ghes-
lijck men dickmaels siet aen de ghene die
ghebzant gheweest hebben / en door de
roben belet wordt datter gheen hanz ghes-
wassen en is.

ander ma-
nieren van
collen.

Neemt eenen ghebzaeden Aljupn /
maeckt hem plat soo groot als ghy de
Col begheert te hebben / legt hem op soo
hert als ghy kont bindt hem vast / laet hem
soo tot sanderdaeghs / ende dan soo lecht
dan een plaester / daer op ghemaccht
van een deel was / twee deelen spie-
ghel-harst / laet dat t'saemen smelten /
neemt de panne vanden viere / en
laetse een weynigh vercoelen / roert
daer in ontrent het sefte-paert kotte-
krupt althids wel door-roeren / om
dat het selve wel onder een vermen-
ghelt soude wesen / dan spreyt de sal-
ve op eenen doeck ront / soo groot als ghy
de Col begheert te hebben / laet dese
plaester soo vier-en-twintigh uren daer op
ligghen ende neemtse dan af / ende bes-
trijckt de plaetse met het waeter dat hier
vooren verordincert is / om de ander soz-
te van Collen te maecken / ende ten lesten
met lijnsaet smout ofte olie ghestrecken / om
soo het hanz te doen wassen.

Men mach oock een sorte vande Collen ander for-
 maecken met een ghebræden raep / op de sel- ren vā col-
 be maniere ghelijck dese voorzighē / men lentsmac-
 moet de raep ghebræden soo heet daer ken.
 op-legghen als't moghelijck is / ende san-
 derdaeghs de selve placster die hier voo-
 ren gheordineert is / ende als die daer sal
 vier-en-twintigh uren op ghelegghen hebben
 soo mocht de selve af-nemen / ende met
 het selve water wasschen / dat hier voo-
 ren in het eerste artijckel / vande Collen
 verordineert wordt / om alsoo vier vijf of-
 te ses daegghen naer ghelegghentheydt te on-
 derhouden / ende als dan met het lijnsaet
 smout ofte olie ghestreken te worden /
 ick moet hier noch wat by voegghen met dese
 Lijnsaet olie dat is den honinck met dese Olie
 t'saemen ghesoden / ende den schuym af-ghe-
 nomen doet het hapy seer oberbloedigh was-
 sen / beter als het Lijnsaet smout alleen sal
 doen / soo datmen daer mede sekerder sal
 werken.

Daer wordt noch een ander soorte van ander ma-
 Collen ghemaect / dat is met het branden nieren van
 met een glopēde Iser / t'welck al- collen te
 dus ghedaen wordt / men maect een iser maecken.
 ghelijck een plaet diemen sel heet laet woz-
 den / van satsoen alsoo ghy de Col be-
 gheert te hebben / t'selve gheheel stijf door
 ghebrædnt / ende alsoo wat verkenē lise
 ofte smout bestreken / tot dat de Colle af
 valt / dat alst beghint te droogghen / soo
 moentment bestrijcken met dees voorzighē
 salven / van honinck en smout t'saemen /
 om dat de roben af vallen souden / ende
 het hapy wassen soude / want de roben
 blijven soo langhe daer op / en beletten
 by

110 ofte witte plecken te maecten

by dien het hapy te wassen / daerom datmen die by tijden daer af doen moet / ende alsoo het hapy doen wassen / anders en soude niet denghen.

Ick wil D. L. adverteren / dooz het maecten van dese Collen / daer comen somtijds eenighe toe vallen inde Ooghen / dooz den byandt die aldaer in-compt / dooz het byanden want een Ooghe is een edel toevallen lit / dat seer veel humeuren naer hem in het mae treckt / ende alsoo somtijds daer dooz souken van de de connen bedozven wesen / want ick di Collen of- versche daer van hebbe sien blindt worden / te witte dan Godt lof ten heeft my noch niet overplecken. comen / soo moetmen althijt in alle dinghen met voorszichtighejdt wercken / op datmen om kleen voozdrel gheen groote schaede en doen / want ick wel veel sulcke en ander fouten / by mis-verstant hebbe sien ghebeuren / daerom alsoo haest dat ghy saeght eenighen byandt inde Ooghen / soo sult dooz eerst aenstoats / onder elcke Ooghe eenen Lap stecken / gheleijck ick in het tracteren vande Ooghen gheleert hebbe / want daer dooz sal den byandt en alle ghebyeken vande Ooghen / die maer eerst en beghinnen volcomentelijck ghenesen en worden / ende indien dattet daer mede niet ten vollen en wilde ghenesen / soo mocht ghy eenighe vande watters ofte olien / die ick inde ghebyeken der Ooghen verordineert hebbe / want ghy daer toe seer goede remedien sult vinden / wy hebben hier verclaert / hoe datmen van swerte hapy sal wit maecten / mi my sullen wat verclaers doen / hoe datmen dooz konst de witte Striemen ofte Plecken

Het tweede deel vande witte strepen? III
Vlecken sal upt-nemen/ende dan het hay? ghe-
lyck doen wassen.

Om de witte Striemen inde huyt
te doen veranderen ende
ghelijck te maecken
Het 7. Capittel.

MEn vindt somtijds seer schoon Deer-
den / die wel mochten dienen om
Coutsen te voeren / oft andersints
dat zp het hay? ghelijck hadden / zp heb-
ben somtijds eenighe striemen vooren op
t'hoofst / dat zp wat blaerde ofte niet wit-
te strepen zijn gheteekent / als dese stre-
pen maer twee ofte dyp vinghers bzeedt en
zijn / sp zijn sekerlijck te helpen / ende
van eender hay? te maecken / ende dat
moet gheschieden / op de naervolghende
manier.

Men moet de Huyt vast inde handt wittestrie-
nemen / ende meten oft datmen dese wit-
tighepdt upt-ghesneden hadde / oft tot mal-
canderen wel rijckelijck soude connen ghe-
voeght worden / als men nu ghesien heeft
oft het witte daer upt ghesneden zijnde /
wel tot een can ghevoeght worden / soo
neempt de Huyt met de slincke handt vast /
op om van het vleesch wat opghelicht te
wesen / ende dan neemtmen een Scheers-
mes ofte ander seer scherp snijvende mes /
ende snijtmen dese huyt rantom / soo ver-
re als de witte plecke gaet / ende dan van
het

112 te doen veranderen als d'ander hair.

Het vleesch ghevult zijnde / soo neemtmen
een naelde die dypcantigh is / ende maec-
kent op twee ofte dyp plaatsen vast met
eenen draet / doetmen dan de reste vande
hollighepdt oft Globe tusschen de huyl /
met een vere vol van olie van Roosen /
daer in dat wat witte supcker ghedaen
is / ende neemt soo veel groote spellen
als men van noode sal hebben / om over
al de breedte van eenen dupm tot tenden-
den ghespleten huyl / ende steektmen met
de scherpe dypcantighe naelde / eerst de
gaeten om de spellen daer in te steken /
want de huyl is seer tap / om met spel-
len soo te door-booren / ende met dese
dypcantighepdt wordt sy door-snedden / door
de scherpighepdt vande canten soo effen aen /
datmen een spelle door ghesteken hebt /
soo moetmen dese spelle met eenen draet
bewinden ghelijck de Cleer-mackers doen /
om dat de naelden op haere manwen sou-
den blijven steken / soo moetmen beyde
de lippen vande ghespleten huyl dichte
by een brengen / ende alsoo voort-gaen
van d'een spelle naer de ander / ende de
huyl seer ghelijck ende dichte by een voe-
ghen / ende dan alle daeghe met de olie
van Roosen en supcker daer aen ghedaen
tweemaal daeghs / binnen den tijdt van
ses oft seven daeghen / soo doetmen den
draet los / ende de spellen upt-trecken / de
huyl sal aen een ghewasschen worden / soo
traep als oft soo van zijn moeder comen
waer / ghy mocht dat wel vry doen son-
der eenich perijckel oft quaelen / ick hebber
wel ghesien die daer toe-naepden / in plaets-
se van te speten met de spellen / maer het
en

en deught niet / want de steken van het
naepen bersten upt / daerom moetmen
met dese spellen soo dooz-speten / ende als
men met de spellen comt tot daermen
met de naelt vast / de lippen vande hupt
hebt by een ghebracht / soo moet den draet
los-snijden / ende met het speten vande
spelle voorts-baren tot den eynde toe / als
soo wel onderhouden met dese olie / in
den eersten tweemaal des daeghs / ende
ten lesten eens daeghs / soo heeftmen
tenden de ses daeghen al ghedaen / ende
zy is vast aen een houdende / ende bin
nen den tijdt van een maent oft twee /
soo datmen niet en siet oft het is soo
vande moeder ghecomen / wy sullen dese
saecke verlaeten ende voorts-baren / ende
comen tot het ghebreck der Hersenen / dat
is de Clem.

Vande Clem sijn teekenen ende Cure, Het 8. Capittel.

DEn Clem is een ghebreck der Her- de Clem
senen / die upt conde vochticheyt pro- gebreck
cedeert / t'is een intreckinghe der der her-
Senuwen ende Musculen / teghen humen senen.
wille / die somtijds maer een deel des
lichaems / ende oock somtijds wel het gant-
sche lichaem aengrijpt / ende doet trecken
en spannen / maer alijds h' ben zy era-
nigh lersel aende keel / om d' de Hersen-
nen den oorspronck der Senuwen zijn /
ende de keel daer seer by ghebueren is /
soo datse oock somtijds de een zijde van
vooren

hoozen tot achter / ende oock somtijds wel
 ober al het lichaem / daerom mach het
 wel met de papelsie der menschen / ofte
 handt Godts vergheleken worden / want
 het procedeert upt coude humeuren / ghes
 lijck het oock seer wel te mercken is /
 want in groote coude salmen dickmaels
 hoozen daermen inde hitte oft inden so
 mer seer selden ofte noyt voorszallen en
 sal / t'is een seer swaer accident dat heel
 quaedt om ghenesen is / nochtans en mach
 men daerom den moet niet verlozen gheben /
 want alst waer eerst en beghint / soo mo
 ghen zj seer wel ghenesen worden / maet
 als te lanck gheduert heeft soo is onghes
 nefelijck / want zj en connen vooz eerst niet
 inswellighen / ende zj worden soo stijf dat zj
 niet en connen meer opstaen / dan en isser niet
 aen te doen als sy soo verre zijn / daer
 om moetmen met den eersten daer teghen
 wesen.

teekenen
 vande
 Clem.

In den eersten men sal mercken / dattet
 aperentie vanden Clem vooz-handen is /
 als men de handt inden mondt steekt / ende
 niet seer warm ofte wat cout-achtigh schijnt
 te wesen / ende het Deert eenigh eten in
 den mondt neemt / ende niet wel vooz en
 connen swelghen / men heeft seer wel ghes
 vonden die den mondt wijt open lieten
 staen / ende niet en costen toe-sluypen /
 om dat de Senuwen soo verflapt zijn /
 gheen macht en hebben den mondt toe te
 sluyten / noch salmen mercken oft zj niet
 al supfelen en gaen / ofte dat d'een oft
 d'ander zijde set stijf wordt / als men daer
 dese teekens vooz handen siet / machmen
 vastelijck houden dat het een spetie van
 den

den Ciem is / men salder terstont
teghen wesen met dese naerbolghende
remedien.

Men sal het Peert terstont ingheben/
eenen godden dranck ghemaectt van een
ouce en half Triakel van Dearefferum,
ende daer by wat Sene-poper en Felay
van elckx een ouce / het Peert met warm
wijn oft bier inghegheben / dan den wijn
is in dese sieekte veel beter als het bier /
om dat hy het lichaem meer verwermt
ende door-drinckt / als het Peert desen
dranck wel inghenomen heeft / soo salmen
nemen Spaensche Peper / langhen peper /
ende ronden peper van elckx de groote
van een groote haegnote ofte jet meer /
dit ghedaen zijnde salmen het Peert deur
den Nense inghieten / met een half ofte
heel ghelas Afsijn / den peper moet sijn
ghestooten zijn / men sal dooxts noch wat
vanden selven peper nemen / ende ter wij-
lent dat den kop noch om hoogh siet /
met een weynigh Afsijn vermenghelt ende
inden mondt ghieten / daer door wordt den
mondt ende keel verwermt / ende comen
de Senuwen tot hun kracht / soo dat ick
diversche reysen ghesien hebbe / datse bin-
nen een half ure wederom aen het eten
ghestelt waeren / dan moctmen het Peert
wel waerin decken / ende lustigh vryden /
ende met een sweep ofte rove hem inden
stal seer doen springhen / om alsoo tot het
sweert te brenghen waer toe gheheel die-
stelijck is / het een been van voozen aen-
de knie wat op-ghebonden / om dat het
Peert niet daer op en soude comen staen /
ende alsoo doen springhen / want alsoo
zijn

remedien
teghende
Ciem.

zijn de Peerden licht in't sweet / ende verwermt
ghelijck men somtijds oock wel doet inde
Bupck-pijn / alsoo men t'zinnen tijde breeft
ghenoech van schijven sal.

Sanderdaeghs soo datmen saeght dat
het Peert noch jet stijf bleve / ghelijck het
wel placht te ghebeuren / soo salmen de
beenen van boven tot beneden ende over
al daer ghy siet dat letsel heeft vande
stijvigheyt / wel bestreken met een deel
Olie van Bacus Lauri, ofte van bayen twee
deelen. Olie van termentijn / ende een
deel Olium Perry al te saemen vermeng
ghelt ende ghestreken om de Semwen te
verwaermen / ende datmen saeghe dat
dese beenen gants stijf waeren / soo sou
de ractsaem wesen van de beenen te top
ken met haver stroop ofte hop / dat na
ghemaecht is in Copen pis / ofte by fault
van dien menschen pis / dat doen op't
vuer en sieden daer by doende veel hout
asschen ende himmen oft dupven stont
soo dat gheheel dick is ghesoden heb
bende / salmen met hop ofte haver-stroop
de beenen bewinden / om alsoo te stoben
boven datse noch met Olie sijn bestreken /
want dat verswacht de beenen van alle
strenghedde ende qualen / namentlijck
vande verkouthedde / alsoo men t'zinnen
tijde wel hooren sal / boven dien soo moet
men mercken ofter een open lijf is / oft
dat het mest locht oft jet verbrandt is / dan
moet men niet de dranken daer naer
wercken / want een goet Peerde-meester
moet altyds riecken aenden stont / ende
een Doctoor der menschen die mach wel
snuffelen aen de pisse / soo dat jeder een
sijn

Olien om
te bestrijc-
ken de bee-
nen die styf
sijn van de
Clem.

de beenen
stoben te-
gen de sty-
vigheyt.

Peerde-
meesters
riecken
moeten
aenden
stont.

zijn honinck daer upt haelen / want die
 dat gheen gade en slaet / en dient booz
 gheen goet meester / want men moet wel
 daer dooz oordeelen / hoe dat van binnen
 ghestelt is / ende hem niet de dranken daer
 naer voeghen / ick wil dit soo besuypen en
 de sullen voozes vaeren / ende komen tot de
 kele.

Stranghelioen ofte Croppen der
 kele, haer teekenen met
 alle toevallen ende curen
 Het 9. Cappittel.

Het Stranghelioen is soo veel te
 segghen / als oft men wilde segghen
 een verworzhinghe / die het dien
 naem ghegheven heeft / hy heeft seer wel ghe-
 naempt / want ghelijck het blijckt hoe
 dickmaels dat sy verworcht zijn / ende
 somtijds ten vollen gherworcht blijben /
 want het ontsceekt by naer ghelijck de
 Weste / namenlijck onder het jonck
 Suedt / dat veel teerder is als dat vande
 oude Weerden / ende principelijck inden
 Somer als't heet weder is / loopt dat
 voorts soo dat de gheheele stallen sal over-
 gaen.

Dit magh men eerst ghewiaer worden als
 sy beghinnen het drincken te verlaeten /
 soo dat den brandt die upt den stroot
 compt vande Loose af / met den Adem
 ghebreyen en verdeelt tot inde kele / die
 aldaer een opswellinghe maect / dooz de
 groote

teekenen
 van het
 stranguli-
 oen.

118 Stranguli: en ofte Croppen der kele
 groote hitte vanden brandt / en sy en mo-
 ghen niet lijden datter erghens eenighe
 koude vochtighepdt / dooz het inswelghen
 ofte insluppen teghen de kele slaet / daer-
 om en willen sy niet ofte seer wepnigh
 drincken / dooz dien datmen hun gheen
 drincken in het lijf en can ghekrighen /
 soo veel te meer wordt den brandt gropende /
 om dat dooz gheen vochtighepdt / den selven
 niet en wordt gheblust / ende by dies te meer
 de humeuren zijn verbrandende ende rottende /
 waer dooz de selve soo het gheheel lichaem
 ontfleken.

sommighe
 dinghen in
 het Stran-
 guloen.

Daer zijn sommighe Peerden / die ghe-
 heel seer hoesten en by sommighe wepnigh /
 met den aencomen vande quael / maer
 soomen die eenen dranc op-gheeft moe-
 ten wel seer hoesten / want dese dranc-
 ken doen de inwendighe partjen seer ver-
 warmen / ende daer dooz comen de hu-
 meuren te rotten / ende worden dooz den
 Peus ende Mont soo upt-ghedreven / en-
 de daer dooz t'Herde de Loose ontlaff /
 ende het bloedt wordt mede gherepnight en
 gheswbert.

Daer zijn oock sommighe Peerden die
 den gheheelen hals comen te swillen /
 rontsomm den stroot soo dat den ghehee-
 len hals stijf wordt / soo dat sy niet en
 maghen ontsien noch te neder bucken /
 ende men siet daer niet aen dan dat sy
 stijf met den hals ende quaelijck konnen
 drincken / ende men siet inde Peuse gae-
 ten eenighe roodighepdt / dooz dien brandt
 van den Adem die daer langhts upt-
 vlieghe / men kan het noch wel voelen
 aenden hals rontsom de stroot / het iset
 seer

seer stijf / want de Musculen zijn opgheswollen / door den grooten brandt die langhs daer vande Loose af-ghesonden worde / ende ten lesten comt te swellen soo men siet ende comt upt te breken / ende seer veel materie daer upt vlopende / die daer door die bedorven humeuren en langhe rottinghe comt upt te breken / ende somtijds seer langhe blijft dueren / door dat verdorven Bloedt dat soo langhe blijft rotte / en somtijds in veel diverse plaetsen comt upt te breken / ende soo het niet wel ghecureert en is / dat schier by naer alle het Bloedt in materie comt te veranderen / soo men dickmaels siet als d'een gheswil ghenesen is comt op een ander te beghinnen versweiren / ende alsoo voort ghelijck ick wel ghesien hebbe / dat op alle ziden en kanten van het Lichaem opgheswollen ende uytghebroken heeft.

Als men nu door dese voorzichte teekenen ghesien hebbende / dat wel het Strangulioen mocht worden soo salmen daer terstonts teghen wesen / ont alsoo groote onghemack te voorzien ende te beletten / het welke gheschieden mach op dese manier.

Cure van het Strangulioen.

inden Neu-
se gieten
om het
Stranguli-
oente ry-
se.

TEr eersten soo sult ghy nemen een half loot meer ofte min fijn ghestooten Peper / en dat doen in een ghelagte ofte daer ontrent vanden stercksten Wijn / en het Peert door den Deus ghegoten / ende

120 Strangulioen ofte Croppen der kele
ende wat tijds om hooghe houdende ende
alsoo door den hopen / desen naerbolghenden
dranck ingheben.

drancken
in het
stranguli-
oen

Reempt wat Triakel van Deatesserum,
ende wat Venegrück en Comijn sijn ghes-
stooten wesende / met wat Jalap Senepoyer
met ontrent een pinte Bier warm inghe-
gheben / is eenen seer goeden dranck /
want het Snot sal door den Neus uyt-
rijsen binnen dyp ofte ses uren daer naer /
ende alsoo vanden grooten bzant ontlast wor-
den.

waerschou-
wen vande
dranckē in
het stran-
gulioe

Ick soude wel ordineren / hoe veel quant-
titeyt datmen behoorde van in te gheben /
doch men kan daer in gheen maecte ofte
dosis stellen / om dat d'een Peert veel meer
als d'ander vermogh / want in gheen sieck-
ten en salmen de Peerden lichter over-
lasten / met de drancken als in dese van
het strangulioen / door dien dat het herte
te met soo grooten brandt ende slijm be-
last is / daerom soo vermoghē zy soo
luttel medicamenten seffens / datmen daer
mede seer wijselijck moet handelen / ofte
anders soo soutmen veel onghelucken daer
door ghekrighen / want d'een Peert sal
wel thien-mael soo veel vermoghē als
d'ander / nochtans de Peerden van ghes-
like grootte wesende / is dat d'een veel
meer vplighēdt aen het herte ende Loofte
heeft als d'ander / daerom moetmen al-
tijds eermen den dranck daer toe bereydt
maect / eerst het herte voelen hoe dat
gheselt is / want daer door soo comen
hy naer wel sozdeelen / hoe veel dranck
dat wel van doen soude moghen hebben /
ende den eersten dagh maer een weynich
vanden

vanden brandt ingheven / want zy zijn
altijds wat sieck / door dien dat het Snot
soo door den neus purgeert / ende alsoo
van de Loose moet schepden / waer voor
het herte seer verflaucht ende debilitceert /
om dat den slijm vande Loose ghegenerceert
zijnde / vande quaede humeuren zijn afschept
moet nemen / om door het byten vanden pe-
per die seer heet valt / ende ghelyck
een nies-poper veel vochtighepdt naer hem
treckt.

Men moet oock aenstonts ten minsten
twee Lappen steken / den eenen onder de
kele tusschen de Caecke-beenen / om alle
de vochtighepdt upt te supghen die aldaer sou-
de moeten opswillen ende tot sweiren komen /
door desen Lap wordt belet datter gheen ghe-
swellen onder de kele en komen / en alle den
brandt des monts daer langhs door ghepur-
geert wordt.

Den tweeden Lap / moet ghesteken wor-
den van voozen in de borst / om aldaer den
brandt van het herte af te haelen / ende
door desen middel salmen alle Weerden /
die van het strangulioen bevanghen zijn
bewijt houden / voor het opswillen ofte
bersweiren / wel te verstaen als men inder
tydt daer aen ghestelt is / ende niet dese
remedien te wercke gaet / want ick heb-
ber seer veel daer af op sulcker maniere
ghenesen / sonder jct ofte eenigh gheswil
te krijghen / want my dunckt al waer
schoon dat icker een hondert seffens hadde /
datter niet een en soude eenigh geswil opwer-
pen.

Schoon datmen ghewaer wierde als
datter eenigh gheswil erghers verbief /

Lappē ste-
ken in het
stranguli-
oen.

geswille te
ontlasten
van het
stranguli-
oen.

112 Strangulioen ofte croppen der kele.

soo moetmen aenstonts eenen Lap steken onder het gheswel / soo sal het selve verdwijnen / ende dooz desen Lap uptghesoghen worden / want alle dese bocht die hem tot sweiren soude begheben / sal dooz desen Lap uptghesogen worden.

Of nu het gheswel te seer groot ende verswoozen waer / soo maghmen het selve met den vlim dooz-steken ende wijdt ghe-noggh maken / om de materie daer upt te laeten / ende men moet althijt de leeghste zijde kiesē / om dat de materie ghe-duerigh daer dooz soude connen upt-ghe-loopen / ende in het gat uwen Lap steken / dan salmen desen Lap daer in laeten acht thien ofte twaelf daghen naer ghelegghentheydt / tot datmen siet al uptghesoghen te zyn / op dattet op een ander plaetse niet upt en wilt breken / want als het bloede niet supber gherepuyght en is / soo moet het sekerlyck noch op een ander plaetse versweiren / den brandt moetet met het sweiren upt ofte met de dranchten daer upt ghetrocken wesen / ofte met de dranchen het Bloede ghesubbert worden / t'welck op dese maniere magh gheschieden.

Regulen
vanden
tweeden
dranck in
het Stran-
gulioen.

Men sal als men den eersten dranch op ghegheben heeft / sien wat macht dat het Peert heeft / ofte hoe veel dranch dat wel vermagh / want den tweeden vermaghen sp ordinaris veel meer dranche om dat den meesten brandt weggh is / met den eersten keer soo men siet dat het Peert heel sieck hadde gheweest vanden eersten dranch / soo salmen vertoeden tot den derden daggh vanden tweeden dranch op te

te gheben / ende oock den drauck daer naer bereyden / soo en machmen niet veel we-negriek ende Comijn onder menghen / want t'is seer sterck / ende de Beerden die seer met het strangulieren bevaughen zijn / die t'selue seer luttel moghen ver-draeghen.

Daerom sulcke siende / moetmen seer wepniigh van dese sojten daer onder men-ghelen / ende nemen wat te meer van Jalap ende Senepoyer / dat is poper vande Sene-blaederen ghestooten / ende men mach wel althjds in alle draucken Calli-si-poyer ofte poper van Callisi-hout / gheniaelen ofte ghestooten / want het bes-joet alle dinghen inde draucken vermen-ghelt / ende de Jalap ende Senepoyer / zijn seer goet om stillekens te purgeren / om een Peert te ende den brandt af te setten / Dan om een Peert te doen purgeren / men moet al wel doen pur- bier ofte vif oncen gheben / oft somtijts geren son- noch wel niceer naer ghelegghentheydt vande der perijc- quael / ofte de groote vanden Beerde / kel. maer als ghy wilt een Peert doen pur- gieren hoe siecht van herten dattet is / zj en sullen van Jalap ende Senepoyer niet stercken noch oock niet sieck wesen / want het purgeert seer subtyl / ende soet sonder groote alteratie / maer men moet althjds een Peert om te doen purgeren / in twee ofte dyp reysen op-gheben / want dan en sult ghy noyt gheen perijckel wden / vande Beerden daer van sieck te maechen / ende alsoo bebreest moeten wesen / want als men een Peert eenen seer straffen drauck op-ghegheben heeft / ende daer van seer sieck is / men magh wel dencken hoe dat

124 Strangulioen ofte Croppen der kele
een goet Meester bezeeft moet wesen /
men maect niet seer gheerne quaedt werck /
tot verlies van zijn reputatie en schaede
vanden eyghenack / daerom soo moctmen
altijds voorzichtig daer mede omme-
gaen.

Want zo daer ligghen soo ist te spake /
om te beghinnen sorghe draghen / dan
oft somtijds ghebeurde datmen een Peert
te veel dranck / ofte al te veel scherpe
medicamenten op-ghegheven hadde / soo wil
ick D. L. hier wat bewijzen / om dese venij-
nigheyt wat te benemen / ende het herte wat
te verquicken.

om de ve-
nynigheyt
vande
dranck te
benemen.

Als nu ghebiele / datmen een Peert
wat te veel dranck ofte te sterke mede-
cine inghegheven hadde / soo maghmen des-
se macht benemen / met het Peert in te
gheven / mede ofte by saute van dien ho-
nck met soet melck / oft twee ofte dry
oncen vande Syrope van Callisie-hout /
ofte het poper vanden selven met soet
melck op-ghegheven / ofte by saute van dien
maghmen ingheben soet-melck met suet-
ker / ofte de soet-melck sonder jet anders /
daer zijn veel diuersche ander dinghen /
die het herte veel meer verstercken sou-
den / den Ghemennen man en heeft dese
niet altijds by hem / daerom sal ick die
voorzop gaen ende alhier niet beschrijven /
om dan dese benauwde herten te verbocht-
ghen ende te verquicken / soo salmen van een
van dese voorziche drancken ingheven een
twee oft dry reysen / om dat herte soo te
versoeten ende verstercken / om teghen den
overlast / van dese sterke medicamenten
die sommighe jet venijnigh zijn / ende als
soo

soo samentijds het herte souden conuen doen
 verdrinuen / wat versterckt wesende dooz
 desen soeten geur / soo bequicht het herte /
 boven dien soo moetmen de aderen ope-
 nen onder de tonghe / ende inden buyk /
 ende rebelijck laeten bloeden / want dooz
 dien dat het bloedt lucht heeft / soo wordt
 den venijnighen damp die dooz den Chi-
 lum in het bloedt alreede vermenghelt /
 ende ober het gantsche lichaem verspreyt
 is / soo met de openinghe vande ader het
 herte wat ontlast wordt / van zijne venijn-
 ghe dampen / die soo mede verblieghen / ende
 by dien het herte ontlasten / en dooz dese ver-
 coelinghe beghint allenskens wat te bequic-
 ken / soo datmen ten lesten siet gans wel ende
 fris.

Dan voor eenen dranch in het strangulander
 lioen / men magh nemen wat Saffraen drancken
 van Noorden / wat Metridaet ofte sijnen teghen het
 Criakel ende wat Brionia sijn ghestooten / stranguli-
 ende onder een met warm bier ingheghe- oen.
 ven / is oock eenen goeden dranch voor het
 strangulieren / men moet althjds beghinnen
 met wat peper / en azijn inden neus te
 ghieten / want daer dooz soo moet het srat
 upt-loopen / soo langhe als datter jet in
 is / want het is dickmaels verstoppt inde
 keel / soo dat niet rijzen en wilt / ende
 met desen peper soo wordt het op't rijzen
 ghebracht / ende dan dooz de dranchen het
 bloedt verbetert / ende met de drachten the- drachten
 repnigh / want de drachten die repnighen het bloedt
 wel het bloedt / om dat zy alle de water- reynighen
 achtighepdt upt sugghen / ende het bloedt
 blijft dan supber ende repn / want alle
 quaede vochtighepdt daer upt ghesoghen is /
 alsoo

¶ 26 strangulioen ofte Croppen der kele
alsoo wordt het bloedt supber ende klaer ghe-
maecht.

Men mach de Peerden noch wel groos-
te verlichtinghe doen / met inde haver te
vermenghelen diversche popers die heet
zijn / om dooz de hitte van dese krupden
tot het op-hoesten te verwecken / want
alle ghebreken der Loosen / ofte de vierig-
hepdt en bzyandt der selver / moet met het
op-hoesten verdzeven worden / want men
aldaer niet gheen medecijne in ofte by co-
men en mach / want dooz soo sterck te
hoesten / soo verschiet den bzyandt daer af /
ghelijck als met eenen damp / ende wordt
daer mede de Loose soo verkoelt ende ghe-
opent / soo datmen niet alleendelijck in
het strangulioen / maer van ghelijcken in
alle ghebreken der Loosen / de Peerden
tot het op-hoesten moet verwecken / om
soo vanden bzyandt ofte ander verstoptheden
verlost ende gheopent te worden / ende al-
soo vooz het bederven ofte rotten bezyndt te
wesen.

Diversche Poyers tot het ophoes- ten in't strangulioen, ofte an- der ghebreken der loose.

poeder tot
den hoest
om inde
haver te
doen.

MEn sal nemen Venegrick / en Comijn /
langhe peper half soo veel als een van
dees voozighe / ende tsaemen sijn ghe-
stooten wessende / ende alsoo daer van
wat alle darghe inde haver ghegheven / rick
goet ende verweckt den hoest / en opent de
verstopthept.

neempt

Neemipt Baekelaers sijn ghestooten / ander poe-
 half soo veel boonkens holle-wortel sijn der.
 ghestooten wesende en Annys-saet / soo
 veel als Baekelaers / en half soo veel
 Mirrha, alles sijn ghepoyert wesende magh-
 men met de haver ingheben / maer de ha-
 ver moet wat nat ghemaect zijn / om
 dat het poper aen dese haver soude blij-
 ven hanghen / en alsoo niet de selve inghe-
 ten soude worden / sonder set verlozen te
 blijven / men magh wel cenen twee ofte
 dry lepels seffens daer van ingheben / al-
 tydts met een kleyn beginnende / soo dat men
 siet naer ghelegentheyde oft wat dat zy ver-
 moghen / dan sal men't vermeerderen naer je-
 ders verstant.

haver nat
maecken.

Men magh Tempsaet onder de haver
 menghen / want het verwarmt ende doet
 den hoest voort-comen / dan ick hebbe
 sommighe sterck hoorzen rommen met de
 raetels van groote wespen ofte Beerden
 huzelen / daer zy segaen gheen beter din-
 ghen te wesen om het strangulioen te ver-
 dwijnen / ick en hebbe's niet beproeft /
 men magh van dese popers wel eick al-
 leen ofte vermenghelt ingheben / dan zy
 sijn beter soo vermenghelt / om dat alle
 vermenghelde medecynen beter tempera-
 ment maken / als een enkel medica-
 ment doet / ick soude noch veelderley
 dinghen by stellen die daer toe dienstigh
 sijn / maer my dunckt niet van noode te
 wesen / want door soo veelderley kruk-
 den / soude somtydts enen Meester niet
 weten welke hielen voor de beste / soo
 dat ick beter de alder-beste daer u't ghe-
 kosen hebbe / en alsoo mogghen alle mens-
 schen

ander re-
medien te-
ghen het
stranguli-
oen.

128. strangulioen ofte Croppen der kele
sehen vast daer mede ommegeen / om al-
soo tot meerder verskerheydt te comen / en
alsoo het werck met een goet eynde volbrin-
ghen.

Ick moet alhier noch jet verhaelen /
vande diversstept in het strangulioen /
t'is by naer quaelijck te ghelooven / datter
soo veel verschil is van het een Deert by
het ander te vergheelijcken / want men vint
wel sommighe Deerden soomen meent /
datse van het strangulioen ghenesen zijn /
ende behouden noch eenen hoest daer van
die hun altydts by blijft / dan somtydts jet
meerder hoesten den eenen als den ander
ren tijdt / ende van te voozen seer sieck van
het selve hebben gheweest / soo dat dien
hoest noch altydts blijft mede gaen / soo
moetmen vast houden datse niet wel ghe-
nesen en zijn / want ick diversche reysen
daer van goede experientie hebbe ghesien
ouder al hebbe ick ghesien een Deert / dat
vijf jaeren ghepasseert zijnde / dat het stran-
gulioen hadde ghesadt / het Deert somtijdts
eens hoesten ende niet seer wel varende
en was / nochtans niemandt en hadde ghe-
dacht / datter jet vanden selven soude in
het lichaem ghebleven zijn / ten lesten het
Deert komt sieck te worden / ende soo te
sterven / soo gonck ick het open-sijden /
ghelijck ick altydts ghewent was te doen /
om te sien wat oorsaecke datter aldaer de
schult was / soo bevont ick in de rechter
hollighepdt van het herte eenen clomp / ghe-
lijck als Etter ofte Snot / dat verhart
ende taep was / dat daer sekerlijck van
den strangulioen inghebleven was / en
gants de maeghe ende de voozste darmen /
waren

vremde
dingen my
overcome
in het
stranguli-
oen,

waren ghelijck d'een teghen den anderen van
de moezmen / ofte maezpen beset.

Noch hebbe ick eens een ander experi-
entie daer van ghehadt / ick quam by een
Peert dat niet wel varende en was / en
de langhen tijdt ghehoest hadde gheheel
dzoogh / ick gaf het Peert eenen stercken
drauck op / het Peert beghint seer sterck te
hoesten / ende oock daer by wel sieck te
wesen / het strangulioen wordt op gheweckt
ende daer by ghenesen / het was dyp jaes-
ren gheleden / dat het strangulioen ghe-
hadt hadde ende daer van quaelijck ghe-
nesen zijnde / heeft het selve daer soo blij-
ven steken met eenen dzooghen cucht /
want soo haest als dat strangulioen ver-
weckt zijnde / heeft het Peert datter by
stont / oock aenstonts gheinfecteert ghe-
woest / en alsoo oock daer van moeten ghe-
nesen worden / ick hebbe t'selve noch dick-
maels ghesien / als zy noch ghenesen zijn-
de eenen hoest behouden / datter althijds
jet gende loose ofte aen't herte blijft ste-
ken / daer van dat ten lesten groote ende
quaede accidenten upt reysen / ghelijck
sontijds het Snot daer van wel magh
voorts comen / alsoo ick dat diverse reys-
sen ghesien ende ghenesen hebbe / dan ont-
dat de Cure van het Snot seer groot ghes-
acht wordt / ende by alle man voorszonghe-
neselijck ghehouden is / wantmen in dese
landen niemant en heeft ghesien / die het
selve herst comen ghenesen / en dese con-
ste niet groote moeyte ende neerstighe stu-
dien hebbe moeten ondersoecken / en ten
lesten ghevonden hebbende / soo wil ick die
voorz by gaen / ende houden voorsz mijn se-
creet

ander on-
dervindin-
ge in het
stranguli-
oen.

230 Strangulioen ofte Croppen der kele
creet / ten zyn gheen konsten om soo seffens
aenden ghemeynen man inden mondt te wo-
pen / vooz eeneu flechten pyns / dan soo dat
ter eenighe Lief-hebbers waren / die het wil-
len betaelen / ick wilse hen wel de wetenschay
leeren / nochtans het een seer schoon konste is /
en aen my seer veel aerbeydt en moepte heeft
ghelost / om het selve te onderbinden / en wel
te leeren.

ader laten **In** alsulke siekten / moetmen hem wach-
in het strā- ten van de ader inden hals te slaen ofte laten /
gulioea. want men daer dooz alle den brandt vooz
waerts trecht / en somtijds ghelijck ick wel
ghesien hebbe dooz den grooten brandt / die
het uyt-ghelaeten bloedt ghevolght kompt /
ende aldaer een opswellinghe maecht / dat
soms tijds het bloedt inde ader versweirt / het
welck seer quaedt te ghenesen is / alsoo ick
ghesien ende ghenesen hebbe / soo dat ick den
Lefser daer van adverteren wil / men sal alle
twee oft dyp daghen wat bloedt trecken inden
mont / inde tonghe ofte in't ghemelte / ende
inde lippen / t welck den brandt uyt den mont
seer beneempt / dooz dien dat het bloedt lucht
heeft / men moet althijds besorghen dat den
mondt wel ghewasschen zy met eendeel azijn /
ander deel reghen water en een groote handt
vol sout / hier mede sullen wy het strangulioen
laeten blijben / ende comen tot het ghebreck
vanden hals.

Vanden Hals het seer ofte droes
ghenaemt, Het 10. Capittel.

Het ghebreck des Hals is ghenaemt droes des
den Droes / om dattet verseert zijn Hals ofte
de quaelijck te stoppen ofte te ghe- maëstranc
nesen is / om dat de weckhepdt van het genacmt.
maenevet ende vas dat boven het ghel-
waer is / ende het hapt door zijn voch-
tighepdt seer lanck doet wassen / t'is seer
quaede te ghenesen door dese groote voch-
tighepdt van het maenevet / dit ghebreck
rausert door veel oorsaecken / als van
uwendighe ende inwendighe / de upe-
wendighe zijn van slaeghen stooten blyten
van ander Weerden vryben ende andere /
de inwendighe oorsaecken comen van ee-
nighe quaede oft bptende humeuren / die
aldaer comen op te swellen ende te ver-
sweiren / t'is een ghebreck dat by vele
door incurable ghehouden wordt / naments-
lijck van seer verstandighe meesters / maer
sechte meesters en achtens niet veel / om
dat in zy selven niet veel en thoont te we-
sen / want het rodt lancksaem / ende
door soo veel ende langhe rottens comt
het door te sincken / ist vooren aenden
kop ofte hooft / soo sal't dweers deur inde
keel ofte op de hersenen sincken / ende het
gaet lancksaem te werck / soo dat wel
bier vijf ses oft acht maenden / sonder
wel een jaer can dueren / en dan noch by
sommighe wel ghenesen worden / en ghe-
nesen blyben / dan wy willen alhier maer
aengheben

aengheben / twee ofte dyp remedien / die ſeer ſeker zijn.

remedien
teghen den
droes ofte
maen-
ſtranck

Als men nu ſiet / datter hem erghens
eenigh gheſwel verheft oft verthoont / ſoo
moetmen metter haecten daer teghen we-
ſen / want het loopt ſeer voort / om dat
ſoo weeck van vleesche is / men moet voort
eerſten wel merken / oft het gheſwel
groot oft ſanck gheduert heeft / want daer
door moetmen conſidereren / oft diep door
gherot oft gheſwozen is / dan ſult ghy
nemen een ſeer ſcherp ende ront Iſer / dat
wel heet ghemaecht is ende ſeer heet we-
ſende / daer door booren ſoo leegh als het
mogheliijk is / om aen het gheswel
niet aen te raken / dat ſult ghy doen
in een twee dyp vier ofte vijf plaetsen /
naer de grootte van het gheſwel / ende ſult
inde gaten ſteken divers door koorzen van
Ipeerts-hayz gheblochten / van dypen ende
alſoo met eenen draet aen een vaſt ghe-
maecht / om alſoo ront te moghen drayen
om deſe gaeten te ſuyberen vande mater-
rie ofte vuylichghed / ende alſoo veerthien
daghen oft dyp weken daer in laeten
alle daghen twee ofte dypmael hertrecken
om ſoo de vuylichghed daer upt te loopen
dan als men ſiet dat by naer al outſack-
len is / ſoo ſalmen de koorzen upt doen
ende veel kleinder koorzdelken daer in ſte-
ken / om alſoo het gat ofte gaeten veel
kleinder te laeten worden / ten laetſten als
men ſiet datter ſeer luttel materie / ende
weynigh meer gheſwollen blijft / ſoo doet
men de koorzen upt / maer men moet
eerſt wat ſalve ſmilten / die ghemaecht
wordt van kers-roet was ende rijnſchen
hars

hars ofte Spiegheh-hars / de selve seer heet
 siedende en wat weirck vast maecten aen
 dese koozdekens / dan het werck in dese
 siedende salve steken / ende soo heet door
 het gat trecken / ende de koozde upt trec-
 ken en het weirck daer in laeten sitten
 tot sanderdaeghs / dan het weirck upt
 doende soo de materie upt douwen / twee
 ofte dyp daghen naer een / ende voorts
 gherufft laeten. want daer hebt ghy den
 middel / om soo den Droes sekerlyck te gene-
 sen.

Men moet niet verbaert wesen / al ist ander re-
 medië tot
 den droes.
 dat wat van dit branden set opswelt /
 want het en duert maer dyp ofte vier da-
 ghen / dan de koozden trecken altydts den
 brandt ghenoech upt / men moet met den
 eersten de koozden bestrijcken met Seepe /
 om dat zy te haestigher de materie souden
 trecken / ende alsoo dese quaede vochtig-
 heyt upt suyghen / om alsoo ghenesen te
 bliuen / men sal oock somtijts het Deert
 bloedt laeten / om de humeuren wat te
 dwerteren / om het toe-blopen te beletten /
 alsoo men oock moet doen met de Dranc-
 ken / om niet in dese quetsure maer in alle apo-
 stumen ofte quetsuren / want alsoo worden
 de wonden de alle ghebraken bezijdt / vande
 toe-blopinghe der humeuren / want als men
 die niet en kan beletten / soo sal men veeltijds
 quaelijckten eynden gheracken van alsulcke
 quaelen.

De tweede ende sekerste remedie is des-
 se / dat men aenstonts de hartigheyt upt
 snijt tot by het gheluwae / immers soo
 verre als men siet dat gheinfecteert ofte
 bedorben is / dan upt-ghesneden zijnde /
 so

bloedt te
ſtulpen in
alle wondē

ſoo ſalmen eerſt het bloedt ſtulpen met eerſt
glopende iſer / ofte met eenighe ſtulp-
popers / ſoo datter eenighe groote vaten
van aderen gheraecte waren / alſoo het
dichmaels ghebeurt / ende den brandt niet
en wilt ghebruycken / ſoo mooght de ader
wat uyt het vleefch trecken / ende ſeer by
het vleefch af-ſnyden / dan als ghy de
ader ſult laeten gaen / ſoo ſal zy wat in't
vleefch trecken / en ſal het vleefch dat buys-
ten booz de ader is / het bloedt veel ter eer-
ſtulpen / ofte mooght de ader toe-binden
ofte branden / ſoo datmen de comoditeyt
beſt heeft / oft elck meeſter naer zynen
ſin / dan ick en brande ſeer ſelden / ick
brande meer in ſulcke plaetſen van het af-
ſnyden als het branden / dan mooght ghy
het bloedt voortſ ſtulpen met hout-aſſchen
ende ſpinnecop coppingheſpin ofte weppe /
want deſe beyde ſtulpen het bloedt / ende
zijn mede ſeer goet om verſche wonden
te cureren / ende alſoo doen vaſt verbin-
den / want door deſe aſſchen ende ſpinn-
necop verbonden zynde / kanmen alle won-
den het bloedt ſtulpen / want als men maect
ſlechtelick daer op en dout / ſoo moet het
bloedt ſtollen ofte ſtynen / dan ſoo ſtulpt
het zyn ſelfs / ſanderdaeghs ſult ghy de
wonde wel waſſchen / met het water van
den Alchimisſteen die hier naer ſal beſchry-
ven worden / ende gheleert ſal worden
hoe datmen dien maecten ende ghebruy-
cken ſal / die ſeer goet is om alderley won-
den te ghenefen / ſoo wel oude als nieuw-
we fiſtels en ander / doen met deſen wa-
ter ghemaaſſchen zynde / ſoo ſult ghy de
wonde beſtropen met hout-aſſchen / en al-
ſoo

soo wat werck daer op-legghen ende ver-
 binden met eenighe doecken / het ghenest
 wonderbaerlijck seer voortz / ende is veel
 het sekerste / want het sal sonder twij-
 sen op veerthien daghen oft upterlijck d'z
 weken ghenesen worden. / want alsulcke
 wecke partijen / men magh daer met gheen
 bet ofte salve aencomen / anders het en
 soude dooz dese bettigheddt vande salve niet
 op-drooghen / want alle ghenesinghen van
 wonden en bestaet maer in het maetelijck
 op-drooghen / jemandt soude segghen dat
 is een goede salve zo doet wel vleesch was-
 sen / zo meenen dat het vleesch dooz de
 salve wast maer zo zijn ghemist / want
 het vleesch te doen wassen is een werck
 der naturen / maer niet het werck der
 salven ofte medicamenten / want het vleesch
 wordt ghegenerereert dooz de dighestie van't
 bloedt / ende dooz de salven matigh ghe-
 drooght ende gheincarneert zijnde / om soo
 een ghetempert vleesch te maecken / ende
 dat niet te locht ende spontaachtigh en sou-
 de wesen / waer dooz dat daer naer noch
 weck mochte blijven en niet ghetempert
 vast / want dan souden in sulcke wecken
 vleesch altydts eenighe ander quaede hu-
 meuren daer in comen / ende ten lesten
 noch eenighe accidenten daer af voortz-co-
 men / daerom moctmen altydts de salven
 bereyden naer de weckhepdt vanden lie-
 haeme / ofte naer de partije der selver die-
 men cureren moet / t'is altydts beter de
 salven wat op't drooghste ghemaecht dan
 te weck / dat is te verstaen eenighe droogh
 povers onder de salven te vermenghelen /
 die de vochtigheddt vande wonde ofte om

het vleesch
 inde won-
 de te doen
 wassen een
 werck der
 nature is.

platter te segghen het quaedt vleesch vande
wonde te doen verteiren / en maetelijck
op ghebzooght te worden / dan en heeft
men gheen perijckel dat de wonde meer
sal op-breken ofte versweeren / want het
soo een dicke ende hart vleesch maecht /
ende alsoo heel ghesont blijft / wy sullen
dese artickelen vanden Droes besluypen /
ende komen tot eenen anderen Droes /
die ghenaeemt wordt den Droes der Neus-
sen.

Vanden Droes der Neuse gelijk
een specie van het snot,
Het 11. Capittel.

DEN Droes der Neusen / vele meynen
dattet een specie van Snot is / maer
en heeft ten minsten gheen ghemeens-
met het Snot / t'is waer dat zy althids eenig-
ghe witte ofte wat vermenghelde vochtig-
heyt upten Neus loopt / ende alsoo contin-
elijck zinnen cours hout dooz den neus / dit sijn
eenighe fluctien die upt de hersenen vallen in
den neus.

Daerom soo meynen den ghemeinen man
ende veel goede meesters / dat het mede het
Snot is / ende by dien het Snot soude voort-
komen van het march van het ruggen-been /
ende het Weert soude leven maer soo lanck / als
tot het march van het ruggen-been soude ver-
teirt worden / het welck een seer groot abuss
is.

teekenen
van het
quaet snot

Het rechte quaedt Snot / comt voort
upt den bloede dooz veel verdozen
meuren /

meuren / immers gans alle het bloede
 wordt herconsumert in g'heel Snot / dat
 inde lever en het herte ghecocht zynde / naer
 de Loofe ghesonden ende van daer dooz den
 grooten brandt die de Loofe dooz-dringht /
 om dat zy van een sachte en spontaech-
 tige stoffe is / ende alsoo dooz den adem
 langhs den stroot ofte roper / dooz den
 neus upt-ghedreven wordt / alsoo vanden
 brandt die inde kele dooz den adem aldaer
 moet op-slaen upt den stroot / om in den
 neus te comen / ende alsoo moet desen
 adem sterck teghen de kele slaen / ende
 daer dooz grooten brandt aldaer maecht /
 soo dat daer dooz dringht ende alsoo elie-
 ren onder de kele vallen / die aldaer blij-
 ven soo langh als de Weerden leven / al-
 soo men siet als een Weert eerst beghint
 te snotten / sal ordinaris aende een zij-
 de van het caeck-been beghinnen elieren
 te comen / dat is de zijde die eerst van
 den brandt gheinfecteert is / ende aldaer
 eerst in de selve zijde vanden neus / dooz
 het een neus-gadt eerst wordt upt-ghedre-
 ven / t'welck meest het rechter is / om dat
 de Loofe meest op de rechter zijde licht /
 ende zynen cours nemende soo voort nuer
 en meer rottende / dat ten lesten dooz heys-
 de de neus-gaeten upt-ghedreven wordt /
 ende de elieren op weder zijden vande
 schaere ofte caeck-been comen te sincken /
 de elieren vande rechte snot / zy ligghen
 los in tusschen de huyt ende het vleesch
 ghelijck een balleken / ende verschuyben
 soo men die dringht / om datse aende huyt
 niet en zijn houdende / dese elieren upt-
 ghesneden zynde / zijn van eender stoffe
 als

138 ghelijck als een spetic van het snot.
als het snot / dat dooz den neus bloeydt / en
uyt de gaeten daermen de clieren heeft uyt ge-
smeden / soo kompt daer seer veel snot dooz soo
langhe men de gaeten open hout / soo dat het
snot daer dooz kompt ghedronghen / want
daer langhs dat dooz kompt / is een spont-
achtigh vleesch soo dat daer langhs dooz kan
sijpen.

rottinghe
vande loo-
se in het
Snot

De snotter Peerden / die leven soo lan-
ghe alffer de Loose noch niet supber rot-
ten is / want de Loose moet daer van
rotten / dooz den grooten bzant die van
soo een bedozven bloeydt nootsaekelijck moet
voozts comen / daerom is oock seer con-
tagieus ofte haelijck / soo dat d'een van
d'ander ghekringht / dan in d'een veel eer
als in d'ander / want het moet seer lanch-
saem gaen / dooz dien dat dooz de bedoz-
ven humeuren moet allenskens rotten in
de Peerden / die seer grooten aerbeyt doen
veel seerder voozts rotten / als de ghene
niet te seer hum en verhitten ofte verwar-
men met het seer wercken / want dooz
den grooten aerbeydt ende hitte / soo woeyt
het bloeyt meer outsteken ende by dies te
eer rot / alsoo men siet inden Tegher hoe
dat aldaer meer liet snot reggheneert
dooz den grooten aerbeydt / en om dat de
Peerden al ober een by malkanderen /
ende den adem van den anderen riecken
ende vatten / en alsoo daer dooz gheinfec-
teert worden / ende alsoo de humeuren
doen rotten / de humeuren rot zijnde /
compt als gheseyt is dooz de Loose te
dzinghen / ende beghint soo dooz den adem
als een sijnm uyt-ghedreven te worden /
en continueert soo tot dat de Loose het
heete

herte ende gants bloedt bedorven is / want soo een Peert van het snot ghestorven zijnde / soo sult ghy het herte der pijpen vande Loose ende de groote aderen daer ontrent vol vinden van een bedorven bloedt als snot / van ghelijcken als men een snottent Peert bloedt trecht en het bloedt vanght in een com ofte ander schotel / soo sult ghy laeten cout worden / dan cont zijnde soo sult ghy het bovenste tot den halben ofte somtijds by naer tot onder toe / seer g'heel ghestolt vinden niet ghelijck bloedt / maer eyghentlijck als recht snot / dat uyt des Peerts neuse comt, ende somtijds van onder wat root bloedt / daer door dat men sien can oft het Peert noch soude te helpen ofte te ghenesen zijn / want als het bloedt over de helst rot is / soo is groot achterdencken t'hebben dat de Loose te seer acnt rotten ghestelt is / doch men sal daer door by naer wel sien oft zy noch connen ghenesen worden / dan ick wil voorts varen en dese Cure voor by gaen als ick vooren gheseyt hebbe / om dat alsulcke Curen te swaer zijn om den Ghemeynen man inden mondt te werpen / my dunckt dat sy dat niet en souden afschaffen sal / die houden voor secreet ende voor Lief-hebber / die dese edel konste betaelen willen.

een Peert
van het
Snot ghestorv'e aen
de loose t
herte alles
vol Snot
licht.

Om sou te vol-trecken ende te komen tot onse Cure van desen droes / die sou door den Neus gheduerigh voorts kompt / desen droes kompt voorts vande hersenen / die langhs twee weghen door twee klepne gaten inden Neuse ghelept wordt / ende al daer door de hersenen moghen ontlask worden

140 ghelijck als een Spetie van het Snot.

droes een
verkout-
deydt der
hersenen

worden / want dit ghebreck comt dooz
een verkoutheydt der hersenen / die nie-
de aen het marck van het ruggen been
grootte ghemeynschap hebben / ende van
eender stoffe zijn / en oock d'een met d'anz-
der lijden moet / en dooz de werbel-bees-
nen vanden hals / met een holligheydt in-
de hersenen ghebrocht wordt / ende dan
cerst verhit en dan verkout te wesen / soo
trecken de hersenen een vochtigheydt ofte slij-
migheydt / die langhs den neuse uptghedreven
wordt.

reme dien
regen den
droes der
Neuse

Men moet dese Hersenen sien te ver-
waermen / daer toe dat gheheel goet is /
den Triakel en Metridaet / en oock den
Triakel van Deatesserum, die alle van een
waermer natueren zijn / men sal dranc-
ken daer van maecken / maer eerst wat
peper met azijn inden neus ghieten om
de vochtighe hersenen te purgeren / want
dat is ghelijck een nies-poeder / ende treckt
naer hem alle vochtighe humeuren / pur-
geert ende verwaermt de hersenen / dan
sal men nemen een once Triakel van Dea-
tesserum, want hy sal seer goeden coop ghe-
maeckt worden / en den sijnen Triakel
is veel dierder en niet seer veel beter / soo
neempt een ofiz twee oncen Triakel van
Deatesserum, soo veel als dat de Deerden
vermoghden / ende daer by wat ghesoot-
ten Venegrück en Comijn / soo dat D. I.
dunckt ghenoech te wesen / dan sult ghy
desen dranche twee ofte dyp repfen inghe-
ven / ende ghy sult hier ghelijck een sal-
be maecken / om ganes het ruggen-been
en boven den hals op't hooft / ontrent de
hersenen ende rugghe-marck daer dooz te
verwaermen.

nies-poe-
der inden
droes.

dracken
tegen den
droes.

verwaermen.

Men sal het Peert bloedt trecken inden hals / ende het bloedt vanghen ontrent een pinte / het bloedt noch warm zijnde / sult nemen een once bloedt van Draecken / inde Apteckers Sanguis Draconis , twee oncen Bolus Carmenius , alles sijn ghestooten al te saemen in't bloedt ghedaen / wel onder een roerende dan daer by doen twee ofte d'yn oncen olie van Termentijn / alles wel onder een en warm zijnde / soo als voren gheseyt wel ghestreken zijnde / het verwarmt de hersenen en het marck van het ruggen-been / en versterckt de senuwen zy doen t'selbe in Spagnien inden Mey / om dat daer dooz de Senuwen verwarmt ende versterckt worden / want zy vooz seker houden / dat daer dooz de Peerden veel te stercker worden / het welck ick seer wel wil gheloooven / want de hersenen en het marck van het rugghe-been het begin ende het leven sijn van alle de senuwen / waer dooz dat zy moghen verwarmt en versterckt worden.

Als ghy nu sult dese Brancken / twee ofte drijmaels over ander dagh eenen sult inghegheven hebben / soo mooght ghy vier oft vyf daghen wachten van-jet aen te doen / soo ghy siet dat het Peert begonst de vochtighepdt dooz den neus wat te verminderen / soo mooght noch met den peper inden neuse ghieten / om noch meer te doen rpsen / ende alsoo de hersenen op te doen drooghen / ghy sult oock alle daghen het Peert inden neus roocken met wierooch ende solfer / t'saemen in heete colen / om den roock inden neus te ontfanghen /

salve om den rugge-graet te bestrijckē.

berokinge inden neus

42 ghelijck een specie van het soot.
fanghen / want het dooght de hersenen / op
desen middel salmen allen Does ghenesen /
wyp sullen voorts vaeren ende comen tot den
Bupck ofte bupck-pijn.

Vande Buyck-pijn ende Ver- stoptheyt het 12. Capittel.

MEN seght ghemeynlijck ten is maer de
Bupck-pijn / daer mede te kennen ghe-
vende / al oft mense niet veel en achte /
nochtans het is de ghemeynste sieckte / daer
van dat de Peerden aldermeest sterben / want
dese Bupck-pijn die komt meest door een quaet
onghetempert bloedt / ofte sontijds door te
veel coud water seffens te laeten drincken / na-
mentlijck als zy van te voozent stijf besweect
hebben gheweest / en soo aenstonds te veel
coud ofte onghewoone waters te laeten drin-
cken / daer zy van te voozen overlaeden zyn
van eenigh quaet onghetempert bloedt / het
welck een pijn en crimpinghe der darmen
maecht / men moet daer terstondt teghen we-
sen / ofte by saute van dien soo salder haest een
verstoptheydt upt rissen / want door het ghe-
duerigh crimpen ende dringhen / soo worden
de verholen winden inde maegh ende darmen
noch meer ende meer ghegenereert / ende
door den Ghidum inde aderen en ober al
het lichaem verspreyt en verdeelt / die soo
het bloedt noch meer ontstelt ende onghet-
tempert maecht / ende alsoo een verstop-
theydt ende ontstekinghe / soo wel in het
bloedt

bloedt als inde darmen bzenghen / ende de winden noch meerder ende stercker ghenere- ren / ende die verstopthepdt dies veel te meer- der aengropt.

Want dooz het gheduerigh dzinghen en- de perffen soo wordt het mest dat inde groo- te darmen licht / dat dickmaels niet seer wel ghecnabbelt en is gheweest / dooz dat het Peert eenighen brandt inden mondt / ofte samtijds dooz jonghe ende natte clae- ver / die zp seer licht ende gheheel in- swelghen / en dooz het sterck dzinghen / soo inden Hers-darm met groote macht ghedreven wordt / en den selven alle ghe- crinckelt zijnde / ligghende soo lobs-ghes- wise met fronsen als lokerkens / daer in dat de ceutels soo gheformeert worden / alsoo wy noch bree-der in d'eerste boeck / in't vijftiende Capittel verclaert hebben / in dese lokerken niet vochtigh maer seer drooghe / dooz den brandt die het Peert van te voozen in't lijf hadde / soo blijven dese ceutels sitten ende en connen niet voozts schuppen dooz dese drooghte / soo dat zp vast blijven steken / ende dooz het gheduerigh sterck dzinghen / worden dese lokerkens in een twee ofte dyp plaet- sen / soo vol vanden Steicus ofte mest ghe- dronghen en gheperst / al oft met eenigh stamper daer in ghestooten waer / som- tijds soo groot als een bolle / ende som- tijds wat lanck-wozpigh zijnde / en is soo in een ghedronghen al oft het eenen weirck- boeck waer / want als het vande medecyne af-ghedreven is / ofte doodt zijnde daer upt ghesueden wordt / datment quaelijck van een trecken magh / dooz dien dattet quaelijck

hoe dat de verstop- heydt toe neemt

quaelijck ofte lanck gheknabbelt gheweest heeft / ende dies ter eer verstoppt zijnde / en soo blijven stekende is / en metter tijdt soo vast daer aen wordt verbrandt / als dat een spijs aenden pot ghebrandt wordt / gheslijck ick menighmael hebbe ghesien / dat somtijdts dooz het ghewelt vande medecijne afghedreven zijnde / het binnenste slijm ofte vel vanden darm daer mede af-komende / dat wel tweemaal soo dicke zijnde als een huyp vanden paelinck / en dooz de stercke kracht vande medecijne soo vanden darm ghescheurt en met den stomp naer buypen ghedreven wordt.

Als nu dese Peerden / de Buyck-pijne niet met den alder-eersten dooz de nature van selfs / ofte dooz eenigh expert meester gheholpen en wordt / soo moet daer noot-saekelijck de verstoptheydt af comen / want dooz het dzinghen soo crinpt oock het nyterste eynde vanden aers-darm in / ende soo blijven de winden ende het mest daer binnen / soo dat daer dooz de water-conduyten en de blaese verstoppt worden / waer dooz de vijver senuwen ende alle aderen op-swullen dooz de groote winden / die inde maeghe ende darmen ghegenereert zijn / en noch meer gheneren.

Men sal ten eersten de aderen inden buyck slaen ende seer wel laeten bloeden / althijds gaede slaende naer het bloedt / oft seer swart ofte water-achtigh is / t'welck men sien magh met het bloedt inde handt te vanghen / ofte dat best is in een com ofte erghens jet anders / want soo het bloedt stolt ende cout wordt / soo schept hem het g'heel water oft bedooven bloedt ende blijft

nootsake-
lijck moet
verstoppe.

remedien
teghen de
buyck-pyn

blijft boven / en het recht bloedt sinckt op
den grout / waer door men alderbest alle
siekten oordeelen magh / want daer veel
galle met het bloedt vermenghelt is / soo en
kan het anders niet wesen dan het moet
groote siekten causeren / daer naer moet
men de medecijne bereyden ende vermeng-
ghen / voorts op beyde de zijden vanden bloet laten
Buyck bloedt ghetrocken hebbende / en inde
de oock inde Tonghe een ader ofte twee ghe- buyck pijn
ovent hebbende / soo maghmen van achter
in't sondament ofte aers-darm met de handt
in-gaen / de handt eerst wat nat ofte met
olie ofte smout bevochticht wesende / den
front upt-nemen en alsoo een handt-vol
Sout inden aers-darm ghesteken / alsoo
diep alst moghelijck is / ende met de handt inden aers
den darm wat schudden / om soo recht te darm teke
bryngghen / oft dat hy somtijds jet verdraept inde buyck
waer / ende dan het Peert wat bereyden / pijn ofte
soo sal door het trecken van het Sout / ander
t'welck een seer groote kracht heeft / soo siekten.
gheduerigh doen winden lossen / ende niet
enen mest lossen / soo dat ghy seker alle
Buyck-pijn daer mede sult ghenesen / te
berstaen daer noch gheen verstopthepdt en
is / ofte dat dese Buyck-pijn niet langhe
en heeft gheduert / men magh oock wel de
handt inde klincke vande Merrien steken /
ende met den duym ofte vinghet daer in-
den krop der Blaese gaen / ende een wep-
nigh Sout indeselve steken / ende aenstonts
met het Peert gaen rijden / een wep-
ghereden hebbende soo sal het Merrie-peert
aenstonts zijn water lossen / dan alst zijn
water gheloft heeft / soo moetmen niet
meer laeten dzyngghen / dan wederom voort
ryden

rijden ende wachten van noch te laten
 dzinghen / tot dat D. L. dunckt datter
 noch jet inde blaese soude ghekomen we-
 sen / ende dan noch eens laten proberen /
 oft zy noch eenigh water sal konnen lossen /
 dan sult ghy merck nemen / oft de dar-
 men niet en rammelen / want dooz het
 rammelen vande darmen soo verschieten
 het mest ende winden / om naer achters
 waerts upt te gaen / soo salmen dooz des-
 se rammelinghe hope krijghen van te ghes-
 nesen sonder dranch / want alsoo worden de
 verholen winden gheshepden / en langhs ach-
 ter upt-ghedreven / en by dien het Weert ghes-
 nesen sonder voozderen kost te moeten doen /
 want ick daer mede seer veel ghenesen hebbe /
 ick weet noch seer veel diverse remedien /
 maer en wil hier anders gheen aenteekenen /
 om dat ick wel weet datmen gheenen sekerdes-
 ren middel en magh bedencken / ende dooz
 veelverley remedien den goedertieren Leser
 niet en soude weten welke kieser vooz de bes-
 ste / dan dit en is maer alleendelijck van de
 Bupck-pijn sonder verstoptheydt / dat nu des-
 se Bupck-pijn binnen een half gheheele ofte
 twee uren niet en beterde / soo moetmen vast
 ghelooven datter verstoptheydt vooz handen
 is.

Vande verstoptheyt haere reme- dien, Het 13. Capittel.

teeckenen
 vande ver-
 stoptheyt

Als nu dese verstoptheydt beghint te
 komen dat salmen eerstmael merck-
 ken / als de Deerden dickmaels haer
 mest

mest lossen / ende niet veel seffens dan eer
 keutelken oft twee / ende oock veelmaels
 haer water lossen / ende oock seer wep-
 nigh seffens / waer door zy met het dym-
 ghen beghinnen te verstoppen / ende het mest
 dat achter den stomp ofte spoy is / allens-
 kens af gaet met eenen keutel ofte twee
 seffens / ende alsoo tot dat al af gheko-
 men is / dat achter den stomp sit / daer-
 om moetmen altydts met de handt van
 achter in't fondament steken / en datmen
 gheen mest meer en vint / soo moet vast
 verstoppt wesen / want anders soo salder
 noch eenigh mest te vinden zyn / alsmer
 dan siet dat het Deert verstoppt is / ofte
 altydts aperentie daer van is / soo moet-
 men aenstonts met de drancken daer aen
 gaen / t'welck magh gheschieden met Tri-
 akel van Deatesserum die hier naer sal be-
 schreven worden / en Merridaet van eckhe-
 ren once ofte iet minder / naer datmen
 siet ofte oordeelt dat het Deert soude kon-
 nen verdraghen / ofte by faute van d'een
 salmen het ander nemen / maer op adve-
 nante soo veel te meer / met ontrent een
 piute wijn ofte bier naer ghelegenthepdt /
 ick hebber wel veeltijdts met kleyn bier of-
 te water inghegheven / want den Triakel
 ofte Merridaet seer goet zyn / ende de
 winden seer sterck af-dryben / daerom
 datmen by naer gheen beter dinghen be-
 dencken en magh / inde verstopthepdt ofte
 Zupck-pijn.

Dan in alle verstopthepdt / soo neem ick
 den meerderen deel ontrent onder half
 once wat min ofte meer Triakel van Dea-
 tesserum , ofte Merridatum dan sog doen ick
 wat

drancken
 goet in
 alle ver-
 stoptheyd t

Wat maer seer wepnigh ghestooten Venes
 griek ende Comijn daer by / ende dan soo
 doen ick daer by Jalap ende Senepoper
 ende wat Callissie-poper / soo ghebe daer
 af soo veel my dunckt ghenoech te wesen /
 t'is beter wat te luttel dan te veel / als
 dan een ure oft twee ghewacht hebbende /
 en noch gheen aperentie siende van te ghes
 nesen / soo ghebe noch eens eenen dranch
 in / vande selve als voozen gheseyt is /
 ende het Beer altijds wel ghedeckt hou
 dende / ende vermenghelt altyds wat meer
 Jalap ofte Senepoper en Callissie-poper
 daer onder / om dat dese medecijnen de
 Beerden niet in't minsten en altereren /
 en dat dooz de verstoptheydt de dampen
 meer aen t'herte komen / ende by middel van
 sterke medicamenten / dooz de scherpigheydt
 somtijds mochte komen het herte te beswin
 ken / en soo vande levende gheesten berooft
 worden.

waerschou
 winghe
 voor het
 berste inde
 buyckpijn

Van men moet seer neerstigh toesien
 van het dzinghen / vande verstopte Beer
 den / want met soo sterck te dzinghen /
 soo bersten zy hun den meerderen deel al
 ende oock seer neerstigh toesien als zy
 recht over end staen / en somtijds hart
 nederballen / want by sulcken ghevalle
 comen zy te bersten / daerom als zy nes
 der gaen / moetmen met den steert teghen
 houden / om alsulcke onghelucken te ont
 comen / want van thien Beerden daer en
 sieden gheen dyp anders / ofte zy wor
 den dooz het dzinghen ofte nederballen
 gheborsten / te weten vande Bupck pijn
 oft verstoptheydt / daerom als men siet dat
 zy te seer crupen ofte dzinghen / om mect
 oft

oft water te lossen / soo moetmen altyds daer by wesen / ende met een sweep ofte rope daer op slaen om sulckx te beletten / want alsoo sult ghy die verhoeden van alsulcken ongheluck / en met ter tijdt soo sullen dese Dyancken al stillekens deur wercken / ende de verstoppe hepdt van water ende mest allenskens afweiren / en soo van het bersten beschermt worden.

Dese Peerden komen huy te bersten seer dierbers / by sommighe bersten de maeghe / ander de darmen / somtijds de blaese (t'welcke men somtijds quaelijck sien kan / want de blaese wordt somtijds gheborsten / soo klepn ronde cratkens al oft met een spelle door-boort waer soo datmen seer quaelijck mercken kan / ten is die het van voorslaghs noch ghesien heeft / want soo men die douwt soo salder het water uyt-loopen als een fonteyn / en anders en sietmen erghens aen datter eenighe bzeucke waer soo haest als dese blaese gheborsten is / sal het Peert zijn herte seer verflouwen / ende binnen een quartier halve ofte ten uystersten twee uren de levende gheesten verdwijnen / en van het leven berooft worden / naer dat de scheure ofte bzeuck groot ofte klepn is / dan als de maeghe ofte darmen gheborsten zijn / soo sullen zy seer haest moeten sterben en van het leven berooft worden / ten waer den bzeuck inden aers-darm / want het herte en magh niet lijden dat de Excrementen ofte Stercus , uyt de darmen inde ander partien inbloeppen / waer door de behoudene kracht vergaet / en t' herte vande levende gheesten berooft wordt.

op wat maniere dat de Peerden bersten.

waerschou-
wen van
een ver-
stoppe
blaese.

Alsmen nu met de handen in't sonde-
ment van een hynst ofte rupn-peert gaet /
soo salmen wel voelen ofte het inde blaese
verstoppt is / want het seer inde blaese ver-
stoppt waer / soo gheboeltmen dat de blaese
die onder den aers-darm licht / seer
vol is ende verheben / datmen somtijds
quaelijck inden aers gheraeken magh / ende
de als men neder-waerts doet / soo ist by
naer oftmen op een tronmel-vel doude /
ende van ghelijcken inde Meirien / als
men de handt inde klincke steecht / ende
aldaer boeltmen dese groote op-swallinghe
der blaese / dan men magh somtijds de
Meirien gheluckelijck helpen / want dese
Blaese comt met den Crop inden hals
der Lijf-moeder / alsoo datter in het
eerste Boeck in het 20. Cappittel klaer-
lijck bewesen wordt / soo dat dese Blaese
met den Crop tot inden hals der Lijf-
moeder comt / ende door de groote don-
pen ende winden die inde selve Lijf-moe-
der zijn / soo spannen den Crop der Blaese
ende douwen den selven ghelijck met
een sloepe toe / soo dat de selve niet open
gaen en magh / ten 3^e dat door dese voor-
ghe dranchen / dese ende ander winden
verdreeven worden / dan het wilt somtijds
lücken / alsmen met den dupm inden crop der
selver so diep steecht alst moghelijck is / ende
met den selven de blaese seer stijf schuiket / dat
somtijds welde Urine naer volghet / ghe-
lijck men eenen tap upt een ton trecht / ende
by sulcken middel bezijt worden vande
doodt.

ontkop-
pinge van
de blaese
decruy-
Peerden

Van ghelijcken onder de rupn-peerden /
soo maghmen te wercke gaen met dese
ballepin

halpen / die in't eerste Capittel van het tweede boeck aengheteekent staet / soo moetmen dese halpen aen het voorste eynde aenwinden / met werck ofte blas / dat naer de zijde van daer ghy de handt moet houden / het werck ofte het ghene daer aen ghebonden is / van onder wel besmeiren met Sout ende Seep / ende dan soo door de roede van het Peert ghesteken zijnde tot inde blaese / ende soo datmen dese halpen upt-treect / soo sal het ghesmeirt werck omkeeren / en alsoo aenden krop vande blaese bestrecken worden / en soo door desen middel somtijds de blaese gheopent worden / ende alsoo het Peert vande doode verlost zijn / den eyghenaer blijde en den meester grooten lof / en goeden loon ghekrighen magh.

Dan oft met alle dese voorgaende remedien noch niet ontstoppen en wilde / daerom en maghmen den moet noch niet al verlozen gheven / want men sal noch met den voorzighen dranch te wercke gaen / alle twee ofte dry uren noch wat op-gheben / ende den Venegrijck Comijn verminderen / en ten lesten gang naer-laeten / en den Triackel oock wat verminderen / maer met het Jalap Sene-poper en Callissie poper althijds aen-houden / want ick hebbe gheweest dat icker wel acht ofte thien oncen vande voorzighen medecijne hebbe moeren ingheven / alker ickse hebbe de stompen doen af-comen / te weten in twee dry vier vijf ofte ses reysen / dan sedert dat ick dat verstant hebbe ghelueghen / van soo te verbolghen sonder ophouden / ick en hebbe niet een Peert van alsulche quaeten

seker re-
medie tot
ontstop-
pinghe der
Peerden.

laeten sterben / d'epghenaers zijnder
 dickwils teghen / want zy meynden dat dooz
 soo veel dranchen de Peerden nootsaekes-
 lijk moeten sterben / men moet daer naer
 niet sien / want een goet meester die zijn
 practijcke wel verstaet / magh wel een
 verkeerde antwoorde gheben / want seker-
 lijk soo het quaelijck upt-balt / soo sulien
 zy het den meester dickmaels wijten /
 daerom maghmen wel van hem en cloeck
 upt-spreken / ende als zy daer teghen wil-
 len segghen / soo salmen beter wech gaen
 ende hun selven het Peert laeten cureren /
 want met jeders raedt te doen heb ick sou-
 tndts quaelijck ghevaeren / schoon het quaem
 by den raedt vanden epghenaer toe en het viel
 quaelijck upt / hy soudet noch wel den Mees-
 ter op legghen / en segghen dat hy hem niet
 wel en verstaet / daerom beminden Leser ick
 bidde desen mynen raedt daer in te volghen /
 want soo en sult ghy D. L. niet beclaeghen /
 want die weten eenen rechten meester te com-
 manderen in zijn werck / moghen't beter sel-
 ver doen.

nutbaer-
 heyd der
 Clisterien.

Daer zijn oock veel-der-ley Clisterien /
 die hier toe seer dienstelijck zijn / want zy
 van achter seer openen / ende de winden oock
 wel het mest ende waeter met eenen af-hae-
 len / dan ick wil D. L. hier eenighe be-
 wijzen die vooz den ghemeynen man de bes-
 quaemste en ghelegghenste zijn / om lichtelijck
 te bereyden.

Clisterien
 te bereyde

Znden eersten soo salmen nemen witte
 ofte roode malue / beet in Vlaender roomsch
 ghenaempt Mercuriael ofte bynghel crupot
 alsen van elektr een hant-vol / t'samen
 wel van een gheklopt wesende / ende ghes-
 loben

soden met ontrent d'p pinten water ofte
 wat meer / laet soo wel t'samen sieden/
 tot datter ontrent eenen pot blijft / soo
 sult dooz eenen doeck vringhen / en daer
 in doen wat sout wat linsact olie ofte
 smout ghenaeemt / ende olie van Camas-
 millie van elck twee oncen / ende soo ghes-
 heel warm ghestelt / men moet het Deert
 met de voozste beenen seer lerggh stellen /
 ende dan met de klisteri-busse ofte by faul-
 te van een busse / magh het noch ghedaen
 worden met eenen hozen / ende met ee-
 nen grooten duts met weirck in het gat
 ghesteken / ende alsoo haest met het Deert
 Gaen rijden / ende niet lachten staen in een
 half ure / om dat dese Clisterie isde dar-
 men loopen souden / want daer dooz soo wor-
 den de darmen van achter seer ontfloten / ende
 kompt soantijds wel gheluckelick ontflopt
 te worden / ende alsoo vande doot verlost te
 sijn.

Clisterien
stellen

Men magh metter haesten nemen / Cop-
 en-melck een pinte warme ghemrecht
 zinde met honinck en boter en sout / alle te
 saemen wel warm als voozen ghestelt wor-
 den.

ander
Clisterien

Een ander die wat stercker is / neemt
 Malue Berte Mercuriael Alfem en Rupte
 alles wel gheslopt wesende / soo salmen
 ghestooten Anijs-vinckel-sact Comijn en
 Carvi / alles t'saemen laeten sieden met
 ghenueghsaem water / dan dooz eenen doeck
 sieden / ende daer by doen wat linsact-olie of-
 te smout / een once Benedictum Laxativum en
 de honinck / daer in alles t'saemen met sout
 vermen gheit / ende alsoo warm ghestelt.

ander cli-
sterie seer
ghereet

Ofte neemt saete-melck / en doet daer
een half ofte heel vierendeel supcher in /
lijn-saet ofte raep-olie ende wat sout / als
soo t'saemen warm ghemaect zijnde /
maghen de selve alsoo stellen / want zy
is seer soet ende werckt sonder veel te doen
crempen ofte persen / ende men heeft dat
veeltyds beter ter handt als ander sup-
stantie / dan ick souder noch veel dibe-
sche by leeren te maecten / maer my
duickt niet van noode te zijn want dooz
soo veelderley men soude niet weten
welcke kieser dooz de besten / en soo twij-
felen wat datmen kieser wilt / alle dese
voorzighe zijn seer goet / maer dat men
eenigh Sop byder handt hadde daer Cal-
vleesch in ghesoden heeft om daer in het
voorzighe Crupdt te sieden het soude noch
te beter wesen / en veel soeter trecken /
om alsoo van achter de darmen te be-
weecken ende te ontstoppen / om alsoo
het mest en de winden af te haeken / in
alle siekten zijn dese Clisterien seer dier-
stigh / want zy beweekende darmen en-
de helpen de dranchen seer / zy trecken
het grofste mest ende winden af / sonder
letsel ofte alteratie van het herte / doen
de dranchen den wegh opendoen om dier-
te passeren / sonder groot ghevelt te moe-
ten doen / ende alsoo alle dese venijnighe
dampen uyt den lichaem te voeren / en
het lichaem supber ende klaer te maec-
ken.

deugt der
clisterie

Dan ick soude wel seer veel remedien /
teghen de Supch-pijn en verstoptheidt bes-
schryben / daer ick niet menichten selver
beyzoest ende goet ghebonden hebbe / maer

zy en hebben gheen ghelijcken / by de ghe-
ne hier vooren aenghetreckent staen / want
door soo veelderlep / men soude niet weten
welck kieser voor best / niet-te-min salder hier
noch wel eenighe by setten / dan ick raede van
te houden aen de eerste / want zy seer seker
gaen.

Is waer den Venetschen Triakel en
magh niet verbetert wesen / maer het kost
te veel gelt / want zy moetender alsoo
vele af in hebben / als vanden Triakel
van Deatesserum, daer hy wel twelf mael
van Deatesserum, daer hy wel twelf mael
soo veel cost / onder de purgerende mede-
cijnen / soo zyn den Kababer en Manna
Cassia en veelderlep purgerende Syropen /
alles seer goet in dese ende ander sieck-
ten / diese wilt betaelen / men maghse wel
met nutbaerhepdt ghebruycken / ende voor
seker houden want zy seer goet vallen /
ende seer soet van werckinghe zyn / maer
om den grooten costs wille / soo maghmen
hem wel lijden met dese voorgaende / want
zy zyn seer goet ende ick hebbe die seer
seker bevonden / dan ick wil hier noch wel een
seer goeden dranch van Syropen en ander
seer soete medecijnen / diemen ghebruycken
magh om het herte te verstercken / en soo stil-
telkens het venijn af te jaeghen / inden noodt
als men gheen ander medecijnen meer en soude
appliceren / oft dat t' herte niet meer en soude
vermoghen / dan salmen desen naer volghen-
den ende seer kostelijcken dranch berey-
den.

Men magh nemen Species cordales tem- seer koste-
peratis, diemen in alle wel bestelde apotreck lijcke
eenighe ghereet vint / ende alhier te lancs drancken
om te beschryven / om datter soo menigh-
derlep

de deught
van lom-
mighe me-
dicamenté

derley kostelijcke dinghen in comen / ende den ghemeynen man die niet en dient te maecken / daer van men sal nemen een once / twee noten Muschaet sijn ghestooten / een half pont blauw rosijnen / een half once Canneel / twee oncen Syrope van Diosletten / twee oncen Syroop van Roosen / twee oncen Syroop van Granaeten / twee oncen Syroop van Citroen / vier oncen Syroop van Kabarbe / vier oncen Manna / een half pont sijn supcker / dat alles met eenen pot rooden wijn / ende rym soo veel water / men moet de Rosijnen ende Muschaet eerst met water laeten sieden / ende dan den wijn met alle de ander specerijen daer by doen / en noch een walleken laeten sieden.

Men sal desen dranck op-gheben twees mael des daeghs / soo in twee ofte dry daghen naer datmen siet dat de Veerden vermoghen / t'is eenen seer kostelijcken ende goeden dranck om het herte te verstercken / ende al stillekens het venijn af te jaeghen / ten is maer inden uystersten noodt / ofte door de gene die het betaelen willen.

Vande pyne ofte flauwigheyt des herten, het 14. Cappittel,

DEse pyne ofte flauwigheyt des herten kompt uyt menighderley oorzaecken / want daer en magh het minste ghesbeck ofte letsel aen het gheheele lichaem niet wesen / ofte dat herte moet daer door lyden

lijden / om dat het is de fonteyne des le-
bens / ende oorspronck der vitale ofte le-
vende gheesten / ende soo dooz te veel drooch-
te ofte vochtighedten en ander onghetempert-
heden des bloedts / alsoo wy int eerste
boeck vande Ananthomie in het vijf-
thiende Capittel verclaert hebben / want
dooz den ghestaedighen ommeloop des
bloedts / soo wordt alles naer het herte ghe-
sonden / als wesende de borse ofte schat
des levens / ende aldaer een verstoozinghe
vande levende gheesten causeert / waer dooz
een rotringhe van humeuren comt te
smelten / als een sneeuw dooz de hitte
vande son / ende alsoo van het bloedt ghes-
lijck een g'heel vier-water / t'welck dooz de
aderen ghedronghen ofte ghesweet / alsoo in de
coffer ende ander deelen des lichaems ghedre-
ven wordt / ende aldaer groote benauidtheit
ende beroerte des herten maect / t'welck men
seer wel mercken magh / dooz het voelen van
dat herte ende polst / alsoo men daer dooz lich-
telijck sal oordeelen / hoe dat het selve dooz
dat vier-water dooz-dronghen ende bes-
nauwt is / want soo dat nootsaekelijck son-
der goede remedien verstickten ofte versmoozen
moet.

Remedien teghen de pijn des herten.

In alle swaere siekten ofte accidenten /
soo moetmen alles wel letten op dese
slawte des herten / om daer naer adve-
nante de medicamenten te appliceren / in
den

lappen ste-
ken inde
pyne des
herten.

Den eersten soo salmen eenen lap booz inde boz-
ste steken / wel groot ende de huyt seer vzeedt
inde ronde los van het vlesch scheidē / om
dat soo aenstonts opswellen soude / ende in
dien het somtijds niet opswillen en wilde / soo
is het seer quaedt trecken / om dat den vrandt
aen het herte seer groot is en by dien niet van
daer scheidē en wilt / om naer buytenwarts
te vlopen / soo moet men boven seer by den lap
met vier-crupdt deur de huyt steken / alsoo icht
in het eerste Capittel van het tweede deel ver-
vict-cruyt
boven den
lap te ste-
ken
clært hebbe / om alsoo metter haesten het viet
water / dat het herte alsulcken benauwtheydt
aendoet af te trecken / ende alsoo het herte te
verlossen van dien grooten vrandt / die hem
soude doen sticken /

eenen seer
goeden ge-
meynen
dranck.

Anden eersten soo salmen eenen dranck be-
reypden / van Jalap Sene-poyer Bzionie-poy-
er / ende Callissie-poyer / met wat Criakel /
ende alsoo int wee ofte dyp reysen in gheben /
het purgeert alle tape slijm ende verbrandt
Bloedt ende opent alle verstophtheydt / soo wel
vande Leber als vande Loofe / t' herte ende
alle Conduyten / en supbert het bloedt / ende
verjaeght alle venijnighe dampen van het her-
te / soo supbert de maeghe ende alle deelen des
lichaems / soo dat tot appetijt verweckt wort
ende voozts goede decoctie maecht / daer naer
salmen noch een van dese naer volghende herte
sterckende dinghen in-gheben / om alsoo het
herte te verquicken ende te verstercken.

Hert-sterckende Clisterien.

Neempt Makue Violetten-crupdt Lijns
 saet en Venegrjck / van elckx on-
 der-half handt-vol / siet die in sop
 daer in dat ghesoden heeft een lanis ofte
 Calfs hooft / neempt van dit sop een pinte/
 olie van Violetten / van Camillen ende
 van soete amandelen / van elckx twee on-
 cen / marcht upt de Calfs-beenders hinnen-
 smout en versche boter / van elckx een half
 once rupm / grobe supker twee oncen al-
 dus ghemaeckt zijnde / soo steltse warm
 ende met eenen dupts van sijn hopy ofte
 werck daer gheheel stijf in't sondament ghe-
 steken / ende met het Peert soo een half
 we gaen rijden / om dat dese Clisterie
 soude deur de darmen loopen / ende alsoo
 den brandt af haelen om het herte te ont-
 lasten / en oft somtijds voortz viele al-
 soo het welghebeurt / dat zy dese Clisterien
 lichtelijck upt-schryten / soo moetmen we-
 der een ander stellen / want dooz desen
 middel salmen alle de quaede humeuren
 af-trecken / sonder eenighe alteratie aen
 het lichaem te doen / ofte het herte jct in't
 minste te altereren / dese Clisterie magh-
 men met nutbaerhepdt in alle siekten vande
 Peerden ghebruycken / want zy werckt seer
 soet ende haelt seer sterck alle slijm upt de dar-
 men.

Clisterien
te stellen

ander hert
sterckende
drancken

Men moet nemen dyp ofte vier oncen
 Maana / vier oncen Concerben van Rod-
 sen / met een uerken Cammeel-water /
 ofte by saute van dien een once Cammeel
 met

met een pinte wijn warm inghegheben / t'is
seer goet voor Deerden die flauw van herten
zijn van verhitheyt / ofte dat zj het smelt
ofte liefe ghesmolten hebben / want het ver-
driest de dompen; ende verquicht het herte en-
de de levende gheesten / in alle dyancken mocht
ghy althijds met goet voordeel Callisse-poe-
der onder doen / want het versoet alle dinc-
ghen / ende verquicht het herte ende levende
gheesten / ghelijck ick hier bozen noch geseyt
hebbe.

ander
hertsterck-
kende din-
ghen

Men magh daer toe noch ghebruycken /
diverse Syropen en Conserven / als con-
serve van Fummaria ofte Duppel-herbel /
ofte de Syrope der selver / de Conserve
van Psop ofte haerer Syrope / Item Con-
serven van Roosen ofte haerer Syrop / men
magh wel wat Syrope van Papaveris ofte
Heul bollen / Colle-bloemen daer onder
vermenghelen / om het herte te vercoelen
van niet te veel / want zj zijn seer koudt
tot inden vierden graet / daer zijn noch
veel diverse dinghen die tot het hert-stercken
dienen / die ick hier en daer noch beschrijven
sal / soo dat jeder een daer upt magh kiesē /
dat hem belieft / alles naer ghelegentheyt.

Vande verhitheyt ofte ghesmol- ten Liefe, het 15. Capittel.

Deese teekenen zijn / als een vet Deert
door groote hitte seer ghereden heeft /
ofte andersints seer verwarmt ghes-
meest zijnde / dat het Deert seer droebigh
siet / de oogen laet hanghen het hant rechte
staet

staet / ende het hanz vande maene
ende steert licht upt-kampt / ende de ende-
kens om t'hanz omcrommen als verbzandt /
ende zijn mest als oft met vet besmeirt waer
ende dat de honden seer gheerne eten /
t'welck het seker teercken vande verhithepdt
is.

Dese verhithepdt ghesmolten smeer ofte
liese / heeft dickmaels groote ghemeynschap
met de verwaert oft verboufthepdt / ende
is een seer swaer accident / t'welck by veel
voorz incarabel ghehouden word / dan men
magh daerom den moet niet verloren geben /
want men alsulck noch wel ghenesen magh /
ende alsoo op dese naerbalghende maniere be-
ghinnen sal.

gesmolten
liese groo-
te gemeyn-
schap met
de ver-
bouftheyt.

En eersten soo datmen siet / dat het van achter
Deert niet ofte seer wepnigh en wilt eten / inden
ende soo dat hem de lancken seer slaen / aers-darm
ende den polst ofte t'herre seer licht ofte
benauwt kleyt / soo salmen ten eersten de
handt met Lijnsaet-saet olie ofte ander vet
besmeiren / ende van achter in't soudament
seer diep steken / en alsoo het mest af-
haelen / ende inden aers-darm seer diep met
een handt-vol Sout steken / om door het by-
ten van het Sout / te presseren tot het dou-
wen af te dzinghen / om het mest te lossen
ende voorbereen / om daer mede de ghe-
molten vet met het mest upt te leyden /
sonder de darmen ofte ander partijen daer
door beschaedicht te worden: want soo een
ghesmolten vocht verandert gheluck in een
geel vier-water die inde darmen inde cas-
fer van het herte / en ander partijen val-
len ende soo door dzinghen / ende be-
derven d'welck een verstoppinghe des lints
causeert /

causeert / alsoo door grootten brandt ende hitte de inwendighe deelen verdoffent en verbrant / die alsoo vande levende gheesten nootfaekelijck moeten berooft worden.

Men sal alsulcke Peerden eerst bloedt
bloet late
inde ghesmolten
Liese
laeten in alle vier de beenen / ende redelijck wel laeten bloeden / indien het bloedt seer bleeck siet als by naer vier-waetersachtigh / soo ist teecken datter verboufthepdt onder ghemenghelt is / soo moetmen desen naervolghenden dranch ingheven / neemt een ons Triakel van Deatessertum een once Jalap Senepoper en Callissiepopper / van elck even veel naer de cracht des Peerts / alsoo ick noch gheseyt hebbe / het selve met ontrent een uperken bloet van het selve Peert ghetrocken / een uperken roosen ofte Cardobenedictus water / met een uperken wijn / t'saemen warm inghegheven / ende warm toegedeckt om soo het Peert te doen smecten ende verwarmen / waer door dat alle upwendighe liemacten gheopens worden / dan ick sal daer naer vande verboufthepdt in't particulier wat beschrijven / en alhier noch verscheyden medecijnen aenwijfen / teghen het ghesmolten liefe ofte verhithepdt / want het wel van noode is dat men op alles met sulcke siekten voorzigtelijck ende seer rijpelijck handeldt.

ander hert
sterckende
drancken
Neemt twee oncen Maana / twee oncen Confectie van Roosen / een once sal Ronelle / een once Wijn-steen t'saemen met een pint te beernaghe water ingheven sanderdaeghs salmen wel gaede slaen ofte het Peert wel zinn mest lost / ofte dat het mest met veel vertighepdt be worden / soo salmen de herte

hert-sterckende Clisterie ghebruycken / die hier voozen in't beerthiende Capittel aenghe-
teekent staet / dan men maghse wel tot twee
ofte dyp reysen met nutbaerhepdt gebruycken /
want sy treckt seer soet alle vuple sijn af /
waer vooz dat het lijf ghesupvert en gherep-
nichte wort.

Item men magh vooz eenen goeden ander
dranck bereyden / neemt Gentiane boon- drancken
kens holle-wortel Hasel-wortel oft in't La-
tijn Aserum ghe-naempt / Bacis laury oft
Baekelaers gheschaest ende bereyt vooz /
Turbit van elck een half once / daer by doen-
de een once Triakel Metridaet ofte Triakel
van Deatesserum, ende soo veel Diafenicum
met een uperken van het Beerts bloedt / een
uperken water van Cardobenedictus, oft van
Sigorye, en een uperken wijn t'saemen warm
inghegheben.

Neemt rupin een uperken Urine van
eenen man ofte jonghen / inden welc- ander
ken ghy sult laeten smelten een once seepe / drancken
een uperken olie van Lyn-saet ofte Raep-
saet / een weynigh soet ofte bitter uyt de schou-
we / eenen goeden lepel peper / t'is een boeren
medecijne die noch soo quaedt niet en is / men
magh desen wel verminderen naer ghelegent-
hepdt.

Neemt een handt-vol Seldere ofte Sefex- anderen
maerck / Camamille Saille Alsem / van dranck
elck een groote handt-vol / t'saemen van
een gheclopt ofte ghestooten / en in een
pinte azijn t'saemen laeten weycken / thien
ofte twelf uren / dan seer stof uytghedou-
wen / daer by doende ses versche eyeren /
met een glaesken olie van Lyn-saet ofte
van raep-saet / alles t'saemen inghegheben /
t'is

t'is noch een boeren medecijne / die niet quaet en is.

anderen
dranck

Neempt een pinte soete-melck warm zijnde
de / doet daer in een vierendeel olie van
Roosen / vier oncen heuningh van Roosen /
met wat loock wel gheclopt zijnde t'saer
men inghegheven / de soete-melck is seer
goet aende Peerden die verhit zijn / na-
mentlijck vande Copen die in het selfde
jaer niet ghekalft en hebben / ghy sult
hier toe noch een seer goet poeder vinden /
in't derde boeck dat tot desen ende ander
sieckten seer nut is / dat ghenaeemt wordt
poeder Cordiael / t'melck in alle sieckten der
Peerden seer dienstelijck ende behulpsaem
is.

Men magh van alle dese voorziche dranc-
ken / upt kiezen elck naer zijn ghelegghent-
heydt ofte datmen best ghekrighen magh /
want men somtijdts inden leggher ofte verre
vande steden / niet alles en krighet wat
men wel begheerde / daerom soo staet mijn
oogh-merck meest op alle nieuws-ghirighe
jonghe Smits ofte Meesters / die hun
samtijds in het leggher souden begheven /
ofte op het landt die samtijds verre vande
steden wonen / ofte eenighe Boeren die
hun Peerden selve moghen helpen / met
het ghene dat zy in hups hebben / daer-
om ick veel diversche remedien bewijse en
kenbaer maecten / om datmen naer de
ghelegghentheydt soude te wercke gaen / dan
men weet wel dat de fijnste ende koste-
lijckste medecijnen veel de beste zijn / maer
in noodt als men die niet ter handt en heeft /
soo maghmen hem behelpen met de ghene
diemen ghekrighen magh / op het landt
van

van slechte Crupden ofte Woxtelen / daer om moet men hem wel van alles voorzien inder tijdt / ghelijck ick D. L. hier naer in't derde boeck / ghenoegh van alles leeren ende onderrechten sal / om dat alle gheschickte Meesters / ofte de ghene die hun daer mede willen bemoeven / van alles ende de elck t'zinnen tijde soudē plucken drooghen ende prepareren / om hun inder noot daer mede te behelpen / men magh aen soo verhitte ofte Weerden die het smeir ghesmolten hebben.

Alle daghen ofte alle twee ofte dry daghen / eenighe van dese voorzichte Drancken waerschouwen op-gheben / tot dat alle den brandt verdrewe dranc-ken op te gheven is / want icker somtijds wel thien twelf ofte veerthien Drancken hebbe moeten op-gheben / al eer ick de selve hebbe konnen ghenesen / want het een swaer accident is / ende seer licht weder comt / als zy daer eens mede bevanghen hebben geweest / daerom wil ick raeden allulcke Weerden te vercoopen / als de ghelegghentheydt toelaet / want soo zy haer noch eens sterck verwarmen / soo sal hun noch eens het hert seer dapper slaen ende den adem seer cort hyghen / namentlijk inden Somer zy en vermoghen gheen hitte / want door soo een smittinghe van het ver / alle de inwendige leden daer door gecozompeert zijn / en dies veel te eerder wesen.

Men moet allulcke Weerden dieckmaels bloet laten bloedt laeten maer niet te veel seffens / om in alle soo het bloedt te vercoelen / maer ick en hou sieckte de niet voor goet / als een Weert met eenighe sterke siekten bevanghen is / om inde hal s-ader te laeten / om dat men den

brandt die althijds het bloedt volghet / seet
 voozwaerts treckt / ende by dies boben het
 herte ghetrocken wort / dan lichtelijck daer
 naer toe kan sincken / dan inden hals moet
 men de Peerden laeten / alcer zy sieck
 worden als men siet dat zy beghinnen eens
 ghen brandt te ghekrighen / maer met de
 sieckte bevanghen wesende soo moet men sulcx
 laeten blijben / ende laeten de aderen onder
 de tonghe / inde lippen in't ghehemelte van
 den mondt / t'welck alle te mael den brandt
 der mondt ende der kele beneemyt / voozds
 de aderen inde borst onder den bupck / van
 achter tusschen de beenen / die alle te mael het
 herte ende het inghewandt ontlasten / vooz
 den brandt die althijds het bloedt volghet / ende
 de van het herte ende die inwendighe partijen
 afghelept wort / ende jalsoo nyt den lyve sincken.

Lappen te
 stekē inde
 verhitheyt

Men moet althijds aende verhitte Peers
 den eenen lap steken van voozen inde
 Borst / want vooz sulcken middel sal het herte
 te ontlast worden / onder de kele inde schaere
 van ghelijcken om aldaer den brandt des
 monds ende die vande kele ontlast te worden /
 om alsoo het Lichaems dispositie te herstellen.

Vande verbouftheyt ofte vervā- ghentheyt het 16. Capittel.

Dese verbouftheyt comt den meers
 deren deel voozts als een Peert seet
 verhit heeft gheweest / ende aenstonts
 laet cout worden / vooz het stil staen daer
 sp

sy van te voorent seer ghewerckt hebben /
 ende alsoo laeten seer gulsigly dvincken al
 eer sy kout gheworden sijn / ofte som-
 tijds als sy eenighe waters passeren daer
 sy ghewent sijn te dvincken / en aldaer
 niet dvincken en moghen soo datse seer ver-
 langhen om te dvincken / ende swecken
 en lache haerden om te dvincken ende
 niet en moghen ghecrighen / en noch wel
 met het ober grijpen met den mondt in
 het eten vande haever ofte ander graen /
 soo dat sy niet op houden vanden Adem
 soo aenstonts verbanghen worden in het
 bloedt dat het selve ghelijck men wel kan
 mercken / soo dadelijck verandert als oft
 half water soude vermenghelt wesen /
 ende alsoo door den gheduerighen omme-
 loop der selver over alle het Lichaem ver-
 spreyt ende verdoelt word / ende dan soo
 kompt te sincken tot inde beenen ende voe-
 ten / datse alsoo niet siet eenen voet en
 connen versetten / ende althijds namentlijck
 meest aende vooyste beenen / dat is om
 dat het herte is den schadt des bloedts / en-
 de de herte der levende gheesten / daerom
 dat die toe-vlopinghe vanden bloede /
 naer het herte comt gheloopt / ende al-
 daer ineerdier verstoorunghe vande onlig-
 ghende partijen causeert / en alsoo meer
 inde vooyste dan inde achterste beenen
 sinckt / ende word met den omme-loop des
 bloedts ober al het lichaem ghesonden / dat
 alsoo niet siet ende wel voelen magh / niet
 alleenlijck de beenen / maer oock mede
 de Musculen / ofte vleesch gans stijf of-
 te hart worden / soo darmen dat met het
 tasten ofte voelen / seer wel kan ghewaer-
 worden.

worden.

Ten tweeden als een verhanghen Peert
drint / soo sullen de Musculen en alle de
leden beven / want de Senuwen en moghen
niet lijden / dat het cout water door den crop
en inde maeghe passeert ofte inkomt / want
soo veel repsen als zy cout water droncken /
soo sullen zy althijds seer schudden en beven /
alwaer dese verhanghentheid seer oudt / als
soo langhe als dat het niet upt-gheroepdt en
is / soo salmen t'selve claerlijck bemercken /
als zy drincken / ende is een seer seker teee-
ken.

teecken
vande ver-
bouftheyt.

De teecken en zijn eerst als de lancken
beghinnen te slaen / ende somtijds cout
ende wederom sweeten vande pijn / ende
soms tijds beven ofte repelen / ende het eten
laeten ofte seer weynigh / ende ten lesten
de leden jet verhanghen ofte stijf worden /
men sal aerde sijncke zijde de handt op
t'herte legghen / om soo te bevoelen hoe
t'herte benaemt is / dan daer upt salmen
lichtelijck gissen / oft het Peert verhanghen
is.

bloedt te
trecken in
de ver-
bouftheyt.

Men sal ten eersten / het Peert bloedt
trecken in alle vier de beenen / ende seer
wel laeten bloeden / ende alle beyde de
huyck-aderen spenen / ende van ghelije-
ken inde tonghe / indien ghy siet dat het
bloedt seer bedorven ofte water-achtigh siet /
soo moetmen dies te meer laeten bloeden /
naer datmen de cracht van het Peert siet van
op-stulpen / dat ghedaen zijnde / soo magh
men het Peert desen naerbolghenden draeck
gheven.

Men sal nemen om vijf oft ses supvers
Soffraen van Noorden / met twee noten
muschact

muschaet eyeren ende wat foillie / alles
 sijn ghestooten het Deert in ghegheben met drancken
 een pinte wijn / ende het Deert o'een in ver-
 been van bozen op-ghebonden / ende met bonttheyt.
 een sweep-oste roye doen springhen / om
 soo te verwarmen ende in't sweet te bren-
 ghen / men moet aenstonts bozen inde
 bozt eenen Lap steken / om alsoo de quae-
 de humeuren langhs upt te trecken / en-
 de te bevryden dat zy niet inde beenen en
 sincken / dat somtijts vacide schoenen comen
 af te vallen alsoo ick wel ghesien hebbe /
 ofte ten minsten de solen upt sweiren /
 en soo haer leven lanck volvoetigh blij-
 ven.

Men magh nemen een hemde van een ander
 vrouwe ofte jonghe dochter / dat bevuyt drancken
 is van het maensdigh bloedt / t'selbe ges-
 wasschen inden wijn ontrent een pinte /
 daer by doende eenen kinder stront / ende
 het vel van eenen witten wessel ghepoe-
 deert / de grootte van eenen patacon t'sel-
 ve onder een ghemenghelt / alsoo ingheghe-
 ven het Deert seer wel bedeckt zijnde met
 saergien ofte ander deeksel / tot dat het
 sweetende is / alsoo de beenen boven de de beenen
 knien ghebonden moeten wesen / met ee- te binden
 nigh breedt lint ofte ander lysten die bree-
 t zijn / ende alsoo alle vier de beenen seer
 stijf ghebonden / om dat de humeuren daer
 niet en souden in-sincken / ende t'Deert
 boven seer hoogh ghebonden / om dat zy
 niet en souden gaen ligghen / ende dooz
 het ligghen vercont worden ende seer stijf
 zijn / dat zy somtijds niet en souden con-
 nen opstaen / alsoo ick wel ghesien heb-
 be / alle verbaughen Deerden zijn goet

Dickmaels de beenen ende over alle het
 lichaem / seer stijf ende wel ghevzeven
 ende somtijds wat over ende weer leyden/
 om soo de beenen wat te verswacken /
 ende soo zy jet beghinnen te konnen gaen/
 men moetse inspannen om soo stillekens
 te laeten gaen / want dooz het roeren
 werden zy dies te swacker / de humeuren
 diverteren hun / ende worden beter ver-
 teirt als niet soo te blijven stille staen /
 want niet soo langhe stille te blijven staen /
 soo komen de humeuren op de beenen te su-
 ken inden voert / alsoo hier voozen verhaeldt
 is.

ander
 dranken
 teghen de
 verbouf-
 heyt.

Als dese sieckte noch versch zijnde / het
 Peert over al bloedt ghetrocken hebbende /
 als hier voozen gheseyt is / en dan desen
 naerbolghenden dranch inghegheben / neemt
 een ounce Triakel van Deatesserum, een ounce
 Metridaet ofte by faute van dien / soo
 neemt van d'ander soo veel te meer / want
 zy zyn by naer van eender crachte / alsoo
 ghy noch hoozen sult in het derde boeck /
 aldaer ick van alle de crachten wat verhae-
 len sal / ende sult nemen wat Venegrijck
 ende Comijn / Jalap Sene-poyer ofte Bri-
 onia, alles wel sijn ghestooren zijnde / soo
 t'saemen met warmen wijn ofte by faute
 vanden wijn / soo maghmen bier nemen /
 want die medecijnen zyn seer crachtigh/
 soo dattet met bier ofte water ofte kleyn
 bier / daerom niet en laet zyn cracht te
 betoonen / desen dranch en is niet alleen-
 delijck goet tot de verboufthepdt / maer is
 seer seker teghen alle quaelen van siechten
 die aen een Peert soude maghen overco-
 men / want ickse meer als dupsentmael
 beproeft

beproeft hebbe / ende althijds met goet voorspoet / men moet dan den drauck soo veel ingeben / tot dat het Peert in't sweet comt / althijds wel bedeckt zijnde.

Dan salmen in eenen ketel op't vier hanghen Copen-pisse / ofte by faute van dien menschen-pisse ofte water / daer in doen de duppen ende hinne-mest / wel van een gheclopt zijnde / dan daer by doende een goet deel hout-assehen / alles wel laeten inde sode comen / ende dan met haer stroo ofte hoo daer in wat ghemaecht zijnde / alles het stroo drayende ende rontson / van beneden tot boven de beenen wel vast bewinden / somtijds namentliks ontrent de knien met assehen bestrijcken / ende alsoo heet als men't met de handt verdraghen magh / tot boven alle vier de beenen bewinden / ende alsoo het Peert hoogh ghebonden / om dat niet en soude comen ligghen dan soo laeten staen / sans verdraeghs sult ghy de beenen los winden ende het Peert seer wel vryben over al het lichaem / ende de beenen mede / dan zijn zy seer naer by gheuesen / soo salmen hun wat warmes te drincken gheuen / met semelen daer in ofte wat boter-melck met water ofte naer ghelegghentheydt / ende seer luttel seffens laeten eten / tot dat alle de quaede humeuren verteert zijn / men magh wel inde stovinghe doen eenighe heete Cruppen / als Wsem-erupdt / ofte Seldere ofte Labesse / ofte heete Netels / die alle te saemen ofte elck alleen gheclopt zijnde ende mede ghesoden / met d'assehen ende himen oft duppen mest / t'welck seer goet ende seker is / want ick met dese remedie

de beenen
te stoven
inde ver-
bonstheyt.

noydt en hebbe ghemist / oft zo waren
 binnen den derden dagh supber ghenesen /
 t'is een seer excellente ende experte conste /
 daerom dat ick gheen ander meer en wils
 le beschryben / want ick gheen beter ter
 werelddt en magh bedencken / daer icker noch
 veel dibersche weet / maer het is somtijds
 gheluck alst welbaert / met soo slechte re-
 medien in't werck te stellen / want goede
 medicamenten en moghen niet te dier betaelt
 worden / want men die niet stoutighepdt
 sonder perijckel magh ghebruycken / ende als
 soo niet bezeeft zijn / van quaedt werck te
 maecken.

t'Sanderdaeghs oft noch met het Peert
 niet wel en waer / dat somtijds gheijck
 als ick hier boozen in het 15. Capittel
 vermaent hebbe / dat dooz de hitte het
 vet ofte smeer ghesmolten waer / ende het
 herte seer weech ende slauw clopte / soo sals
 men met dese hertsterckende Clisterie te
 werck gaen / die in't 15. Capittel ende
 oock vande selve Dranken ghebruycken /
 dien aldaer teghens het ghesmolten Liefse
 verordineert zijn / ende hier toe seer wel
 dienen / dit is nu booz soo veel als aengaet
 de verboufthepdt die noch versch is / ick wil
 noch verhaelen vande ghene die verouderd is
 van veerthien daghen een maendt ofte twee /
 die dooz ander meesters bebozven ende alsoo
 quaelijck moghen ghenesen worden / daer
 dat icker nochtans alsoo vecke ghenesen heb-
 be.

verouder-
 de ver-
 boufheyt

Als men nu een Peert booz handen quae-
 me / dat eenighen tijdt gheduert hadde by
 saute van mis-verstandt van het meesteren
 oft andersints / soo moet ten eersten het
 Peert

Deert bloedt trecken in alle vier de voeten /
 t'epnden het strael vanden voet ofte in't up-
 terste vanden teen / dan men saeghe dat
 de soele begonst los te gaen / soo soude-
 men gans de soele moeten upt-nemen /
 ende ghenesen met dese naervolghende Sal-
 ve.

Reemyt spiegelharz was offen oft cop- salve om
 en roet van elckr even veel / daer by doen alle steken
 de in't eerste wat lijn-saet oft raep-olie / der yocte.
 ende in't lest niet als eenighe droogh popers
 die hier naer sullen beschreven worden /
 ende alsoo laten smilten ende brupn wor-
 den / dan brupn gheworden zijnde / sal-
 men wel siedende heet op de wonde gie-
 ten / daer op werck oft cattoen legghen /
 ende alsoo met doecken ofte het ijser op
 setten / soo dattet niet te seer en pzancht / en
 eens des daeghs vermaecken / soo sult ghy
 de soelen in acht ofte twelf daghen sijn ghene-
 sen hebben / t'is oock seer seker vooz alle ste-
 ken van ijser ofte naeghels / alsoo ghy noch
 breeder hooren sult aldaer ick vande vernagelt
 beydt spreken sal.

In dese soley upt-ghenomen zijnde /
 ofte deur het bloedt laeten de beenen ende
 voeten / van dese vuple vocht ontlast zyn- drachten
 de / soo moetmen sien het lichaem te ont- in ver-
 lasten / t'welck moet gheschieden met het bouftheyt.
 steken van diversche Lappen tot drach-
 ten / ten eersten soo moetmen steken vooz
 ren inde borst / onder daer den singhel
 moet comen / ende achter inde billen twee
 in elke hille een / onder in't sincken van
 de billen van achter / ende de huyt seer
 wjt inde ronde open-vzinghen / om dese
 Lappen seer sterck te doen draghen / soo
 salmen

salmen van voozen beyde de beenen het
 blaesken ofte mullette upt-nemen / dat
 achter aende cote licht / om langhs het
 gat alle de vochtighepdt vande Senuwen
 upt te loopen / die daer seer langhe verho-
 len hebben gheweest / ende daer dooz de Se-
 nuwen haer roeren hebben helet / voozts dooz
 dese dzachten soo sullen upt-loopen / ofte
 purgeren alle de vuple vochten ofte quae-
 de humeuren / die dooz het verhanghen
 van het bloedt / ende deur den ommeloop
 der selber inde Musculen en tusschen de
 hupt ghedzeven hebben gheweest / waer dooz
 het vleesch soo hart ende versteent is / dat
 men dooz het tasten ofte voelen dese hartig-
 hepdt ghevaer wordt / die dooz dese dzachten
 upt-ghesogen ende gheput worden / dan moet
 men boven inde hespen inde joncturen ende tot
 onder aende voeten / eens daeghs wel bestrijc-
 ken aen alle vier de beenen / met dese naer vol-
 ghende olien.

olien om
 veronder-
 de ver-
 bouftheyt

Men sal nemen olie van Geneveren /
 olie van Euforbium, olie van Roosen van
 elckx een deel / olie van Petri, olie van
 Laurwerier van elckx twee deelen olie van
 Termentijn vier deelen / al t'saemen wel
 onder een gheroert / ende seer wel ghe-
 streken als voozen ghesept is / het verwarmt
 de Senuwen ende dzijft het vuple vocht af /
 en sinckt dooz alle dese dzachten upt / soo dat
 dese beenen ende leden soo supber maecht /
 als zp opdt van te voozen hebben ghes-
 weest.

Doen als men met dese voozighe olien
 heeft bestreken / soo salmen de beenen sto-
 pen ende bewinden met de asschen en hui-
 nen-mist / die hier voozen aengheteekent
 staen

staen / om soo met dese olien bestreken zijnde /
de beenen ende Senuwen te doorzuinghen en
te verwarmen / om de quaede humeuren door
het gadt van daer de nullette ofte blaesken
in-ghesteken heeft / langht door upt te drij-
ven.

Men moet dese quaede humeuren doen
verteiren en verdrooghen / op dat zy niet
gheduerigh van nieuws op de beenen
en kornen te sincken / ende bevochtighen
waer door dat dese Weerden vol-boetigh
worden / ende quaelijck conuen beslaegen
zijn / door dien dat zy niet als gheheel
spocke hoornen en ghekrighen / die door
waerts upt-wassen / ende seer vol vleesch
vande vochtiche humeuren / die daer
al continueren ende op-sincken / hier
toe moeten desen naervolghenden dranck
bereyden / neemst Triakel van Deatesserum
een ons twee ofte dry Gal-noten sijn
ghestooten olie van Termentijn een ons /
olie van Genever / olie van Amijs olie
van Tichelen een once t'saemen met een
pinte wijn-zijn t'saemen inghegheven war-
zijnde / dan men moet desen dranck vermeer-
deren ofte verminderen / naer de grootte van
het Weert ofte inners de ghesteltenisse der
selver / ghelijck ick vooren gheseydt hebbe /
hoe datmen niet een kleyn altydts moet be-
ghinnen / desen dranck is seer goet om alle
vochtiche humeuren te doen verteiren / waer
toe hy seer dienstigh is / om in alle soorten
van quaede beenen in te gheven / want hy die
seer verteirt ende verdrooght / als men dry
ofte vier reysen ingheeft al over ander
daght.

drancken
om alle
humeuren
te verdro-
ghen

Dan moetmen altydts met het verwan-
ghen

ghen Peert gaen rijden / om dooz dat gaen dat de beenen te swacker souden wesen / ende dooz de drachten te meer de vuple bochten souden upt-rïsen / om de musculen ende senuwen daer dooz gherepnicht te worden / ende wederom als vozen in hunne kracht ghebocht te worden / want dooz alsulcke bochtighepdt worden alle senuwen verflauwt ende verstijft / soo datse de selve niet en connen roeren ofte beweeghen / daerom moetmen met het strijcken vande vozen beschreiben olien / dese beenen van boven tot beneden seer wel bestrijcken / om dooz de selve te verwarmen ende te doen upt-sweeten haer bochtigheden / om soo in haere boozige kracht gebzacht te worden.

Vande cortsen der Peerden, Het 17. Cappittel.

DEse Cortsen der Peerden procederen upt menighderley oorzsaecten / als dooz quetsinghe van eenighe uptwendighe ofte inwendighe partien / die dooz haer verseeren en inflammatien / eenighe hitte in het bloedt bzenghen / ende alsoo een onghetemperthepdt / met den ommeeloop des bloedts naer het herte ende de nobel deelen ghesonden wordt / die aldaer een quaedt-aerdighe onghetemperthepdt van humeuren veroorzsaect / ende aenstonts het ghebeele lichaem daer dooz gheinfecteert wordt.

Ten tweeden het magh oock wel upt den bloede boorts-comen / dooz de quaede onghes

onghetempertheydt der selver / ofte door een
 nighe verhitheydt ofte verbanghentheydt /
 daer door het bloedt gants verhit ende on-
 ghetempert is / ende alsoo over al verdeelt
 zijnde de Musculen aengrijpt / die hy doet
 intrecken ende gants het lichaem doet be-
 ven / heeft my dickmaels doen verwon-
 deren noch jonck zijnde / en veelmaels in
 de medecyne practiserende / als ick heb
 schreven vout vande coztse der Peerden / my
 docht dattet maer eenen aenhanck ofte by-
 hoeghsel / van eenighe stuyt-bossen ofte klaps-
 pers / die het selve om wel voeghens wille
 beschreven hadden / nu ghecomen zijnde tot de
 rechte kennisse van alle natuerelijcke ende on-
 natuerelijcke dinghen / soo bevinde ick dese
 coztse seer divers ende van veelderley soor-
 ten / dan om de mopelijckheydt wille soo
 en wil ick gheen onderschept maecten / dan
 al eenelijck in't cozte beschrijven vande coztse
 in't generael.

De teekenen vande coztse zijn / als de teekenen
 Peerden beven ende repelen dat de lanc- der coztse
 ken seer stijf staen met een groot batte- vande
 ment van coleur / en somtijts rammelin- Peerden
 ghen der darinen waer door een vercout sweet
 upt-berst / namentlijck boven de ooghen /
 van voozen inde borst ende inde lancken /
 t welcke door de onghetempertheydt des
 lichaems soo upt-ghedreven wordt / men
 magh het selve oock wel ghequaer worden
 door het repcken vanden adem van het
 deert / die seer sterck van reuck zijn /
 door den inwendighen brandt die in alsule-
 ken lichaem is / want men seght ordina-
 ris vooz een spreek-woordt / dat het bat
 upt laet het ghene dat in-heeft / daerom
 machmen

machmen althijds wel acht nemen ofte alsulke
ke Peerden eenen stinckenden reuck upt den
mond laeten / want daer dooz sal een ghe-
schickt meester moghen considereren / hoe vuyt
ofte bedozven dat het van binnen magh wes-
sen.

bloet lae-
ten inde
cortfen.

Men moet dese Peerden die met de corte
se bevanghen zijn / voor eersten bloedt lae-
ten onder de tonghe inden bovensten lip
ende seer wel laeten bloeden / van ghelijc-
ken achter tusschen de beenen ende seer wel
laeten bloeden / want daer dooz vercoelt
ende verbetert het bloedt ende het herte en
wordt soo seer niet verflauwt / als datmen
inden hals bloedt laete / om dat inde hals
ader het bloedt seer sterck ende subit afloopt
ende alsoo het herte daer dooz seer vers-
flauwt wozyt / want dese ader comyt soo van
het herte / alsoo het een vande meeste
baeten is / waer dooz dat de levende gheesten
seer licht souden comen berooft wozyden /
ende alsoo van t'herte bloedt upt gheput
zijn / ghelijck ick dickmaels ghesten heb-
be / soo dat zy dooz te veel bloet t'seffene
metter haesten te laeten af-loopen / de
Peerden ter neder vielen als in onmacht
wesende / om dat dese ader soo noer by
t'herte licht / ende by dies ter eer van dat
herte bloedt dat den schat des levens is /
ontlast soude comen wozyden / daerom wil
ick den Leser waerschouwen ende raeden /
in alle soozten van siekten van soo lutren
aen de hals-aderen te komen alst immers
moghelijck is / dan als de siecke voor-
by is / ofte immers al eer zy beghint /
dan machmen niet goeden voorszpoet wel de
hals-ader slaen / ende inde rupdigheyt
wozyt

Worm ende ander dierghelycke quaelen / soo
moetmen noodfaeckelijck de hals-ader lae-
ten / ende dat soomen veel grof bloedt vooz
handen siet / soo moetmen het gat te meerder
slaen / om dat daer dooz de heete dampen die
te beter mede upt souden verblieghen / die met
het bloedt / als eenen roock ofte damp langhs
het vlim gat upt-waersenen / ende alsoo veel
meerderen brandt ofte hitte sullen quijt wor-
den.

drancken teghen de Kortsen.

MEn sal nemen Triakel ofte Metri-
daet ofte den Triakel van Deatess-
rum, die by naer alle dyp van een-
der krachtte zijn / dan den Venetschen Tri-
akel is veel heeter als de ander / den Tri-
akel van Deatesserum die wel ghemaccht
is / valt seer selver / ende goet om beesten
ende menschen in te gheven / want ick en weet
nauwelijck gheen quaelen / in beesten ofte
menschen / ofte by en souder dienstelijck toe
wesen / alsoo men noch vzeeder hooren sal in
het derde boeck / aldaer ick sal bewijsen hoe
dat men dien ende ander dinghen maecten sal /
ende van wat krachten dat het sal wesen / dan
men magh van een van dese nemen een once
ofte daer ontrent / met wat Brionia sijn ghe-
popt ende soo veel Jalap met een deel
Callissie-poeder, t'saemen warm ingheghe-
ven.

Neempt een ons van dets voorzighen con-
fectien ofte Triakels / met een deel Apo-
liquinte een once sijn ghestooten Alue /
met wat Sene-poper ende Aserium ofte
Maese

ander
drancken
teghen de
cortsen

de dranc-
ken gesodē
veel crach-
ten verlie-
sen.

Wael-wortel sijn ghestooten / alles warm
niet bier ofte Wijn inghegheven / men moet
noteren als men eenighe dranken laet sie-
den dat zy veel van hun krachten verblie-
ghen / daerom raede ick de selve vocht
warm sijn de om dat den Triakel daer
in soude smiltē / ende alsoo ingheghe-
ven sonder te laeten versieden / ten
waere dat het eenighe gheheele Crupden
waren / ende niet ghepopert zijnde soo
moet men wel laeten sieden / om dat de
cracht vande Crupden in het Sop ofte vocht
daer in dat men de selve siedende is / te meer
door het versieden soude indynghen ende dies-
te stercker soude wesen / men magh oock
tot dese wel ghebruycken / het poeder Cor-
diael , dat hier naer sal beschreven wor-
den.

ander
drancken

Item neemt Kabarbe wortels van boom-
barent / poper van Sene-blaeders van elck
een once met wat Soffraen / t'is oock seer
goet men moet altydts in dese ende andere
siechten een dracht van bozen inde borst ste-
ken / want daer door soo wordt het herte van
alle zyn bochtighejdt / die somtijdts van het
ghesmolten vet / dat rontsom het herte licht
ghecomē is / aenstonts ontlast ende naer
buyten ghetrocken worden.

Vande dempicheyt der Peerden, Het 18. Capittel.

De dempicheydt der Peerden die
ceddeert upt den dicken dempighen
bloede / dat ghekocht wordt van veel
verdoffente

verdoffent ofte gheheel fachte **Stodder** oorsprone
 hop te eten / ofte van ander rotte voperie van dem-
 die vol stof ende vuyligheyt is t'welck een pigheyt
 dicke ende verdoffent bloedt ghene-
 reert / die door zijn dicke vochtigheyt comt
 te verstoppen de pijpen vande **Leber** / en-
 de der **Loosen** ofte **Longhe** / t'welck door
 zijn dicke dese pijpen besmeurt met een
 slijm waer door ten lesten daer aen vers-
 byant / ende wordt als een graveel ofte
 grups van steenen / t'welck de leber ende
 loose ten deele verstoppt / ende by dien den
 adem belet upt ofte in te vliegghen / ende
 noch meer verstoppt / als het **Peert** stil op
 den stal blijft / ende niet als hop en etet /
 door dien dat door de stille ruste het bloed
 verdicht ende dies te meer verstoppt / daer-
 om als de **Peerden** inder weyden gaen
 ofte groen voper eten / soo wordt het bloed
 verbunt ende seer suptijl / waer door dat
 dies te beter door de pijpen vande loo-
 se ende leber zinnen cours nemmen magh /
 ende alsoo wordt den adem veel lichter upt
 ende in-ghelaten / dat alsoo men dickmaels
 quaetlijck kan merken oft zo dempigh zijn
 ofte niet / ten zo dese dempighheyt seer ont-
 versteent ofte aenghebyant waer / soo sal-
 men t'selue inden somer wel moghen be-
 merken / want zo door de groote verstop-
 heyt noch altyts den adem belet wordt / upt
 ende in te trecken.

Men sal dese **Dempighheyt** alderbest teeckenen
 merken / als het **Peert** eerst ghedroncken van dem-
 heeft / om dat door de coude van het wa- pigheyt
 ter het bloedt dies te dicker is / wel gaede
 staende oft de lancken inghetrocken zijn /
 ende met eenen snap seffens laeten upt-
 schieten

schieten / ende wederom lancksaert sit
trecken / ende inghetrocken zynde dobbes-
len met eenen weersflach inden selven adem /
ofte van ghelijcken als men hun den neuse
toe hout / soo salmen t' selve mercken inde
lancken / ende oock by sommighe dick-
maels seer drooghe ofte rotte hoesten lae-
ten voorts comen / ende by sommighe blaes-
sen ende rochelen / ende laeten eenighe
vochtighe yde upt den neuse loopen / t'welck
een seer quaet teecken is / ende alles seer quaet
om te ghenesen / men sal daerom den moede
niet verlozen gheven / want als dese grael
niet over out en is / men maghe noch wel
ghenesen / ick wil D. L. hier diverse reme-
dien voorsz stellen / daer mede dat icker vele ge-
nesen hebbe.

remedien
tegen den
pighet

Inden eersten / so is dit best te
nesen in het aencomen vanden somer /
als dese Beerden het jonck gras hebben /
ofte jonghe elaeber eten moghen / inden
winter als men dese dinghen niet en magh
ghekrigghen / soo moetmen die voperen met
tarwen voorsz slaeghen / haever ende tarwe
semelen ofte gruis / ende somtijds wat
ghele peen t'welck seer goet is / men moet
aen al sulcke Beerden t'hop gants onthouden /
want het te seer verstoppe / men sal alle dagen
sinorghens ingheven wat van dit naer vol-
ghende poeder.

poeyer in
dempig-
heyt

Deempt Bacus Lawry ofte Baekelaers /
Mirha gentiane , ronden holle-wortel en
langhen hol-wortel / van elck vier oncen /
Agaricus twee oncen Soffraen van Noozden
een half once / alles sijn ghestooten wes-
sende / alle daghen met de haever eenen
lepel oft twee inghegheven / ofte soo het selve
met

met de haever niet en moght inghegheben worden / want sommighe Peerden en wil- lens niet eten / soo moetmen de selve met een uwerken Wijnschen ofte Franschen wijn ingheben eenen lepel twee ofte dry / naer datmen siet dat dese beeste vermaght / als- men nu dese medecijne ses oft acht daghen in- ghegheben hadde / ende noch gheen bate en hadde ghevonden / soo salmen dit naerbol- ghende poeder daer in gheben / want het dry wat stercker is / om alle inwendige verstop- hepdt te openen.

Neemst Callissie-poeder vier oncen / Ra- goet poyer
 dices elleborry swarte nies-wortel een half in dempic-
 once / Sabie ofte Saille Marubium ofte moe- heyt
 der-crupdt / hysope van elckr twee oncen /
 lebende salfer twee oncen / Mirra langhen
 hol-wortel contraerba ofte teghen-gift wor-
 tel van elckr een once / Benegrijck en Co-
 min van elckr vier oncen / den wortel van
 Labessche twee oncen / ghedrooght wesen-
 de alles seer sijn ghestooten zijnde / alle
 daghen wat met wijn inghegheben / ofte
 inde haever t'eten als sp't willen eten /
 anders het is oock goet datmen alle dem-
 pighe Peerden ghewent maecht van mans-
 pisse onder de haever te vermenghelen /
 want ick hebbe gheweten die daer mede
 alleen ghemesen sijn / want de pisse van
 de menschen out wesende / is seer sterck
 ende opent seer wel alle verstoptheden /
 dan als sp seer out is ende datmen veel
 daer van t'seffens aen een Peert op-gheeft
 sp zijnder wel sieck af / daerom moetmen
 in alle dinghen met voorzichtigheyt te
 werck gaen / liever tweemaels opheben/
 eers maer een wepnigh / dan een ure daer
 naer

naer als men siet hoe dat sy hun draghen noch eens soo veel alst u goet sal duncken / want anders en kunnen niet verskeren wercken / t'is beter een ure te meer tijdt te inploeren / als een Peert veronghelucht te hebben / dit poeder is seer sterck ende goet by naer in alle siekten / dan men moeter met voorzichtigheyt ghebruycken als ick hier vooren geseyt hebbe.

Ander soorte van dempigheydt, Het 19. Cappittel.

DAer is noch ghelijck een soorte van dempigheydt die de Peerden soo wel inden Sommer als sy groen eten / als inden Winter aen comen door eenighe opstructie van verhit bloedt / die haer komen te stellen inde Conduyten vande Leber als door eenighe verhit ofte verbrant bloedt / die aldaer comt in te planten ende is de voersaecke als dat de Peerden de lancken seer slaen / al oft sy ganz dempigh waren / t'welck noch seer wel te ghesenen is / alster gheen apostume ofte schetteren inde Leber en zyn / want door alsulche verstoppinghe comt somtijds de Leber te quetsende aders te bersten / door den snellen omloop des bloets / comt alsoo een ulceratie ofte sweiringhe daer door te veroorsacken / t'welck alsdan voer Incurable soude moeten ghehouden wesen.

ander
remedien

Men moet nemen thien ofte twelf versche ofte ander eperen / die laeten wecken in ontrent een pint seer stercken
Azijn

azijn / twaelf ofte seftien uren in het Peerde-
 mest ofte ander warm plaetsen tot dat alle
 de schaelen verconsumeert zijn / die dooz de
 sterckhepdt vanden azijn sullen al op gheten
 worden / het Peert binnen den selven nacht
 gheen eten voor ghegeuen hebbende / sult
 de selve met een pint witten wijn alles in ge-
 uen / twee ofte dyp daghen naer den anderen.

Neempt in een tepl ofte schotel een ijercken
 sterck vier ofte wijn / neempt dan twee ofte
 dyp jonghe honden die onder de twelf oft vijftien
 daghen niet out en zijn smitse den hals
 af / om het bloedt wel inde tepl te laeten loo-
 pen / ende seer wel out te laeten bloeden / het
 selve met een ghelas olie van d' Olijven inge-
 gheuen / t'is mede seer goet voor alle verhit-
 hepdt der Peerden.

dracken
 met hon-
 den bloet

Men moet nemen Triakel van Deatelle-
 rum een ons min ofte meer / ende een deel
 Calliestie-poper een ons van het poeder
 Cordiael / dat hier naer in het derde boeck
 sal beschreven worden / t'saemen met wijn
 ende een ghelas Lijnsaet-olie inghegheuen /
 twee ofte dyp daghen vervolghens ofte af
 over ander dagh / t'is een seer soubereyn
 remedie in dese ende alle ander siekten / die
 wel met nutbaerhepdt magh inghegheuen
 worden.

anderen
 drank

Vanden verouderden Hoest, Het 20. Capittel.

DEN Hoest der Peerden comt dick-
 maels van al te heet te hebben / en-
 de daer naer vercout te worden / ofte
 D 3 wel

Wel van eenigh quaedt hopy gheten te hebben/
 ofte eenigh stof plupmen ofte sant / ende
 dickmaels van eenigh quaet verbrant
 fier bloedt / dat de piypen vande longhe
 verstoppt / ende alsoo continuelijck eenen
 hoest veroorzacckt / t'welck somtijds een
 seer swaer accident is / al ist dat by som-
 nighe luttel gheacht wordt / t'is om dat
 somt tijts van zyn selven vergaet / maer als
 men desen hoest siet dueren / ende droogh
 upt compt / soo ist sekerlijck een swaer
 accident / t'welck seer quaet te ghenesen
 is / ende alst niet gheholpen en wordt / soo
 kander sekerlijck anders niet upt volghen
 als quaede accidenten / ende ten lesten de
 doodt / ick hebbe wel ghesien dattet twee
 dzy vier jaeren ofte meer mede ginck /
 ten laesten sterben zy daer noch van / somtijts
 wordt de loose rot / andersints eenighe
 apostume inde loose ofte inde lever / als
 soo icker diversche in bevonden hebbe /
 daerom ist wel noot saeckelijck datmen indet
 tijdt daer voozen sorghe dragen soude / t'welck
 he met dese naer volghende remedien gheschie-
 den magh.

Remedien teghen den Hoest.

MEn magh nemen twee pont versche
 boter / soo die upt de boter-staude
 compt diemen sal smilten / daer by
 doende een ons ghestooten Savie ofte Saille
 ende soo veel sijn ghestooten poper van
 wilde Wijngaert / alles sijn ghestooten
 wesende / alsoo met een pinte jonck hier
 warm inghegheven twee ofte dzy daghen
 naer

naer een vervolghens.

Neempt *Hysop* / *Sabie* / *Moeder-crupdt* / *Boombaerent* / *Catte-crupdt* en *Loock* / van elck een hant-vol / alles van een ghesloopt zijnde ende ghesoden in half water half witten wijn tot op de helft / door eenen doeck vringhen / ende alst een wepnigh vercoelt is / menghelt daer in wat poeder van ghestooten *Bengender* / en poeder vanden ghestooten *pest-wortel* / dit alles twee ofte dry daghen eenen goeden dronck daer van inghegheven / t'is eenen seer goeden dranck.

Een goet Poeder voor den hoest
en om de Peerden vet te ma-
ken hoe maeger datse sijn ,
Het 21. Capittel.

Neempt *Callieffie-poeder* / *Cardobenedictus* *Cancel* *Gentiaen* *Amijs-saet* / *Sabie* en *Brionia* , *Galigaen* / van elck twee oncen noten *Muscaet* een once *Soffraen* / een ons *Benegrjck* ende *Comijn* van elck vier oncen / alles sijn ghespoedert zijnde / men sal de Peerden inde haever gheven eenen lepel ofte twee met den eersten / ende altijts wat vermeerderen soo veel men siet dat het Peert vermaght / men sal de haever wat maerken met jonck bier / om dat het poper-acende haever soude blijven hanghen / ende alsoo blijven onderhouden veertshien daghen ofte dry weken / dat zy het inde haever niet en willen

willen eten / soo salment met hier ofte
wijn ingheben / dit poeder is seer goet
het opent alle verstoptheden / vande in-
wendighe deelen ende verdyjft de winden
der darmen / ende maect goet bloedt/
daer mede dat de Beerden seer haest ver-
ghen worden alsoo ick dickmaels bevonden
hebbe.

poeder
voor den
Hoest

B
Neempt Venegrjck / Comijn / Bengens
ber en Paeghelen / van elckx een once /
een note Mischtaet twee oncen Callistie-
poder / twee oncen Brionia, alles sijn
ghepoedert zijnde / in twee ofte dyp repsen
met witten wijn inghegheben / daer in doens
de wat supcket / men moet oock alsulck
Beerden die vercout zijn pennen ofte plup-
men inde neuse steken / ende aenden halster
oste toom vast maecten / die nat ghe-
maect zijn in olie van Zapeu / poeder
van Angelica ende van Euforbium, het pur-
geert de hersenen ende verwarmt de selve /
doet alle vuple vocht voorts al den neuse uyt-
schieten.

niespoeder
tot ver-
stoptheyt
inden cop

Neempt peper / en Euforbium te weten
twee deelen peper een deel Euforbium, een
deel Gember met ten eersten niet te veel /
doet dat in een glaesken azijn wel onder
een roerende / ende ghiet door den neuse/
het hooft noch wat om hooghe houdende /
het verwarmt de hersenen / ende doet alle
vochten voorts comen / die inde stroot her-
senen ende pypen vande loose ligghe /
het verweckt seer tot hoesten / waer door
dat alle verstoptheydt gheopent wordt / het
verdzooght de roven ofte brandt die inde
neuse is / die van het Strangulioen ver-
couthepdt oste snot voorts ghecomen is /
ick

ick hebber somtijds wat spaensche peper
 onder vermenghelt / hy is seer sterck en-
 de heet / ick en hebber ny niet quaelijck by
 bevonden / want het is een secrete remedie ont-
 in alle hoesten / de loose ende hersenen te ont-
 lasten van alle vochten / die den oorspronck
 van alle hoesten / ende ghebreken der loose
 sijn.

Een ander poeder tegen alle ver-
 ouderde hoesten, ghesmolten
 smeir, dempigheyt, ram-
 melinghe der darmen
 vvormen en ander.

Nemyt Baekelaers Gentiana boonkens dit is cor-
 holwoztel cordiael poyer langhen holle- diael poe-
 wortel Mirra bereyden Hertshoozen / der
 callistie poyer pestilenti wortel contra erva,
 Sabie Brionia, Hysope / Annys en Vene-
 saet / Coziander / wit mostaert-saet / be-
 reyden Agarycus, van elckx twee oncen /
 Caneel grenoffel naeghelen / solfer / peper
 galigaen / van elckx een once / Gynber /
 Soffraen / een loot Venegriek ende Co-
 min van elckx vier oncen / zeverfaet ofte
 woym-crupdt / Carbi / Wierroock / Kuyten-
 saet / Alsem-saet / van elckx een once al-
 les sijn ghestooten zijnde / de Beerden ont-
 der de haever ghegheven / ofte al ober an-
 der dagh met wijn ofte jonck bier opghe-
 gheven / dit poeder en is niet alleenelijck
 goet teghen den verouderden hoest / maer
 roock

oock in alderley ghebreken der Peerden / die inwendigh zijn / soo datmen wel stoutelijck magh ghebruycken / in alle soorten van siekten / maer altydts met goet satsoen met een klepnte beghinnen / naer de cracht vanden patient ofte beeste die men onder handen heeft / ende als men siet dat het Peert met de eerste repse niet gheuoegh en heeft / salmen binnen een ure noch wat op gheben tot dat u dunckt ghenoegh te wesen.

Om te doen passeren der Coleer ofte hynsticheyt vande Merien Het 23. Capittel.

Het kompt somtijdts datmen de Merien niet en wilt bedeckt ofte bespronghen hebben / soo dat men de gheleghentheydt bonde / soo moet men de selve laeten bespronghen van eenen muyl / ofte dat beter is het Water ofte Urine die de muplen maken in te gheben / want daer dooz soo worden de Merien onbruichtbaer / dooz de groote brandighe die de muplen in haer Lichaem hebben / want de muplen niet bequaem en zijn om met een te genereren / daerom worden de selve boozts ter Wereldt ghebracht van eenen Esel met een Merie Peert / ofte een hynst met een Esinne / men prijst die van eenen Esel ende een Merie ghegenerateert worden / ende worden in't Frans ghenaeamt Chevallinne Mellet, die seer goet ende sterck zijn.

generatie
der muyl
Peerden.

Ofte

vande Meirien hynstichte maeken. 191

Ofte anders / soo maghmen hun ingheben
schym van ghesmolten ofte ghebzant loot /
met semelen ende haever inghegeven tot twee
ofte dyp pont / ofte den Campher inghegeven
heeft de selve cracht om de Coleer te doen pas-
seren / ende onbequaem tot het vzych dragen
te maken.

Om de Meirien hynstigh te ma-
ken, Het 23. Capittel.

Men moet de nature ofte Meirij-
teecken vyzben ofte bestrijcken / met
een van dese naerbolghende dinghen /
neempt heete netelen het is seer goet / ofte
neempt loock ofte ajuyv / alles van een
ghestooten ende inde nature ghezeven /
ofte ghy sult maeken als een salve / van
hinnen-mest seer clepne ghestooten ende
ghemenghelt met Venetschen Termentijn /
ende alsoo inde Meirie treecken ghezeven /
het verwarmt de selve ende maect die
berept / om den vyzst ofte het saet te outsan-
ghen.

Remedien als de Merien van het
Veulen niet quyt en connen
worden, Het 24. Capittel.

Als men siet dat den rechten tijdt baer
is / om dat de Meirien van haer
Veulens wel behoorden verlost te
worden / soo salmen letten oft 30 begin-
nen

192 Het tweede Deel vande Meirien
nen eenighe pijn ofte aparentie te maec-
ken / om van het Deulen verlost te we-
sen / ende siende dat zy in een ure dry
ofte vier van het Deulen niet en konden
verlost worden / nochtans datter veel wa-
ter uyt de Meirij teecken gheloopen waer /
soo sal het wel van noode wesen / datmen
daer toe eenighe hulpe versocht / om de
selve te lichter van haer Deulen te doen ver-
lossen.

dranck om
t^e veulen
af te jae-
ghen

Men sal seer wijselijck doen / soo dat
men sal mercken als het water vande
Meirie beghint af te loopen / ende dat de
Meirie haer is neder-legghende / datmen
aenfronts op den hals is ligghende / om
dat de Meirie niet en souden konnen op-
staen / en door het inschocken met den
vrouck het Deulen quaelijck mochte keeren /
daerom salmen de selve houden ligghen / tot
dat zy van het Deulen verlost is / t^e welck veel
het sekerste is / om alsulcke onghelucken te
ontcomen.

Men magh de Meirie ingheben confer-
ve van Roosen ofte van Violetten / ende
Deaptunum Solutivum van elckx twee oncen
met rijnschen wijn warm inghegheven /
ende de Meirie seer wel ghedeckt houdende
/ ende op de lendenen ghestoft / met
ghesoden gerste / in eenen sack warm op
de lendenen ghelept / ende alsoo laeten ver-
warmen / ofte met ghesoden gaeren / dat soo
uyt de asschen looghe compt gheheel warm
daer op ghelept / het verwarmt ende ver-
weckt het Deulen om voozts uyt te comen /
ende om de leden te ontslupten ende te openen /
om soo het Deulen tot het uyt-comen te berey-
den.

Deemt

die van haer veulen niet quyt en worden. 193

Neempt wat noten en Foullie / ende
Sofferaen van elckr eben veel dat u dunckt
ghenoegh te wesen / ende ghebet met rijn-
schen wijn / het drijft dat Deulen seer sterck
af.

Neempt een once Criakel / ofte Metris
daet / een once ghestooten Alerium ofte Ha-
selwortel / ende saet van Vieboet ende wat
Rop sambucy ofte Sprope van Olier-besien /
alles met rijnschen ofte anderen wijn inghege-
ven / de wortelen ende saet moet sijn ghestoo-
ten wesen.

Dit naervolghende drijft het Deulen les-
hende ofte doodt af / neempt Sevenboorn
ofte Saebelboom holle-wortel / ende Ha-
sel-wortel ende Dzaecken-bloedt-wortel /
van elckr eben veele / stootet alles ghe-
heel sijn ende menghelt met heuminck /
ende gheeft met warmen rijnschen wijn in /
het drijft seer sterck het Deulen upt den
lijve t'zj levent ofte doodt / men magh
doek de handen vet maecken met lijnsaet-
olie ofte anders die noch veel beter is /
met olie van Roosen Lelien ofte Violet-
ten / ende met de handt tot inde lijf-moe-
der gaen / ende aldaer den wegh ofte hals
der selver seer wel besmeiren ende beboch-
tighen / om soo het Deulen langhs door
te slijberen / ende den wegh seer ghelat te
maecken.

Men magh oock stoutelijck sonder pe-
rrikel met de handt tot inde lijf-moeder
gaen / om te tasten oft het Deulen wel
ghekeert is oft niet / dan men voelde dat
het Deulen met het een ofte ander been /
inden eur ofte anders door het op-staen
van de Merrie / het Deulen dobbel ofte
anders

anders quaelijck ghekeert waer / ende soo in den hals ofte op den wegh om upt te comen / ende om zijn dobbelhepdt ofte quaelijck verkeerthepdt / niet upt en mochte comen / soo moetmen het Deulen metter handt teghen te rugghe op zijn plaetse brengen / ende als dan keeren niet het hoofd ende de voorste voeten booren-waerts / ende men saegh dat desen hals ofte wegh te engh waer / om soo groot een Deulen te passeren / alsoo het somtijdt ghebeurt in jonghe Meirien / soo moetmen metter haest een koozdeken aen het onderste deel des monts stroopen / ende dan al stillekens trecken jeder keer / soo dat de Meirie arbejdt om het Deulen quijt te worden / alsoo salmen de Meirien seer verlichten / om van soo groote Deulens quijt te helpen.

drancke
die ver-
sterckē als
sy van het
Veulē ver-
loft sijn

Als men siet dat de Meirien door de hartighepdt van het Deulen seer sieck ofte flau zijn / soo salmen desen naerbolghenden dranck in gheben / neemt een once olie van Lelien een once syrope van Roosen / een ons syrope van Dioletten / een once Caneel met een ons syrope van Calliffie-hout / alles met half water ende half wijn tsaemen een walleken laeten sieden ende alsoo warm inghegheven / het verwarmt versoet ende versterckt het herte / ende alle inwendighe leden / ende brenght se wederom op de boozighe ghesonthepdt ende krachten / maer boven al soo moetmen de Meirien wel ghedeckt ende warm houden.

Om Peerden die bloet pissen of- te stallen, Het 25. Capittel.

Dit ghebzeck compt voort uyt menigh- bloet pisse
derley oorzackten / uytwendigh door sijne oor-
staen stooten oft vallen / inwendigh lake
door ghebzeck der lever / ghebzeck der nie-
ren ende blaese / door overbloedigheyt des
bloedts / oft door apostumatiën / ofte ander
onghetempertheyt / ofte scherpe humeuren
des lichaems / soo verre alst uyt de Lever
compt / soo is het bloedt supber ende met
de Urine vermenghelt als water / daer
in dat vers vleesch ghewasschen heeft ghe-
weest / ende alsoo root-achtigh siet / t'welck
compt uyt de lever en comt sulckx uyt de bla-
se / soo is het bloedt met clonteringhen inde
Urine / immers het compt den meerderen deel
uyt onghetempertheyt des lichaems ende
vercoudenieren / die haere officie van cokinge
niet wel en moghen bedienen / ende alsoo drancken
nootsaekelijck moet omghekoekt uyt ghepist om het
worden. bloet pisse

Hier toe is seer dienstelijck den Tri-
kel ende den Metridaet ofte den Tri-
kel van Deatesserum, die het Lichaem seer
wel verwarmen ende in eenen goeden staet
stellen / inscherlijckx is hier toe seer dienstelijck
het poeder Cordiael, dat hier vooren in't 21.
Capittel aengheteeckent staet / met rooden
wijn ingheben twee dyp ofte vier daversche
reysen. ander
dranck te-
ghen het
bloet pisse

Oste neemt twee hants-vollen grooten
barent ghesoden met vier potten waters
op

op de helft / daer by doende een bierende
 deel bloedt van Braeckken ende een half vies
 rendeel rooden Bolus / daer in ghedaent
 ende een walleken t'saemen laeten sieden /
 ende in twee reysen inghegheven / t'is een
 wel beproefde remedie / daer zijn noch
 seer veel goede remedien die hier toe seer
 dienstigh zijn / dit ghebeek en valt niet
 veeltijds voor daerom sal ick die voor by
 gaen ende komen tot de koude-pisse der Peer-
 den.

Vande Coude-pisse der Peerden, Het 26. Capittel.

Condepisse oorfsake **D**E koude-pisse der Peerden is als het
 Deert zijn water niet wel naer zyn
 nen wille en kan ghemaecten / ofte
 immers seer wepnigh seffens ende dichts
 maeks / het is een specie als vande vey-
 stopthepdt in den Uteris ofte water pesen
 en somtijds inde Blaese als een graveel-
 leus sant / dat onder het water vey-
 menght ende alsoo den wegh besmeurt /
 van daer langhs dat het water moet
 passeren / t'welck veel tijds voortse comt
 upt een verbrant ende Coloerijck bloedt / die
 aldaer een verbrande urine genereren ende als
 soo als een grups ofte graveel inde Blaese
 blijft steken.

drancken teghen de koudepisse
 Nernipt saet van Peterselie / Radijs-saet
 van Wijnckel / Kerse-saet / Amms-saet /
 van Peterselie van Macedonien ofte Vas-
 bes / want alle dese saeden sijn gheschors-
 ten / elck alleen ofte al t'saemen bermen-
 ghet

thelt / sy drijven het water af / ende ont-
 stoppen de blaese ende alle Conduyten /
 als men de selve met witten wijn ofte met
 Rynschen wijn / die hier toe veel beter is /
 want den Rynschen Wijn drijft het Waer-
 ter seer sterck af / het Water van Cardo
 Benedictus ofte van steen-breken is noch
 heel beter / als men t selve ter handt ghe-
 bruyghen magh / want een deel van dese
 voorzighthe saeden in sijn poeder ghestooten /
 ende twee ofte dyp oncen daer van ingheghe-
 ven / met een van dese voorzighende wates-
 ren een pinte / alles warm inghegeven drijft
 het water seer gheweldigly af / ende het opent
 alle verstopthepdt van water-pesen ende de
 Blaese / daerom dat seer seker magh ghe-
 bruyckt worden sonder eenigh het minste
 geperckel / want het drijft het water af
 sonder de Beesten te altereren ofte sieck te ma-
 ken.

Reemyt saet van gele peen ofte Carotten ander
 Carvi saet wilde Savie ofte Saille / het ghe- drancken
 stooren saet van Dumbelkerbel / ofte het
 Crupdt ghestooten Callissie-poeder Gimber /
 ende wat Venegrijck ende Comijn alles sijn
 ghestooten zijnde / ende daer van een once ofte
 twee inghegeven met wijn / oft Cardo Bene-
 dictus oft steen-breuck water als vooren inge-
 gheven.

Den Triakel en Metredaet / oft Trias om de
 ket van Deatesserun is in dese quael seer koudepisse
 dienstelijck / ende het poeder Cordiael dat
 hier vooren beschreven is hier toe seer
 dienstelijck / ende den dranck die tot de
 verstopthepdt van water en mest is ver-
 ordneert / ende oock de poeders die te-
 gen den verouderden hoest verordneert
 staen

in het 28. Capittel dien alhier oock seer diens-
stigh souden wesen / want zy seer het waeter
af dypven / ende alle verstopthepdt openen /
waer mede dat sonder twijffel de water con-
duyten gheoyent moghen worden.

Men moet de roede strycken met olie van
Bapen ofte Lijnfaet olie / ende wat seepe
daer mede vermenght aende roede ghestreken /
ende met de ballyn die hier voozen in't eerste
Capittel van het 2. boeck aengheteecken
staet / dienat ghemaecht is in olie van Bapen
ofte van Dioletten / ofte by faute van dien in
smant seep ende sout / ende alsoo inde roede
ofte meirie teecken en blase ghestreken / ende
met de handt vande selve stoffe vet bestreken
zynde / en in't fondament gaen om het mest af
te haelen / want dooz dese bettigheyt die in
den aers-darm blijft / soo wordt het Peerde
ghepjest om wint te laten waer dooz dat te-
ter de blaese ofte water conduyten ontstoten
worden / ende alsoo het Peert vande coude
pisse ofte grabeel onclast can zyn / t'is oock
seer goet als de Peerden verstopz zyn van
water ofte mest / datmen de selve in eenen
Schaep-stal laet comen / ende alsoo in het
Schaeps-mest laet graeven : ende daer een
deel tijds daer in laet / want dooz den reuck
ende warmte vanden Schaeps-mest / soo
wordende selve te lichter ontstopt / nament-
lijk als zy van te vorent eenen goeden dranc
in hebben / die als dan veel te meer cracht dooz
dooz dese groote verwarminghe / die zy van
het mest ghecreghen hebben.

Om den buyck-loop te stoppen, Het 27. Capittel.

Desen door-loop ofte buyck-loop / dit is een swachthepdt Ider behoudende cracht der maeghe ende darmen / met een sibeberachtighepdt der selver / waer door datter ghebeurt de ontfanghen spijsse ofte voper / seer haestigh sonder verteiren ende ghelijck die inghenomen is / wederont van achter uyt comt ende vuyl stinckende is vanden grooten bzant / die alsulche beesten over hant hebben.

Den oorspronck der selver is saemtijds grote coude ende vochtighepdt / die door de doorzvinghende cracht de naturelijcke warmte alsoo verdooft / dat de spijsse niet verteirt en can worden / noch de maeghe oock niet behouden en can / ter contrarien so magh desen loop wel veroozsaecken van vorwendighe hitte / die de naturelijcke warmte alsoo versprept ende evapoeren doet / dat daer door de teiringh ganschelijck verdoeben wordt / ende alsulche Beerden zijn ten uitersten seer gheneghen om seer veel te dwincken / naementlijck als zy seer verwarmt zijn / soe dat zy door soo veel vochtigh dwincken / soe veel te meer door-loop hebben / daerom soe moektmen alsulche Beerden myden van seer veel seffens te laeten dwincken / ende andersints niet laten den buyck vol dwincken / van altijts wat onthouden om soo al stillekens den slibberighe wegh der darmen wat te verswooghen / ende alsoo allenskens wat des

oorsprong
vanden
buyckloop

dranckē in
buyckloop

door-loop te beteren / waer toe datmen ghe-
bruycken moet zijn dese naervolghende mede-
cijnen.

En eersten salmen het Peert ingheben
twee oncen Kabarbe min ofte meer / naer
de grootte ofte kracht van het Peert dat-
men vooz de handt heeft / t'selbe moet men
niet wegh-bree water ofte rooden wijn in-
gheben / ende sauderdaeghs salmen nemen
een onse Triakel van Deatefferum , een onse
Bulus Armenius , een onse bloede van draec-
ken / t'selbe ingheben met een uperken rooden
wijn / ofte water van wegh-bree als voozen
warm inghegheben / t'is een seer costelijcke
ende seker remedie / vooz allen doorloop dat
als zy te seer vreuodert is / soo maghmen den
selven dickmaels ingheben / want ick en mach
quaelijck eenigh beter medecijne bedencken
vooz allen loop.

ander
stoppende
dinghen

De Galnoten ghedrooght ende ghepulver-
riseert zijn seer goet om te stoppen / anders
sins alle dese naervolghende dinghen zijn
stoppende / ende goet in allen buyck-loop te
ghebruycken / als sleetop / gomme van ara-
bpen gheseghelde aerde fynen bulus gebraut
Vooz Campher saet van porcelyn ende van
Sulker / van Coryander van wegh-bree van
Mirtelen Sandel Cozael Draecken bloede
Peert-stert cruyt wilde Dupue-hervel / maer
principalijck als alle dese voornoemde dinc-
ghen gheroost zijn / ofte seer wel in eenen
oven ghedrooght sijn ghepovert / met gestaelt
water inghegheben / dat is water daer heet
ijser dickmaels in gheblust is gheweest / dat-
men inde Smidts back vint is hier toe seer
dienstigh / om alsulcke drancken in te ghe-
ben.

Ofte

Ofte men magh nemen stijf-bloem Melck ander
 donck / ofte verdroogghden witten hontfront stoppende
 dat is als de honden in twee ofte d'ijf daghen / dinghen
 anders niet en heeft gheten als beender's ghe-
 man wt / desen hontfront ghedrooght ende
 sijn ghepocdert / is seer stoppende ende seer
 goet in allen buyck-loop / al waer het int root-
 melsoen vande menschen / ghelijck oock doen
 alle dese voornoemde remedien / als men de
 selve met goet fatsoen weet te ghebuycken /
 elck naer sijn natuer ofte grootte vande
 quael / met ghestaelt waters ofte soete melck
 daer in dat veel glopemde cepen gheblust heb-
 ben gheweist / ofte met rooden wijn ofte
 weghbree water / t'welcke alles een seer stop-
 pendende cracht heeft.

Dan alle dese voozgaende remedien / soo
 magh jeder Meester kieser naer sijn goet-
 duncken / ofte dat hy best ghekrighen magh /
 elck alleen ofte vermenghelt / dan t'is beter in
 alle dinghen altydts vermenghelde medicijne
 als anders / om dat door veelderley beter
 temperament maect / ende beter werckt /
 want door soo veelderley / soo sal altydts d'een
 oft d'ander het humeur treffen / ende alsoo
 met hulpe vande ander medicamenten / sullen
 t'samen dat quaedt af-stellen ende een goet
 temperament maken.

Ich hebbe bevonden / vooz een seer secrete
 remedie / in den buyck-loop / van dat men secrete om
 inde Lente sal vergaderen het blipsel van buyckloop
 de groote noten ofte okernoot-boomen / de te loopen
 selve laten seer wel drooghen / ghedrooght
 zijnde seer sijn scooten tot poper / om
 met ghesoden ende gheschupinden heu-
 nink te vermenghalen / om alsoo te bewae-
 ten / het blijft seer langhe goet / want den
 heurnick

heuminck heeft de cracht om alle dinghen te bewaeren booz het rotten ofte bederben / dan als men eenigh Peert mensch ofte ander dier heeft die met den buyck-loop ghequelt zijn / soo neemt dat D. L. dunckt ghenoech te wesen om met wat Triakel in te gheben / het verweckt tot sweet ende verwarmt de maeghe darmen en alle het lichaem / ende stillt allen buyck-loop want ick dickmaels versocht ende baete daer booz ghebonden hebbe / den Triakel ende den Metridaet ofte Triakel van Deatefferum, zijn in allen buyckloop seer dienstigh ende voorderiigh / want zij verwarmen ende herstellen de maeghe ende darmen.

Voor alle siekten der Peerden, Het 28. Capittel.

Drancken die bequaem zijn booz alle siekten vande Peerden / als men niet wel en can mercken / wat humeur datter beschult is / daerom dat men veelderley medicamenten onder een moet vermenghelen / om dat het een ofte het ander het humeur soude vatten ende herstellen / ende alsoo het lichaem ghesont maken.

drancken
in alle
siekten

Men magh nemen Triakel van Deatefferum, wat Falap ende wat Sene-poper / Callissie-poper ende daer by doen wat Cordiael poper / van dat hier voozen ofte naersal beschreben worden / t'is eenen seer sekeren dranck om in alle soorten van siekten te ghebuycken / want booz zijn temperament van soo menighderley medecynen
ofte

ofte crupden / soo ist seer goet ende seker in alle soorten van sieckten / desen selven dranc te ghebruycken / want hy seer goet ende seker is / alsoo ick hem soo menighmael ghebruyckt hebbe / jaer somtijds wel thienmaels op eenen dagh / ende althijds met goet boorzpoet / want het is soo seker een medecijne / als dat ick meyn datmen op dese werelt magh bedencken.

Vanden Worm ofte Flerecyn, Het 29. Capittel.

DEN Worm / in het Frans Farcijn ghe-
naempt / die procedeert upt grof heet en-
de onghetempert bloedt / by naer te ver-
ghelijcken by de bloet-sweiren der menschen / oorspronc
want men seght ordinaris dattet ghelucke- vanden
lijck is bloet-sweiren te hebben / om datmen worm
daer mede seer wint ofte woukert / want van
een salmen bick wils / twee dyp acht ofte thien
ghekrijghen / soo ist oock van ghelijcken van-
den Worm der Peerden / als het begint te
comen soo ist maer ghemepelijck een gheswil /
twee ofte dyp botten / dat vol verbrant
bloedt is als bloet-sweiren / ende begint als
lenskens te rotten ende hem tot het swei-
ren te begheven / ende dan door soo veel grof
ende verbrant bloedt dat alsulcke Peerden
over hen draghen / laughts de bloet-aderen
seer voorts te loopen / ende ober al puchels
ofte sweiren op te werpen / soo dattet son-
der hulpe ofte vercoelinghe van het bloedt /
achter al t'gheheele lichaem versprept sal wor-
den.

Alfoo men t'selbe dickmaeks fiet ghes-
 beuren / dat over al langhs de bloedt-ade-
 ren upt berst / ende soo het gheheel lichaem
 dooz-loopt / ende soo ten laesten dooz eet
 ende doozknerselt / dattet schijnt oft het
 Deert met schulpen ofte laeserus waer /
 het welck ten laesten seer swaer om ghe-
 sen is / want by naer alle het bloedt dat al-
 sulche Deerden over hun hebben / is by
 naer de materie ofte wozm ghelijck / als men
 het bloedt af-treect ende erghens in een topt
 ofte ander com vanght / soo laet cout worden /
 sal het bovenste tot den halben min oft meer
 geel worden / als de materie ofte wozm seer
 ghelijck zijnde.

t'Is het ghemeen spreek-wooydt van alle
 oude ende noech hedensdaeghsche meesters /
 datmen van desen wozm van neghenderley
 soozten soude vinden / ende seder soorte met
 ander diversche medecijnen souden moeten
 ghenesen worden / t'is wel waer datse seer
 divers zijn / maer myn dunct dat sy alles
 van eenderley humeur zijn voortz proceden-
 rende / ende inde Deerden die seer veel ver-
 brandt bloedt over hen hebben / veel quaeder
 ende blopemde zijn daerom datmen in al-
 sulcken seght / den blopenden wozm te we-
 sen / ofte den ghenen die seer voortz-loopt /
 dat dooz soo een heet bptende ende brand-
 digh bloedt / noodtsaeckelijck moet voortz-
 loopen / ende op veelderley plaetsen upt
 bersten / dooz de groote hitte van het bloedt
 die daer in is / ende dan soo in materie
 rotten ende verconsumeert moet worden /
 het magh zijn wat wilt / een ofte neghen-
 derley / ick wil hier naer gaen beschrijven
 diversche remedien / daer mede datmen met
 de

de hulpe van Godt Almachtigh / soo wel
den eenen als den anderen ghenesen sal /
nochtans daer upt laten alle belesen ofte
besweiringhen / ende alle ander calumnieuse
ofte superstitieuse dinghen / die ick tot des-
se ende ander quaelen hebbe weten te ghe-
bruychen / nochtans in gheenderley wyse
in desen boeck / eenighe kennisse daer van
maecken / want ick veelderley ander natu-
relijcke dinghen ende remedien daer toe
weet / die den goeden Godt alles gheschapen
heeft / tot hulpe van ons menschelijcke crea-
turen / omdat wy souden Joupseren ende ons
behulp daer mede nemen / maer niet alsulcke
superstitieuse ende alsulcke dupbelsche inghe-
den / die den mensch soecken te verleyden / en-
de te brenghen tot in de uiterste dupsternissen /
daerom heminde moeten wy alsulcke remedi-
en schouwen / ende comen tot de rechte ende
naturelijcke medecinen / die dien alderhoogh-
sten Maesceijn vooz ons verleent ende gescha-
pen heeft.

Desen Worm te ghenesen / en bestaet an-
ders ergens in / als in het bloedt te vercoe-
len en te verbeteren / als het bloedt vercoelt
en ghebetert is / soo sal desen worm van
sels verdwijnen / daerom als hy dooz be-
lesen ofte besweiren ghenesen wordt /
gheschiet / dan bliift het bloedt noch seer hart
ende onghetempert / soo datter ten laeffen noch
een ander quael af voorts-comt / alsoo ick
heelmaels ghesien hebbe / datter het snot rup-
digheyt ofte ander quaede accidenten naer-
volghden.

Men moet de cure vanden worm altydt
beghinnen met het bloedt laeten / in twee
ofte dyp diverse reysen / naer dat ghy
veel

bloedt
vercoelen
inden
worm
bloet late
indē worm

veel vuyf verbrant bloedt vooz handen fiet /
 het Peert veel ofte luttel af-treeken / naec
 datmen fiet dat de quael groot ofte out
 is / ende als de botten noch jonck zijn /
 soo soude het selve met het bloedt laeten
 verdwynen / ghelijck ick ghesten ende be-
 vonden hebbe / dan men magh de botten
 wel met de vlim open maken / om de sel-
 ve locht te gheven / al ist dat de selve noch
 niet rhy / ende tot volcomen materie ver-
 rot en zijn / want daer door soo verblieghet
 alle de heete dampen / ende vercoelt dat
 tet somtijts hen tot het sweiren niet en
 magh begheven / men sal ten minsten alle
 acht daghen eens bloedt laeten / sommighe
 die willen dyp bydaghen naer een nuch-
 teren het bloedt af-ghelaeten hebben / zy mey-
 nen dattet dies te meer cracht heeft /
 dan ick en vinde daer anders niet in dan
 een slecht gheloofe / want begint den dagh
 die ghy wilt het is al een dinghen / want
 als het bloedt supver is dan is dat af-ghel-
 daen / want daerom moetmen met de drach-
 ten ofte lappen te wercke gaen / die trec-
 ken veel bochtigheyt ende quaede sijn / en-
 de laeten het goet bloedt daer in / dan worde
 ten lesten het bloedt vercoelt ende ghetempert /
 soo dat desen wozm van selfs vergaen ende
 op drooghen sal.

remedien
 tegen den
 worm

Neempt een Eghels verken / ofte in vlaen-
 deren een eberswijn ghenaeit / en laetet
 met vlesch en beenen / de huyt af ghedaen
 zijnde in eenen oven seer hare drooghen /
 ende alles sijn tot poeder ghestooten / en-
 de inde haever dyp ofte vier daghen naer
 den anderen ghegheven / elkens soo veel
 als men met de dyp vorste vingheren pakken
 magh

magh ofte daer ontrent / naer de grootte
 der Weerdeu ofte ghelegghentheydt der quael/
 het doet de hotten van selfs upt vallen
 ende ghenesen / als men wat ghesooten
 Venegrijck ende Comijn daer in met ghe-
 scooten Sebenboom oft Saebelboom / daer
 onder soude vermenghelen / het soude maer
 te beter wesen / ende wat cozt van het dinc-
 ken te houden / en is in dese quael maer
 goet / want daer door soo vermindert het
 bloedt ende het woijt daer door wat beter
 ghetempert / den Venegrijck Comijn met
 Sebenboom ofte Saebelboom / zy hebben de
 cracht den wozin te ghenesen / want zy verbe-
 teren het bloedt / het is wat sterck men moet
 met voorzichtigheydt ghebruycken / met den
 eersten met een kleyn beghinnen / ende altdits
 wat vermeerderu / tot dat ghy siet dat ghe-
 noegh is / soo veel als u Peert verdraghden
 magh dat men vooz handen heeft / en soo zy
 het met de haever niet eten en wilden / soo
 maghmen dat selve met hier ofte wijn in dis-
 versche reysen ingheven / want het is wel als
 zy het maer in en krijghen.

Men magh nemen Triakel van Deatess-
 rum Sene-poper ende Jalap / met wat
 poeder Cozdiael / ofte by ghebreck van dien
 wat Venegrijck ende Comijn daer onder /
 alle twee ofte dyp daghen / naer den an-
 deren inghegheben het is seer seker / dat ick
 met dese remedie niet een chemist en heb-
 be / met bloedt laeten als vozen gheseyt is /
 want dat doet het bloedt vercoelen ende
 verbeteren / ende met de drachten te werck
 gaen naer den heysch vande saccke / ghes-
 lych ick hier vozen gheseyt hebbe / ende
 indien den wozin seer veroudert ende ver-
 rot /

ander
 remedien

dingen om
inde botte
te steken

water seer
droogende
om den
worm.

anderen
middel om
den worm.

rot / ende oer alle het lichaem als eenen
kancker ingheten waer / ghelijck door het
langhe dueren somtijds ghebeurt / soo moet-
men dies te langher met de medecijne aen-
houden / om het verbuyde bloedt te beter
te supberen / ende men moet de verharre
botten open doen / ende met Sublimact
Persipitact Katte-crupdt oft Vier-crupdt in
steken / want door het verbranden van des-
se stercke dinghen / die door-byten ende door-
branden de harte corste / vie als eenen can-
ker door-beten ende vereelt zijn / van dese
corste upt-geballen zijnde / soo machmen
t'selve laeten drooghen van selfs ofte dat bes-
ter is / men magh nemen Goudtgit Se-
ruse drooghe ghebranden Aluyn wit Coper-
root / alles sijn ghestooten zijnde / met wa-
ter upt den smits back / ofte met wijn a sijn
ghesoden een walleken / ende het selve met
een quispel op de gheopende botten ghedaen /
het drooght seer sterck / want op vier-en-twint-
tigh uren soo isser een roof op / ende blijft
soo droogh / het drooght niet alleeneijck
de botten vanden worm / maer oock alle
zeeren / als den meesten brandt voorby /
ofte door ander lazerende dinghen uptghetroe-
ken is / ende alsoo met t'selve daer aen te lay-
en / sal seer drooghen / soo wel cloven vande
beenen / oock voeten ende alle ander quetsu-
ren vande huyt / men magh de botten met
heet isser door-branden / ende alsoo als vooren
doen drooghen.

Men magh nemen een Pen / ende mer
snijsse twee dwelise vingheren lanck / doetsse
vol quicksilver ende stopse seer dichte toe /
met wasch ende steekt dat op het midden
van het door-hoofte tusschen het vel ende
bleesst

bleesch / ende laetet acht oft thien daghen
 daer in / het is ghelijck een dracht / maer
 het moet seer voorsichtigh ghestopt zijn /
 want datter het quick daer upt gheraecte /
 soo soudet met zijn venijnighe dampen / de
 hersenen beschaedighen / ende alsoo aen
 een ongheluck moghen comen / want het
 seer venijnigh is / ende vbandt van alle ro-
 ven en onghedierte / alsoo datmen in't derde
 boeck vinden sal inde cracht vanden quick-sil-
 ber.

Ander die rommen seer / met een levende
 padde aenden hals onder de maene ghe-
 wonden in lijnwaet / laeten tot dat zy doot
 is / ende het bloedt trecken eerst inden hals /
 ten tweeden inde buck-aderen / ten derden
 den staert wat af-ghecozt ende wel laeten bloe-
 den.

Ander die rommen seer / met dyp woorn-
 kens diemen vint inde volders caerden /
 dat zijn die caerden / daer mede dat de lae-
 kenberopers haer laekenen effen cammen /
 ende de wolle op trecken ende effenen / die
 men in't wilt vint / ende worden van sorn-
 mighe inde hoven gheplant / als men de sel-
 ve open snijt / daer zijnder eenighe datter
 woornen insitten / de selve dyp daer van ghe-
 nomen / ende in eenigh lijnwaert ofte leer
 ghenaept zijnde inde maene beblochten / die
 souden de cracht hebben vanden woorn te
 ghenesen / zy hebben een cracht om de der-
 de kortsen te ghenesen / den cortstighen mensch
 aenden hals ghehanghen / t'welck dat ick om de der-
 selver beproeft hebbe / dese twee ick en sou- de kortsen
 der niet seer veel af houden / ick weet noch te genesen.
 seer veel diversche / die op soo een manier
 souden comen ghenesen worden / maer en
 ben

ben niet van sin alhier aen te teekenen / want
 daer en is niet sekerder / als met de voozgaen
 de dranchen / want die maecten het lichaem
 supber ende ghesont / daer ter contrarie met
 sulcke remedien te ghenesen / den brandt noch
 in't lichaem blijft / alsoo ick noch vozen ghes
 sept hebbe / want de dranchen seer seker gaen
 ende daer mede zynse bevyht van eenighe
 naer volghende quaelen / diemen dooz alsulcke
 ghenesinghen sekerlijck te verwachten staet.

Men magh dese voornoemde oude gheulces
 reerde botten ghenesen / sonder Persipitaet of
 te Sublimaet / niet te nemen schupin van
 gout alwin coperroot ferrupse / lapis calimina
 FIS, alles sijn gestooten / ende met azijn smee
 water ofte ander water gesoden / ende al heet
 daer aen ghedaen / men macher wel wat rat
 te-crupdt ofte ongheblust calck daer by doen /
 alles naer den hepsch vande saecke / ende alsoo
 eens daeghs daer aen ghedaen / het is seer
 drooghende / ende om de hartighepdt vande
 botten te dooz byten ende bevyden van het
 voorder in-eten / ick wil hier naer in het derde
 boeck noch veel ander dinghen aen teekenen /
 die alles een seer verdrooghende cracht heb
 ben / daer van dat elck magh nemen / om in
 dese ende ander quaelen te ghebzycken / naer
 zyn goet duncken / want ick seer veel crachten
 van soo veelderley medecynen sal beschryven /
 daer een seghelijck magh wyl nemen dat hem
 goet dunckt / en dat men best ter handt heeft /
 ofte eerst ghekrigghen magh.

Vande gheswellen onder aenden
buyck ofte culbalck,
Het 30. Capittel.

Alle gheswellen onder aenden buycks
ofte culbalck vande Weerden /
die procederen door quaede bloedt /
dat hen daer onder als een geel viers
water dat buypen de aderen upt-gheswaes
semf is / ende sinckt daer soo tusschen het
bel ende vleesch / ende maecht aldaer een
op-swellinge ende ontstekinghe / niet groos
ten brandt / soo dat ten laesten sonder hul
pe / de beesten nootsackelijck daer van
moeren sterben / want soo dat het viers
water niet upt ghehaeren en wordt / ofte
door kansen ende stoben niet upt ghetrocken
ofte gheblust is / soo en magh het anders
niet wesen dan quaelijck / want het selve
wederom in het lichaem treckende / laet
sijn heete dampen naer binnen vliegghen /
ende van dese heete ende benijnighe damp
pen / soo wordt dat herte ende loose / ofte
ander nobel deelen / van dese dampen ghes
raeckt / dat 30. ten laesten als verbrant
schijnen te zyn / ende alsoo vande levende
gheesten / nootsackelijck moeten berooft wor
den.

Daerom moetmen inder tijdt daer teghen
wesen / want anders soo wordt dat water
niet sijn heete dampen in het bloedt ver
menghelt / ende maecken veel meerder quae
de decoctie / want 30. daeghelijck noch
meer vier-water / in plaetse van goet bloet
ofte

ofte vet ghecockt wordt / daer dooz dat die
binnenste partijen soo verstoort ende verbrant
worden / dat zy ten laestendooz die heete dom-
pen moeten sticken ende steruen.

drachten
inde ghe-
swellen

vlim gat
inde ghe-
swellen

geswellen
te bestryc-
ken

In alsulcke ende ander gheswellen / soo
moetmen aenstonts eenen lap steken / in
het leeghste vande partije / oft inbien men
bebonde dat het gheswel te groot waer
om niet eenen lap upt trecken / ofte het
gheswel onafsacnelijck waer / dat de ma-
terie niet al naer een zijde en mocht dooz
trecken / soo machmen stoutelijck twee oft
dzy lappen / ofte noch meer naer den heysch /
ofte by plaetsen eenighe lappen hoordeken
daermen met de lappen niet wel aen
incomen en magh / ghelijck by ofte inden
eur ofte culsack / ofte ander dierghelijcke
plaetsen / en soo het gheswel seer vierigh
heet ofte groot waer / soo moet men niet
eens / maer alle daghen precies dzy ses oft
twelf slaeghen met den vlim dooz het ghe-
swel slaeghen om het verdoorben bloedt / dat
alles soude in vier-water ofte materie ver-
gaen moeten / ende dooz dien dat het alle
daghen zijn openhepdt ende locht heeft /
soo vervliegghen nede de heete ende ver-
brante dompen / die dan het lichaem niet
meer en moghen beschadighen / ende dat
onderhouden soo langhe men siet dat de
meeste hitte dooz by ofte upt is / dan
men de reste dooz dese lappen / als dracht
laeten dooz passeren / men magh dese ghes-
swellen wel bestrycken / met lijnsaet ofte
ander soete olien / maer men magh aende
drachten ofte lappen / met gheen vercoes-
sende dinghen aen nochte by comen / ofte
soo salmen haer trecken beletten / want
het

vande gheswellen onder den buyck. 213
het sweiren moet / ende niet vercoelende din-
ghen aen te comen / soo versoet ende belet het
sweiren / soo datmen daer dooz seer weynigh
vochtigheddt daer upt soude ghekrighen /
daer men nochtans wel metter haesten behoort
de seer veel upt te laeten loopen / men magh
hier toe den dzanch, op-gheven die hier eerst
volght.

Sinckingen ofte geswollen beenē Het 31. Capittel.

De sinckingen ofte gheswollen been-
nen / die comen upt het selfde hu-
meur als die vande buyck ofte cul-
balck / want het comt op eenen dagh of
te nacht / soo dat het been over al tot aenden
voet jerdicker is / ende soo van langhs soo
dicker wordt metter haesten dooz soo veel
water datter in sincken / daer dooz zinn-
der menigh meester bedrogghen / want zy
meuen dat van gheslaeghentheidt is voort-
ghecomen / maer dat van gheslaeghentheidt
is / dat en is maer in een plaetse meerder als
in d'ander gheswollen / ende men magh sedt
ofte eenigh teecken inde huyt bemerkken / soo
dat dooz den slaggh dat het hapyt ofte ghes-
forseert is / ende die vande rechte sinckin-
ghen die swillen rontsom ghelijck ende dies-
ken seer voortt / soo datmen met den blin-
daer in slaet / soo volght als een purper root
bloedt / ende ten lesten claer vier-water / als
sulcke Peerden moetmen aenstonts eenen
slyp in het sincken vande gheswollen billen
stellen / ende alle daghen diversche blin-
slyp

oorfaecke
der geswol-
len beenen

ghen slaen / want daer mede soo loopt ders
heeten brandt ende vier-water upt / ende bes-
let dat niet wederom tot inden buyck en
slimt.

bloet late
indeghe-
swollen
beenen.

Men moet dese Peerden aenstonts bloedt
laeten / althijds op d'ander zijde dan daer
t'been gheswoollen is / want door het tree-
ken van het bloedt / soo vertreckt het humeur
ende volght het bloedt wordt verdeelt verdis-
verteert / ende soo den cours vande humeuren
belet.

drancken
om de
sinckingen

Men magh eenen dranck op gheven /
van Triakel van Deatesserum Venegriek
en Comijn Sene-poper Jalap ende Cal-
listie poper / die hier toe seer dienstigh is /
eenen dagh twee ofte dyp verbolghens /
naer dat de quael groote ofte kleyn is /
want met sulcke drancken magh men al-
ten brandt upt het Lichaem saegghen / ende
de Peerden vande doot verlossen / ick en
wil alhier gheen ander remedien aenteec-
kenen van bapen soken pappen oft strij-
ken / want bedenckt al wat men magh
daer en is gheen sekerder remedien ter
wereldt / dan die ick alhier bewesen heb-
be om haest ghedaen te maecken ende
gheenen kost / want alle sinckingen die
soo metter haesten quamen / en hebbe ick
niet van bebreest gheweest / ick weet ses
ker dat sy binnen dyp vier oft ses da-
ghen ghenesen sullen wesen / ende noydt
missen / daer men sonder openinghe niet
bapen soken pappen oft strijcken sancs
werck moet hebben / want de huyt is te
diche / dien brandt en kander soo licht
niet upt dompen / daer niet men groot
ten kost doen van bapen vet boter
olien

linckingen ofte gheswollen beenen. 215
ollen ende ander dinghen / ende nocht menigh-
mael te vergheefs / want dooz de vochtig-
hepdt die daer in blijft / soo comt somtijdes in
den voet te sincken alsoo dat de soele en som-
tijdes den gheheelen hooft af rot ende upt-
sweert / alsoo men siet ghebeuren / daermen
met desen voorzighen raedt van alsulcke perije-
kel niet en hoeft te vreesen / want al oft icker
hondert seffens hadde / ick weet seker dat zy
alle binnen acht daghen souden ghenesen wor-
den / daerom en sal ick hier van gheen ander
remedien verhaelen.

Peerden die ruydigh sijn , Het 32. Capittel.

De ruydighhepdt der Peerden / die pro-
cedeert van een sout-bytende joucken-
de humeur / by naer te vergheelijcken oor-
spronck
als de Cravagie den menschen / t'welcke
doch dooz veel soude jouckende ofte scherpe
humeurs veroorzaecht / daer sijn van twee
ofte by soorten van ruyde daer is een soorte /
die haer inden steert ende inde maene vanden
Deerde houden / ende blijven wel twee oft
dru jaeren daer in sitten / de tweede die
haet over alle het lijf haer verspreyende /
ende blijft winter ende somer / dan inden
winter niet soo seer als inde hitte vanden
somer dan loopt zy veel meer upt / bey-
de dese soorten sijn behaellig ende komen
van malkanderen / soo dat zy wel te schou-
wen sijn / namentlick inden somer soo datse
dan veel seerder voort-loopt / ende haer-
lijgher is / de derde soorte die is ghenoemt
D 2 de

de somer ruye / de welcke maer haer en ver-
thoont inde hitte vanden somer / zy zijn
alles seer te schouwen / want de Deerden
die daer aen vast zijn / het eetse gang op
ende maectse seer waegher / ende zijn by
sommighe quaedt te ghenesen / al ist dat men
de selve somtijds niet veel en acht / ick heb-
ber seer veel daer van sien sterben / die met
voorzichtigheyt niet wel ghenesen en wa-
ren / want als den brandt inslaet / ende dat
men het lichaem niet en weet met branden
den brandt daer upt te jaeghen / soo moeten zy
nootsaekelijck sterben / t'herste ende loofe
worden versmacht vanden grooten inwend-
ighen brandt / die ghewent was door de
huyt ende puchels upt te dringen oft te
loopen / en aenstonts door de verzooghen-
de medicamenten toe-ghesloten ende ghe-
stopt worden / desen brandt binnen besloten
zijnde / moet men den selven aenstonts upt
jaeghen / met purgerende medecijnen / en-
de de huyt open houden met drachten van
lappen / als hier vozen gheleert is / ick
wil voor eerst beschrijven diversche soorten van
Salven ende Wateren / die hier toe seer dien-
stigh zijn.

salve tegē
de ruye

Neemt solfer levende / oft by faute van
dien van die ghesmolten heeft gheweest /
bos-poper ghestooten alyn en Coperrout
van elck de grootte van een note / alles
sijn ghestooten zijnde / soo doeter by half
soo veel warte-cruydt / als een van dese vo-
riche seer sijn ghestooten / en neemt een
half ghelas lijnsaet-olie ofte raep-olie / een
half once seepe / ende wat sap van Selia-
donia ofte stinckende gawwe / doet daer by
wat rijnshen harst oft spiegelharst ende wat
was

was / tot datmen siet ghenoech te wesen /
 om soo een weeck salsken daer af te maec-
 ken / laet de seep olie sox was en spiegel-
 hars t'samen sieden / een walleken ghe-
 soden hebbende / neemt de panne vanden
 biere / ende doeter de ghestooten poeders
 al t'samen in / althijds roerende tot dat die
 stijf ofte cout gheworden is / om dat alle
 de popers wel onder den anderen soudent
 vermenghelen / andersints soudent de pope-
 ren onder inden gront stucken / ende niet
 vermenghelt worden / dese Salbe is seer
 goet voor alle soorten van ruye ende is
 mede seer goet voor de Cravagie der men-
 schen / want ick hebbe in beyde soorten
 dickmaels ghebruycht / ende seer goet bevou-
 den.

Neemt ghestooten Baekelaers / spaens ander salf
 groen schuyin van gout drooghe scrupse om de
 oft loot-wit ghenaeint / peper van elck ruye.
 eben veel / smilt verkens smeir ende oude
 water / laetse seer bruyt worden de selve
 vanden biere ghenomen wordende / salmen
 alle de ghestooten popers daer onder roe-
 ren / tot datse stijf gheworden zijn / daer me-
 de alle daghen ghestrecken / zy droogh seer soet
 ende is mede goet voor de cravagie der men-
 schen.

Neemt levende soffer / bos-poper Ser- stercke
 cocola Silberglit ghebrant Looit Katte- salf ruye
 crupdt van elck eben veel / stootende al-
 les sijn neemt wat olie van d'Olijven wat
 azijn / daer in dat toeback in ghemeecht
 heeft / 24. uren tweemaal soo veel als olie /
 ende laet in een panne wel sieden / het
 derde paert inghesoden zijnde / doeter dan
 in wat was ende spiegelhars dat u dunckt
 ghenoech

ghensegh te wesen / om een weeck salf te
maecken / als alles ghesmolten is / soo
neempt de ghestooten papers en doet die
daer in / neemt de panne vanden viere
alles wel roerende / tot dat wel vermeng
ghelt is / neemt een lepel vande heete
salbe erghens anders in / ende neemt de
grootte van een platte boone quicksilver /
en dzy ofte viermael soo veel terbentijn /
alles met eenen lepel ofte ander spaetel
wel van een ghebroken / ende onder een
gheroert zijnde / salmen't inde panne by
d'ander doen ende seer wel onder een ghe
roert zijnde / tot dat cout gheworden is /
dese salbe zy is seer seker om alle soorten
van rupdigheydt te ghenesen / ende oock
voorz lupsen te dooden / is mede goet voor
quaede moervet ofte hekelvoeten / ende an
der seer quaede beenen maer zy is seer
sterck / men salse maer ghebruycken inden
hooghsten noodt / ende niet te veel strycken
ken / want zy soude groote pijn verwee
ken / maer anders met voorzichtigheydt ges
bruyckt / zy is seer seker want met twee
ofte dzy reysen te strycken zy ghenest sonder
twijffel alle rupdigheydt vande huyt / want
zy dooz-eet ende drooght de quaede humeuren
op.

voor luyfē
en ekel-
voeten

Men magh nemen handewijn een deel
water om een deel azijn twee deelen reghen-water /
de ruydig- al t'samen eenen pot ofte daer ontrent /
heydt. daer by sult ghy doen een loot quicksil
ber ende een half loot katte-crupdt / alles
het vierde paert laeten versieden / cout
gheworden zijnde salmen de rupe daer
mede bestrycken / t'is mede goet teghen de
lupsen vande Beerden ofte Copen / het ver
drijstse

byjste met eenen heer te strycken / dit is wat sterck / men magh niet te veel seffens daer aen strycken / oft anders soo soude het vleeschen in het vleesch op wozen.

Deemt meptschen dauw / diemen met een slaep ofte ander laeken vergaderen magh / en de uyt vzinghen in een tepl ofte ander vat / de selve ghesoden ende gheschupmt zyn / de / zo is seer goet teghen alle joekende zeren vande menschen / men magh nemen een pinte vanden vooznoemden meptschen dauw / een pinte kenders pekkel alsoo het vleesch daer uyt ghenomen is / den selven ghesoden ende gheschupmt / een pinte menschen pisse / alles op het vier ghedaen dan salmen daer in doen een ons toback / de grootte van een note. Ratte crupt soo veel solfer ende soo veel alun / dit water is seer seker teghen alle soorten van rupe / ende magh wel stoutelijck ghezupckt wozen / als men siet dat de meeste joekite boozhe is / soo salmen noch azijn daer by menghen / om al stillekens te doen drooghen / daer zyn noch veel ander dinghen die hier toe seer dienstelijck zyn / die ick hier niet beschryben en sal / isser noch jemandt die der noch ander vandoen heeft die magh sien in't derde boeck / aldaer ick noch veel derley verdrooghende medecijnen beschryben sal / want alle verteirende ende verdrooghende medecijnen / hier toe dienstelijck zyn.

Men moet aenstonts / soo datmen behint te strycken met salven ofte water / om de rupe te verdwynen / bloedt laeten inden hals / ende redelijck laeten bloeyen naer de cracht van het Peert / ofte de veel

ander wa-
ter teghen
deruys.

ader laten
inde ruys-
dicheyt.

besmethepdt der rupen / binnen seuen achte
 ofte neghen daghen daer naer noch eens /
 bloedt laten in beyde zijden vanden buyck /
 ende als de rupe seer groot oft out is /
 soo salmen binnen ses oft neghen daghen
 daer naer bloedt laten binnen de achterste
 beenen / ofte den steert af cappen ende wel
 laten bloeden / want dooz het bloedt te trecken
 soo wordt het bloedt vercoelt / ende ghes-
 beert van zijn sout ofte bytende supstans-
 tie / soo datmen siec dat de rupdigheyt
 beghint te verdoogghen ofte in te slaen / men
 moet den inwendighen brandt die als van be-
 sloten licht / ende dooz de buyt zijnen course
 niet meer en magh nemen / men sal den selven
 met medicamenten upt den lijve verdoogghen /
 t'welcke gheschieden magh op dese naerbol-
 ghende manier.

dranckē in
 de ruyē

*twē ofse
 senegrijck
 Comijn*

Neemt een ons Criakel van Deatesserum,
 een ons Senepoper / een ons Jalap ende
 wat Venegrijck ende Comijn daer onder
 ghestooten / alles met warm bier ofte wijn
 inghegheven / t'is seer goet ende seker / want
 men moet niet bezect wesen / datter eenigh
 quaedt af comen sal / want desen dranck ver-
 jaeght allen brandt upt het lichaem / ende ont-
 stopt alle inwendighe deelen / die sonstijds
 dooz soo een brandigh ofte bytende bloedt ver-
 stopt hebben gheweest / men magh desen
 dranck eenen dagh twee ofte dry vervolghens
 ingheven naer den noot / ofte ghelegghentheyt
 der selve.

ander
 drancken
 ande ruyē

Men magh nemen een once van het Coz-
 diael poeder dat hier vooren in het 20.
 Cappittel beschreven staet / een ons Brio-
 nya, een once Alue alles sijn ghestooten
 zijnde / met bier ofte wijn warm zijnde
 ingheven

inghegheben/ r'is eenen seer goeden dranch die
in dese en ander quaelen seer sekerlijck magh
inghegheben worden.

Men moet aenstonts / soo dat men be- drachten
ghint te strijcken een dracht steken / van inde rupe
booren inde Borst om albaer een locht
gadt te houden / waer door dat de heete
dampen vanden bloede langhst upt drup-
pen / ende alsoo het herte ende ander in-
wendighe partijen moghen onclast wor-
den / van alle inwendighe dampen ende
brandt / die haer soude beschadighen / men
magh wel somtijds inde billen van achter
in elck eenen lap steken als men saeghe /
dat de rupe seer veel ofte langhe gheduert
hadde / daer naer dat jeder gheschickt mee-
ster / hem althijds in alle quaelen moet regu-
leren.

Peerden die ghequest sijn aenden
Schof, Het 33. Capittel.

De Peerden die aenden schof ofte weir- quaeden
rust ghequest sijn / door het p'ranghen schof
vanden saedel co'seneel panneel ofte an- ghenesen
dersints / door't v'rijven gheswollen wesen-
ende de saecke noch vers zijnde / soo salmen de
gheswollen plaetse twee d'yp ofte vier repsen
met den vliin door-slaghen / om het verhitte
bloedt upt te loopen / als het voorste ofte vers
heete bloedt upt-ghelopen is / soo salmen be-
strijcken / met een van dese naervolghende
dinghen.

Neemt olie van roosen / olie van Lelien te doen
olie van Violetten / olie van Olier- ontswillen
blouunen

blommen die alles seer verkoelende ende versachtende zijn / dese d'een ofte d'ander ofte alles onder een vermenghelt / ende de gheswollen plaetse daer mede bestreken zijnde / soo maghmen boven daer op noch bestriicken met een vandese naerbolghende salven.

salve om
te doen
ontswellen

Neemt Popelieren salve / ofte Bealtes / ofte olie van Sapan dat is van Lauwerier bestien / ofte by ghebreck van dien soo maghmen nemen een vande naerbolghende verten ofte smouten.

vet van
diverse
dieren

Neemt Berckens liefe / Ossen oft Copen roet Scharps-roet hater hersenen upt de Calveren Copen Schaepen oft Berckens / die alles seer lacerende zijn / ofte bestriicken met lijnsaet ofte raepsnout / de welke men elck alleen ofte dat beter is veel diverse onder een vermenghelt / allen het gheswel seer bet bestreken zijnde / maghmen boven dien het gheswel / met een vandese naerbolghende dinghen beset ten.

om te doe
ontswellen

Men magh nemen fijn ghestooten cryt / ende soo veel tarwenblom ofte meel / t'sels ve temperen met wijn ofte azijn / soo dick als waefeldreech / ende het gheswel seer dick daer mede besetten / t'is seer seker / ende doet het gheswel op eenen nacht vergaen / alst niet veroudert en is / de mopet vanden wijn is mede seer goet / om te bestriicken aen alle gheswellen / oft neemt rooden bolus / die fijn gheclopt is / ende met azijn ofte wijn ghetempert / daer by doende bitter ofte soet upt de schouwe / alles gheroert de diechte als voren / ende daer mede beset / t'is mede seer goet.

Ofte

Ofte men magh nemen / maue muer
 gras crupskens crupdt van elckr even veel /
 met eenen hamer van een wel gheclopt / en-
 de met bier ofte azijn ghesoden zijnde / daer cruyden
 by doende wat hout-afschien ende Lijnsaet- voor alle
 meel / t'welck alles ghesoden zijnde als ee- geswellen.
 nen dicken pap / daer seer heet op ghe-
 lepdt / t'is seer sterck en seker / om allen
 brandt op wat plaetse van het lichaem
 dat hy is / upt te haelen als men wat serpe
 boter ofte ander vet daer by doet / het ver-
 soet dies te meer.

Ofte men magh diversche soorten van *stercus* tot
stercus ofte strondt nemen als van Copen alle ghe-
 Berckens ofte van menschen die den besten swellen
 van allen is / namentlijck van de ghene
 die de sijnste beste spijsse ofte brocken eten /
 die onghelijck beter is / als vande ghene
 die brooghen broodt ofte seer maegher leven /
 daer sijn noch veel meer ander dinghen /
 die den brandt seer sterck upt haelen / als
 daer is azijn rapen ofte alle groen loof
 ofte crupdt want alles medicinael is / wat
 den Heere verleent heeft / het is al lac-
 abel die ghecockt sijn met eenigh vet /
 namentlijck van honden oft catten vet /
 die boven alle ander den prijs hebben /
 om seer te laceren / dit is maer vooz
 gheswollentheydt die noch niet verouderd
 ofte verswozen en is / ick hebbe wel diek-
 maels de gheswellen verdwenen met on-
 der het gheswel te steken een lapken /
 ofte lapzen coordecken / waer dooz alle ver-
 hitte humeuren dooz purgeren en upt-
 slopen / dese remedien sijn niet alleende-
 lijck dienstigh aende gheswellen vanden
 schof / maer mede seer dienstigh vooz alle
 gheswellen

gheswellen op wat plaetse dat de selve soude
moghen wesen.

geswellen
opente
maecken

Als men nu siet / dat het gheswel met
dese voorgaende remedien niet en wilt ver-
driynen / ende siet dat hem tot het swe-
ren begheeft / men sal over al tasten ende
doynwen / oft datmen ergkens eenighe sach-
tighepdt van binnen-waerts ghevoelt /
t'welck een tecken is dat albaer ryp is /
soo salmen terstont met het scherpe mes-
ken / van het vlim ofte ander instrument
dooz-steken soo diep tot dat men de ma-
terie siet volghen / alsdan het gadt soo
groot maecken / datmen met den vingher
daer in magh comen om te tasten / oft
datmen inde leeghste zijde vande versw-
ren hollighepdt open ghemaecht heeft / dies
niet soo moetmen de hollighepdt tot onder
toe splijten / op dat alle de dracht alrijt
van haer selven magh ontlast worden / in-
dien datter gheen belet en waer van es-
nighe groote aderen / ofte senuwen daer hem
het gheswel gheset heeft / daerom dat jeder
gheschicht Meester wel kennisse moet hebben
van alle de litmaeten / diemen hier inde
af-deelinghe vinden magh / als dan salmen
een wiecke van sijn werck inde wonde
ofte gadt vanden gheswelle steken bestreken
zijnde / met salve der Apostelen inde apo-
teek Unguentum Apostolorum ofte van Egip-
tyacum, ofte ander salben die hier naer in't
derde boeck sullen beschreven worden / die hier
toe ende tot ander wonden / seer dienstelijck
sijn.

Soo dat men saeghe / dat de swellinghe
vanden schof seer groot bleve / ende vol
quaedt vleesch wassen / ghelijck wel placht
te

te ghebeuren / soo salmen alle het quaedt
 vleesch af-snijden / ende het bloedt stulpen
 met hout-asschen ende spinnecap / datter
 eenighe groote vaten ofte aderen waren /
 soo machmen de selve met een seer heet
 oser toe branden / ofte met eenen draet
 toe binden / t'welck mede goet is / men
 magh dock wel de ader wat upt het vleesch
 trecken / ende cozt af-snijden / dan treckt
 het erdelken in't vleesch dat vozen dese ader
 is / immers alsoo ick hier vozen gheseyt
 hebbe in het thiende Capittel / aldaer
 ick bewesen hebbe hoe datmen den maen-
 stranch ofte droes des hals ghesesen sal /
 alle dese selve dienen oock mede om zenen
 seer quaeden schof te ghesesen / want den
 schof is een weeck vleesch by naer ghelijck
 den hals / om dat hy aldaer epndicht en-
 de alsoo het vas ofte maenebet langhs dooz
 magh upt-bloeyen / want in alsulcke weec-
 ke plaetsen en maghmen met gheen bet-
 tigheddt aen comen / dan met seer vertee-
 rende ofte drooghende salben / cryyden ofte
 de hout-asschen / die boven alle den prijs
 heeft / om in alsulcke plaetsen te ghebruy-
 ken / want ick hebbe wel vier pont vleesch
 van eenen schof seffens af-ghesmeden / en-
 de met de selve binnen d'z weken ghesen
 / dan met den eersten moetmen ront
 de wonde bestrijcken / met soete olien ofte
 salben / als Popelieren ofte Dealtea ofte
 ander / ende inde wonde anders niet als
 hout-asschen en strayde / ende Scjadonia
 met hof-gras ghestooten ofte ghecloyt /
 ende alsoo boven d'asschen op de wonde
 ghelept / het is seer seker / om alle oude
 ende versche wonden te ghesesen / nament-
 lijck

quaedt
 vlees nyc
 de wonden
 snyden.

bloedt van
 de wonden
 stulpen

lijck in alsulcken weecke vleesche / want
de hout-assen drooght ende verteirt alle
quaedt bochtigh vleesch soo dat alle won-
dendaer door ghesupbert worden / ende by
dien seer lichtelijck ende wel ghenesen sullen
wesen.

Peerden die luyfen hebben, Het 34. Capittel.

De Luyfen der Peerden / zijn seer
verdrietighe dierkens ghelijck die
vande menschen oock zijn / die luy-
fen die comen meer aende jonghe We-
lens als aende oude Peerden / ende kom-
men van malk anderen ende wassen die-
maels door de vuylichheid vande armoede /
soo dat zy de beesten seer te quellen nemen /
want alsoo men siet de selve gants ten
onderen brenghen / ende van armoede selij-
nen gants te vergaen en sommighe doen ster-
ven.

luyfen wa-
zer

Neemt gheschuymden Rinders pekkel een
pinte / laet daer in weycken een ons toe-
back bos-poper ende ontrent eenen vint
gherhoet vol witten Arcenicum ofte Mattes
crupdt / alles vier-en-twintigh uren geweycke
ofte een walleken ghesoden / ende daer mee
de bestreken / sullen de luyfen daer van ster-
ven.

luyf salf

Ofte neemt een half pinte lijnsaet-olie /
verkens smet onder een ghesmolten / daer
by doende voor eenen halven supber sol-
fer / ende soo veel spaens groen ende een
weynigh alayn / alles sijn ghestooten met
onder

onder een gheroert / ende daer mede ghestres-
hen aenden hals / inde lancken ende aen den
steert.

Neemt een half pont Berskens liefe / ander
wijn ende vermenghelt daer onder / twee
loot quicksilver seer wel onder een gheroert / luyf salf
dat men den quick niet meer en siet / daer by
doende een once olie van Lanwerier / alles
seer wel onder een vermenghelt ende bestreken
't is seer goet.

Neemt Coziander die onbereypt is / dat luyf water
is soo de selve ghegroeyt heeft / en Bae- voor men-
kelaers alles ghestooten met half water fches als
half renders pekels ghesoden / het hooft beesten.
ofte ander leden daer mede ghewasschen /
het verdrijft lupsen ende vlopen / het luyf-
waert ofte klederen daer mede ghewasschen
dat verdrijft de lupsen ende vlopen vande
menschen / want zy en moghen de lucht
niet gheinden / ende moeten soo sterben / 't sel-
ve ent alle dees voozgaende salben ende wate-
ren zijn mede seer goet vooz de plat-lupsen /
die sommighe menschen seer nemen te quel-
ten.

Peerden die ghescheurt sijn, Het 35. Capittel.

De Peerden die ghescheurt ofte ghe- geborften
borsten zijn / dat comt vooz dat zy Peerden
te seer hebben ghelaeden ghewest / ofte ghe-
ofte vooz eenighe sijnighe materie / die scheurt
vooz een bedorven bloedt / de darmen vooz
drijckt ende rot / vooz zijn sijnigheyt /
de wreegh tusschen de darmen ende de luyf /
ende

ende als zy met vollen lijve ofte darmen
zijn / door spzinghen loopen ofte te seer
ghelaeden zijnde / comt den weegh te door-
bzeiken / dat de darmen inde sack cur oft
nabel sincken / ende aldaer een swellinghe
maecken / t'welck seer quaelijck te ghenesen
is.

Men sal het Peert moeten alle vier de
beenen aen een stroppen / ende wel vast
binden / eerst wel met stroo bestroopt zyn-
de / alsoo darmen doet als men een hupst
gaet lubben ofte snijden / het Peert nu
alles wel ghebonden ende met hulpe van
het volck / die van ter zijden staen om
vast te houden / als men nu wel verskeret
is / dat het Peert niet ontbinden roeren
ofte martelen en kan / ende met den hupst
op-waerts seer wel licht / soo moet men
voelen met den vingher / waer dat het
gadt vande scheure is / ende alle de dar-
men stillekens door het gadt wederom inden
hupst doen cruppen / ende met den ving-
gher tasten / waer langhs dat de scheure
ghebroken is / nu ghevoelt hebbende langhs
waer dat de scheure is / soo moet men de
huyt inde handt nemen / tusschen den
hoorsten vingher ende den dupm / de huyt
dobbelt houdende soo sal men met een
schers-mes ofte ander scherp mes / de
huyt door-snijden inde langhde / als de
breuck vande weegh is op ghelijcke / men
neempt de huyt inde handt / ende doet men
noch iemandt anders de huyt wat voor-der
houden / ontrent de handen dzy vinghes-
ren van een zijnde / ende oock het vel
doen spannen crups-wijs vande breuck /
ende alsoo recht over den breuck tusschen
bebbe

hepde de handen een slip doorsnijden / ende
 de de huyt laeten schieten / soo sal desen
 slip recht over den darm-bzeuck zijn / soo
 dat men de darmen bloot magh sien in-
 den Supck ligghen / desen slip ghesneden
 zijnde / ende soo haestigh laeten schieten /
 ende metter dupm ende voorste vinghe-
 ren den bzeuck vast vatten / ende met een
 groote naelde ende seer stercken draet /
 dien daer by ghereet moet ligghen door-
 steken / ende met den draet seer vast toe-
 binden / in een twee ofte dyp plaetsen
 naer de langhde vanden bzeuck vast toe-
 binden / ende de Coordekens vast ghes-
 enoopt zijnde / wat lanck af sijndende / om
 dat men de selve binnen neghen daghen
 daer naer / te beter los soude konnen
 ghemaect worden / als men nu dat groot
 werck tot daer toe ghebracht heeft / soo
 moet men nemen Olie van Roosen Olie
 van Lelien Olie van Hipericon ofte Sin-
 te Jans Crupdt onder een vermenghelt /
 gheheel warm inde wonde gieten / dan
 de huyt in twee ofte dyp plaetsen met de
 naelt door-steken / ende met de draven
 ofte Coordekens / de huyt by een bren-
 ghen / ende soo los enooopen / dan moet men
 versche eperen met lijnsaet Olie wel on-
 der een kloppen / om met werck boden op
 de wonde te legghen / ende met eenen bandt
 die ront het Deert comyt / ende met een
 slip tusschen de achterste beenen / langhts
 den steert aenden rugghe die aenden ande-
 ren bant vast ghemaect / ende met kuf-
 sens te appliceren op de wonde / boden
 het werck ende men sal het moeten alle
 twee daghen vermacken / ende al stille-
 kens

230   Het tweede Deel vande
 kens om ligghen / om dat d'Olie dooz de
 binnenste wonde soude dringhen / om van
 binnen te ghenesen / ende althijt de olie
 warm daer in gieten / ende de hupt los
 doen die ghespleten was / om dat de olie
 ende de substantie vanden epe / te beter soude
 aen de binnenste wonde gheraecken / dit alles
 wederom wel vermaecht zijnde / soo salmen
 de coordekens van het vel wederom los toe
 binden / ende alsoo neghen daghen lanck /
 dan salmen de coorden vande binnen-bzeuck
 los sijden / ende olie daer in doen als vozen /
 ende de coordekens vande hupt vast binden /
 ende niet meer los doen / alsoo worden al-
 sulcke Darm-bzeucken ghenesen ende anders
 niet.

Men moet al eer men beghint / het Beer
 te sijden laten vasten / ende seer den las-
 ten worden / alsoo datmen oock den tijt
 van thien ofte twaelf daghen moet doen /
 ende niet te veel laten eten dooz dat al
 wel ghenesen is / dan althijts voperen niet
 goet voper dat goet voetsel maecht / als
 carwe semelen met bier ofte boter-melck /
 en sountijds wat broodt / ende over ander
 dagh / een eleyn dranccken ingheven van
 Triakel van Deatefferam , ende wat teren
 nepoper en Jalap / oft inde haerder teren
 ghegheven wat Cozdiael-poper / dat hier
 vozen in het 19. Capittel beschreven staet /
 want het verdrijft alle winden vande maes-
 ghe ende darmen / daer mede hout men den
 buyck plat ende dunne / en is by dien te
 minder perhckel / van dat de darmen dooz
 den bzeuck wederom upt bersten sullen /
 alsoo moetmense wel onderhouden /
 den tijt van twaelf ofte veerhien daghen / tot

tot dat de snede vande huyt ghesesen is / als
 soo worden dese bzeucken ghesesen ende an-
 ders niet / want ick niet veelderley medecijne
 hebbe weten proberen / maer ten can niet we-
 sen alst darni-bzeucken zijn.

Peerden die styfsijn inde leden,
 Het 36. Capittel.

DE Peerden die stijf inde leden zijn /
 den oorspronck ghecomen zijnde /
 van verboufthepdt ofte verwaertthepdt /
 die salmen op-soecken in het 16. Capittel /
 aldaer ick de selve breeet ghenoech beschre-
 ven hebbe / ende bewesen hoe datmen de
 selve / door drachten strycken met ollen
 ende stoben ader-laeten ende anders ghe-
 sesen magh / maer vande ghene die van
 verrouthepdt ofte verstreemde senuwen ofte
 door eenighe litten verbronghen te hebben /
 wil ick alhier aenteeckenen diverse Olien
 diemen elck alleen / maer beter onder een
 vermenghelt zijnde ghebruycken magh /
 want onder alle dinghen soo zijn de ver-
 menghelde altydts de beste / soo zijn dock
 mede de vermenghelde olien ende salven /
 veel de beste ende sekerste / want door de
 cracht van soo veelderley dinghen onder
 een / soo maecken dese een goet tempera-
 ment ende veel beter werck / als een alleen
 doet.

Neemt olie van Roosen olie van Tellen olien om
 olie van Diosetten olie van Petri olie van allever-
 Alsem olie van Rupte olie van Hypericon strende
 ofte Sint Jans-truydt olie van Sagen olie beenen.
 van

van Spijcken olie van Terbentijn olie van
 Geneveren olie van Castorie olie van Vossen
 olie van pier woymen ofte eert-woymen /
 olie van Euforbium olie van Peper / van
 elck een once ofte soo veel als men wilt
 hebben / alles wel onder een vermenghelt
 zijnde / dese olie is seer goet om alle ghes-
 zeken der senurwen ende verbzonghen litten /
 dat soo men aenstonts ofte binnen een twee
 ofte dyp daghen / het verbzonghen ofte
 verseert lit daer mede wel bestreken heeft /
 ende alsoo een twee dyp ofte vier daghen
 onderhouden wordt / het sal vooz seker ghes-
 nesen worden / want ich wel dupsent maet
 beproeft hebbe / ende nimmermeer daer
 mede ghemist en hebbe / te weten als de quae-
 le noch vers is / van een twee ofte dyp da-
 ghen.

olien voor
 de men-
 schen

Dese vermenghelde olie en is niet alleens-
 nelyck goet / vooz Beerden Copen Hons-
 den en Berckenen / maer doock seer goet /
 vooz alle ghezeken der senurwen vande mens-
 schen / soo wel van eenighe verbzonghen
 litmaten / als tot alle sinckingen ver-
 kiltchepdt sierecijn ofte eenighe ghezeken
 der senurwen / ende ontleedinghe van eenighe
 litmaten / zy zijn mede goet op den buyck
 bestreken vermenghelt / met Ossen ofte
 Copen galle / om de woymen te doen siere-
 ven vande jonghe kinderen / ofte ander
 menschen / zy is mede goet op den buyck
 bestreken / teghen de colick ofte pijn der
 darmen / is mede seer goet op de maeghe
 bestreken / teghen een vercaude ofte
 thick teirende maeghe / is mede seer goet
 op de boyst bestreken teghen den hoest /
 ofte coyt-boystighepdt ende noch mede goet
 teghen

teghen pijn inde leden / de selve wel bes-
 treken zijnde / dan ick en can de verbor-
 ghen crachten ende den seer goeden lof van
 dien niet hooghe ghenoech beschrijven /
 die ick daer van ghenoten hebbe / ende in
 alle dese voornoemde ghebrucken / seer goet
 ende hulpsaem hebbe bevonden / soo dat
 ick den goedertieren Leser / seer wel magh
 versekerem / want my dunckt datmen gheen
 beter dinghen en magh bedencken / om
 uptwendigh teghen alle quaelen hier voos-
 ren ghensemit te ghebrucken / als men mi
 in teere lichamen al te vet bestreken had-
 de / ende de huyt met eenighe cleyne por-
 rekens op-liepen / soo salmen den anderen
 dagh stille laten / ende de plaetse met bran-
 dewijn bestreichen / te weten den stercken
 annijs die daer toe den besten is / want
 hy verdrooght den op-loop ende is door-
 dringhende / om de senuwten te helpen / daer
 en sullen anders gheen toevallen ofte quaedt
 af komen / als dat aende teere menschen /
 ofte de ghene die weech van huyt zijn / datter
 wel eenighe porrekens souden op-woypen /
 ende anders en salder gheen quaedt af ko-
 men / ick was van meyninghe van dwer-
 sche salven hier toe te beschrijven / die toe
 alle senuwten seer dienstigh zijn ick sal die vooz
 by gaen / want als men dese olien alles
 vermenghelt heeft / soo en isser gheenen
 noot datter de salven by te vergheleken
 zijn / want door het vet was hars ofte
 gommen / die inde salven souden moeten
 incomen / soo en konnen de selve niet soo
 supthl door de huyt dringhen / om dat de
 Peerdens huyt seer dick is / ende dat de
 hartighepdt vanden vet hars ofte gommen /
 niet

niet soo suptijl ofte dooz-dzinghende en is als dese olien / want zy en moeten niet in gheheer worden / zy dooz-dzinghen dweers dooz / iae al waerde quael een half vierendeel diep in't bleesch / het salse wel binden ende ghenesen / ghy sult in het derde boeck diverse salven beschreven vinden / die jeder een magh ghebruycken naer gheleghentheydt / die tot de ghebraken der senuwen en ander seer dienstigh sijn sullen.

Boven het stricken met dese voornoemde olien / salmen in alle verouderde verhoustheydt ghesoilleerde senuwen ofte verbronghenlitten / namentlijk boven inde helse verstyft ofte verseert zijnde / soo moetmen aenstonts het blaesken ofte maplette uyt haelen / alsoo hier cozt in het 39. Capitel sal bewesen worden / ende van buytens eens in't onderste vande hespe een gadt ghemaect / ende de gheheele hespe een bil gans op-blaesen / ende in't gadt aldaer men op-gheblaesen heeft eenen lay ghesicken / want daer dooz soo comt alle vuyt vocht ofte materie uyt / ende wort alsoo ontlast van het sijn senuwee ofte vier-water dat aldaer dooz het verbringhen verseeren verbouft verstreint oft verkilt is gheweest / ende alsoo magh dooz het dracht ontlast worden / boven dien soo moetmen noch een dracht steken wat leegher dan het sijnken vande hespe ofte bil van buytens eens / daer het wat dick verheven is van bleesch / onder de Jonckture van de eerste note die boven de knien tot teghen de hespe lichte / want daer veelmaels de meeste quacken ligghen / om dat in't leeghste vande billen is soo dat uyt de ander naer toe smect / sulcke

opblasingh
vande espe

sulckx dat ick daer doo? dickmaels bedroghen
 hebbe gheweest / meynende alles gherepnicht
 t'hebben / maer ick en was soo wijs niet dat
 daer noch een juncture ofte note-been was /
 soo moeten in alle verstijfde beenen doen /
 want ick teghenwoordigh een onder handen
 hebbe / dat wel 4. ofte 5. maenden onder di-
 versche meesters handen gheweest heeft / en-
 de ten koste nauwelijck staen oft gaen eten of-
 te drincken / ende hebbet binnen 10. ofte 12.
 daghen sijn ghenesen / alleenlijck met het ste-
 ken van derthien lappen / het op-blaesen van alle
 alle vier de hespen / het upt-nemen van alle
 vier de blaeskens / ende bloedt te trecken in
 alle vier de voeten t'enden het strael / sulckx
 dat ick het Peert in twee a dry daghen / ee-
 ven twintigh open ende loopende gaeten ghe-
 sueden hebbe / ende sekerlijck sonder eenighe
 corruptie te behouden supber ghenesen is /
 sulckx dattet t'sel ve nu en deser ure noch niet
 t'hups gheboert en is / maer is seer wel ghe-
 nesen / dat ick den dagh van gisteren vier mij-
 len hebbe daer mede ghereden / daer nochtans
 alle de drachten ende gaeten noch open sijn /
 sonder dat nochtans heden eenighe verstijf-
 hebdt daer aen magh beseffen / daerom dat ick
 den lof vande drachten als vozen in d'eerste
 Capittel gheseyt is / niet breeet ghenoegh be-
 schrijven en magh / ende anders niet en vinde
 als een seer edel conste.

Peerden die van schieten ofte
cappen ghequest sijn,
Het 37. Capittel.

gheschote
wonden

De gheschoten worden in een Peerts
lichaem / soo verre dat zy boven in
den hals aende beenen inde billen
ofte erghens dwers door gheschoten sijn /
ende verre vande edele deelen / dat is vande
de binnenste partjen des lichaems sijn /
ende gheen senuwen ofte groote aderen ghe-
raecht en waren / soo ist ghenoech dat
men een hupzen coorde daer door steecht /
ende de coorde bestreken met een van de
se naerbolghende salven / ende ses oft acht
daghen daer in laet sitten / en daghelijck
vertrecken / dan dese coorde upt ghedaen
zijnde / een seer sleyn ofte dunne coorde
ken daer in ghesteken / men sal t'selue
daer in laten / tot dat men siet dat het gant
seer ghemindert ofte ghe-eenght is / ende
de coorde los ghesneden ende met salf van
Egypten ote ander daer heet zijnde / met
de coorde door ghetrocken ende alsoo laten /
het sal boozts sijn selven ghenesen / men
moet vanden eersten de coorde bestrijcken
met de salve van Egypten / dat is Un-
guentum Egyptiacum ofte Apostolorum, die
hier naer in't derde boeck sullen besche-
ven worden ofte ander goede wout-salven /
die ick aldaer wil leeren hoe dat men se
maecken sal / daer upt dat jeder een kiezen
magh/wat hem beliest ofte best ter hant heeft
2018

Alst nu ghebeurde / dat met den scheid
 eenighe senuwen gheraecht ofte af-gheschot-
 ten waren / soo salmen de senuwe-sal-
 ven kiesē / want ick diversche bewijssal-
 want in alle senuwe-steken ofte ghequeste
 senuwen / soo moetmen verwarmende ende
 verdrooghende medicamenten apliceren / om
 dat de senuwen cout van haer selven worden /
 men moet noteren dat inden somer goet
 meesteren is inde senuwen / maer alst cout
 is dan ist quaedt / om dat de senuwen seer
 cout van hun selven zijn / ende somers
 moet men de salven om alle wonden
 meer vercoelende maecken / als inden win-
 ter / want door de hitte / soo wordt het
 bleesch meer verhit ende op-swellende /
 huyten inden winter soo datmen alle me-
 dicamenten daer naer moet bereyden / om een
 goet meester te wesen / want als de medica-
 menten goet zijn / sog is het werck haest vol-
 bracht.

De wonden die door cappen ofte steken van het
 gheschieden ofte gheschiet zijn / door eenen hichten
 grooten cap seer beschonden / ghelyck dat der wonde
 dickmaels in't Legher voorszalt / die moet
 toe-ghelicht ofte ghenaept zijn / op dat
 den cap ofte slip dies te beter daer van
 wassen mocht / anders soo soude te lanck
 werck zijn / om soo groote putten te vol-
 len met bleesch / als men den deursghau-
 wen sloep ofte slip moeste af-snijden /
 daerom salmen de selve op dese naer vol-
 ghen de maniere aen een hichten ende hee-
 len / men sal eerst inde wonde gieten /
 sievende heet olie van hoosen ofte van
 hypericon ofte ander goede salve / die in
 het derde boeck sullen seer veel beschreven
 worde w

salven eet
inde won-
den doen

worden / de selve heet daer in gietende /
sal met twee ofte dyp repfen ghenesen wor-
den / om dat dooz de hitte vande oiten
ofte salven / van binnen de aderkens toe
brandt / ende sluyt op dat zy haer overbloes-
dighe vochtighepdt in de wonde niet en sou-
den storten / ende alsoo de wonde dies ter
eer vande groote vochtigheden soude op-
ghebrooght ende ghenesen worden / dan
salmen de wonde van boven aen begins-
nen / met langhe spellen te doozspeten /
alsoo dat de twee lippen der wonde by een
ghebroocht worden / met de spellen dooz de
huyt ghesteken zijnde / salmen met eenen
draet bewinden / ghelijck de kleermakers
doen / om de naelt op hun mouwen te
doen houden / ende alsoo nederwaerds
vaeren alle twee ofte dyp dweirse vinghe-
ren doozspeten / soo datmen van onder het
gadt moet laeten / om de materie langhs ups
te sincken / want in alle wonden ofte ulcera-
tien / soo moetmen het gadt onder sien te ma-
ken / op dat de materie haer magh ontlaffen /
anders so en soude de selve maer groote scha-
de doen / in-eten ende tot swaerder accident
veroorzaken.

water om
de wonde
te wassen.

Het sal seer goet wesen / in alle won-
den die te wassen met een looghe / ghe-
maeckt van hout-afschjen ende seepe / ghe-
men warme ghebaept / ende dan een van
de goede wont-salven / die hier in't derde
boeck sullen beschreven worden / ofte ghe-
wasschen met water daer in dat gheweecht
heeft / van het poper vanden Lapis Alchimiae
ofte Alchimisteen / die hier naer sal be-
schreven worden / den welken een seer heet-
saeme cracht heeft / in alle oude ende nieu-
we

die wonden / om de selve te incarneren ende op
te drooghen.

Als een Peert vanden anderen
gheslaeghen is,
Het 39. Capittel.

Als een Peert erghens eenighen slaggh ge-
creghen heeft / ende daer van aenstondts gheslagen
beghint te wellen / dat machmen mercken Peerden
ken / om datter maer in een plaetse en swelt /
men siet eenighe merckelijcke teekenen / dat
het hayz booz den slach t' hayz upt ofte ver-
compelt is / want daer en magh gheen slaggh
upt vlesch daelen / ofte men sal eenigh teer-
ken sien.

Als nu dese gheswollighepdt seer groot op-
loopt / soo salmen alle daghen twee dyp vier vlim slagge
ofte vijf blim slaeghen slaen / op dattet heet slaen
ghealkereert bloedt upt loopen magh / ende
vanden brandt dies te meer moghen ontlact
worden / soo salmen bebrijt houden booz liet
sweiren / ofte in't leeghste van het gheswel /
een hayzen coozdeken ofte eenen lap steken / om
soo booz de materie vanden brandt verlost te
worden / ende boven dien salmen het gheswel
bestrijcken met een van dese naerbolghende
salben ofte olien / maer sal eerst bewijfen van
de slagghen / die op de senuxven ofte senuwachtri-
ghe partijen gheslaegghen zyn / die de alder-
quaetste ende de verliculeuste zyn.

Salven ende Olien voor ghesla- ghen Senuwen.

olien om
gheslagen
senuwen

Neeemt Popelieren salve / Dealtea en
olie van Zapen al t'saemen ofte elck
alleen zijn seer goet / ofte neemt lijns
saet olie / Raep-saet olie ofte van Roop-
saet / elck alleen ofte beter vermenghelt /
olie van Terbentijn olie van Petry alles
t'samen van elckr even veel / daer by doens-
de wat Cattedet / Houdedet t'welck seer
goet is / ofte by faute van dese soo neemt
roet vande Ossen Coven oft Schaepen oft
Werckens smeir / van elckr een goet deel /
neemt half soo veel rijnchen harst ofte
spieghele-harst en was / t'selve alles ghesmol-
ten tot een weeckie salve / om de ghequeste
partje te besmeiren / dese salve is wel nut
om alle wonden van buyten te smeiren /
om de toeblopinghe vande humeuren te
beletten / want zy den byant seer lachseert /
de senuwen stiltende vooz alle toevallen be-
vrijt.

een goede
salf

Neeemt olie van Terbentijn / olie van
Geneveren olie van Spichken olie van
Euforbium olie van Roosen olie van Lelien
olie van Violetten / alles van elckr even
veel / daer by doende march upt de ossen
voeten ofte beenderen / maenevet vande
Deerden / ofte dat beste van allen is / het
march upt de beenderen vande Deerden /
die by ongheluck ghestorven zijn / sonder
langhe sieck te wesen / want dat heeft een
wonderlyche cracht inde ghebyken der
senuwen

senuwen / boven alle ander march ofte vet
 der dieren / soo salmen nemen van elck even
 deel met was en spieghelhar / als voozen
 ghesmolten tot een wecke salve / dese salve
 is seer dienstigh in alle ghebreken der senuwen
 vande verbzonghen ofte gheslaeghentheydt /
 want zy verwarmit versoet ende stilt alle pijn
 ne der senuwen / soo wel vande menschen als
 vande Beerden. olien voor
 geslaegent-
 heyt

Neemt olie van Roosen / olie van Lelien
 olie van Camanille olie van Hyp-ricon olie
 van Lijnsaet ofte Kaepsaet / alles onder een
 ofte elck alleen op het gheswel bestreken / t'is
 seer goet.

Ofte neemt Popelieren salve Dealtea bere- salve
 kens sineir / march upt de Ossen beenen
 alles onder een warm zinde / t'saemen ghe-
 roert ende bestreken / het versoet wonderlijck
 seer.

Daer toe is oock mede / in dese ende bayen
 ander gheswellen seer goet / ghebaept met
 Sinte Jans-crupdt / ofte ander veel diver-
 sche crupden onder een ghesoden / in looghe
 van hout-assen / met wat seepe daer in
 ghesmolten / en alles wel ghesoden zinde
 in hier daer mede ghebaept / ende dan met
 eenighe van dese vooznoemde Salven ofte
 olien bestreken zinde / maer boven al soo
 dient alle gheswellen van wat oorspronck
 die ghesproten ofte gheprocedeert zyn / al-
 tidts onder het gheswel met een dracht te
 maecken / waer langhs dat alle overtolli-
 ghe vochtighepdt onclast wordt / ten waere
 het selve op de senuwen ofte erghens op de
 beenen gheswollen waer / soo salmen met
 een kleyn hapyen koozde / door de huyt
 steken / en de selve alle daghen eens ont-
 dajeren

242 Het tweede Deel vande Peerden
drapen / ende met seepe bestricken / om alsoo
handen meesten brandt ontlast te wesen / daer-
om en moeten niet laeten met de salven / daer-
olien hier vozen verhaelt te bestricken / om
den brandt te blusschen / ende de senuwen
ne te stillen.

Als een Peert manck gaet en dat
men niet en siet waer dat
heeft, Het 39. Capittel.

Een Peert manck gaende / en dat men
niet wel en conde beseffen / waer dat
lieght ofte seer doet / nochtans bosen
inde hespe liggenden / in d'een wotebeen
ofte in d'ander / alsoo men inde Anan-
thomie ofte af-deelinghe in het eerste boeck
in het 24. ende 25. Capittel klaerlijck
bevinden magh / hoe dat elke Iuncture van
jeder lidt in een gheschut ende ghehouden
is / ende met de senuwen bespannen staen-
de / den voerspronck beghinnende van het
ruggen-been af-daelende langhs het
been / ofte van vozen het schouder-blat /
soo hun bestreckende in alle de ghebrich-
ten om die te bespannen / voorts soo daer-
lende tot onder aende coten / aldaer haer
wat upt-spreyden tot inden voet / met
veel cleyne sprancken ende veselinghen /
alsoo inde af-deelinghe klaerlijck bewesen
is.

blaeske of
mulette
uytte
nyden

Men sal het van achter aende cote open
snijden / en de mulette ofte in't dupts het
blaesken upt nemen / ende seer wel van
de groote senuwe af-pellen / ende het gade
soo

die mane gaē en niet en liet waert liegt. 243

soo langhe open houden / om dat de vocht-
tighepdt die van boven inde verbronghen
litten / dooz het foztseren ofte verbringhen
gheronnen was / soude moghen af-daelen
van boven langhts de senuwen / tot aen het
gadt van daer het blaesken upt ghehaelt
is / want dooz het sweiren ofte brandt /
die ter cause van het nieuw ghemaecte gadt
ghecauseert is / soo volght het gheronnen
vocht dat boven inde Joncture / ofte se-
nuwen langhe heeft vast gheseten / soo wort
het af-getrocken om langhts onder upt
te vlopen / als een vochtigh senuwe-water /
welck daer langhts upt purgeert / ende
sommijds van haer groote en langhduerighe
quael gheluckelick gheholpen worden / alsoo
dat my dickmaels ghebeurt is / dat 30 binnen
ses oft acht daghen ghenesen waren / die
nochtans by sommighe jaeren en daghen ghe-
duert hadden.

Boven het hant-werck van het upt-ghe-
haelde blaesken / soo moetmen noch als
het vande achterste beenen is / van ter
zijden den bil een gat maecken / splijten opblaesen
van boven nederwaerts / by naer in het
onderste vanden bil / dan opwaerts op-
blaesen ende de huyt los blaesen / alsoo drachten
datmen doet om een jonck Calf ofte Schaep
teken
de huyt af te vlapen / dat alles tot boven
de note opgheblaesen zijnde / soo salmen
een leren lapken in't gadt steken / waer
dooz dat veel vochtighepdt ende materie sal
comen upt te vlopen / als dan salmen noch
eenen leren lap in het hanghen vande bil-
len steken / by naer van binnens beens
maer wat weer naer achter toe / om langhts
daer alle de vochtighepdt upt te trecken /
dit

Dit is nu soo veel dat aengaet vande achterste beenen / nu sullen wy gaen leeren hoe dat men de lappen vande voerste beenen steken sal.

voorite
beenen
manck
gaen

Soo dattet ghebeurt dat het een vande voerste beenen waer / die manck gaen / moet men alst gheseyt is het blaesken ofte mulette upt haelen / als dan van ter zijden de hespe / by in de leeghste zijde ontgadt maecken / als vooren het selve ontgadt eenen lap steken / als vooren gheseyt is / dan van vooren inde Borst seer naer by t'voerste manck been / ende leegh gheuoegh ghesteken zijnde / ende leegh ander zijde van het been by naer daer den sijnghel vande Peerden kompt / noch zenen lap ghesteken / die de dracht van alle zijden van het been door alle dese drachten / sullen moeten upt bliopen / ende soo het vleesch ende Semuwen klaer ende ghesont maecken / ick hebber seer dickmaels op dese maniere ghesen / men sal boven de drachten met de Olien bestrijcken / die int 36. Capittel verordineert zijn.

Peerden die Gallen aende knien hebben, Het 40. Capittel.

oorspronc
vande gal-
lenen
spatten

De Gallen die aende knien der Peerden komen procederen den meerderren deel door verreckthepdt ofte verbronghen Semuwen / namentlijk als de Peerden louterighe ofte vepe grove beenen hebben / die haer Semuwen niet soo hoer ghe-

vande galle aende knien.

245

Dronghen en zijn / als die vande ghene seer
dunne harte ende vaste besloten beenen heb-
ben / waer door dat alsulcke voosche se-
nerven onsterck zijn / en lichtelijck verseert
ende senu-water van hun laten loopen /
dat alsoo inde knien blijft ligghen eerst als
een blaesken / en alsoo allenskens wat
vermeerderen en verbochtighen / t'welck
de knien seer weeck vochtigh ende slap
maecht.

Dit ghebreck komt dickmaels aende
seer beplighe vette ende grobe Beerden /
die opghewoet zijn in de vette weyden /
ghelijck ontrent den zee-kant alwaer seer
louberigh ende vet gars is wasschende /
daer van dat de jonghe Beulens seer grof
op-wassen / ende seer grof van beenen wor-
den / en dies ter eer aende Gallen ofte
spatten comen gheraecten / t'welcke seer
quaede accidenten zijn / en veroudert we-
sende seer quaelijck moghen ghenesen wor-
den.

Cure vande Gallen aende knien.

MEn sal ten eersten de ader af sluy-
ten / oft om beter te segghen co-
ten / boven de knien int sincken vande
de billen / waer door den cours vanden ghe-
duerighen ommelaop des bloedts belet
wordt / die ick hier naer sal leeren hoe dat
men de selve cotten sal / ende verhaelen hoe
practijck dat is vande aderen te sluyten of-
te cotten.

De Ader besloten zijnde / ende dese gal- vliem
ken noch vers ghekomen zijnde / soo mach- slaeghen
men

men met den blim een twee dyt ofte ses gaten door de hupt slaen / om het selve water daer upt te laten loopen / dan men moet wel passen dat men niet te diep inde senuwen en slaet / op dat men door het raken der selver / niet tot meerder verweck van het loopen der senu-waters en brenghet / dan mach men den gheheelen knien bestrijcken met dese naerbolghende olien.

olien om
knien te
bestrijcken

Neemt olie van Terbentijn olie van Petry olie van Bapen olie van Geneveren olie van Spicken olie van Euforbium olie van Castorey van elckr eben deel / ofte by saute van alle dese sooxten / soo mach men eenighe nemen diemen best ter handt heeft / want zy allest van een warmer ende verdroogghende crachten zijn / waer mede alsulcke vochtighe senuwen ghedrooght ende haer overtollige vochticheyt verteert worden / alle heete ende verdroogghende olien ende salven die verteeren / ende verdroogghen alle vochticheyde vande senuwen / is beter veel onder een vermenghelt als met een ofte twee / want door soo veel maect t' same een seer goet temperament / ende alsoo worden alsulcke vochtigheden der senuwen verteert / en de senuwen herstelt op een goede dispositie.

Vande verouderde spatten der knien.

Als nu dese spatten verouderd zijn / soa wordt dat socht Senu-water verouderd in een tape vleesch / want ten han niet meer met medecynen verteert worden / niet anders dan door het bren-

den van Corosjben Sublimiaet Katten cruyt
ofte sterck water / t'welck op dese naervol-
ghende manier gheschieden magh.

De beste ende sekerste maniere van dese
verouderde Gallen ofte spatten te ghenesen
is / met het branden ofte Actuale cauturien
van een seer heet glopende ijser / t'welck
rebelijck dick ront is / ende seer heet glop-
ende inden midden van het gheswel / met
den point ofte d'epude seer diep door ghes-
brant / sae somtijds wel twee ofte dry
dwarsche vingheren diep tot teghen de
beenen van het ghebrichte der knien / want
door de heette van het ijser soo wordt de
beenen ghedrooght / ende het semi-water
ghestulpt / dan salmen met een ander cront
glopende ijser ront het gheswel als eeten
rinck door de huylt branden / maer niet
soo diep als in't midden / dan noch twee
strepen cruyts-wijs over het gheswel / die
alle wel ghebrant en in't midden door-
brant zijnde als vozen gheseyt is / als dan
salmen nemen een deel terre ander deel
Heumick / t'samen ghesoden en seer heet
daer aen met eenen quispel alle daghen
eens ghestreken / ende alsoo ses daghen
onderhouden / als dan salmen voortz met
dese naervolghende dinghen te wercke leggen
om alles te doen verteiren ende verdroo-
ghen.

branden
actuale
cauturien

Neemt ghestooten Alupn witten coper-
root gont-glit ofte schupin / drooghe seru-
se van elck de grootte van een note / wat-
te cruydt half soo veel als een van d'ander
droogh-poeders / alles t'samen met een pin-
te wijn-azijn ofte by ghebreke anderen
stercken azijn / alles wat t'samen ghesoz-
den

droogh
water om
de knien

den ende daer mede bestrijcken alle twee
 daghen eens / het verteert ende verdrooght
 de selve / ende t'is seer seker om alle spat-
 ten der knien te doen verdrooghen / daer
 niet ander cozosijven harte ende stercke
 wateren ofte ander dooz byandende medi-
 camenten / seer perijckelens is ende daerom
 en wil ick alhier gheen ander beschrijven
 als dese dat ick seer seker bevonden heb-
 be / die het anders wilt versoecken mach
 sien in het derde boeck / aldaer ick van
 alles vande byandende ende ander medi-
 camenten bewys sal doen / van wat cracht
 dat elck besonder is / als men nu siet dat
 dese korste ofte roven drooghe zyn / soo sal
 men die besmeiren met olie van Lijnfact
 dyp deelen / ende een deel honinck allen
 de roven seer wel bestrijcken ende be-
 weecht zijnde / soo mach men de roven af-
 nemen ende noch twee ofte dyp repfen met
 den honinck en lijn-olie bestrijcken / om het
 hay? daer op te doen wassen / want anders
 soo en sal daer gheen hay? op wassen / om dat
 dooz de harte korste ofte rove het upt-komen
 belet wordt / ende soo den wortel verdooft en
 verteert wordt.

salve om
 het hayr te
 doen was-
 sen.

Vande spatten onder de knien drooghe spatten genaemt, Het 41. Capittel.

oorspronc
 drooghe
 spatten

De drooghe spatten die onder de knien
 comen / die procederen van verrecht
 oft verbrongentheydt / die in het lit
 dat onder de knien is / dat by naer effen
 is

is aen een gheset alsoo datmen niet als
 men eenighe beesten gheslaeghen zijnde
 de beenen onder de knien afsnijdt om op
 te hanghen / soo salmen het ghevizicht ofte
 lit seer effen vinden / het komt som-
 tijds door het seer loopen springhel ups-
 schuyben / ofte al te seer trecken / konien
 te verrecken ende de Senuwen te fortse-
 ren / dat sy soo een kleyn vochtigh Senuwe-
 water van hun gheven / ende van bin-
 nens beens / door dese vochtigheddt ghe-
 lijck als een euber-been doen wassen / ende om
 het bouwen seer te beschaedighen / t'welck
 selden ander voozvalt als aende achterste bee-
 nen.

Teeckenen van drooghe spatten.

Dese drooghe spatten zijn seer swaer
 te ghenesen / ende by veel meesters
 onkenbaer / want daer seer weynigh
 met den eersten aen te sien is / sy en zijn drooghe
 niet ofte seer luttel gheswollen / de eerste spatten
 reekenen van alsulcke spatten zijn / dat onkenbaer
 de Deerden die daer mede besmet zijn /
 als sy eerst beghinnen te gaen quae-
 llich de knien kan buighen / het stuypt
 op zijnen teen ende somtijds springht op
 de beenen / ende alst beghint wat inden
 ganck te comen soo en sietmen niet veel
 verschil / van deen oft d'anders been /
 maer als sy stil staen soo houden sy het
 selve wat op / om te laten rusten / als men
 nu alsulcke dinghen vooz handen siet / soo
 salmen alle beyde zijn handen ghelijck
 van binnens beens / onder aende knien
 tegghen

legghen ende seer wel voelen waer dat
 heets is / want daer het heet is moet es-
 sijngh vier ofte brant wesen / vande quets-
 sure daer dooz maghmen alle soorten van
 quaelen / vande verbzonghen coten ofte
 beenen bevinden / want t'is seker daer het
 heet is datter quetsure ofte verforseert heyt
 is / waer dooz den brandt ofte hitte ghees-
 men is / namentlyck als de quetsure niet
 vber out en is / soo moetmen sekerlyck
 bevinden waer dat licht / als men een Peert
 siet manck gaen / soo salmen altydts letten
 om te sien waer dattet hem lieght / boven
 inde hespen ofte onder inden voet / want
 daer seer veel aen ghelegghen is / als men
 niet en siet / waer dat de quael is / als
 men niet en siet waer dattet hout soo
 salmen verkeert strycken ofte meesteren /
 als men stryckt daer't gheen seer en doet /
 soo ist ghenesen alzer't daer aen komt / als
 soo ick dickmaels ghehoort ende ghesien
 hebbe van diversche Peerden / daer sy twee
 ofte dzy maenden aen ghestreken ofte ghes-
 meester hadden / nochtans altydts ghes-
 meester daer dat gheen seer en dede / en
 de dickmaels dooz de slechte hennisse van
 dees drooghe spatten / die wel een goet
 meester moghen bedriegghen / dooz dat sy
 aenkonts niet op en swelllen / ende seer wey-
 nigh aen te sien is / dan dooz lanchheydt van
 tijdt / dat wast als een euber-been onder de
 joncture ofte lit / t'welcke soo ick gheseyt heb-
 be de kinnen belet te bugghen / om satsones-
 lyck voort te gaen.

Peerdens
 mancken
 haere
 teeckenen

Men sal altydts wel gade slaen / als
 men een Peert siet hincken want daer veel
 aen ghelegghen is / als ick hier vooren gheseyt

sept hebbe / om wel te weten waer oft in
 welck lit ofte ghevichte dat de quael is /
 want als een Peert inden voet set heeft /
 soo sal't altijd zynen voet opheffen / den
 selven niet dooven op de aerde ofte steenen
 avonturen te setten / alwaer groote hitte
 is in het aentasten / soo het selve inde
 bespe boven in eenighe ghevichten is / soo
 sal't in't voorts-gaen zyn / al oft zyn been
 op naer slijpen wilde / indien het inde
 knien ofte cote waer / soo en sal de selve
 alst behoort niet wel booghen / in't voort set-
 ten soo dat alle verstandighe meesters /
 lichtelijck moghen gissen / in welck lit dat
 tet soude moghen lieghen / sonder het Peert
 niet aen te raken / dan aenrakkende soo
 salmen met beyde de handen seffens op
 ghelijck lit / van weder ziden van het
 sincke ende rechter been legghen / en wel
 poelen waer dat meest heet is / want daer
 de verbzonghentheydt ofte quael is / daer
 sal sekerlijck de meeste hitte wesen / want daer
 en magh gheen lit verbzonghen ofte vermopt
 zyn / ofte ten sal wat heeter wesen als het ghes-
 sonde lit / waer van men sekerlijck sal weten
 op welke plaetse datse verbzonghen ofte ghes-
 quest zyn.

Remedien teghen de drooghe
 spatten onder de knien.

Men sal voort al de ader eerst sup: ader
 ten / dan salmen nemen olie van sluyten
 Bapen olie van Terbentijn olie van
 Petri olie van Geneveren olie van Spinc-
 ken

ken allest vermenghelt / ende de quael noch vers zijnde / daer aen ghestreken wordt sonder tijds gheluckelijck ghenesen / als dese spatten maer eerst en beghint / ende de knie noch seer heet is / soo machmen de selve op dese manier ghenesen / want dese olien stillen de pijn der sencken en verdzooghen haer vochtigheyt / die daer naer in een euber-been mochten veranderen.

haeren
koordeken

Oste men sal dichte onder het ghebreck met een fijn haren coordeken door de huyt steken / om door het trecken der selver de vochtigheyt die in een euber-been soude moeten wasschen / langhts daer upt te leyden / boven dien soo salmen met de voorighe olien bestrücken / oft met dese naerbolghende salve.

salf

Neemt Popelieren salf Dealthea olie van Bapen Catten ofte honden vet / alles t'saemen ghesmolten als een salf daer mede bestreken / t'is seer goet om allen brandt te stillen ende vercoelen.

gaten slaē

Men sal met eenigh scherp / als hekel-tanden ofte het vlim veel gaeren in het euber-been slaen / ende seer wel laeren bloeden / dan salmen nemen schoen-maekers peck / t'selve laten smilten ende sieden / dan al siedende heet werck daer in steken / ende soo het werck met het peck inde vlamme van het vier laeten branden / ende soo al brandende op het euber-been gheplackt en daer aen laten tot dat van selfs daer af valt / ende dan met ghestooten Allupn en Copperroot in water gheweckt daer mede alle daghen eens bestreken / tot dat gans drooghe is.

Verouderde

Verouderde drooghe spatten.

Als dese spatten seer hart / ende gants
 in een been verhart zijn / ende seer
 out ofte langhe gheduert heeft / soo branden
 salmen de salve moeten cautereren / dat is in spatten
 branden met een seer heet glopemde ijser /
 rebelijck diep naer datmen siet dat het
 ewer-beengroot ghewassen is / om dattet
 soude al met de cozste vanden brandt ghelijck
 af vallen / alsoo worden de selve ghenesen /
 men moet de plaetse vanden brandt bestrijcken
 met Popelieren salve Dealtea olie van Lijn-
 saet alles wel bestrijcken / tot dat de cozste af-
 valt / ende met Wijn en Coperrout hier vo-
 ren bewesen bestrijcken / tot dat drooghe is /
 alsoo moghen de verouderde spatten ghenesen
 worden.

Van het cort-aderen der Peerden
 Het 42. Capittel.

Het ader-cozten / ofte sluyten der ades-
 ren / en is anders niet als datmen
 de huyt met den vlim door-splijt recht
 ober / daer D. L. dunckt dat de ader is /
 die datmen begheert besloten te hebben / de
 huyt ghespleten zijnde soo salmen de ader
 bloot maecten / dan met een croni haek-
 ken onder de ader door-steken / ende soo
 de ader eenen duym verre los maecten /
 ende twee sterke koordkens ofte borstel
 dzapen daer door ghesteken / dan het vlim
 daer

daer dooz gheslaeghen om wat te laeten
 blopen / dan dese Drapkens seer stijf toe
 ghecnoopt ende de ader seer stijf toe-ghe-
 bonden / ende in't midden tusschen de coor-
 dekens af-ghesneden / ende dese twee coor-
 dekens moeten wat lanck af-ghesneden
 worden / om dat zy buyten de wonde sou-
 den blijben / met de eynden hanghen op
 dat de wonde niet toe en heele / aleer dat
 de coorden af-gherot worden / want an-
 ders soo souden de coorden daer in wassen
 ende altydts pijn maecken / alsof ick wel
 ghesien hebbe / de wonde salmen tweemaal
 daeghs vol hater bestrijcken / ofte met po-
 pelieren salve oft Dealca, en roitsom de
 wonde wel besmeiren / om den brand te
 blusschen en te doen rotten / tot materie
 te brenghen t'welck ghemeynelijck den
 derden dagh gheschiet / jimmers naer den
 tijdt des jaers ofte hitte / daer in dat een
 gheschicht meester hem altydts behoorde te
 reguleren / in die ende in alle ander dilt-
 ghen / want daer groot verschil in is /
 want inden heeten tijdt ist inde senuwen goet
 meesteren / daer't inde groote coudte niet
 en doet / want de senuwen cout van haer
 selven zijn / en alsof inden couden tijdt
 veel te swaerder om te cureren zijn / in-
 sekerlijck ist quaedt meesteren in't heetste
 wonden souer / inde vleesch-wonden / na-
 mentlijck by de edel deelen ghelegghen /
 om dat dooz dese hitte aenstonts rottet
 ende bederft / daer naer dat elck gheschicht
 meester hem wel behoorde te reguleren /
 om zijn medicamenten daer naer te bes-
 repden / verbolghens den tijdt des jaers /
 want in heete tijden sof moet men de sal-
 ve

ne en olien te meer vercoelende maken.
 t'Profijt dat van het ader-fluyten ofte
 cozten voortz comt / is dese dat in een
 gheswollen lit / de aderen daer ontrent
 besloten zijnde / nootsaeckelijck moet ver-
 teken ofte verminderen / om dat dooz het
 toe-fluyten vande aderen / den cours van
 den ommeloop des bloedts belet wordt / en
 de alsoo den toeloop van humeuren ver-
 dreven wordt / dooz dien dat de groote ade-
 ren ghesloopt zijnde / alsoo gheen hitte van
 den bigeden en moghen ontfanghen / daer-
 om ist dat in een gheswollen lit been ofte
 ander eoten die gheswollen zijn / dese ghes-
 woollentheydt vermindert ende belet wordt /
 met het branden van nottschen dwers-
 sche schreben van seer heet ijser / om dat
 dooz het singhelen ende branden de ade-
 ren toe-ghebrant ende besloten zijnde / het
 overtolligh gheswel nootsaeckelijck moet
 verteirt worden / om dat de groote hitte
 die dooz het bloedt voortz komt / ende om
 de besloten aderen wille aldaer zyn passagie
 ofte cours niet meer en kan nemen / ende al-
 soo van zyn onnatuerlijcke hitte moet schep-
 den / ende de groote gheswoollentheydt moet
 verteirt wesen.

profijt
 door het
 kort-
 aderen.

Op exempel / soo dat een Beert gallen
 ofte spatten aende knien heeft / soo sal-
 men de groote ader boven de knien sluy-
 ten met de coorde om de groothepts wille /
 want zo aldaer aende seer groote Beerden
 dick is / datmen de selve quaelijck soude
 moghen toe-branden / daerom salmen de
 selve besluyten met de coordekens als vo-
 ren gheseyt is / dan t'selve ghedaen zins
 de soo salmen onder de knien de selve ader
 toe-branden

toe-branden / om soo dese knien te bewaeren ende te bebrijden / vande groote hitte ende vochtighepdt / die dooz desen omme-loop des bloedts mochte comen / ende inde knien ghesteken / waer dooz dese dicke gheswollen knien / dickmaels sonder jec anders daer toe te doen / verteirt ende ontswollen worden.

fraye dinghen kort-aderen.
 Jemandt mochte verbaert ofte bebruest wesen / van het lit ofte knien te corromperen / ofte verswacken om datmen de ader hoben ende onder is sluytende / men nende als datter gheen voetsel meer inde knien en soude moghen daelen / maer men moet daer bozen niet bebruest wesen / want op d'ander zijde vanden selve licht noch een groote ader / die van alle zijden met klepnic spranckkens de selve bevochticht ende het leven gheeft / soo dat zy ter dier causen / niet te slapper en worden.

Want ick hebbe van jonckx af aen als tijdts wel gaede gheslaeghen / daer ick te ghenwoordigh tot ontrent de 48. jaeren Godt zy lof ben ghekomen / op het corten ofte sluyten vande aderen / ick hebbe als tijdts groote profijt maer gheen schade daer mede behonden / want een jonck Weert van twee ofte dry jaeren out zijnde / ende seer beple ofte dicke beenen heeft / men can hem gheen meerder profijt doen / dan alle vier de groote aderen te laeten sluyten / onder de billen tusschen de billen en de knien binnewaerts / soo sullen de beenen dies te vaelder ofte gauwer wassen / ende van gallen oft spatten bebrust worden / inde voeten ofte beenen ghequest zijnde veel te liechter moghen ghenesen worden.

den / om dat dooz den gheduerighen om-
 meloop des bloedts / aenstonts niet ontfes-
 len en wordt / ende soo licht niet dooz de
 hitte van het passerende bloedt / niet tot het
 opswillen soude ghedwonghen worden /
 daerom en magh men desen lof van het
 cozt-aderen / niet wijt ghenoech beschrij-
 ven.

Teghen de beten van dulle hon- den, Het 43. Capittel.

So veel als aengaet het meeste perijc-
 kel van de dullighepdt des honts / dat
 gheschiet inde heetste tijden / als de son
 in het teecken van Leo treckt / te weten
 inde maent van Julius en Augusti / wels-
 ke daghen wy niet alleen vande sterre
 den hondt alsoo en noemen / maer oock om
 dat in dese daghen de honden aldermeest
 tot dullighepdt gheneghen zijn / ende de
 beesten dan aldermeest beschaedighen /
 een Peert ofte ander dier ghebeten zijnde
 wordt aenstonts met den onneloop des
 bloedts ober al het lichaem verdeelt ende be-
 smet / dan aldaer blijft het bloedt bederven
 ende rotten / dat in heete tijdt ofte groote be-
 ten somtijds binnen neghen daghen daer van
 raesende worden / en somtijds wel 3. a 6.
 a 9. weken oft somtijds noch wel langher /
 al eer zy tot het infecteren vande rasernijc con-
 nen gheraecht en.

oorfaecke
 vande ra-
 sernyen.

Als men nu ghewaer wordt / dat een
 Peert ofte ander beeste van eenen rasenden
 hont ghebeten wordt / soo sal men aenstonts
 de

de wonden
 te branden

De wonde toe branden met een heet gloopende
ijser / ende hem desen naervolghenden brand
op gheben.

drancken
tot raser-
nye

Reemt Triakel ofte Metredaet / ofte Tri-
akel van Deatesserum, die alles teghen de-
se en alle ander sennij seer goet ende seker
zijn / de selve met wijn inghegheven ende
wat poeder Cordiael daer mede vermenghe-
len / want het verrijft alle sennij soo wel
op de wonden ghelept / als van binnen
inghegheven / t'selve twee ofte dry daghen
vervolghens inghegheven / t'elkens soo veel
tot dat de creaturen int sweect zijn / wel
warm toe-ghedeckt zijnde / soo sal haer
het sennij uyt-sweeten door de huyt / en
van achter door verjaeght worden / ende
alsoo sekerlijck moghen bebrjnt worden / van
de naerkomende perijckelen ofte onghewallen
die sonder de hulpe van Godt ende de mede-
cijnen / niet en moghen ontcomen nochte door
bygaen.

steken van
vier-cruyt

Men sal bovien dese voornomende dranc-
ken / noch moeten te wercke gaen met het
steken van het vier-cruydt ofte lappen / het
vier-cruydt onder den bunck ghesteken / is
hier in seer seker / want het treckt alle
sennij naer hem / ende doet t'selve uyt het
sichaem comen / t'is waer de leren lappen
vooren aende borst ghesteken / zijn in dese
ende ander seer dienstigh / om alle sennij
van't herte te haelen / soo datmen daer mede
in dese ende alle ander quaeten veel profijt
doen magh / alsoo ick dickmaels bevonden
hebbe.

reekenen
raesen te
Peerden

De teekenen als een Peert beghint ras-
sende te worden zijn dese / ten eersten
laeten veel schijm uyt hinnen monde her-
men

men / ten tweeden zijn althits vreesachtigh ende verschieten / namentlijck als zy het water sien / ofte eenighe bleckende dinghen vooz ooghen sien / soo verschieten zy dat zy schreeuwen als hupn-keren / ten derden soo trecken hun de senuwen en Muscullen in / al oft zy repelen ende beben / ten vierden soo berst hun het sweet upt als cout wesende / met groote cloppinghe van het herte / ende den stont gants vierigh ende berzant / daer teghen datter als dan gheen remedie en is / daerom datmen inder tijt daer in voorzien moet.

Teghen de etterende beenen ofte cloven, Het 44. Capittel.

Dese cloven ofte etterende beenen / comen den meerderen deel voozt upt quaede humeuren / die vanden verhitten bloede ghegenerert zijn / ende veranderen als in een geel bytende vierwater / ende als de Peerden stille staen / namentlijck inden winter / soo daelen dese bytende wateren neder inde beenen die zy aldaer doen clieben ofte bersten / waer van dat zy by sommighe seer swaert te ghenesen zijn / ende met den eersten by sommighe seer licht ghenesen worden / waer van dat ick eerst wille handelen / vande ghene matz eerste en beghinnen te clieben ofte te rotten.

Men sal ten eersten het hant afscheiren / de vuplichheyt wel alles upt wasschen met een looghe van hout-afschien seep en ren-derz pekkel wel warm zonde / dan magh-

oorsprong
van ette-
rende bee-
nen.

looghe om
te bayen

men

falf om de
mock-
voeten.

men nemen een falf die aldus gemaeckt wort.
 Neemt een hautbol Sout ende men
 kiloppet seer cleyn in eenen doeck ghes-
 wonden zijnde / dit alles tot een fijn poe-
 der gheclopt zijnde / soo neemt outrent
 soo veel seepe / ende twee oft dry ver sche-
 eperen lijn-saet ofte raep olie / alles wel
 t'saemen gheroert als een salve / men macher
 wel wat wijn ofte wijn droessen onder
 wenghelen / ofte sop van stinckende gaurwe/
 in't Latijn Seladonia genaempt / om des-
 se salve te verdunnen ende wat wecker
 te maecken / anders soo is zy wat te hart/
 en verdooght licht daerom moetse niet des-
 se ofte ander goede bochten verdunt wor-
 den / dese salve op eenen doeck ofte werck
 bestreken zijnde / daer op ghelept eenen
 dagh dry ofte vier naer een / tot dat den
 meesten brandt daerupt is / als men siet dat
 den meesten brandt hoorby is / soo salmen dan
 met dit naervolghende drooghende water bes-
 strijcken.

droogh
water

Neemt Seruse een loot Gout-glit ofte
 schuyin Lopus calimbaris, van elck een
 loot / Alupn en Coverroot van elck een
 half loot / alles fijn ghestooten met eenen
 pot water / upt den smits back daer in
 dat de glopemde ijers dickmaels in ghes-
 blufft zijn gherweest / t'welck een drooghende
 dese heete ijeren en stael / ofte wijn-azijn
 ofte by foute van dien anderen seer seere
 ken azijn / alles wat ghesoden zijnde /
 met eenen quispel daer aen ghedaen / soo
 heet alst het Neert verdooghen magh/
 t'selve drooght alle quaede beenen seer
 de vercoelt den brandt / in alle oude wonden

den ofte ulceration crappen moek-boet clo-
 ven steelhaer ofte moervet / het vercoelt
 verdrooght ende supbert alle oude won-
 den ende fistels / soo wel vande quaede
 beenen als vande ander partpen des lichaems
 waer toe gock seer dienstigh is den Alchimis-
 nisteen ofte Lapis alchimiae, int Latijn ghe-
 naemt / die hier naer int derde boeck sal bes-
 schreven worden.

Neemt ghebrandt loot / ghebrandt schaeps
 beenderen / ghebrande schoen-lappen / ghe-
 brande oester-schelpen van elck een onse
 ofte daer ontrent / daer by doende witten
 Coperroot / Sericocola ende Alupn van elck
 een half loot / ende een loot Bos-poper
 alles sijn ghestooten / t'selbe met sines-
 water ofte azijn eenen sloop ende een wep-
 nigh versoden zijnde / t'is mede seer ver-
 drooghende om in alle wonden / soo wel
 nieuwe als oude fistels ende sweiringhen /
 ghedrucht vande saedel ofte op wat plaets
 se des lichaems / dat de selve ghebroken
 ofte verseert sijn / het is soo drooghende
 dat binnen vier-en-twintigh uren een aen-
 klebende roube magh doen komen / men
 moet dese rouben altydts daer op laeten /
 ende met dit droogh water boden op bes-
 vochtighen / alle daghen eens soo salmen
 seer haest alle soorten van wonden ghe-
 sen / namentlyck als men met salven den
 meesten brandt upt ghetrocken heeft / als
 met dese leske voorschreven salve / met sout
 en seep die in alle wonden seer goet is /
 eerst met wat blaeder van Seliadonia ofte
 stinckende gauwe / weghbree docke-bla-
 deren ofte van beetten / groote clessen ofte
 het bepl hof-gras / dat op de weggen ofte

ander
 droogende
 water

op het hof gheheel vepl mast / dat het alderbeste van allen is / een van alles ofte twee ofte dyp t'samen alles wel ghepreven ofte gheclopt zijnde / ende daer op dese voornoemde salf bestreken en alsoo op de wonden ghelept / 't is seer goet om alle wonden te supveren / ende wat hout-assen daer by ghedaen / het soude dies maer te beter wesen / want alle dese dinghen zijn seer heelsaem ende pijn stillende / om in oude ende nieuwe wonden en sweiringhen te ghebruycken.

verouderde mock
stekelhaer
crappen.

Als men aende verouderde mock-boeten / ofte stekel-haerde beenen begheert set te doen / soo moet men het selve eerst doen met een gloopende ijsen af-branden / de groote verharde en vereelde rappen / crappen vatten ofte rouwen / die door het lichte door-bytten en door-ketselen / van soet een brack sentte ende door bytende vochtighe materie / het selve door lancsheden van tijde heeft doen de huyt veranderen / in een harde corste ofte rouwe / die alles door-beten ende verseert is / daerom de selve niet gheen medicamenten nochte salben en kan versacht nochte als voren verfoet wesen / daerom dat men nootfaeckelijck niet heete ijsers / ofte ander coroderende medicamenten de selve moet doen verbranden ende af-vallen.

branden
met corod-
syven

Het branden met een seer heet ijsen / in alle verouderde ende verharde beenen quaet-aerdighe wonden en ulceracien / is seer voozberlijck om dat door het door-branden van dat heet ijsen / ofte ander coroderende ende brandende medicamenten / de vereelde ende verbrande huyt / met een harte

harte corste af valt tot op het goet vleesch /
 t'welck als dan wel sonder perijckel ghe-
 wesen magh worden / ende andersints niet
 gheschieden en sal / om dat het quaede
 vleesch / dat bedorven is althijdt pijn doet /
 ende dies te meet humeuren en vochtighejdt
 naer hem trecht / en soo continuelyck als
 een slyme en quaede materie is van hem ghe-
 vende.

Daerom binde ick raetsaem in alle soor-
 ten van quaede ulceratien / ofte vereelt en-
 de verharde vleesch / datmen eerst soo ver-
 re als men siet t'selbe dooz-beten ofte ver-
 hart te wesen met een scherp snijdende
 mes / de verhardighejdt salmen gans af en
 uyt-snijden / dan de selve dooz-snedentheydt
 niet een glopemde ijser toebanden / t'welck
 de lichtste ende sekerste remedie is / diemen
 op de werelddt magh bedencken / want de
 pijn lichtelijck ghedaen is / daer ter con-
 trarien met het branden van cozossiben en
 cozoberende medicamenten / seer langhe
 ende wel groote pijn is maeckende / waer-
 om dat ick voordeele de korte pijn de beste
 te wesen / want men seght voor een spreck-
 woordt / datmen liever hadde de korte pijn
 als die langhe / ende t'is seker oock alsoo
 met dese Beerden / want met twee oftedry
 daghen zynse gans uyt de pijn / en is
 den brandt al verteirt ende verfoet / ten waere
 dat het aenghewassen vleesch seer veel waer /
 soo machmen met een deel seffens beghinnen
 om te beletten vanden grooten toeloop der
 humeuren.

doorsnijde
 van't
 quaedt
 vleesch

Neemt een glopemde heet ijser / ende dooz-
 brandt de ghecloven ofte ander gheswollen
 canten tot op het goet vleesch / als de can-
 ten

alle cloven
 out ofte
 vers

ten te seer gheswollen zijn / soo salmen
 met een seherp snydende mes / ust snyden
 de op-gheswollen huyt / ende met een heet
 ijser toe dooz-branden tot op het goedt
 vleesch / want als het in een twee ofte
 dyp plaetsen / dooz-ghesneden ofte dooz-
 brandt is / soo volght dooz dese wonden /
 alle den verholen brandt die onder ende in
 de op-gheswollen huyt vast gheleghen heeft /
 ende alsoo de opswellinghe althdts doet
 vermerderen / ende veel meer humeuren
 upt het lyp naer hem trecken / en tot
 meerder pijn en op-swallinghe verweckt
 wordt / en dooz dese openinghe die dooz
 dese verharde en op-gheswollen huyt / met
 het snyden ende branden ghemaccht wordt /
 soo salmen verkrijghen die rechte materie /
 waer mede dat den brandt langhs upt vloeyen
 sal / ende van zijn slijme en bptende vocht-
 tighedbt / dooz dese wonden sekerlijck ontlaff
 sal worden.

olien tot
 verbrant-
 heyt

Alsmen nu in eenighe partijen ghebrandt
 heeft / soo machmen de wonde en vons-
 som bestrijcken / met een van dese naer
 volghende olien / neemt olie van Wapen
 olie van Roosen olie van Violetten Lijnsaet-
 olie Raep-olie een van allen / ofte diuersche
 onder een vermenghet / zp verkoelen ende tot-
 ten de verbrande coyste af / ende versoeten de
 pijn wonderlijck seer.

salve tegē
 alle brant

Neemt Dealthea Popelieren salf / ofte
 men sal nemen Berckens smeir Ossen ofte
 Copen roet van clekx een deel / half soo
 veel wasch / ende spiegelhars / t'samen
 alles in een panneken op het vier laeten
 smilten / dan salmen daer onder laeten
 vermenghelen / half soo veel olie van d'
 lijden

vande verouderde mock-voeten. 265

lijven / ende alles wel onder een roerens-
de / ende alsoo laten cout worden / t'is een
dunne salfsken en is goet om te bestrijcken de
verbrande plaetsen / en alle gheswellen diese
doet vermurwen ende versachten.

Neemt Cattebet Hondebet / het maerck ander
upt de beenderen vande Peerden / ende het goeds
maerck upt de beenderen van Ossen oft salf
Copen / van elckr eben veel / doerse smilt-
ten / dan salmen daer by doen Popelie-
ren saif / Dealthea van elckr soo veel als
vozen / doet daer by olie van Bapen en
olie van Lijnsaet / het derde paert soo veel
als alle dese voorzichte t'samen / en laetet
al roerende cout worden / dese salve is seer
goet / om op alle gheswollen plaetsen te
bestrijcken / soo wel vande verbrantheidt
als alle gheswollen partijen / ofte verhar-
digheidt te vermurwen / soo wel oude als
nieuwe gheswoltheit / t'is mede goet voor
alle gheswollen Senuwen / verbronghen co-
ten ofte ander litten / dan tot sulcke quae-
len sult ghy remedien hebben hier vozen
in het 36. Capittel / die veel stercker en-
de sekerder zijn / teghen alle verbronghen lit-
ten ofte senuwen / maer zy versoet ende ver-
murwt seer alle oude verharthe vleesch ende
senuwen die sy versacht ende versoet

Als een Peerts Voet verhit is
van te veel gaens,
Het 45. Capittel.

Nemt verschen Copen-front / ver-
menghet den selven met azijn / al-
les wel onder een gheroert / ende
de

de selve gheheel dick op / ende onder den voet ghelept / op dese manier neemt een sachyken ofte eenen doech daer in den Copen stont gedaen moet worden / ende de voeten daer in gheset en boven toe ghebonden / alsoo daer op laten eenen nacht ofte twee / het treckt als te den brandt upt de voeten.

verhitte
voeten

Ofte neemt hier / ende siedent daer in rogghen broodt niet een schijve boter / daer by sieden muer Seladonia ofte stinckende gawe / t'selbe ghesoden soo dick als pap / ende de voeten daer in gheset / treckt wonderlijck seer allen brandt upt de voeten / soo wel van blynen vernaghelthepdt als andersints.

voor alle
gheswellen

Pap die seer sterck den brandt upt de voeten treckt / neemt azijn de helft en water ander helft laet daer in sieden / malue muer en Crupskens crupdt ofte voghel-crupdt ghesnaemt / t'selbe van een gheclopt / ende daer in laten sieden / dan salmen daer in doen een deel hout-assen / twee deelen Lijnsact-meel tot datmen siet dattet dick ghenoggh is / om als dicke pap te ghebruycken / t'selbe is seer goet voor alle gheswellen / ofte brandt op wat partije van het lichaem de selve soude wesen / dan men magh wel wat seep en boter daer in doen ende soue / dit heeft seer veel ende groote cracht in verclerley qualen om upt te trecken soo wel vande menschen als de Beerden.

Vande Bleyenen inden voet, Het 46. Capittel.

DE bleyenen der Weerden / en is eyghentlijck anders niet / als een verdouwenthepdt / die dooz verhithepdt van veel gaens / op de harte aerde / ofte steenen ofte dooz het douwen van't ijser / soo compt te verdouwen en soo te verbleyenen / nu siende dat met dese voorszreven dinghen diemen op den voet ghelept heeft / niet en vergaet / soo moetmen vooz seker houden datter bleyenen zijn / t'welck men aldus sal bemercken.

Men sal ten eersten voelen metter handt / teeckenen waer ofte op wat plaetse vanden voet / vande dattet schijnt heets te wesen / ende dan blyne met een nijptanghe ober al douwen ofte nijpen / althijds gaede slaen oft het Weerdt niet seer en doet / soo dattet op de plaetse doet vande bleyen / soo sal het Weert spynghen oft intrecken vande pijn / daer dooz datmen vooz seker houden sal / waer dat de bleyene mach wesen / ende aldus curen.

Men sal met den boutooz ofte vaeck salve voor mes / de sole gans wech nemen / alsoo blyne verre als dese bleyene bestrecket / van daer op ghieten al siedende heet / dese naer volghende salf / neemt was spiegelhars hersvoet ofte Cattevet / alles wel ghesoden ende bryen gheworden zijnde / al siedende daer op ghegoten / ende met werck bedeckt ende alsoo met een vilte van eenen hoet

hoet ofte schoen-lap / met het ijs op-ghe-
 slaeghen / ende alsoo eenen keer twee ofte
 dyp verbonden / het is seker ghelesen /
 anders en wil ick hier toe gheen ander
 salben krupden noch olien verordineren /
 om dat van gheenen noodt en is / want
 inde voeten cenighe salben cout daer op
 ghedaen / en sullen soo goet gheen merck
 maechen / om dat inden voet alle de senuwen
 epndighen / en de selve upter naturen coudt
 zijn / ende door de stercke hitte van dese ghe-
 smolten salve / alle sweirighen upt bpt / en
 de de senuwen verwarmen / en alsoo seer haest
 ghelesen kan worden.

Vande steken van Naeghelen
 Beenderen ofte ander die inde
 Peerdens voeten getreden
 sijn, Het 47. Capittel.

Alle vermaegheltheydt ofte steken van
 ijs beenderen ofte ander scherpe
 stecken ghesteken / inde sole oft strael
 diep ofte ondiep / die moghen ghelesen
 worden sonder cenighe wiecken / dan werck
 blas lijnwaert ofte ander / want men daer
 toe gheene van doen en heeft / inden eer-
 sten men sal met cenigh instrument tinte-
 len / oft desen steeck seer diep ofte ondiep
 is / ende de sole rontom den steeck upt
 nemende / ofte indien den steeck seer diep
 waer / soo salmen den halven ofte den
 gheheelen sool aenstonts upt nemen / om
 dat door het bloeden de nature haer langhe
 onder

t'onder ontlast / ende by dien te minder
 perickel is / dat van boven de croone van
 den hoozne niet door-breken en soude / al-
 soo het veelmaels gheschiet / als men van
 onder gheen openinghe ghenoech en gheeft /
 om dat heete bloedt en de verdooven dom-
 pen / die ter causen vanden steeck / ofte
 breuck gheghenereert worden / ende alsoo
 door dese openinghe / in materie langhst upt
 blopen.

De sole ofte strael / ten deele ofte ghe-remedien
 heete upt ghenomen zijnde / naer adbe-voor ste-
 nante vande diepte vanden steeck / soo ken.
 maghnen in een panneken laten smelten /
 was spiegelhars kers-roet / entermentijn/
 ende wat olie van Lijnsaet ofte ander /
 alles seer heet siedende / inde wonde ghe-
 goten en soo aenstonts werck daer op ghe-
 leydt / ende het ijser met een vilte van
 eenen hoet / op-gheslaegghen ende het Beerdt
 wyden van int water te laeten treden /
 het sal met eenen twee dyt ofte vier repfen
 ghesesen worden / iac al waer den steeck
 eenon vingher lanck diep / als men inder
 tijdt dat in-giet / ende dat men den sole wel
 rancom den steeck heeft upt-ghenomen /
 naer advenant vande diepte vanden steeck
 en als dese streken seer diep zijn / soo sal-
 men met het scherpe vanden blim / het
 gadt voren jct wyder maecten / om dat
 dese siedende salf tot inden grondt soude
 moghen inblopen / en alsoo te sekerder ghes-
 esen worden / want door de groote hitte
 vande inbloyende salf / soo sal het peric-
 kel van het sweiren met den eersten keer
 upt zijn / en somtijds sonder jedt meer sal
 ghesesen worden / soo dat men met dese
 dinghen.

dinghen niet missen en sal / t'welck ick veel
maels beproeft hebbe.

ander salf **Reempt olie van Dollyben / olie van
Lijnsaet ofte Raepsaet / van d'een ofte
d'ander spiegelhars was Cattedet ofte
Hondenbet / alles siedende inde wonde
ghegoten / t'is seer goet ende seker / dat
in noodt als men alle dese dinghen niet en
hadde / soo machmen nemen / boter ende
laten bryjn worden / ende daer in gieten
als voren / ofte kers-roet oft olie altyds
siedende heet daer in ghegoten / waer mede
t'selve wel mach ghenesen worden / ick
weet hier toe noch seer veel dinghen / van
crupden sappen gommen en salven als
plaesters / maer ick en wil hier gheene
aenteekenen / om dat de selve soo seker
niet en zijn als dese voorighe dinghen /
want alle dinghen op de stecken ghelept cont
zijnde / en is niet seker om dat dese warmte
te / tot tenden de stecken inblopet / ende
soo ghesupbert en verwarmt wordt / ende
dat alle het sweiren belet wordt / alsoo ick
veeltijds beproeft heb / want ick hebbe wel
stecken ghenesen / die de dweirgde van vier oft
vijf vingheren diep waren inden strael / en
dat ickse met dese voorighe salf / met bryj ofte
bier reysen ghenesen hebbe.**

horne
doorbrekē

**Als men nu siet / dat men de warmte bo-
ven den hoozne ghevoelt / en men vrees
de dat soude willen doorbrieken / soo sal
men alle daghen met den blind doorsteken /
de plaetse daer men de meeste hitte siet
verheffen ofte opswellen / om upt te brijen
om dat verhitte bloedt locht te gheben / en
zijn heete dampen te laten upt blieghen
en vercoelen / ende daer op legghen dese
naerbolghende**

naerbolghende salbe.

Neempt sout seer klepningheklopt zijnde /
 een deel ander deel seepe / een vers ey het salve
 wit ende den doper mede / daer by doende
 witten wijn / ofte de moper vanden sel-
 ven / ofte by faute van dien / soo salmen
 nemen azijn / alles wel onder een gheroert
 als een salf / ende daer op ghelept / t'is
 seer goet om den brandt upt te haelen / en-
 de om voor het doorbreken te bezijden /
 lae mede goet als het upt ofte door-ghe-
 broken is / als men wat hout-assen daer
 indaet t'selbe is seer goet / in alle versche
 als oude wonden ghebruyckt / diese seer wel
 gheneest.

Als nu dese door-ghebroken zijn / boven
 den hoorne t'zy van bleyen vernagelt-
 hepdt steken van ijser oft andersints / ende
 noch vers zijnde / soo maghen dese voor-
 noemde salbe / van sout ende seep ghe-
 bruycken / ofte dat noch beter is / van de
 selve diemen van onder inden steek ofte
 bley ghiet / al siedende wat werck daer in
 nat ghemaect / ende soo heet veghen de
 wonde ende tot onder aenden hoorne / met
 den vliim eenighe gaeten ghemaect / om
 het brandigh en seer heete bloedt daer upt
 te loopen / t'selbe wat tijdt onderhou-
 de / t'sal sonder twijfel ghenesen / dan
 als men siet oft datter somtijdt jet belet
 vanden hoorne boven ofte onder / men sal hem
 moeten weghnemen / om dat de salbe daer
 aen soude moghen komen / ende haer wer-
 kinghe doen.

Als nu dese voeten / soo wel door bley-
 nen als door vernagelt hepdt uptghebro-
 ken / ende seer verouderd zijn ende bly-
 ven

door-ghe-
 broken
 horne

verouder-
 den door-
 ghebroken
 horne

ven althijds bzaeghen / ende als een voch-
 tige materie van hem ghevende / soo
 moetmen de selve door-snijden / ende sien
 oft datter gheen hardigheyt als van craeck-
 been in ghe wassen en is / die door soo een
 langhduerighe verbrande / ende soute voch-
 tigheddt / het vleesch doen door-bren / en-
 de verouderen als in een craeck-been /
 t'welck soo moet blijven loopen ende trep-
 nen / ende en kan niet ghenesen worden /
 ten zy het selve uyt ghesneden ofte uyt
 ghebrent sal worden / al waer schoon dat
 het selve door goede medecine toe ghenes-
 sen waer / het moet nootsaekelijck noch
 eens open byken / alsoo ick dickmaels
 ghesien ende beproeft hebbe / want aen
 alsulcke craeck-been gheen vleesch nocht
 vel houden en wilt / noch en kan door de
 groate hitte die daer althijds in ghenereert
 niet besloten blijven en wilt / nochte en
 magh / soo datmen de selve moet uyt snij-
 den / alsoo diep als datmen siet van dese
 aenghewassen brenderen te vinden zijn /
 sommighe die meynen datter beenderen
 zijn / die vande ander comen af-scholpen /
 maer zy zijn ghemist / want dese beende-
 ren comen vande quaede vochten / die het
 vleesch doen smilten ende verharten ghes-
 lijck in als een craeck-been / t'welck seer
 hart is als ander / ofte het rechte been
 seer ghelijckende / alsoo dat icker seer veel af
 uyt ghesneden hebbe en by dien ghenesen / op
 dese naervolghende manier.

beenen
 inde ou-
 de wonden

been en
 uyt te
 snyden

Men sal de quaede vleesch ofte verharde
 beenen uyt snijden / de senuen mpende
 soo veel als moghelijck is / dan een wep-
 nigh toe branden inden gront vande wond-
 del

de / t'selve ghebaen zijnde soo salmen nemen
 Popeliere salve / oft Dealthea om te
 bestrijcken voozden brandt / dan in de won-
 de ghesteken affchen van verbzandt hout / en-
 de Seliadonia stinckende gawwe ghenempt/
 alles van een gheclopt / ende op de won-
 de verbzanden t'is goet ende pijn stulpen-
 de / men magh nemen een bande wont-
 salven / die hier naer int derde boeck sul-
 len beschreven worden / want men magh
 de selve ghenesen / ghelijck alle ander won-
 den / soo dat ick veelderley wont-salven
 wille beschrijven / op dat ider een magh
 maeken ofte kiesen / het ghene dat hem
 best ghelegghen is oft dat hy best ter handt
 heeft.

Van den Kancker des voets Het 48. Capittel.

DEn Kancker des voets / procedeeert
 Dupt veel colozicke ende verbzande
 bloedt / ende bytende humeuren / oft
 somtijds wel door verouderde wonden ofte
 ulceracien / waer van den selven is voozts
 komende / ende dickmaels onder aende Peer-
 dens voeten / inden strael haer verthoont /
 t'welck verouderet zijnde / seer swaer te ghe-
 nesen is / ende moet op dese naerbolghende
 manier ghenesen worden.

Soo wanneer datmen siet / datter kanc-
 ker vooz handen is / inden strael ofte sool /
 soo salmen aenstonts de sole met den strael
 af-treken / ende met een salf seer heet
 siedende / die hier voozen int 47. Capitel

remedien
 voor
 kancker

tel teghen de steken vande naghelen beschreuen
staet / vier vyf ofte ses daghen naer een in-
ghieten / dan met een water doen drooghen/
neemt Myrris wit Coper-root schym van
gout Iris Sercocola van elck de grootte
van een note Ratte-crupdt de grootte van een
peerde boone / alles seer fijn ghepoedert / ende
ghesoden met eenen por azijn / ende daer aen-
ghedaen / het drooght seer ende weirt den
brandt uyt.

branden
teghen de
kancker

Ofte indien desen kancker hier mede niet
en wilde ghenesen / soo salmen hem moeten
uyt branden tot inden gront / soo datter alle
de verhardigheyt wegh ghebrant met heet
ijser ofte ander cozosijden ende magh als dan
ghenesen worden / als alle ander wonden /
maer inden voet soo moet men altydts met
heete salven daer in-gieten / want daer mede
worden de wonden des voets seer haest ghe-
nesen / alsoo wy hier vozen noch gheseyt heb-
ben / by ghelijckenissen den kancker komt al-
tydts eerst in het strael ofte schacht / ende ten
lesten neemt den gheheelen sool vanden voet in
ende door-eet den selven / daerom moet men in
den strael heel diep door-branden met heet
glopende ijser oft met Ratte-crupdt ofte met
Sublimaet Cinabrium Ruptoria , oft ander
cozosijden af-branden eenen dweirsen vint-
gher oft twee diep / op dat daer door het
voorts-eten helet worde / ende de quaede
kanckerachtighe vochten langhst het gat voer
materie moghen uyt-bloen.

Vanden hoorne die ghecloven
is, een quartier schieten ghe-
naempt, Het 49. Capittel.

DEN gheborsten hoorn / die komt upt
veelderley oorzaccken / als dooz af-
schenfelen ofte bersten vant verdou-
wen van het ijser ofte andersints / soek
mede dooz vochtighe humeuren / die op
den hoorne sincken / ofte dooz verouderde
quetfuren die inden voet hebben gheweest /
ende quaelijck ghenesen zijn / soo datter
noch eenigh verhart bleesch / ofte gheswel
als craeck-beenderen eenighe inghebleven
zijn / de welke niet en moghen verteirt
worden / dan zy gheven altydt als een
verbrande vocht / die aldaer den hooren
doen bersten / ende continuelijck gheborsten
moeten blijven / tot dat de selve upt ghe-
smeden ofte ghebrant zijn / anders soo en
moghen de selve niet anders ghenesen
worden / ten waer als het maer een vocht-
tighepdt en is / die upt den lichaem voort
compt / soo magh de selve dooz lanckhepdt
van tijt verteirt / ende van zijn selven ghenese-
sen worden.

Als men nu alsulckx vooz handen heeft /
moetmen wel gaede slaen / oft boven den
gheborsten streep eenigh verhart ofte ver-
borven bleesch ofte beenderen insteeckt /
dan soo datmen voelde datter eenighe ver-
harthepdt in waer / soo moetmen de selve
Gang upt snijden / oft met een glopemde
ijser

ijser dooz-branden / ende alsoo niet was
spiegelhars en kers-roet / ghesmolten sie-
dende heet met werck op de wonde ghe-
lepdt / alle daghen ofte twee dyp daghen
eens / ten lesten vermaecht worden / tot
dat het selve ghenesen is / het welcke niet
langhe en duert / dan men moet wel tot
den grondt upt branden / op datmen niet
meer daer mede ghebrast en wordt / men
moet den hoornen van onder wel daer naet
upt sijden / ende mede de ijers daer naet
stellen en passen / op dattet niet af en doot /
tot dat gans ghenesen ende verhart is ghe-
worden.

falf om
sprocke
hoornen

Neempt was een ons / Spiegelhars een
ons / Berckens-smet ofte Keusel een vie-
rendeel / schoenmaeckers peck een ons /
alles in een pan ghesmolten / doeter by
een half uperken olij olie / ofte lijnsaet-smout
wat min ofte meer / tot een weeck salft
t selve wel roerende tot dat het cout wordt /
men laet eenen druppel op den naeghel val-
den ofte erghens op eenen steen cout ghewor-
den zijnde / soo salmen sien ofte dick is / in
dien het te dick is salmen noch wat lijnsaet-
olie daer onder vermenghen tot dat een dun
salf is / om te besmeiren.

ander
salf

Desē salf is goet tot alle ghebyken der
hoornen / doet de selve massen en bemope-
ghen / is mede goet teghen allen brandt die
inde boeten comt / van vermoepthepdt dooz
het gaen / ofte om te besmeiren rontom alle
wanden ende gheswellen / op wat plaets
van het lichaem dat is / sy versoet allen
brandt ende verhitte vleesch ofte verstoorde
senwen / als men daer onder menghet wat
olie van Bayen / ende olie van Roosen olie
van

van Terbentijn / 3p stilt de pijn vande gheswollen senuen ofte verbzonghen litten / 3p is mede seer goet om te doen ontswellen alle gheswollentheyt / op wat plaetse des lichaems dattet sy / ende is seer seker om te ghenesen de ghebozsten hoozne / alffer gheen verhart bleefsch ofte beenen boven den hoozn ghewassen zijn / als voozen gheseyt is.

Hoe datmen de solen vanden voet uyt nemen sal, Het 50. Capittel.

De solen vanden voet / die worden uyt-ghenomen op dese maniere / men sal den sool rondom ontschopen / met den cant vanden boutoir ofte vaegh-mes / dit sy naer door den sool wesende / salmen met den schzapper vanden bliin door schzappen / rondom gheschraapt zijnde alles wel los / dan met de treck-tangh den achtersten hoek / neffens den strael ghenomen vast / ende seer stijf af-ghetrocken / gheen acht nemende oft dattet seer bloedt / want men het selve seer wel stulpen mach / dan al ist dat wel bloedet soo en ist dies maer te beter / want men gheen solen uyt-trecken en sal / oft daer moet eenich ghebreck wesen inden voet ofte been / en door het veel bloeden / soo wordt het selve ontlaff vanden brandt ofte ghebreck / daerom datmen de selve is uyt-nemende / en men moet niet hebzeest wesen / van dat 3p hier lichtelijck sullen doodt bloeden / want het

compt

compt door veel cleynē aderkens / ende dat is
gheleghen verre van dat nobel deel dat herte /
daer de levende gheesten in sitten / soo datter
seer veel bloedt mach stozten / al eer dat zy
daer door souden flou worden / alsoo ick dich
maelx bemerckt hebbe.

De Sole alles wel upt-ghe-nomen zijnde /
ende ghebloet naer den heesch soo veel als
men begheert / soo neemt hout-assen met
werck alst te seer bloedt / t'selve met een vilte
van eenen hoet / ofte ander dinghen met het
ijser op-gheslaeghen / ende alsoo sal het bloedt
wel stulpen.

Als-men stet dat het niet te seer en bloe-
det / oft het bloedt van zijn selven stulpe /
ghelijck het wel ghebeurt / soo machmen
in plaets van assen nemen sout ende
seep als een salf ghemaecht / ende nemen
hof-gras oft stinckende gauwe t'selve ghe-
slooten / de salf van sout ende seep daer
op bestreken / ende alsoo daer op ghelept
ende het ijser op gheslaeghen / ende vier-en-
twintigh ure daer op laeten ligghen / het
treckt allen brandt upt / sanderdaeghs
salmen wercken met ander salf die ghe-
maecht wordt / van was spieghelhars ker-
roet / ofte dat beter is met Cattebet als
men t'selve ghecrighen mach / ende wat
Cormentijn alles in een panne warm
al siedende daer in ofte op de sole ghego-
ten / ende met werck bedeckt als voozen
het ijser op gheslaghen / ende alle twee
daeghen verbonden met twee dyp ofte
vier repsen / soo sal de sole wederom in
wassen ende sekerlijck ghenesen worden /
in acht thien oft twaelf daeghen / men
vinter sommighe meesters die de solen
seer

leer pranghen / om datse niet volvoetigh
 worden en souden / maer sy pranghen som-
 tijds de selve soo hart dat sy van binnen
 versweiren / ende somtijds langhe werck
 hebben al eer sy de selve konnen ghenesen /
 ick en hebbe noyt gheene ghepranght noch-
 cans / en zijn sy daer van niet vol voetigh
 ghebleven / dan met den eersten men soude
 wel segghe dat den sool hoogh uyt puplt /
 maer als het drooghe is soo krimt dat in /
 datmen daer gheen volvoetighede aen en
 niet / nochte en is oock inder daet niet /
 want dat verdraoght als bozen / ende wort
 alsoo veel lichter ghenesen / want dooz het
 pranghen salder eenighen bzant by comen /
 daerom raede ick t'selbe locht op te slaen /
 ende alsoo lichtelijck te ghenesen / alsoo
 hebbe ick daer veel ende wel gheluckelijck
 ghenesen / welke ick D. L. al-te-samen
 ben ginnende / ende wensche my alles naer
 te volghen / ende hier naemaels tot inde
 eeuwighen glorie Amen.

Deses Peerde-meester Boeck, is
 behelsende alle de medica-
 menten die in desen Boeck
 verordineert staen.

Ick wil hier claerlijck bewijfen, de nae-
 men nature ende cracht, van alle de sim-
 plicien ofte simpel cruyden, steenen gom-
 men vochten ende ander, die hier voren
 over al in desen Boeck verordineert sijn,
 op dat een jder kenbaer mach wesen de
 crachten van alle simplicien, waer door dat-
 men mach oordeelen, van wat crachte dat
 jder conplitie ofte vermenghelde dinghen
 mach wesen, die sal ick stellen volghens
 den **ABC**, om dat den Leser lichtelijck
 soude vinden, de cracht van het medica-
 ment, ofte woort datmen inden Boeck ver-
 ordineert vint, soo sult ghy op soecken
 naer de eerste letter van het woort, dat-
 men beliest te hebben, volghens den **ABC**
 ende alle ander vermenghelde, als Salven
 Siropen Olien en dierghelijcke, die sal ick
 daer naer stellen, op datmen die lichtelijck
 vinden mach.

Ende alle purgerende Cruyden, die sal
 ick den *dosis* quantiteyt, ofte om claerder

te segghen hoe veel ghewichte datmen van jder mach ingheven precies, tot op een cooren-graen ghewichte wat datmen aen eenen mensch mach ingheven, waer door een Meester hem mach reguleren, om jder Peert in te gheven, want ick de Peerden seer divers van crachten vinde, om drancken in te gheven, soo dat ick gheenen sekeren *dosis* ofte quantiteyt en mach stellen, men moet altydts met een cleyn beginnen, alsoo ick hier voren in tweede deel ghenoech verclaert hebbe, op datmen gheen onghelijck en ghecrijghe.

Desen *dosis* sal ick stellen, hoe veel datmen aen een be-jaert man mach ingheven, daer naer dat hem een gheschickt meester sal reguleren om aen de Peerden in te gheven, want men moet noteren dat alle scherpuleuse purgerende ofte sweet-makende medicamenten, voor de Peerden seer pijnlijkus sijn, om dat de Peerdens maeghe en darmen, soo vol vande grove spijs, van hoy gras ofte ander seer vol al oft daer in ghestampt ofte gheperst stack, en dese seer hitfighe medicamenten met alder-ghewelt daer door willen booren ofte door-breken, t'welck soo inder haesten niet gheschieden en kan, dan door sijn heete ende hitfighe dampen, die aenstont met den *chilum* door den ommeloop des bloets, naer de lever

t'herte ghevoert worden, ende dese heete en senynighe dompen het hert benauwen en versmachten, als een vier ofte kerste, die door den damp van roock ofte ander verstoptheyt gheen lucht en krijght, ende alsoo ten laesten uyt dompen moet.

Daerom en behoortmen de Peerden, gheene stercker ofte schurpuleuser medicamenten in te gheven, als die tot een *drachma* ofte vierendeel loots dat is het achste deel van een onse aenden mensch purgerende om dat de schurpuleuser medecijnen, te hitlich vallen als voren gheseyt is, de ghene die met greinen inghegeven worden, daerom ist dat soo menighen smidt ofte ander meester bedroghen worden, want soo de maeghe ofte darmen seer verstoppt is, ende alsulcke hitlighe cruyden, ofte ander medicamenten ingheven, soo en sal de medecijne niet conen door-booren, ende met de senynighe dompen als voren gheseyt is, t'herte doen versmachten, en alsoo vande levende geesten berooft worden.

Daerom als de meesters gheen kennisse en hebben van alle medicamenten, waer toefy dickmaels ten raede gaen by die Apotekers, de selve meynende dat alsulcke schurpuleuse dinghen, lichtelijck goet ghenoech sijn voor een sterke Peerts beeste, maer eylacen sy en weten

weten de cracht niet vande nature van het Peert, want men mach beter sonder perijckel aenden mensch sechrupleuse medicamenten ingheven als aen een Peert, om dat de darmen vanden mensch vervolt sijn, met sijnder ende veel weecker spijsle, die veel lichter scheyden ruymen ofte door booren mach, als inden buyck vande Peerden, die door het grof voyer seer stijf gh'perst sitten, de darmen veel langher sijn ende soo licht niet en can verschuyven, daerom almen hem soeter medicamenten op gheeft, als die aen eenen mensch dienen tot een *drachma* t'seffens inghegheven, oft datmen noch meer daer van ingheven mach, die soo heet ofte fenijnich niet en sijn, en de selve aen een Peert inghegheven sijnde niet sterck ghenoech wesende, om door te purgeren, soo blijft den dranck stille ligghen sonder eenighe heete ofte fenijnighe dompen naer t'herte te senden, nocht te gheensints en debilitteert, niet meer als oft gheen medecijne en waer, almen siet dat de medecijne te cranck valt, om door te booren ofte purgeren ende stille blijft, t'welck gheschiet sonder alteratie vanden Peerde, soo machmen hem noch eenen dranck opgheven, die seer haest den anderen ter hulpe sal gaen, want om dat den eersten soo verre den wech heeft gheopent, soo mach den tweeden sonder ghewelt te doen, comen tot daer den eer-

sten werck ghelaten heeft, ofte stille blijven
 ligghende is, sulckx dat desen verschen
 dranck, met sijn cracht sal door booren
 en onder een roeren, alle de inghenomen
 spijsse ofte voyer, alsoo verre ofte soo veel
 als dat hy cracht heeft, dan als men saeghe dat
 den tweeden dranck noch te cranck waer, soo
 salmen den derde en somtijts noch meer moe-
 ten ingheven soo veel tot dattet gans onstopt
 ofte tweirs door van achter uyt comt, alsoo
 salmen altijs sonder perijckel werckē daerom
 en wil ick in dese boeck vā geen stercke ofte
 schurpuleuse *medicamenten* verhalē, om dat ick
 by sommige smits veel ongeluckē hebbe were
 te geschieden, want sy wijnē om datle met als
 sulcke dranken somtijts een peert helpen, dat
 sy daer mede alle Peerdē souden genesen, maer
 eylacen, als sy comen aen een Peert dat al te
 seer verstoppt is, wort door de senynighe heete
fuligeneuse dompen gedoot als hier vorē geseyt
 is, die vā allulcke straffe en heete *medicamenten*
 sijn voorts comende, maer alsoo over al desen
 boeck bewesen is, en sal mē nimmermeer geen
 Peerden met sulcke drankē door doen, want
 ickle meer als duysentmaels beproeft hebbe,
 ick wil voortsvaren ende beginnen eerst van
 de *Apoliquinte*, welcke een vande sterckste
 purgerende medecijnen is, die ick in desen
 Boeck verordineert hebbe.

Apoliquinte

APOLIQUINTE.

De Apoliquinte int latijn Colicinthis ghenaeemt / is heet en drooghe / purgeert met groot ghewelt / alle galachtighe sijnne humeuren, den dosis is vooz een mensch van x. oft xv. grein oft eenen schurpel / dat is 20. grainken het derde paert van een Drachma, maer wordt seldom alleen ghebzupect / de Coloquinte met Aloe en olie van Alsem / galle vanden stier ofte ossen / alles warm zijnde onder een gheroert / ende op den buyck bestreken vande jonghe kinderen die woormen hebben / want ick t'selver dickmaels hebben wormen den hebbe / den Apoliquinte compt upt de te doen heete landen en wordt hier met menichte sterven van Italien ghebracht / men vint hem hier wel inde hoven / die soo sterck van crachten niet en is / als die vande heete landen hier ghebracht wordt / men vint hem by de Droogisten en Apotekers te coop.

ALOE.

De Aloe Aloes is het sap van semper vives, is heet ende droogh zy is bitter boven maken / wordt hier vande heete landen ghebracht / ende by de Apotekers te coop / de beste is die leber-paruwich is bypn root-achtigh / Aloe is een ghesonde medecine / vooz teer lieden / om sonder sorghe camer-ganch te maeken / dan zy werckt lancksaem / het ghemepn ghewichte is een Drachma, zy purgeert de galle en versterckt dosis de

de maeghe / zy is mede seer goet om in
Peerden drancken te vermenghelen / alsoo de
selve hier vozen int 2. boeck verordineert
staet.

ASSCHEN.

De Asschen van ghebrandt houdt / is seer
goet om het bloedt te stulpen / soo inwen-
digh als uytwendigh / inwendigh met roodt
cozael / ende water daer stael in gheblust heeft
ofte met rooden wijn / oft weghbree wa-
ter inghenomen / stulpt het bloedt dat van
de loose ende borst / door gheborsten ade-
ren voozt & compt / uytwendigh is zy goet
om het bloedt te stulpen vande wonden /
met wat stof meil ofte spinnecop / ende het
witte vanden eye onder een eyde op de
wonden verbonden / sal sonder twijffelen
het bloedt stulpen ende alsoo ghesen /
want de asschen is verdrooghende / ende
verteert alle quaede vochten dieninde wonde
sincken / soo datse in alle bleesch wonden
seer dienstigh is / om de selve seker te ghes-
nesen.

het bloedt
te stelpen

ARÇENICUM.

Arsenick ofte int dupts Ratte-cruyt /
int wals ende blaenderen / soo noemint
Riagael, tis een ghewas dat uyt vromde
landen ghebracht wordt / daer isser twee
derley geelen ende witten / den geelen is
den stercksten / ten mach gheensints inghe-
gheben worden / om dat soo verghiftigh is /
want het dooz-eet de darmen en inghe-
want / tot datter de doot naer volght /
maer men ghebypcht dat vooz de soekte
als

als Crampagie / ofte om de lypse te doen sterben / alsoo in desen boeck bewesen is / het doet dat quaet aerdigh vleesch / met een cozste af-vallen alsment in de oude wonden ofte verouderde botten vanden woyme steckt / het doet mede de vatten af vallen / alsoo wel vande heesten als menschen / wat poeder daer op ghelepd / het heeft noch veel Coroderende crachten / als in desen boeck bewesen staet.

ASYN.

Den Asyn / int latijn Acetos, is cout verdrooghende van naturen / seer dienstigh tot alle inflamatiën van wonden / ende is goet om te bapen / in alle wonden diese repuyght supbert ende drooght / hy is goet om alle drooghe poeders in te smelten / om alle oude ende nieuwe wonden en sistels te drooghen en te ghenesen / alsoo den selven in desen boeck verordingert staet.

AGRIMONIE.

Int Latijn Agrimonia, heeft langhe asberwighe blaederen den steel wast eenen 2. ofte 3. voeten hooghe ende draeght ghele blomkens wassende d'een boven den anderen aenden steel / ende wast veel in gras-achtighe dalpen.

Agrimonie is heet en drooght tot inden 2. graet / Agrimonie ghesoden ofte het ghestooten poper met wijn inghenomen is goet vooz alle inwendighe sweiringhen des lijfs / ende vooz het bloedt pissen /
opent

opent de verstopthept der lever ende milte / ende verdryft alle fenijn / Agrimonie met sout ghestooten ende met azijn vermenghelt is goet ghelept op krancker haerwozm vrazten ende alle oude seeren als Cravagie beten van vulle honden soo wel inghenomen met bier ghesoden ofte van bupten daer op ghelept / de selve is mede goet vooz den hoest vande Schapen ende vooz de dempighe Deerden alsoo datmen in het 2. deel sien mach.

ANNYS-SAET.

Annys-saet / int latijn Semen anvisym, is heet en drooghe tot inden 3. graet / Annys-saet geten maecht apetijt byeckt veel winden / t'is goet vooz pyne inden bupck / het doet wel water maeken ende sweeten / is goet ghebrypckt vande watersuchtighe menschen / ende vande ghene die vallende siekten hebben / Annys-saet ghestooten met supcker / is goet ghegheten vooz een quaede borst / ende eenen quaeden asem / het Annys-saet wordt veel ghebesicht in medecijnen / ghepulveriseert / ende in drankenghekocht / t'is lieflijck van smaeck doet veel goets / soo wel inde beesten als de menschen / ick hebbe de bupck-pijn vande Deerden daer mede ghenesen / als ick niet anders en hadde.

ALSEM.

De Alsem int latijn Apfuitum ghenaeemt is heet tot inden eersten graet / ende drooghe tot inden 3. den Alsem gheclopt met witte

witte banden epe onder een gheroert / ende
 op de voeten ghebonden die gheslaeghen
 verbronghen zijn / ofte aende darmen daer
 verreckte sennen zijn gheueest de selve /
 ende doetse weder in haere voorziche ghes-
 stellenisse comen / conserbe van Alsem ofte
 den alsen-wijn / zijn goet ghenutticht /
 vooz een quaede maeghe ende vooz een
 verconde leuer / is mede goet vooz de gees-
 sucht ende water-sucht / doodet de wo-
 men silt het vzaecken ende repnicht het
 bloedt / daer zijn twee soozten van Alsem /
 te weten de ghemeyne Alsem ende de room-
 sche Alsem / die veel de heetste ende beste
 is / waer toe de selve tot de Beerden goet
 is / dat machmen in het 2. boeck vinden.

ANGELICA.

Int latijn Angelice, die in heplich-gheest
 wortel ghenampt wordt / zy is sonderlin-
 ghe goet vooz de peste / zy wast hier te
 lande inde hoven ende itt wilt / zy heeft
 ghekersde blaederen en wast met eenen
 hooghen steel daer Croonkens op wassen /
 men vintse in alle Drogisten en Apoteken
 te koop.

Angelica is heet ende tot inden 3. graet /
 t'water van Angelica ghedisteleert / is goet
 vooz de peste met een Drachma Triakel
 inghenomen en daer op ghesweet / het is
 mede goet vooz een vierighe lucht / vooz
 een quaede maeghe flauherticheyt ende vooz
 het fleuris / het opent de verstoptheyt van
 de leuer milte langhe ende maeghe / het
 voozbert des vrouwen maenstonden / ende
 voozert af de naeghehoorte / het verdooft win-
 den

den en gheronnen bloedt / waer toe dat seer
 dienstelijck is de vrouwen die eerst ghebaert
 hebben / om te ontlasten vande overtolli-
 ghe vuple bloedt / dat inde moeder blijft/
 ende verdyjft de nae-wee-en / die naer het
 haeren compt / de blaeders van Angelica/
 met blaeders van Rupte t'samen gheclopt /
 ende met honinck vermenght / by forme
 van een plaester ghelept op de beten van
 dulle honden / ende de steken van fenijnighe
 dieren / sal de selve sekerlijck ghenesen/
 soo verre dat met den eersten daer op-ghe-
 lept wordt / den wortel ofte ghedrooghde
 blaederen ghepulseriseert / is goet den Deer-
 den inde haer ghegheuen / alsoo ghy sien
 moght waer toe dat den selven / in het
 poeder cordiael verordineert staet.

AIUYN.

Den Aiuyt is by alle man ghenoech
 bekent / Aiuyt ghecockt ofte anders ghe-
 gheten / doet wel veisten ende winden lossen /
 die niet al te wel en riecken / ende maec-
 ken sachten camerganck zy doen in alle
 wijse ghecockt zijnde / de selve wel verteirent
 t'is goetd voor een vercoude maeghe maecht
 openinghe / ende doet water lossen Aiuyt op
 heete colen ghebraden / ende met wel olie en
 supker gheten / is goetd voor een quaedde
 borst / betert den hoest doet wel supmen
 lossen is goetd voor de ghene die cozt van
 aessen zyn.

Deempt upt het t'herte vanden Aiuyt /
 en wullet gat met sijn ghestooten conijn /
 stoppet gat wederom toe met het bekent
 vanden Aiuyt / datmen daer upt ghenom-
 men

men heeft / laet dien alsoo bereydt wesende
 inde heete asschen braeden / als hy ghebza-
 den is perst sop upt / ofte vringhet dooz
 eenen sijnen doeck / want dit sop inde ooze
 ghedruyt dyt ofte vier druppels seffens teghen de
 lau wesende t'is een seer goede remedie / ruyschinge
 teghen het ruysschen vande oozen ende doof- der ooren
 heyt / namentlyck als die maer eerst en
 beghint.

Den Nijp met wijn ofte water gheso-
 den / ende met ghemeyne olie dat is olie
 van de Olijven in een panne gheroost /
 en onder den nabel vande vrouwen ghes-
 leydt die eerst ghebaert hebben / verlicht en-
 de stilt seer de wee-en die naer het haeren
 compt.

Nijp op heete colen ghebraeden / Oude
 met heef-deech vermenghelt / doet de bloedt-
 sweiren ende alle gheswellen dooz-braken /
 waer toe dat desen teghen de Heerden ver-
 ordineert staet / dat machmen inden 2. boeck
 opsoeken.

BRIONIA.

Brionia, diemen in Zabandt wilden
 wijngaert en in Blaenderen schijt-raepen
 noemt / die wast int wilt ende wordt
 inde hoven gheplant / om de pzeelen te obero-
 deken / ende vande sonne te bevrijden / hy
 wast met doncker groene blaederen ende met
 clauwierkens / hy naer den wijngaert
 gheslykende / anders is hy veel groender
 van couleur.

Brionia is warm / ende droogh inden
 derden graet / desen wortel sonderlinghe
 haer sap maccken seer stercken camer-
 gauck /

hardicheyt
vande mil-
te te ver-
drijven

ganck / zy doet water maeken / zy supbert
de hersenen ende de milte / den wortel verset
met vighen ghestooten / ende inde sincke
zijde op de milte ghelept verdrift de har-
dicheyt.

De selve ront ghesneden / ende als een
nen pefens van voozen inde vrouwelijck-
heyt ghebruyckt / hy verweckt de maen-
stonden der vrouwen / ende jaeght af de
doode vrucht / ende de Secondina met sout
ghestooten gheneest de quade sweiringhen
daer op ghelept zijnde / desen wortel ghes-
stooten met sout ende Ossen oft Copen
galle vermenghelt / heeft een seer groote
cracht om den Fleuris, ofte cancker-achtighe
sweiringhen te ghenesen.

dosis van
brionia

Desen wortel ghedrooght / ende ghepul-
feriseert zijnde / is seer goet om de mens-
schen in te gheben / ontrent ouder half
Drachma, is een goede purgatie / die gheen
gelt en cost / want men vintse ghenoech
voor niet, oft althits seer wepnich / is
mede seer goet om de Peerden in te ghes-
ben / en seer seker sonder de selve sieck te
maecken ofte te altereren / alsoo in tweede
boeck te vinden is.

BOOMVARENT.

In latijn Polipodium quercini, ofte ingel-
saet in sommighe quartieren dupbels plant-
men ghenaempt / die wassen langhs de
doooghe canten / ende meest inde eercken
stroncken / de blaederen zijn als de pluy-
men vanden strups voghel / den wortel is
ontrent eenen vinghel dick / van buyten
bryen / ende van binnen groen / ick en sien
hem

hem niet blypen / noch en draeght gheen blom-
men / de wortel is soet als callissi-hout.

Dese wortel is droogh inden tweeden
graet / den wortel in vleesch-sop ghesoden dosis vana
zijnde / ende ghedroncken maecten camer- den boom
ganck / supveren het bloedt verdrjben schurft varent.
ende ruydighejdt / den selven ghedrooght en-
de ghepulveriseert / een Drachma aen eenen
mensch inghegheben / daer naer wat warme
vleesch nat daer in dat wat annijs saet gheso-
den heeft / is een seer goede purgatie / de
selve staet in't tweede boeck verordineert voor
Peerden / ende is een seer goede ende seker me-
dicament.

BETHONIE.

De Bethoni ofte Bethonica, heetmen een
ghebenedijdt crupdt / om dat seer goet in der
medecijne is / ende seer veel crachten heeft /
het wordt inde hoven gheplant / het heeft
lanck-achtighe doncker groene blaederen / die
rontom ghecerst zijn / by naer ghelijck een sa-
ghe / men schrijft hem soo veel crachten toe
als dattet kerben heeft.

De Bethonie is warm en droogh tot
inden tweeden graet / Bethonie in hame-
len vleesch sop ghesoden / ende ghedron-
cken / is goet voor lieden die in teiringhe
zijn / het reynicht de borst vande slupmen
alsmen daer wat callissi hout by doet /
Bethonie in koerckens ghebacken ofte in
weye ghesoden ende ghemutticht / is goet ghebreck
voor de vrouwen die ghebreck vande moe- vande
der hebben / het doet de maenstonden voorts moeder.
comen / en drijft alle winden upt de moe-
der / is seer goet voor de verstopte lever
milt

milte ende nieren / zy is mede goet vooz
de water-sucht / waer toe seer goet is alle
daghen wat conserve van Bethonie inghende
men zy is seer goet ghebruyckt / van de ghene
die eenigh ghebreck vande ooghen hebben /
zy drooght alle fluxtien die op d'ooghen val-
len / dit crupdt heeft seer veel bysonder crach-
ten / waer toe dattet in het tweede boeck /
vooz de Peerden verordineert is salmen ma-
ghen opsoecken.

BAEKELAER:

Den Baekelaer in't Latijn Bacus Laury
dat zyn de besien die op den Laurwerierboom
wast / die worden hier vande heete landen
ghebracht / men vintse by de Crupdeniers /
Droogisten en Apotekers te coop / ende zy
zyn goeden coop.

Den Baekelaer is warme ende droogh
tot inden tweeden graet / ende is goet te-
ghen alle feyn / soo van menschen als
beesten / Baekelaer ghepelt ende sijn ghe-
stooten een vierendeel kots inghenomen
met warm bier ende boter / doet seer wel
sweeten / t'savonts als mente bedde gaet /
ende verdyjft alle quade humeuren upt
de maeghe / ende ontstopt alle inwendighe
partijen des lichaems / waerom dat seer
goet is ghebruyckt vooz de craem-vrou-
wen die eerst ghelegghen zyn / want het
subbert ende herstelt alle de leden / ende
is seer goet den Peerden en Copen inghe-
gheven / alsoo dat ghy hier naer hooren sult
aldaer ick bewyfen sal / hoe datmen den
Triakel van Deatesserum maecken sal / en-
de zyne crachten dooz den Baekelaer die
daer

daer in comt / ende een groot deel van zijne
crachten daer door bewijst.

BIER.

Alengaende de natuere ende complectie
van het Bier / zo is onghetwijfelt warm/
nochtans meer ofte min naer de stoffe
daer van het ghebroutwen is / want hoe
wel dat de gerste van haer eyghen nature
rouw is / nochtans niet teghenstaende wordt
se eerighsints warm / door het weechen
dzooghen deesemen nat maecten ende sie-
den / dat zo in het bereyden vanden biere
lijdet / te meer om dat de hoppe ofter saet
dat daer onder is vermenght / de coude
tempert vande gerste / maer dattet Bier
warm is / blyckt by den sutaeck ende
geur / dat d'een is veel heeter van natu-
ren als het ander naer de soorte van graen/
daer van dat ghebroutwen is / ofte onder-
dom vrangighepdt etc. zijn wercken thoo-
nen door zijn warmte / want het maecht
den mensche dzoncken / principael het ghene
dat van tarwe eensdeels ghebroutwen is
maetelijck ghedzoncken / maecht goet bloedt
ende voet wel / niet-te-min alderley bier
van wat graen dat ghebroutwen is / dat is
van grover substantie en swaerder om
verdotwen als den wijr / t'welck niet wel
en is ghesoden oft te vers oft te dick is /
maecht verstopthepdt ende swellinghe inde
binnenste leden pijn in't hooft colijcke coude
pisse etc.

Is datmen sterck bier warme maecht /
ende de voeten daer mede stof vande ghene
die moede ghegaen zijn / het trecht de moe-
dichep

dighepdt nutte / ende versterckt de voeten /
waer toe dattet vooz de Peerden verszdineert
staet dat suldy in't 2. deel vinden.

BRANDEWYN.

Den Brandewijn / thoont doorz zyn stercke
bytende cracht heet te wesen / doorz zyn
opdampen die seer haest ende suptijl naer
de hersenen oprijzen / de selve verstoozen /
nochtans bevinde den selven van couder
naturen te wesen / want veel Brandewijn
te drincken overbalt het lichaem niet groot
te coude / soo wanneer dat de suptile chie
mische gheesten wat verdeelt ofte verblo
ghen zijn / dan ick en wil op dese ancto
riteyt niet vast staen / ick wille maer sechtes
lijck sommighe van zyne krachten beschry
ven.

Inden eersten / den Brandewijn van graen
wijn appelen cyder ofte andersints / is in alle
wonden seer goet mede ghewasschen / want
hy supbert en dzooght de selve / doorz de stercke
kracht die hy doorz de distelatie van sijn ma
terie ghekreghen heeft.

Den Brandewijn smozghens wat nuck
teren ghedzoncken / daer by wat eldelcom
pane ofte hane-compane by sommighe ghes
naemt wordt / t'is seer goet teghen de pijn
ne in't herte / doet de woormen der maeghe
skillen / is mede seer goet in vierighe tij
den / als de gabe Godts ofte Pestte reg
neert / teghen de quaele luchten ende fe
mynghe dampen / het is mede goet teghen
de coude pisse ofte graveel doet water lossen /
t'savontz ghedzoncken doet de maeghe wel
stoken de spijse wel verteiren / namentlijck
als

als hy bereypt is als ick hier sat keeren / t'welck
wordt ghenaeamt water clerette.

Neempt vanden stercksten Brandewijn water
van wijn / ofte by saute van dien / soo magh- klerette
men nemen van graen een pinte / doet in een
flesche die seer wel toeghestopt is / doet
daer by twee onsen sijn ghestooten Can-
neele / een note Musschaet ontrent soo veel
crupt naeghele / wel ghestooten zijnde /
daer by doende het derde deel Roose-water /
ende dry ofte vier oncen sijn Canari-suycker /
alles wel onder een gheroert / ende alsof twee
ofte dry dagen laten staen disteleren ofte weec-
ken.

Dit water is seer sonderlinghe / teghen
alle ghebreken vande moeder / jae oock
teghen de beswymthejdt slauwten des her-
ten opstijghen vande Galle cortighejdt op
de borst druppel pisse / ende veel meer an-
der soo ick t'selve dickmaels beproeft hebbe /
en seer goet den Craem-vrouwen om de moe-
der te supberen / t'herte te verstercken / ende
heeft seer veel crachten / om de nae-wee en te
verdwijnen.

Neempt een pinte brandewijn / doet daer brande-
by een ons Galap / een ons Zionia / een wyn om te
drachma Soffraen van noorden / alles purgeren
sijn ghepulseriseert zijnde / neemt twee
oncen honiuck met een uperken reghen-
water / ghesoden ende gheschuymit zijnde /
laetet cout worden ende doeghet inde flesche
met brandewijn / alle twee ofte dry da-
ghen laten staen / daer van eenen lepel
twee ofte dry naer de sterckte vanden per-
soon ghedroncken / maect seer wel camer-
ganck het purgeert alle galachtighe slij-
mighe en water-achtighe flechmatycke hu-
meuren

meuren / het opent de verstopthepdt vande
 leber louse ende milte / het doet de winden
 scheyden vande maeghe ende darmen /
 en stilt de pijn der selver / t'maecht goe-
 de beroerte des bloedts / sulckx dat het een
 goet temperament maecht / t'welcke ick
 seer wel beproeft ende goet bebonden heb-
 be aen diverse personeen / die van an-
 der Doctoren verlasten waren / soo wel
 van quaede maeghen langh-duerighe coztsen
 quaede borst upt-teiringhe en water-sucht /
 t'welck met het drincken van desen Brande-
 wijn in diverse reysen vooz seker / vant
 alle de vooznoemde quaelen gheuesen zijn ghe-
 weest.

Gen quael verouderet zijnde / soo moets
 men denersten dagh twee dyp lepels in-
 nemen / als men siet datmen niet straf ghe-
 noegh en purgeert / soo salmen binnen een
 ure min ofte meer / noch soo veel innemen
 datmen siet ghenoegh te wesen / om acht
 oft thien reysen van achter te gaen / ont
 dat de maeghe seer wel soude gheswbert
 worden / dan salmen noch eenighe daghen
 t'elckens eenen lepel twee ofte dyp inne-
 men om een reyse twee ofte dyp te gaen /
 op dese maniere moghen alle verbuynde
 maeghen gheuesen worden sonder twiffel /
 men magh dese medecijne soo wel de jonghe
 als oude lieden inagheben / elck naer zijn cracht
 vanden ouderdom / t'savonts naer den eten
 een lepel ghedroncken doet de maeghe wel rei-
 ren gherust slapen ende bevydt van quaede
 droomen.

Allen Brandewijn heeft een verbrooghens-
 de ende repellerende cracht / daerom dat
 den selven in alle wonden met mitbaerhepdt
 mach

magh ghebruyckt worden / soo wel inde sal-
 ven vermenghelt / als de wonden / daer me-
 de ghewasschen / want hy sijnvert ende doet
 drooghen / waer toe den selven teghen de
 Beerden verordineert staet / salmen in't twee
 de boeck vinden.

BOONKENS HOLWOZTEL.

Boonkens holwoztel / in't Latijn Radix
 cana, ofte Aristolochia fabaria, wast ontrent
 een spanne ofte vierendeel hooghe / heeft clep-
 ne blaederkens en draeght paersche blomme-
 kens / dat wordt hier inde hoven gheplant /
 de beste comen upt de heete landen / men vint
 se by de Cruydeniers en Apotekers te coope.

Boonkens holwoztel is heet en droogh /
 blijft twee jaeren goet in zijn cracht / ghes-
 stooten ofte ghepulseriseert zijnde / een Drach-
 ma met wijn inghenomen / doet wel water
 lossen / verweckt tot sweet doet de vrouwen
 maenstonden voort comen / t'is goet teghen
 het senijn inghenomen als vozen / verdrijft de
 opstijghen vande moeder opent alle verstop-
 heyd vande inwendighe deelen / soo wel van
 de loose lever als de milte / drijft t'fenijn upt
 den lichaem / soo wel vande menschen als de
 Beerden / daerom soo datmen't inden Trias-
 kel van Deatesserum ghebruyckt / die teghen
 alle senijn seer groote cracht heeft / alsoo dat
 hier naer sal beschreven worden / de cracht
 ende hoe datmen maken sal / Boonkens hol-
 woztel is mede goet voor de scheurfsheyd &
 ghebreken der kele cramp en senuwen etc.

BLOET VAN DRAECKEN.

Bloedt van Draecken / in't Latijn Sanguis Draconis, is ghetempert van naturen / men vindet te coop by de Droogisten ofte Apothekers / het heeft een seer consoliderende cracht / wordt veel in den Disenterium ofte door-loop inwendigh ghebruyckt / uptwendigh tot stulp-poeder om de wonden te stulpen / met witten banden epe / waer toe dat tot de Peerden ghebruyckt wordt / machmen in't tweede boeck vinden.

BOLUS ARMENIA.

Den Bolus van Armenien ofte roodert Clep vintmen te coope by de Crupdeniers / is cout en verdrooghende van naturen / het bloeden restringerende ende de inflammatien repellerende / waer toe dat de selve teghen de Peerden verordineert staen / salmen in het 2. boeck vinden.

BEETE.

Die in't Latijn Beeta in Vlaenderen rooms ghe-naempt wordt / de Beete is ober al by de waermous lieden seer wel bekend / want het goet mous-crupdt is / t'welck den buyck weeck maecht / de wortels bequaemelijck ghesneden ende inde olie ghesieken / is goet om in't fondament te steken als een Supositorie om camerganck te maecken / men maghse suijden om in de neuse gaten te steken / t'welck veel vochtighyde vande hersenen trecht / soy van Beete

Beete op t'hoofst ghestreken / soude de macht hebben / vande lippen te dooden / ick en heb het niet beproeft / waer toe de selve voor de Peerden verordineert is / maghmen in't 2. Deel vinden.

BIEVOET.

Den Bieboet in't Latijn Artenissa, ende Mater Herbarum, den Bieboet heeft seer ghesneden blaederen die boven brynn groen sijn / ende onder asberwigh / den Bieboet wast overbloedigh by de weghen / ende is tweederlep root steelde ende mit steelden Bieboet.

Den Bieboet is warm en saemen treckende van nature / Bieboet in wijn ghesoden en ghedroncken / is goet voor de vrouwen die swaeren arbeidt hebben / het voordert de vrucht ende doet de vrouwen maenstonden voort komen / den wortel ghezoocht zijnde en ghepulveriseert met wijn inghenomen / supbert de moeder ende saecht af de naer-moeder.

Sap van Bieboet ghesoden daer by doende Derckens smeic / en ghestooten comijn doperen van eperen alsoo een plaester daer van ghemaect / die onder den navel teghen de gheleyt / verdrijft den wee-en die naer het baenae-ween ren komt / waer toe den selven voor de Peerden der vrouwen verordineert is / maghmen op-soecken als wen.
bozen.

BOSPOYER.

Het Bus-crupdt is by jeder een in dese landen seer wel bekend / dat heeft een verzooghende

drooghende ende verteirende kracht / t'welck
seer wel te gheloooven is / by de Ingredi-
enten ofte simplitiën daer vandat ghemaect
wordt / het wordt ordinarijs ghemaect van
diz dinghen te weten van Salpeter / Sol-
fer ende Colen van willighen-houdt /
t'welck alles een verdrooghende ende ver-
teirende cracht heeft / somtijds daerse daer
wat Aqua viva levende water / en Camphor
by.

Het Bus-crupdt is seer goet om wonden
te heelen / soo wel oude als nieuwe / t'is goet
in Salven ghedaen teghen alle verouderde ul-
ceratiën / Cancker en Piftels / die het quaet-
aerbigh voetsel doet verteiren / ende het over-
tolligh vleesch wegh neemt.

De krupters nemen't in voozde coztsen met
witten wijn / een Drachma t'is mede goet te-
ghen de quaede bozst inghenomen als bozen /
ende ick hebbet seer veel weten aende Peerden
ingheven teghen den woym / ende ander quae-
len / maer ick en hebbet niet veel ghebruycht /
waer toe dat in het tweede boeck verordineert
staet magh men vinden.

BLOEF.

Het Bloedt in't Latijn Sanguis is heet en
de vochtigh van naturen / de lichamen sijn
gheschapen van vier humeuren / te weten
uyt t'bloet Colera melancholia ende Phlegma,
dat is alle gheleerde ghenoech bekend /
onder de vier is het bloedt een vande beste-
eens-deels om dattet is een materie vande
de levende gheesten / daer in dat het leven
alle het wassen ende toenemen ghelegghen
is / ofte om dattet te ghelijcken is by
het

het beghinsel des lebens / ende van natu-
ren warm ende vochtigh is / ofte om dat
tet meer cracht heeft van voeden ende on-
derhouden / dan enighe bande ander humeu-
ren.

In somma / het is alsulcken schadt der
Naturen / dat als t'selve den mensch ofte
ander bloedt-rijcke creaturen benomen wort /
dat de doodt daer naer volghen moet / bande
Colora melancholia en Phlechma, sal hier naer
beschreven worden.

Daerom wort dit heet ende vochtigh
bloedt alle levende creaturen / niet alleen
tot een voetsel van alle leden des lichaems
ghegheven / maer oock om het selve by zij-
ne natureljcke warmte te behouden ende
niet anders / om tot een exempel daer af
te spreken / dan als goet hout / dat men
aen vier legt / om daer mede een gan-
sche camer te verwarmen / oock van ghe-
lijcken / als het vier ghecranckt / ende zijn
branden kan benomen worden / als men
t'selve met al te veel houts overlaedet ver-
stopt / ofte dat het hout te vochtigh is /
oock als men hem het hout ontreckt ofte
te wepnigh aenlegt / alsoo ist oock met
de herten / dat als het bloedt te overbloes-
digh ofte al te wepnigh is / desghelijcke
alser te veel ende onmatighe hitte / ofte als
die te slap is / als dan het herte dus dan-
nighe ghebreken ghewaer wordt / soo aen-
stonts alle d'ander leden des lichaems daer
mede deelachtigh ghemaect worden / ende
daer voor alsulcke accidinten veroorzaken als
dat het boven domminerende humeur de schuld
heeft.

Alengaende zijne nature ende eyghenschap /
soe

soo en ist niet een kleyn wonder wercks der naturen / dattet by hem selven gheen ghevoelen hebbende / nochtans een oorsake der selver / ende des lebens is / men bevindet by de daer ghelijckische experientie / dat als eenighe creature te veel bloedts ontloopt / dat daer upt onmachtten comen / iae het leven met den bloede upt loopt.

Onder alle levendighe dieren / soo is het menschens bloedt het alder-suytelste / ghelijck oock het Esels bloedt het alder-groffte is / alsoo langhe alst in't lichaem is / soo behoudet bloedt sijn vochtighe natuer / maer soo haest alst daer upt is / soo stolcket / doch het eene altijts wat meer als het ander / het bloedt van eenen stier wordt soo hart / t'selve warm ghedroncken wesende / een doodelijck sijn is.

Het bloedt vande Peerden af-ghetrocken / ende met de haever semelen ofte in drancken inghegheben / t'is seer goet om het bloedt te repnighen / ende dat als door de conste der Chimie overghehaelt wordt / ofte als eenen brandewijn / die noch eens heretrocken ofte gedistileert wordt / alsoo ick in mijnen secreten boeck van het cureren / van het quaede Snot claerder sal bewijzen / waer toe nu het bloedt verordineert staet / machmen vinden in het 2. boeck als vozen.

COMYN.

In't Latijn Cuminum, dit is een lancckwortel pigh grauwo saedeken / men bindet te coope by de Crupdeniers / het wordt veel in Casen ghebronghen.

Comijn is heet en droogh tot inden der dat

Offen
bloedt is
groot fe-
nyn.

den graet / ende magh vijf jaer dueren in zijn
 cracht / Comijn ghenutticht scheidt de win-
 den der maeghe en darmen / stilt de pijn inden
 buick doet water lossen / seer sijn poper van
 Comijn op glopemde colen ghevozen / ende
 den roock inde vrouwelijckhepdt ontfanghen /
 supbert de moyet en bereypt die om te ontfan- vrouwe te
 ghen / den roock in't aensicht ontfanghen / doen ont-
 maect het aensicht bleek ende doot verbigh / fanghen.
 waer mede hun seer wel connen behelpen som-
 mighe lieden / die den hypocrit maken / ende
 booz heplighe personen willen gheacht zijn /
 men magh daer seer wepnigh seffens inghe-
 ven / want t'is seer heet en scherp / waer toe
 t'selbe booz de Deerden verordineert staet /
 machinen opsoecken als bozen.

CALLISSIE-HOUT.

Soet hout ofte Callissie is warm ende /
 droogh / wordt hier vande heete landen ghe-
 bracht / men vindet by alle Crupdeniers te
 koop.

Callissie-hout is goet ghenutticht booz een
 quaede bozst / diese opent ende doet wel slip-
 men lossen supbert het bloedt / ende is goet in
 alle drancken ghebzupckt / want het verfoet
 ende herstelt alle inwendighe leden / soo dat
 sonder perijckel met groote nutbaerhepdt in
 alle siekten magh ghebzupckt worden / men
 sfootet in poper / t'welck seer dickmaels booz
 de Deerden verordineert is / alsoo datmen in't
 tweede deel sien magh.

CAMPHER.

In't Latijn Camphora, die wort uyt vrens-
delanden hier-waerts over ghebracht / men
vintse by de Apotekers te coop.

Den Campher is cout ende droogh / en-
de heeft een discutierende ende verspreyden-
de cracht / wordt veel in salben ghedaen die
vercoelende zijn / waer toe de selve voor de
Peerden verordineert staet / machmen op-
soecken als vozen.

COPEROOT.

In't Latijn Vitriolum, die wordt hier van
Cypres Roomen Hongarijen en Enghelant
ghebracht / waer van den witten den besten
is.

Coperroot / is heet en droogh tot inden
tweyden graet / hy is coroderende astringen-
de en verdrooghende / waer toe dat den sel-
ven voor de Peerden verordineert staet / mach-
men opsoecken als vozen.

CEMPSAET.

Cempsaet is heet en droogh tot inden
derden graet / men vindet inde Crupde-
niers winckels te coope / t'is goet voor de
hoghelen / Cempsaet is goet om de Peer-
den inde haer te teten te gheben / van de
ghene die het strangulien hebben / ofte die
vercout zijn d'v ofte vier oncen Cempsaet
twee oncen Zee-hirs saemen sijn ghestoo-
ten / twee oncen Triakel van Deatesserum
met witten wijn t'samen warme in twee
reysen

reysen inghegheben / het is seer goet den **Of** bloet pissen ofte Copen inghegheben / teghen het bloet pissen vande pissen / alffer gheenen anderen middel aen te Copen. Doen en is / want ick hebber mede gheenesen / die soo flauw waren datse niet meer op staen en conden.

CARVY.

Carvy is wel bekend / by de ghene die brandewijn distileren / men vintse te coop by de Crupdeniers / Carvy is heet ende drooghe tot inden derden graet / t'is goet ghedroncken teghen de colijcké het schepdt de winden der maeghe ende darmen / het doet wel water lossen / daerom ist goet gheseficht in vele siekten / want het doet de maeghe wel verteiren / waer toe dat voor de Deerden verordineert staet / machmen opsoccken als vozen.

CANNEËL.

In't Latijn Cinamomum, die is by ieder een seer wel bekend / ende is in alle Crupdeniers winckels te coop / 3p blijft langhe goet in haer cracht.

Canneel is heet inden derden graet / en droogh inden tweeden graet / 3p is een tuptnemende schoosse / die t'herke ende de maeghe seer verstercke / 3p bequeckt de levende gheesten / en maecht goet bloedt inden mensche / Item Canneel ghebruyckt beneemt de Caterenen des hoofts / ende is sonderlinghe goet den water-tuchtighen dieckmaels met wijn / ofte in wijse ingehomen / Canneel ghegeten maecht claer ghesicht

ghesicht ende niet witten wijn inghenomen
doet de vrouwen stonden ofte verhouden bloet
voorts komen / ende supbert de moeder / om
in sonderhepdt te spreken t'is een seer goet en-
de ghesonde schozse / de welcke men magh
stooten ende pulseriseren / waer toe de selve
tot de Beerden verordineert staet / magh men
opsoecken als vozen.

CARDOBENEDICTUS.

Dat is een ghebenedijdt crupdt / t'is als
enen distel die heeft langhe hair-achtighe
blaederen / rontom diep ghesneden / de stelen
zijn rouw ende hair-achtigh / t'saet is lanc
ende wast in bollekens / dat woxt inde ho-
ven ghesaeyt.

Cardobenedictus / is warm ende drooght
van nature / het crupdt ghedrooght ghepul-
veriseert ende in bier ghesoden warm gedron-
ken / doet wel smeten is goet vooz de pesti-
lentiacle ende ander coztzen / een vierendeel
loots van het saet ghepulveriseert / ende niet
wijn ghedroncken twee uren aler de coztzen
aencomen / t'selve twee ofte dymael onder-
houden op den selden tijdt / dat de coztzen ghe-
went zijn te komen / sullen de selve daer mede
ghenesen worden / men magh wel het groen
crupdt sieden / ofte het upt-ghesperst sap met
wijn ghedroncken / t'is mede seer goet teghen
het fleuris ende supbert het bloedt / doodet de
wozmen verdynt winden waerom de selve
goet is inde colijcke ende buyck pijn inghenom-
men / waer toe de selve tot de Beerden veror-
dineert staen / salmen in het tweede boeck vin-
den.

CATTECRUYT.

In't Latijn Nepta, wast inde hoben heere
lanck-achtighe sachte ende witachtighe ghes
kerfde blaederen / de blommen wassen met
Croonkens.

Nepte is warm en droogh inden tweedert
graet / dit cruydt in wey ghesoden ende ghes
droncken / verdrift Schurfthepdt / Melactes
hepdt / ende doodt de wormen / ende doet
sweeten / het verdrift t' senijn van het herte /
scheept ghecronnen bloedt / vande ghene die hunt
van binnen seer ghedaen hebben / ende ver
weckt tot sweeten / t'is goet in koecken ghes
backen voor de Vrouwen / teghen het opstij
ghen vande moeder / ende ander qualen / waer
toe t' selve voor de Peerden verordineert staet
salmen in't tweede deel vinden.

CORIANDER.

In't Latijn Coriandrum, is een wiel rieck
kende ront saedeken / het wordt op de Ac
kers ghesaep / ende wordt veel in't bier
ende brandewijn gheseficht / Coriander
is warm ende droogh / t' selve te veel onbe
teyt inghenomen / is een doodelijck senijn /
soo wel den beesten als den mensche / daer
om sal men de selve op dese maniere bes
reppen / men sal inden Azijn laeten wepe
ken 24. uren ende wederom laeten droo
ghen / alsoo wordt zijn senijn benomen /
ende is goet ghepulveriseert inde medecijne
gheseficht / want het verdrift winden /
t'is goet ghenutticht voor Drapinghen in't
hoest / ende voor de vallende siekten /

bereyde Coriander in supcher ghebacken ende ghegeten/ sterckt de maeghe verteirt sluymen der Borst / ende maect eenen welriechende Adem / waer toe het selve tot de Peerden verordineert staet sal men op soecken als voorren.

CATTEVET.

In't Latijn Ackx Felis, is verdzooghensde ende pijn stillende van naturen / het is goet om te bestrijcken op alderley gheswollen / diese doet verteiren en verdzooghien / t'selve in salven ghebruyckt is seer goet in alle wonden om te doen heelen / het is mede seer goet om te bestrijcken de geschurfttheydt vande jonghe kinderen / ofte ander lieden / die daer van ghebruyck hebben namentlijk / als de selve met salve vermenghelt ofte bereypt is / alsoo dat ick hier naer bewijfen sal.

CLISSE.

De Clissen zijn tweederley / de groote Clissen heetmen in't Latijn Lapa Major, en de klepne heetmen Lapa Minor, de Clissen zijn ghenoegh bekent / sy wassen over al by de weghen.

De Clissen hebben een verdzooghende ende verteirende natuer / den wortel ghebruyckt ende ghepulfert / een vierensdeel loots met witten wijn inghenomen / doen water maecten / is seer goet voor de Clissen ghene die etter en bloedt spouwen / de grove blaederen vande Clissen ghestooten / ende met wit vanden eye vermenghelt / is goet op

Op de verbrantheydt ghelept / diese doet ghes
 nesen en verdooghent / de blaeders met
 sout ghestooten / ende op de beten van
 bulle honden en op senijnighe steken ghes
 lept / sal het senijn upt trecken / soo vera
 re als dat aenstonts daer op ghelept wordt /
 ende alsoo sonder twijffel ghenesen / 't is
 doelt op wonden ofte verouderde ulceration
 seer goet ghelept / diese gheneest ende
 opdooght / den wortel ofte het saet vande
 klepne Clissen ghestooten zijnde / is seer
 goet ghelept op gheswellen Glieren ende
 Croppen / die quaelijck vergaen ende ghes
 nesen willen / 't saet is goet inghegheben
 vooz den hoest der Deerden als voozen gesept
 is.

COYEN STRONT.

Den Coyen stront / met Azijn onder
 een gheroert ende warm ghemaectt zinn
 de / is goet ghelept op apostumen bloets
 sweiren ende alle gheswellen / diese doet
 ruyen ende doorbreken / is mede seer goet
 teghen 't Siatica om de pijn te stillen /
 ende te versaeten als men met Azijn en
 olie van roosen op kocht ende wat pulver
 van ghestooten Samille / ende alsem inghe
 daen / ende op de pijn van't Siatica ghelept /
 sal de pijn aenstonts wegh nemen ofte ver
 minderen.

Versehen Coyen stront op de voeten van
 de Deerden ghebonden / trecht den brandt
 upt / ofte de vermoeptheydt die van veel
 gaens ofte andersints verhit zijn / als
 men wat Azijn daer by doet / het is dies
 te beter / ende weert allen brandt upt de
 voeten

voeten / soo bande verbleinthepdt ofte stecken van naeghelz ende ander / het water van Copen front ghedistilleert is goet om alle wonden te wasschen / ende kancker-achtighe sweiringhen diese repelleert ende supbert de selve warm op de beten ofte steken van bien blieghen oft spinne-coppen ghelept / neemt de pijn weggh / ende is goet voor Cataflamen in alle wonden om den brandt weggh nemen.

DUYVEN DRECK.

Duyven front is heet en droogh / sijn ghepoedert met saet van waeter-kers in mostaert ghevoert / ende op de pijn van het Siatica ofte Flerceyn ghelept / helpt seer ende treckt naer hem alle vochtighepdt / upt de Senwen ofte Senwachtighe partijen / is mede seer goet in pap met Azijn Lijnsaet meel wat Lijnsaet Olie t'saemen / als een pap op koude gheswellen doetse verteilen / ofte ryp worden / waer toe den selven voor die Peerden verordineert is / sal men in't tweede Boeck vinden.

DEALTHEA.

De salve van Alchea, dat is van witten hemst ofte witte matue wortel / dat by sommige fiewelcrupdt ghenaeemt is / die wort op veel diverse manieren ghemaecht / ick wil hier maer een beschrijven / de ghene die ick seer goet bevonden hebbe / ende lichtelijck te maken is.

Neempt hemst wortel acht oncen / ende soo veel Wael wortel Concolyde Major, ofte

ofte smeir wortel ghenaeemt / acht oncen
 ende soo dat men van den eenen wortel
 niet en hadde / soo sal men van den an-
 deren 16. oncen nemen / den selven ghe-
 tepnighit zijnde vande aerde ofte vuylichheit
 alles met Azijn seer muerwe ghesoden /
 ende door een sift ghezeven zijnde / soo
 neemt acht oncen Olie van d'Olijven /
 ende soo veel Olie van Wijnfaet / een vie-
 rendeel Berckens smeir / vsaemen wat ghe-
 kocht zijnde / soo doet daer by d'ij oncen
 Terbentijn / was ende spiegelhars soo
 veel alst van noode sal wesen / tot een
 wecke salbe / noch een weynigh ghesoden
 zijnde tot dat het was ende spiegelhars alles
 ghesmolten is / soo neemt de panne vanden
 biere / ende doet in eenen steenen pot toeghe-
 deekt zijnde.

Deze salbe is goet tot alle gheswellen /
 incrimpinghe der Zenuwen / sy doet de
 flupmen rijzen op de borst ghestreken ver-
 sacht den hoest en alle streekten der zij-
 den / ende is tot alle gheswellen goet op salve deal-
 wat plaetse des lichaems / ofte van wat chea tot
 oorspronck dat de selve ghekomen zijn / alle ghe-
 magh men met groot voordeel ghebruyce swellen.
 hen / waer toe de selve tot de Meerden veroz-
 dineert is mach men in't tweede Boeck vint
 den.

EYEREN.

Eyeren gheheel ende vers zijnde / is
 een rechte wijse vooz siecke lieden / niet te
 min de ghesonde begheerense oock wel /
 sy zijn goet vooz lieden die in teirlichhe
 leven / ende quaede borst hebben / sy doen de
 flupmen

flupmen lossen en maecken vers bloedt / bysonder als men eenen goeden teugh wijns daer op drinckt / want men seght / op een ey een dronck schaet den meester een pont / maer is seer wijn soo is medecijn.

Het wit vanden eye met olie van d'olijven / ofte dat beter is olie van kroosen geclopt zijnde / als een salf met werck ofte lijnwaert op de verbrantheid ghelept gheneest de selve / alsoo ick beproeft hebbe.

D'eyer schaele tot aschen ghebrant / ende met wijn inghenomen / selpt het bloedt spoutwen / ende dient om de tanden schoon en wit te maecken / ende het tant-blees te vestighen ende te verstercken.

D'eyer schaele daer jonghe kiekens uyt geboedt zijn / seer sijn ghestooten ende ghebraven met witten wijn inghenomen / is goet teggheden steen ofte graveel soo wel van de blasse als inde nieren.

regheden
steen en
graveel

Een ey ghestort op eenigh hout belet dat vanden viere niet en verbrant.

Het wit vanden eye / met poper van wiesroock mastijck ende galnoten geclopt / ende op het voor-hoof ghelept selpet het bloeden der neusen.

ELEBORY NIGRY.

Dat is witten nies-wortel / die Ellebris ofte Alieberus ghenaemt woordt / waer langhs de canten op onghebaenden gront / diemen by alle Apotekers te coop vint / hy is seer sterck tot het nies / supbert de hersenen ende is seer beheiment in het purgeren / soo datmen den selven met groote voorsichtighepdt moet ghebruycken / want te veel

veel aende beesten ofte menschen inghegheben /
is een doodelijck sijn.

EUFORBIUM.

Den Euforbium is een vzeemde gomme /
ofte opghedrooght sap / dat van het crupt
Euforbium uptgheperst wordt / t'welck hier
upt de Indische landen ghebracht wordt / en-
de is by de Droogisten ende Apotekers te coo-
pe.

Den Euforbium is heet ende droogh tot
inden vierden graet / 3p heeft een afbey-
ghende ende supberende cracht / onder alle
simplicien het crachtighste / ende seer hit-
sigh om te purgeren / is seer scharp byten-
de op de tonghe / het vrant inde neus-
gaeten en maect niesen / ende het ver-
stopt den adem als oftmen sticken soude /
wanneer het stof maer inden neuse ontsan-
ghen wordt / daerom salmen wel acht
nemen hoe datmen't ghebzuypcken sal / want
te veel is een doodelijck sijn / in swaes-
te siekten van watersucht ofte Plechma /
daer gheen en anderen raet vooz en is / soo
gheeftmen van vier tot twelf acskens maer dosis
niet hoogher in / maer is seer verment in
zijn werkinghe / t'selve ghepulseriseert
ende met olie van Lauwerier vermen-
ghelt / is seer goet tot schurfthepdt ende
met azijn beweeckt ghencest alle schelferinghe
vander aensicht / ende ander deelen des lies-
baems.

ELLEBORY NIGRY.

Dat is swarten nies-wortel / by de la-
tijniste

tijnisten *Veratrum nigrum*, dat by de boeren byant-crupdt ofte vier-crupdt ghenacmt wordt / dit wordt over al by de boeren inde hoven gheplant / ende ghebrupcht om aende Deerden en Copen in te gheven / t'welck nochtans seer schurpuleus ende perijckuleus is / want soo dat men aende menschen ofte beesten te veel ingheeft / soo doodet de selve als een groot senijn / nochtans macht wel met voorsichtighepdt ghebrupcht worden / want alle beyde zijne inder meesteijne der menschen verboden / hoven dat nochtans de oude meesters veel bpsonder crachten toe schrijven / t'selve is goet om een wortelken inde verouderde ulceratien ofte fistels te steken / diese een verbyzande corste doet uyt ballen op datse te beter ghenesen moghen worden / waer toe de selve vooz de Deerden verordineert staen mach men in het 2. boeck binden.

FUMINARIA oft FUMUS TERRÆ.

Dat is dupbe-kerbel ofte grijssecum / dat in Vlaenderen grijszie ghenacmt wordt / het wast onder het rozen ofte onder lente byuchten ende inde hoven vooz oncrupdt / dit krupdt heeft viercantighe steelkens met klepne ghekerfde blaederkens / ende heeft purper byzijn blomkens / wassende d'een hoven d'ander aenden steel.

Dupbekerbel / is warm ende drooght tot inden tweeden graet / t'selve in wep ghesoden ende ghedroncken supbert het bloedt seer / maecht openinghe ende supbert de milte / van het Melancholia, t'is goet teghen de watersuchtighepdt lazarije pocken / ende teghen de

de derde baeghsche koftsen / t'selve met
heeminck van roosen inghenomen / is goet
voor een quaele Wors / doet flupmen rij-
sen / ende opent alle verstopthepdt / soo wel
vande Loose Lever ende milte / maecht goet
bloedt / waer toe de selve teghen de Peerden
berozdineert staet / mach men binden als bo-
ren.

GENTIANA.

De Gentiana wast op hooghen ende onghes-
houwen gront / die wel ter Sonnen staet /
men vint den ghedrooghen wortel ober al by
de Apotekers te koop.

Dit crypdt ofte wortel verweckt door zijn
groote bitterhepdt de maenstonden vande
vrouwen / ende doet water maccken als
ment'selve met wijn in neemt / het ghebt
stieert water sonderlinghe van den wortel
door eenen glaesen hebit in siedende wa-
ter gheneest seer wonderlijck de coftsen die
van verstopthepdt komen van eenighe prin-
paelen partijen / ja dat meer is het doodet de
wozmen / ende supbert alle de vleschen van
den aensicht / als sy daer mede dickmaels ge-
wassen zijn.

Desen wortel ghepulveriseert met wijn
inghenomen is een sonderlinghe remedie
teghen de Peste niet alleen der menschen /
maer oock alle Beesten sy is een oprecht-
te remedie teghen alle sentjn / ende een
bewaerenisse teghen alle rottinghe van hu-
meuren / daerom dat oock de switfers van
desen wortel doen soo wel onder hun ey-
ghen spise als onder de voperagie vande
beesten / om dat sy in goede ghesontheit
souden

souden blijven.

GALIGAEN.

Galanga is eenen seer tapen rooden wortel / diemen by de Apotekers ende Droogisten te koop vint.

Galigaen is warm en droogh van naturen tot inden derden graet / Galigaen in wijn ghelept ende daer af ghedroncken / is goet voor een quade maeghe / verdrijft winden ende sterckt het gheheele lichaem / ende maecht goet bloedt / daer aen geroken sterckt het byen vande hersenen ende scherpt de senuwen / den wortel inden mont ghenomen ende gheknauwyt / verheught den mensche ende maecht hem bylijck van ghemoet / waer toe den selven tot de Peerden verordineert is / machmen als vozen opsoecken.

GYNGEMBER.

Den Gimber is by alle man seer wel bekent / die wordt hier vande heete Indische landen ghebracht / diemen by de Crupdeniers te koop vint.

Gingember is heet tot inden derden en vochtigh tot inden eersten graet / den hesten is die van binnen wit is / en sterck bytende op de tonghe als peper / alse in spijs oft andersints ghebruyckt wordt / soo verdrijft zy winden / zy verbetert de spijs ende reynicht de vuylichghed der maeghe / scherpt het ghesichte ende verweckt tot byslapen / verwarmt de vercoude maeghe doet sweeten / als hy met wijn inghenomen wordt / soo opent de loose lever ende milte / het vertert

verteert de fluppen ende alle vochtigheden
waer mede de nature versterckt wordt/ waer
toe de selve vooz de Peerden verordineert staet
sal men als vooren vinden in het tweede
Deel.

GHEBRANT LOOT.

Het Loot ghebrant / dat is vercoelende
van natuer / ende seer verdrooghende / daer-
om ist seer dienstelijck in Salven ghedaen /
diese de wonden doet vercoelen ende ver-
drooghen / ofte in drooghende waters ghe-
daen / om alle wonden te vercoelen ende
te verdrooghen / diese lichtelijck met een
aenlevende robe doet verdrooghen ende
ghenesen / t'welck wordt aldus ghebrant /
neemt soo veel Loot alst u belieft / doet loot te
in eenen pot stopt ende lutert den pot seer branden
wel toe / op datter gheen damp doorz
ghen en kan / set den selven in eenen pot-
backers oven / tot dat t'loot ganz in as-
schen ghebrant ofte ghedrooght is / soo
neemt den pot daer upt en laet hem cout
worden / dan ist loot in een swarte aschen
verdrooght / diemen sijn sal scooten ofte
brijven / om in Salven ofte droogh water te
ghebruycken / alsoo in't tweede boeck ver-
claert is.

GRAS.

Dat ghemeyne Hof-gras / dat op betten
gront wast / t'selve met een haemer ofte
stamper van een gheclapt / is seer conso-
liderende ende pijnstillende / om in won-
den te ghebruycken / ofte op heete ghe-
swellen ghelept / vercoelt de selve ende doet
door-zieken

Wond-zeken / ende seer haest ghenesen.

GHEBRANDE BEENDEREN.

De beenderen / moeten ghebrandt worden tot dat zy wit zijn / in fijn poeder ghestooten / d'asschen heeft een seer verdzooghende / ende ghenesende cracht om in alle wonden te ghezupcken / soo wel in Salven vermenghelt / als inde wonden ghestropt / want het verteert het quaedt-aerdigh vleesch / ende doet maetigh opdzooghen / soo dat in alle versche ende oude wonden / met voordeel mach gebzupcht worden.

GHEBRANDE SCHOENLAPPEN.

De asschen van ghebrande Schoen-lappen / is mede seer verdzooghende / om in wonden te gebzupcken / soo wel in salven als dzooogh inde wonden ghestropt / want zy is seer verdzooghende / ende het overtolligh vleesch weeg-nemende / dat poper met azijn ofte ander vochten vermenghelt / is seer goet om in alle wonden te ghezupcken / want de selve daer door verdzooghen ende ghenesen worden.

GHEBRANDE OESTERSCHELPEN.

De asschen vande verbrande Oesterschelpen / is als vozen seer goet / verdzooghende van naturen / soo dat de selve met groote nutbaerhepdt / mach in alle wonden ghezupcht worden / om de selve te dzoooghen ende te incarneren.

HONINCK.

DEn Honinck is warm ende droogh van naturen / veel honinck ghebruyckt is tot veel dinghen noodtsaekelijck / hy verlanghet het leven vande lieden die cout zijn van complectie / dat sulckx waer is blijktt hy de Zien die soo klepne krancke teere dierkens zijn / nochtans leven zy neghen oft thien jaeren tijds / als zy wel gheregeert worden / om dat zy honinck eten / de nature vanden honinck / is sulckx dat hy alle dinghen behoet sonder rotten ofte bederven / daerom ist dat men gorgel medecijnen daer af maect / om inde kele ende verseeringhe des monts te ghebruycken / den honinck is goet om in alle salben te ghebruycken / in alle soorten van wonden / want het drooght gheneest ende versoet alle wonden / daerom wordt den selven ghebruyckt tot Conserben / Sproyen / ende ander die het lichaem van binnen consolideren / de inwendighe partijen versoeten / witten meyden honinck ende gynber met bier ghesoden / ende ghedroncken is goet vooz den hoest ende quaede bozst / doet veel sluyten lossen / ende maect openinghe / het is mede goede vooz den steen en graveel / doet wel water lossen / Honinck met water ghesoden / is goede meede / die seer ghesont is om te drincken / vooz oude en coude menschen / waer toeden selven vooz de Deerden herodrincert staet / salmen als vozen in't tweede boeck vinden.

HINNEN-STRONT.

om t'hayr
te doen
wassen

Den Binnen-stront ghedrooght ende ghespulferiseert / met honinck en Lijnsaet-olie vermenghelt / is seer goet om het hayr weder te doen wassen / op eenighe partheet daer dat upt-geballen is / als men daer mede bestrijcke ofte op leght / daer was eenen sekeren Medecijn die alle berouderde colijckhe ghenas / met in te gheben van dit pulser in hypocras ghemaeckt met honinck ende wijn / t'selbe met honinck en azijn vermenghelt / is seer goet inghenomen / vooz de ghene die deure campernoillen te eten / in perijckel zijn van te versticken / want het doets een waterachtighe sonijnighe vochtigheytde upt spouwen / met olie van roosen vermenghelt / is goet op de verbzantheyde ghelept diese gheueest / waer tbedat den selven vooz de Peerden verozdineert staet machmen vinden als voozen.

HAESSEL-WORTEL.

In't Latijn Radices Asary, dit crupt heeft swarte groene ronde blaederen / de wortelen zijn dunne en lanc / lijck van reuck bytende op de tonghe / en zy worden hier inde hoven gheplant / ende zijn by alle Apotekers en Droogisten te coop.

Haesel-wortel is warm ende drooghe van naturen inden deiden graet / den selven ghepoedert ende een Drachma met witsen wijn inghenomen doet wel water lossen / ende maeckt camergaek / doet hzaechen ofte

dosis

ofte overgheven daerom is goet voor de cozt-
sen / soo wel de daghelijcksche als derden
daeghsche / diese door het braecken doet ghe-
hesen / is seer goet ghebruyckit voor de water-
suchtige / doet de vrouwen maenstonden voor
den dagh comen / is goet voor den hoest ende
druypelpisse / waer toe den selven voor de peer-
den verordineert staet mach men in't 2. boeck
binden.

HISOP.

In't Latijn Hysopus, heeft viercantighe
houtachtighe stelen met smalle blaederkens /
die scherp van smaecke zijn / ende wordt hier
te lande inde hoven gheplant.

De Hisop is heet en droogh tot inden
tweeden graet / dit cruyt gheklopt ende
ghesoden met soet-melck / ende door eenen
doeck ghebronghen ende noch eens op
ghewalt met honinck ende soet-hout / t'sel-
ve warm ghedroncken / doet groote baete
den ghenen die de longher-sucht hebben / tegen lon-
dat rupmt de hoest doet slipmen lossen / gerfucht
ende maect eenen langhen adem / den selven
met sout comijn en honinck ghestooten / ghe-
neest de steken van fenijnighe dieren / maer
met olie van Olijven ghestooten ende daer
mede bestreken / souden de kracht hebben van
de lusen te dooden / alsoo ick beschreven
binde.

HONDEVET.

In't Latijn Ackx Canis, is seer goet om
in salven ende olien te vermenghelen / om
soo wel de verbronghen sentruen als infla-
matien

mation van wonden te ghebruycken / want
het versoet seer / ende is mede goet om de
ghekloben handen / vrouwen borsten en font
damenten te bestrycken / sullen seer haest
daer mede ghenesen worden / want het
sacseert alle gheswellen coude ofte heete
door zijn vette slijm / dat seer versachtent
de is.

HONDEN-STRONDT.

Den witzen ghedrooghten Hont-strondt/
die inde Apotekers ghenaemt wordt Album
gracum, ofte witte Clamep / dat is vande
honden die in dyp daghen niet anders en
heeft ghegeten als beenderen / den selven in
eenen oven ghedrooght ende ghestooten
zijnde / dient tot alderley vloyinghe ende
Desenterium ofte door-loop / ja den Rabats
he veel te boven gaende / sekeren Medes
cijn verhaelt dat hy daer wel hondert op
een jaer / vanden rooden Loop mede ghes
nesen heeft / met den ghepulveriseerden
ghedrooghten witten hont-strondt / ghes
droncken in melck daer eenighe glopemde
liepen in gheblust waeren / het is mede
een wonderlyck diffilitept in alle onde
quaedt-aerdighe ulceratiën / Item tot de
pynne der Spene met olie van kooften vermelt
ghelt.

JALAP.

Jalap ofte purgeert wortel / die vint
men by de Apotekers ende Droogisten te
koop / die wordt hier upt Indien ghebracht/
ende is goeden coop / om byf schellinghen
het

het posit onghestooten / hy purgeert seer
 sterck op het Phlechma ; het ghemeyne ghes-
 wicht is een Drachma ; ofte jet minder / dosis jala
maior
 naer de kracht vanden patient / dat is in
 supstantie ofte om soo te segghen in poe-
 der / met eenigh nat inghenomen / maer
 by infusie dat is by weeckinghe ofte ghes-
 soden te worden / soo moet men wel twee
 oft dry Drachma in gheuen / want alle
 medicamenten worden dooz de infusie seer
 ghecranckt / daerom dat men soo veel te
 meer moet in-nemen / ofte anders en sal
 het niet wercken / want dooz het sieden
 ofte weecken soo wordt meer als d' helft van
 de cracht verblorghen / van alle medecijnen
 alsoo ick sekerlijck bevonden hebbe / daer-
 om en siede ick selden eenighe drancken /
 oft ten waer dat de crupden niet ghes-
 drooght en mochten worden / soo dat de
 selve tot poper niet en moghen ghestooten
 zijn / anders soo neme ick beter de poe-
 ders / om datse alsoo de meeste cracht heb-
 ben / dit is een seker medecijne / om son-
 der twyfel camerganck te maecten / ende
 en is niet quaedt nochte onlieslijck van
 smaeck / ende purgeert seer suptijl alle Flech-
 matycke ende water-achtighe humeuren /
 waerom niet seer het lichaem en altereert / en-
 de debilitereert / waer toe dat de selve voor de
 Deerden verordineert staet / salmen in het 2.
 boeck vinden.

IRIAS ofte BLAU-LELIEN.

Irias heeft groene langhe blaederen / ghes-
 linc als het lise dat in't water wast / de
 blomme is meestendeel purper blauw / ende
 worden

worden hier te lande inde hoven gheplant.

Den wortel was Irias is warm ende droogh / is resolverende mundificerende ende incarrerende / werdt veel in de pulberg ghebruukt / alwaerder ontbloottinghe des beens is / desen wortel in wijn ghesoden ende ghedroncken / is goet vooz pijn inden buyk / en vooz de ghene die eenigh lit vercrumpen hebben / ofte vercozt zijn / is mede goet vooz water-suchtighepde ende vooz den steen / desen wortel ghepulberiscert en met honinck ghemenghelt / is goet inghenomen vooz Cozt-borstighepde / den selven wortel ghepoedert ende inde Peuse-gaeten op ghetrocken / doet nieses ende supvert de hersenen / het is mede een heel droogh poeder / om in eenigh vocht mede de wonden te bapen / ende te drooghen / waert toe den selven vooz de Peerden verordineert staet mach men in't tweede bresken sien.

LOOCK.

Loock is heet tot inden tweeden / ende droogh tot in den eersten graet / dat wordt oever al inde hoven gheplant / is by alle manfeer wel bekent / Loock nuchter geten is den Triakel van sommighe boeren / is goet in tijdt vande Deste / ende ander sozghelijcke siekten / jae teghen alle sozorten van senijn / doodt de wormen vande jonghe kinderen met soete-melck ghesoden / ende de kinderen in gheven te drincken / Loock met souz ghestooten ende by forme van een plaester / op de beten van eenen dullen hondt ofte beten en steken van senijnighe dieren

Dieren gheleyt ghenest de selve / Noock
gheren doet wel water lossen / is goet te
ghen graveel en dreupel-pisse / op de plant of
te hol vande voeten gheleyt doet de slupmen
lossen / is mede goet den Beerden inghegeven
voor de buck-pijn / want het doet de winden
sehe pden / en verwarmt de maeghe ende
darmen / waer toe de selve voorts tot de Beer-
den verordincert staet / machuten in't tweede
boeck vinden.

LAPIS CALMINARIS.

Den Calmynsteen / vintmen by alle
Droogisten ende Apotekers te koop / t'is
eenen steen als aerde die een seer verdoo-
ghende kracht heeft / om in alle Salven
ghepoert zijnde te ghebruycken / om soo
wel de oude als nieuwe wonden te ghene-
sen / ende maetelijck te doen oydzooghen /
ende voorts om in forme van water met
sijn ghekoekt te worden / ende de wonden
daer mede te wasschen / diese doet verdoo-
ghen / alsoo datmen in desen boeck vinden
mach.

MOCHOACANA.

Den Mochaacan ofte witten purgeers
wortel is eenen vrenden wortel / die onlangst
by Indien in dese landen is ghebracht / en
de is den Bitonia ofte wilden wijngaert ghe-
lickende / dan hy is veel witter ende sonder
smaeck / ten waer als van meel / den wit-
sten is den besten diemen inde Apoteken te
koop vint.

Desen wortel is warm ende droogh tot
inden

doffs van
de mocho-
aen

inden verdien graet / ghepulferiseert ende met
wijn ofte pier een Drachma ofte vierendeek
loots rupm inghegheben is een seer goede
purgatie / want zy opent de verstoptheden
vande inwendighe leden / principaelijk als
zy by Infusie ofte weeckinghe ghebruyckt
wordt / zy heeft veel verborghen eyghen-
schappen door de welcke zy purgeert prin-
cipaelijk alle wepachtighe / waterachtighe
ende Plachmatycke humeuren / daer naer de
colerijcke daer naer de verbrande / ende
malancolijcke humeuren / niet alleen opt
de maeghe darmen lever ende milte / maer
noek vanden hooft borst ende joncturen /
waerom dat zy goet is teghen langhe cozt-
sen ende verouderde siekten / maer prin-
cipaelijk den water-suchtighen / teghen ste-
resijn schozfulen croppen coude gheswellen
hooft-sweiren coztighepdt op de borst / ghes-
breck vande moeder colijcke pijn inden
buck coude-pisse ende alle siekten / die opt
coude den oorspronck hebben / daerom en
dient zy niet in heete noch in colerijcke
coztsen / noch in ander dierghelijcke siek-
ten die met groote hitte ofte ontstekinghe
aen komen / ofte in verbrande humeuren /
want al ist dat zy de selve purgeert noch
laet zy daer een merckelijcke hitte in't lie-
haem.

alle coude
siekten

Desen wortel mach op allen tijdt inghe-
nomen worden soo wel van oude lieden
als bebruchte ende kinde betsche vrouwen
ghemeyne lieden / Jae klepne kinderen elck
naer proportie vande grootte / ende sterchte
des lichaems ofte onderdoms / want zy
en is niet quaedt van smaek nochte on-
lieffelijck van verxae / zy en brenghet in
hes

het lichaem gheen alteratie al oft gheen
medecijne en waer / dat versterckt de in-
wendighe als uytwendighe leden / op den
dagh dat men dat sal inghenomen hebben / soo
moetmen hem uyt den windt ende warm hou-
den / ende luttel eten dien selven dagh / op dat
dese edel medecijne niet belet en mozt van haer
werck te doen / waer toe de selve vooz de peer-
den verordineert staet / machmen int 2. deel
vinden.

MELCK.

De soete-melck / is goet ghegheten van
de ghene die in teiringhe zijn / ofte die out
en cout zijn / ende vooz de jonghe kinde-
ren die teer van lichaem zijn / want melck
die voet wel ende maecht goet bloedt / by-
sonderlijck de Gepten en Schapen melck
met Koose water en stock supper op ghe-
walt ende warm ghedroncken / is goet
vooz een benouwde bozst om slupmen te doen
lossen / ende oock om seere ooghen mede
te wasschen / melck ghesoden op de helst ende
een stuck staet dat glopent heet is daer in ghe-
blust / is goet ghedroncken vooz den hupck-
loop / soete melck gesoden met Savie is goet
mede ghegozgelt vooz den hupghe / ende een
vierighe kele.

MALUE.

Int Latijn Bismalua, zijn tweederley wit-
te ende roode die lijmachtigh ende bochtigh
van aert zijn / met een pijnstillende ver-
sachtende ende rijpende kracht / sap van
Malue met witten wijn ghedroncken /
helpt

helpt ende voozdert de vzychte vande vrouwen die inden aerbejdt zyn / de blaeders van Malue met wilghen blaederen t'saemen kleyen ghesfooten / ende met Verckens liefe vermenghelt ende als een plaester opghelpt / benemen de hitte ende vermurwen alle gheswellen / soo wel vande moeder als de verharde milte ende alle ander gheswoollentheid / wordt daer door verbeterd / waer toe dat de selve vooz de Beerden verozdineert staet machmen in't tweede deel vinden.

MERCURIAEL.

Ofte bynghel-cruyt / by sommighe ghesnaemt schyt-cruyt / wast inde hoven vooz oncruyt / sop van bynghel-cruyt met witten wijn ghedroncken / verweckt de maenstonden vande vrouwen / jaeght af de seconddina / ende berejdt de moeder tot het ontfanghen / dit cruyt in bier ghesoden ende ghedroncken maecht camergangh / soo wel van hoven inghenomen als in chlisterien ghebruyckt / t'say van dit cruyt op de vrazten ghestreken doetse verzooghen / t'saet met alsen saet in wepe ghesoden ende wat honingh onder ghemengelt / is seer goet dickmaels ghedroncken / vooz de updringende coxtsen Hecktica ghenaeint / maer t'say niet azijn vermenghelt / drooght de Craxagie ende schurft hejdt.

MANNA.

Ofte hemels dauw / om dat zy in Calabzien hoven Italien / met een vochtichejpt

hejdt als eenen dauw uyt den hemel valt /
 ende alsoo vergaedert wordt en hier in dese
 landen niet menighden ghebracht wordt /
 dese Manna is een sachte onschadelijcke
 vercoelende ende purgerende medecijne /
 diemen aen jonghe kinderen bezuchte en ^{dosis van-}
 kinderbetse vrouwen naer ghelegentheydt / ^{den man-}
 met soet-melck vleesch nat ofte eenighe ^{na}
 ghedistilleerde wateren mach ingheben /
 tot twee onsen aen een volwassen mensch /
 t'welck moet vermindert worden / naer
 de cracht ofte ouderdom des persoons /
 wanneer die in eenigh warm nat ghedaen
 wordt / soo smilt zy ende zy is seer soet
 als honinck die seer goet van smaect is /
 om aen alle jonghe kinderen oude ofte
 ander lieden in te gheben / want in melck
 ofte pap ghedaen men soude meynen dat
 ter supcher in waer / daerom is de selve
 seer dienstelijck / om de jonghe kinderen
 in te gheben / ofte jemandt die vooz de
 medecijne grouwelt en verbeert is / want
 men machse inden pap ofte ander bochten
 in doen / soo dat den patient niet weert /
 t'is een seer verfoetende medecijne die de
 Galle doet af-dryuen / ende het lichaem sonder
 eenighe alteratie lichtelijck doet purgeren en-
 de vercoelen / daerom wordt de selve tot de
 Deerden verordincert / die seer kranck ende
 slauw van herten sijn.

MAENSTONDICH Bloet vande Vrouwen.

In't Latijn Menstrua, dat maenstondigh
 bloedt vande vrouwen ofte jonghe dochters /
 is cout tot inden vierden graet / seer sen-
 nigh ende vergiftigh / want de experientie
 brenghet

bzenght dat mede / ende alle gheleerde die
 gheben daer ghetuyghemisse van / dat dese
 vrouwen maenstonden veel sieckten en
 bzenghen / ende veelderley schadelijcke en-
 ghenschappen hebben / als namentlijck
 waer de selve konnen te vallen dat daer
 gheen vuchten en wassen / de wijnran-
 ken verderben / den most wordt azijn / het
 doet de crupden verwilkeren en doet
 de boomen verdrooghen / het iser verroes-
 ten ende alle metaelen verdupsteren / de
 selve inghenomen maect den mensch dul-
 ende onsinigh / ende principelijck de hou-
 den / de bien verlaeten haere cozven / als
 zy daer mede bestreken worden / nu sie dy
 o ghy hooverdighen ende hooghmoedighen
 mensch / wat voor een heerlijcke materie
 is / die ghy tot een beghinsel uwer groot-
 maekinghe ende tot uwer opboedinghe
 ghehadt hebt / considereert wat dat ghy
 zijt / ende wat dat ghy stinckende sult
 worden / hier door salmen oordeelen hoe
 voorszichtelijck dat moct ghezupcht wor-
 den / om de Peerden in te gheben / daer
 om aende selve te veelinghegheben / is een
 doodelijck seijn / waer door dat de on-
 verstandighe meesters / met dese ende ander
 schrupuleuse medecijnen / seer lichtelijck mo-
 ghen bedrooghen worden / ende alsoo de Peer-
 den ter doot bzenghen / alsoo datmen in het
 tweede boeck van dese ende ander bevinden
 sal.

schoone
 hooverdye

MOSTAERT-SAET.

Int Latijn Synapi, is tweederley wit ende
 de brupn / het wit is veel beter inder me-
 decijne

veerne ghebruyck als d'ander / zy zijn aller
 beide seer wel bekent / ende by de Crupde-
 mens te coope.

Mostaert-saet is heet en droogh tot in-
 den vierden graet / t'selve ghemaelen met
 azijn oft verjaps is een goede sause om
 swaeren kost te verteiren / daerom ist goet
 veel ghegeten voor een quaede maeghe /
 verffchen ghemaelen mostaert is goet
 ghestreken op ongheneselycke zeeren / soo
 wel vande menschen als vande Heerden /
 diese doet verdrooghen en vergaen / t'selve
 saet gheknaywt ende onder de tonghe ghe-
 houden / is seer goet teghen de gheraecht-
 hepdt vande tonghe / t'selve met wijn ghes-
 soden / is goet ghelept op alle leden die
 gheraecht ofte verlamt zijn / het poeder
 inden neuse op-ghesnoven doet niesen / en
 supbert de hersenen / mostaert-saet met
 Azijn ghesoden ende daer mede ghegor-
 thelt ende inden mondt ghehouden / bes-
 tert de Cant-pijn / t'selve ghedroncken is
 goet voor steen en grabeel / doet de maen-
 stonden vande vrouwen voortz kamen /
 en verdrift het fenijn / dat van fenijnighe
 compernoillen ende ander upt den lichaem /
 t'selve met kinde pisse ghestooten / ende
 op den Supck ghelept / vande ghene die wa-
 tersuchtigh zijn / resalveert ende dypst het
 water af / waer toedat voor de Heerden ver-
 ordineert staet / salmen in't tweede Boeck
 binden.

t'waeter
 afdryven

MUER.

Den Muer is by alle man ghenoech
 bekent / en wast ober al het woordt int La-
 tijn

zijn Morfus galia ghenaeint.

Den Auer is cout van naturen / t'selve ghestooten ende met azijn ghesoden / daer by doende Lijnsaet-meel / boter speck en sofferaen / doet alle gheswellen door-breken.

MANEVET DER PEERDEN.

Het Maenevet der Peerden / is warm tot inden tweeden graet / t'selve ghesmolten ende in eenen pot bewaert / is goet om in salben te ghebruycken / voor wonden ofte gheslaeghentheydt / jaer veel gebruycken t'selve tot verreckte senuen / maer het heeft daer toe seer wepnigh kracht / daer zijn veel beter dinghen / in het tweede boeck verordineert / soo dat t'selve gheenen noot en is hier te gebruycken.

MAERCK VANDE PEERDEN.

Wat maerck upt de Peerdens beenen / is warm en droogh tot inden derden graet / ende is mede seer consiliderende ende heelsaem / in alle wonden ghebruyckt / ofte in salben om te strijcken / soo wel van gheslaeghentheydt als verreckte senuwen vande menschen als Peerden / namentlijck als t'maerck upt de beenen ghenomen wordt / van een Peert dat vet ende wel te passe is / en door een been-byeuck ofte andersints verongheluckt / ende niet langhe sieck en heeft gheweest / daerom dat alsulck marck noch wit ende niet bedorven en is / soo dat t'selve dies te meerder cracht heeft / en naementlijck het Peert bynst wesende /
ende

ende de beenen van een gheslaeghen het
 march upt ghenomen / ende met water
 dickmaels ghewasschen / eerst cleyn ghes-
 clopt / ende alsoo ghesmolten in eenen by-
 sonderen pot ofte panne met siedende wa-
 ter wijn ofte roose-water / dat best van al-
 len is / dan alles wel ghesoden zijnde /
 soo salmen't door eenen sijnen doeck vringhen/
 ende be waeren in eenen tennen ofte steenen
 pot.

Op een coele plaetse op dese maniere
 salmen alderley het ofte march vande dies-
 ren smilten / maer niet te veel van water
 wijn ofte roose-water daer toe nemen /
 maer bysonder alle march is den rechten alderley
 tijdt om upt ghenoment te worden / inden march ofs
 vooz-winter niet volle maene / ende alsoo be-
 waert als voren / op een coele plaetse / om te
 ghebruycken / alsoo het den boeck voozder bereyden.
 wijfen sal.

NOTEN MUSCAET.

In't Latijn Nux Muscata, die worden hier
 vande heete Indische landen ghebracht / ende
 zijn op de Crupdeniers te coop.

De Noten Muscaet is heet / ende droogh
 van naturen inden tweeden graet.

Note Muscaet ghenutticht maect eenen
 welriekenden adem / verdrijft winden upt
 den lijve sterckt de hersenen ende maect
 goet bloedt / ende is goet ghegeten vooz een
 quaede maeghe en flauwhertighepdt / doet
 wel water lossen / de Noten in stucken ghe-
 sneden ende in Olie van Olijven ghelepdt te
 weecken / ende samtijts eenen lepel ofte
 twee ghenutticht / met een vierendeel van
 de

336   het derde deel vande olien
De note / dat is een sonderlinghe hulpe voor't
grabeel ende vercouthepdt der leuer ofte ghe-
swollen mitte / diese kleyn maect is goet
voor menschen die gheraecht ofte verlamt
zyn aen eenigh lit / want het verwarmt de
senruwen ende alle leden des lichaems / waer
toe dat de selve voor de Peerden bewesen staen
salmen int 2. boeck vinden.

NAEGHELEN, CRUYT-NAEGHELEN.

Int Latijn Gariophila, dat zijn wel be-
kende specerijen / die hier vande heete landen
ghebrocht worden / ende by de Crupdeniers
te koop zijn.

De Naeghelen zijn warm en droogh van
naturen / de selve in spijsse ghebruyckt verstercken
de hersenen / oock de maeghe ende leuer /
zy verheughen ende verlichten t' herte / zy maek-
ken claer ghesichte / zy benemen het walghen
bzaecken ende verstercken de nature / gheben
couragie verheughen het ghemoet / daerom
datse in alle spijsse goeden smaeck maken.

NETELEN.

De heete Netelen zijn warm en droogh
van naturen / de selve ghesoden ende ghe-
droncken / doen water lossen / ende is goet
teghen grabeel ende steen / de selve met sout
ghestooten ende op de wonden ghelept / zy
ghenesen alle wonden / bloet-sweiren canker
ofte quade ulceration / beten van dulle hon-
den / Netels met mirrha onder een ghestoo-
ten / ende als een plaester onder den avel
ghelept / verweckt de maenstonden vande
hrouw-lien / ende heeft noch veel ander crach-
ten

ten voor de Beerden ende ander / alsoo datmen
in't 2. boeck vinden sal.

Olie van Roosen hoe datmen die maecken sal.

De Olie van Roosen / die wordt aldus
ghemaecht / neemt roode Roosen-knop-
pen / eer die open gaen / dat de botten
root zyn / de selve van een pluckende / ende
alsoo inde ghemeyne olie / dat is in d'olie
vande olijven / diemen over al in d'Appote-
hers ghemeyne olie noemt / neemt by deelen
van dese olie / ende een 4. deel brande-wijn
van wijn / ofte witten wijn / in een ghelassen
flesse / daer in doet de ghepluckte roosen knop-
pen / tot dattet alles sup ver dicke vande roo-
sen is / de selve wel toeghestopt zynde / sal-
men veerthiendaghen inde heete sonne stels-
len / alle daghen eens omroerende / dan sal-
men de selve laten in eenen ketel siedende
water sieden / tot dat den brande-wijn ont-
rent versoden is / neemt den ketel met wa-
ter handen vierre ende laetet coust worden /
al eer ghy de flessche niet d'olie daer uyt neemt
ofte anders soo sal de glaesen flessche ber-
sten / alsoo moetmen oock van ghelijcken /
de selve in het water setten ofte hanghen / al
eer het water beghint warm te worden / ofte
soo sal u ghelas insghelijck bersten / t'selve
den brandewijn ofte wijn versoden zynde / sal-
ment door eenen fynen doeck bzinghen / ende
noch eens ander infusie van roosen maecken
dat is als vozen soo veel roosen botten daer
in doen / als dat magh over sopt wesen / en-
de

De alsoo 14. daghen als bozen inde sonne laes-
ten staen desireren ofte distileren / ende t'sal
bonts booz den dauw wegh nemen / op dat
de selve boozts desireert / t'selve wederom
dooz eenen doeck ghevonghen zijnde / magh-
men den derden keer roosen daer in doen / als
bozen indz sonne gheset zijnde.

Men moet noteren / hoe meer datmen de
infusie vande roosen sal herdoen / soo veel te
beter dat de olie zijn sal / om dat sy de offentie
van soo veel te meer roosen / naer haer trecht
daerom mach jeder een soo veelmael doen als
hen goet dunckt.

kracht oli-
en van
roosen

Dese olie is seer vercoelende / principa-
lijck als sy ghemaecht wordt / vande Olie
vande onrijpe Olijven / diemen inde Appote-
kers Oium omfacinum noemt / de selve wort
met soet water ghewasschen / om alle vercoe-
lende olien te maecten / als van roosen violet-
ten lelien ende van witte plompen / ofte ander
die eeren vercoelenden aert hebben / want
dooz het wasschen vande olie wordt sy meer
vercoelende / ende haer soutighepdt benomen
diese somtijds by haer heeft / t'welck op dese
maniere gheschieden sal / men sal nemen een
deel olie twee deelen vers oste ander reghen
water in een wat tebl pot oste pan / daer
inden grondt een gadt met eenen tay in is /
ende daer in ghedaen zijnde / alles wel on-
der een roerende alsoo wat laten staen rusten
tot dat de olie boven het water af-scheyt /
ende den tay uytghetrocken zijnde / soo dat
het water eerst af-loopt / men sal wederom
ander water daer in doen tot dry oste vier
repsen / in advenante datmen de olie meer
vercoelende begheert te hebben / ende dat op
een warm plaetse / op dat haer de olie die-
ter

olie vande
olyven te
wassen

ter eer van het water schepden sal / ende veel te lichter boven komen / alsoo wordt de hitte vande olie van olijven benomen.

t' Selve en moet maer ghedaen worden aen de groen olie van olijven / ende de ghene die vande rijpe olijven ghemaectt wordt die is veel heeter van nature / is gheheel klaerder als vande onrijpe olijven / ende wordt meest ghebruycht om heete olien te maken die van warmer naturen zijn / ende die vande onrijpe olijven ghemaectt wordt is altyt groender van verwe en versietende van aert.

De Olie van Roosen die met ghewassen olie ghemaectt wordt als voren / is ganz vercoelende van naturen / ende heeft een t' samen treckende kracht / zy is sonderlinghe goet tot alle hitte / t' zy upt wat oorspronck dat de selve soude moghen causeren / uptwendigh ghestreken ofte inwendigh in chlisterien ghebruycht / ende zy sterckt oock alle leden die daer mede ghestreken worden / is mede seer pijnstillende in alle inflammatien van wonden gheswellen ofte ulceratien / daer zy alles seer verlostende is.

OLIE van VIOLETTEN.

In't Latijn *Olium Violarum* , die wordt vande blauwe welriekende violetten ende van onrijpe ghewasschen olie van d' Olijven ghemaectt / met infusie als de olie van Roosen / ende zy is wat couder van naturen dan de olie van Roosen / daerom vercoelt zy meer alle hitte / principelijck alle hitte der niereu ende der lendenen / van ghelicken soo versacht zy de groote hitte vande borst / ende is goet tot alle gheswellen die in eenighe senu-achtighe

Het derde Deel vande olien
achtighe ofte ander partijen comen / ende
is mede seer goet in alle wonden om de
inflammation te vercoelen / ende de hitte te
temperen / als men de selve van buypen op
het gebreck bestrijckt / soo versoet sy alle din-
ghen.

OLIE van LELIEN.

In't Latijn Olinum Lilliorum, die wordt
ghemaect als de Olie van roosen / met de
infusie ofte weechinghe / van de Blommen
van witte Lelien / de selve met olie van ol-
ven als vande olie van roosen gheseyt is.

cracht van
de olie
van lelien

Dese Olie gheneest alle apostumen / ende
alle vercoutheydt der hoest ende Nieren / soo
wel inghenomen als van buypen daer op ghes-
strecken / principelijck vooz de ghebrecken der
Lys-moeder / ende oock alle pijn der daer-
men / sy heeft cracht van vertciren / sy vers-
sacht den hoest / sy rijyt alle sweirenissen / sy
dyooght het quaedt zeer des hoest / en sy ver-
mindert alle gheswellen / als men wat Saff-
raen daer in vermenghelt / is mede seer goet
ghestrecken op verbzonghen litten / ende alle
ghebrecken der Senuwen / sy is verwarmen-
de van naturen / ende is seer goet bestrecken in
ende ontrent de vrouwelijckheyt vande vrou-
wen / die inden aer bepdt zijn / sullen groote
verlichtinghe daer dooz verkrighen.

OLIE van CAMAMILLE.

Int latijn *Olium Camamillum*, die wort ghemaect vande sophens ende blommen / vande welriekende Camillen / met de infusie als vande olie van Roosen gheseyt is / dese olie is seer resoluerende ende pijnstillende / ʒʒ is eenighsints versterckende ende goet voor alderley passien der senten / ʒʒ verdyjft winden ende alle pijn der darmen / ende maect den buyck weech / men ghesbuyckte soo wel inwendigh als upwendich

OLIE van LYNSAET.

Int latijn *Olium Liny*, die wortt upt het saet gheslaeghen / als de olie van sloozen oft Raep-saet doet.

Dese Olie is seer versachtende ende vermurwende / soo wel in Salben als andersints daer op ghestreken / ende is seer goet in pap / op alle apostumen ghelept / diese doet doozbeken ende versoeten / alsoo datmen sien magh / waer toe datse voor de peerden verordineert staet in het 1. boeck.

Olie van Hypericon.

Dat is olie van sinte Jans-cruyt / dese wort ghemaect vande blommen ofte vande bovenste malsche sophens / op de selve maniere als vande olie van Roosen gheleert is / dan datmen wat meer wijns moet nemen / om wat te meer te laten versieden.

Dese Olie is heet ende drooghe heeft een sonderlinghe t'saemende cracht / daerom
 gheneestse

Het derde deel vande olien
 Gheueste oock alle wonden / ende is seer
 goet tot alle verwonde senuen / jaet tot allen
 brandt des viers / sy versacht alle pijn der
 heupen / der blaese ende sy drijft oock mede
 het water upt ende heeft noch veel ander
 grootcrachten.

OLIE van BAYEN.

Deze Olie van Laurwerier / die wordt upt
 de groene besien gheperst / die op den Lau-
 werier-boom wassen / en hier vande heete
 gheluckighe Eplanden ghebracht / diemen by
 alle Drogisten en Apotekers te coop vint/
 ende is goeden coop om veertien oft 15. stu-
 vers het pont.

Deze Olie is van warmer naturen /
 sy opent alle verstoppinghe ende versacht
 alle pijn der darmen / verdrijft alle win-
 den ende alle coude pijn des Bupck /
 der Lever der milte vande nieren ende
 Nef-moeder / sy is goet ghestreken op de
 verbronghen Senuwen ende litmaeten /
 sy is wonderlijck goet tot alle koude siekten/
 soo wel van binnen inghenomen als van buy-
 ten daer op ghestreken.

OLIE van TERMENTYN.

Den Olijum Terbentium, wordt ghedi-
 steert met vaten daer toe dienende / van
 Terbentijn en water / t'welck niet noo-
 digh en is / hoor den ghemeen man de
 selve te maeken / om dat de selve goeden
 coop is ende by alle Drogisten ende Apo-
 tekers te coop nu vint / om d'v. stuvers het
 pont.

Deze

Dese Olie is seer verwarmende van naturen / daerom isse seer goet bestreken / op alle litten die verbronghen ofte ver-
kilt zijn / want sy die verwarmt ende
verteert / sy is mede heelsaem in wonden
ghebruyckt / inghenomen sy doet water
lossen dyft het grabeel af / sy is goet vooz
quaede borst / siekten die vanden coude den
oorspronck hebben / is goet in alle Senues
siekten ghebruyckt als vercrampen Se-
nuwen crampe ende lamnighed / ruyssin-
ghe der Ozen ende andersints / den do-
sis is 4. 6. 8. en 10. druppelen met wijn
Brande-wijn ofte ander ghedistileert wa-
ter / naer den heesch vande quael dienen vooz
handen siet.

OLIE VAN PETRI.

In't Latijn Olinm Petri dese Olien /
loopen in Italiën ende in ander Epland-
den upt de steene-rotsen ofte solfer-berghen /
zy zijn divers van couleur / som wit sommi-
ghe geel ende bruyt-roet / men vintse te koop
by alle Droogisten ende Apotekers.

Dese Olien zijn seer verdrooghende ende
verwarmende van naturen / daerom zijn zy
goet bestreken vooz alle ghesoefteerde senuen /
geraechtheit vallende siekten ende alle dray-
inghe des hoofts / ende ander coude siekten. 4

OLIE van GENEVEREN.

In't latijn Olinm Genipery, die woçdt upt de
ghesnoten besien ghetrocken / men canse oock
wel distileren / ghelickmen de olie van An-
nys placht te distileren / maer overmits dat
se

344   het derde deel vande olien
se genoegh te coop gebracht wort / soo mach
men de selve beter coop coopen als in kleyn
quantiteyt te distileren / ende om de mope-
lijckhepdes wille den ghemeen man niet
noodigh te weten en is / dese olie wordt upt
t' hout ghetrocken die seer onlietlick van
reuck is.

De olie die upt de besien ghetrocken is /
zijn seer goet voor al dat de huyt uptwendich
besmet / als verouderde ulceracien Cancker
ende alle ander roben / ende besmettinghe
des huyts / zy is mede seer goet teghen alle
ghebreken der senuen ende ghebrichten / in-
schijlijck tot alle coude ulceracien der bees-
nen / is mede seer goet twee ofte dry dryp-
pels met eenigh ghetdistileert water ofte wit-
ten wijn inghenomen teghen alle sennyn / in
somnia dese olie heeft seer veel en groote
crachten.

OLIE van EUFORBIUM.

Dese Olie wordt aldus ghemaect / neemt
Euforbium sijn ghestooten een loot / olie van
gele Pioletten ende goeden wijn van elck
vijf oncen / laetet soo langhe sieden tot dat
alle den wijn versoden is / daer naer soo
dytse oft vringhtse door eenen sinnen doeck /
ende bewaertse seer wel toeghestopt / dese olie
is seer sonderlinghe tot de vercoude hersen-
nen / ende alle ghebreken der senuen ofte ver-
vronghen litten / van ghelijcken is zy seer son-
derlinghe teghen de pijn des hoofts / Hyme-
crania ende teghens de slaep-sieckte / als men
die maer inde neuse strijckt / zy verweckt
tot niesen op't voor-hoof ghestreken soo ver-
warmt de hersenen / en doetse verdrooghen
de

hoe datmen die maecken sal. 345

De coude bochtighepdt / Item tot alle pijn
der leden lit maeten / der leuer der milte als
die upt coude den oorspronck heeft / soo wel
van buyten op bestreken / als van binnen
inghegeven / Dyp 4. oft 6. druppelen met ee-
nigh blees-nat / ofte ghedistilleert water ofte
honnick-water dat hier toe seer dienstigh is.

OLIE van TICHELEN.

Ofte Olium Philosophorum oft Delateribus,
die wordt upt de oude Tichelen stucken glas-
ende / in olie vand' Olijve gheworpen / dan
wederom in paper ghestooten ende in een
colbe met sout gedistilleert / t'welck alle mans
doen niet en is / daerom sal de selve aen de
Apotekers bevelen / dese olie is weert alhier
te beschrijven om haere crachts wille / want
zy is goet tot den verlopen reuck inden neus
ghesnoven / ende is mede seer goet tot alle
coude siekten / want sy is warm ende door-
bringhende / zy verteert alle tape bochticheyt
der leden / ende verdrijft gheswollentheydt /
is nock seer goet teghen de vallende siekten
teghen de drapingendes hoofts/geraechttheyt
verlies der memorie Crampe pijn des rug-
ghe ende alderley fleursyn / zy is seer goet
teghen de gebreken der milte leuer blaesen en-
de nieren / in alle ulceracien inelaetshepdt
rupdighepdt / ende in alle wonden en boven
al inde verbronghen / ofte verseerde senuen
ofte litmaeten / soo wel inwendigh met 3. 6.
oft 9. druppels uptwendigh op het ghebreck
bestreken zynde.

OLIE van ANNYS.

Int latijn *Olium Annysy*, die wort van het saet met water in een distilleerbat ghemaecht/ ende moet d'olie van het water ghescheyden worden / want het t'samen overcomt / ende is seer moeyelijck om te distileren / Daerom sal ick die dooz by gaen / ende spreken van hare crachten die seer goet zijn.

Dese Olie heeft een sonderlinghe cracht/ teghen de dravinghe des hoofts ende tegen de colijcke / zo wordt seer ghepriesen teghens de vallende siechten / verdrijft alderley winden der maeghe en darmen / als men 3. oft 4. druppels met warmen wijn in neemt.

OLIE van SPYCA.

Int latijn *Olium Spicæ nardinum*, daer datter 2. oft 3. derley diverse ghemaecht worden / ick wil hier maer een de ghereerste beschrijven / de ander sal ick de Apotekers bevelen / om datter veel twijfelachtige dings ghen in komen / dese die wordt aldus ghemaeckt.

Neemt goede Spycanaerde by onsen / wijn ende water van elck by loot / olie van witte Camelinen / ofte by saute van dien olie van Roosen acht ien onsen / siedet al t'saemen in eenen ketel oft pot / in siedende water als vande olie van Roosen gheseyt is / tot dat den wijn ofte water gang versodent is / alsdan soo druchtse door eenen sijnen doeck / en bewaertse in een flesche wel toeghestopt / dese olie verwarmt verteert en versuipilt / alles wat dicke en grof is / ende is

is wat t'saemen treckende van nature / zy
 is seer goet tot alle coude ghebreken der her-
 senen / maeghe milte leber nieren ende blaese
 / zy repnighet het hooft als men inde neuse
 opstapft / zy is goet tot alle ghebreken der
 senuen / soo gheforseert als ghewont ofte ghes-
 steken / want zy is seer subtyl ende doordyn-
 ghende.

OLIE van VOSSEN.

Int latijn *Olium Ulpinum*, die wordt al-
 dus ghemaect / neemt eenen jonghen ende
 wel gheboeden Vos / doodt hem ende doet de
 huyt af / ende de inghewant uyt nemende /
 daer zyn der die maer den strou uyt en nes-
 men / om de vettigheyt vande darmen te
 houden / laet hem in stucken cappen alle
 zyn beenderen / om dat het marck daer uyt
 soude comen / met het sieden in sout water
 oft pekkel / t'selue wat beghinnen te cokken /
 soo doet daer by oude olie van d' Olijven vier
 pont / *Cornus* een onse lieve-Vrouwen
 betstroo *Sabie* en *Oregio* / van elcke een
 half pont / laet alles t'saemen sieden tot dat
 alle het water versoden is / ende het vlesch
 vande beenen schept / dan door eenen doeck
 ghebronghen zijnde / en in een glaesen oft ten-
 nen flesche wel toe-ghestopt zijnde.

Deze Olie is goet teghen alle ghebreken
 vande Senuen / *fleresijn* t'*Syatica* ende
 alle pijn inde leden ende rugghe / is mede
 seer goet tot alle woude ghesteken / ofte door-
 ghehouwen Senuen ende ander ghebreken
 der litmaeten.

OLIE van PIER-WORMEN.

In't Latijn *Olium Lumbrycorum Terrest-
rum*, dat is aert-wormen / diemen in
Dlaenderen teirreken noemt / die wordt aldus
ghemaect.

Neemt aert-wormen / die in goeden
stercken wijn gewasschen zijn een half pont /
neemt Olie van d' Olijven twee pont / wit-
ten wijn vier onsen / kochte tot dat alle den
vocht upt ghewaesemt is / persset dan upt en
berwaertse.

Dese Olie is seer goet ghebruyckt in alle
ghewonde senuen / diese verwarmt ende het
senu water sal stulpen / zy is mede seer goet
in verbronghen senuen ofte litten / ende is
goet in salven ghebruyckt / alsoo datmen hier
naer noch hoozen sal.

OLIE van ALSEM.

In't latijn *Olium Apfintum*, die wordt ghe-
maect met de blommen vande Alsem / ofte
de uysterste sopkens vande scheuten / alles
van een gheclept zijnde met olie van d' Olij-
ven in een flessche ghedaen zijnde / beerthien
daghen iude sonne gheset ende als dan in
siedende water / als vande olie van Roosen
ghesep is / laetet sieden ende vernieuwen.

Dese Olie heeft een sonderlinghe cracht
van verwarmen / zy versterckt alles wat
bereout is ende principael de maeghe / zy
maect eenen lust tot eten / zy opent alle
inwendighe partijen / ende als men de selve
op den navel stryckt / soo doodet zy de wor-
men / sonder eenighe schaede / daerom isse
den

den jonghen ende den ouden mensche veel
 profitelijcker als het warm-cruyt / soo in-
 ghenomen als van buyten daer op ghestres-
 ken / zy versterckt seer de verkilde ofte ghes-
 quetstelitten ende senuen / waer toe dat de
 selve seer goet is.

PEPER.

Peper is een specerie seer wel bekent / die
 crachtigh heet is van naturen-

Den Peper is heet en droogh tot inden 4.
 graet / ende blijft langhe goet in zyn cracht /
 Peper met wijn ghedroncken verdynst de 3.
 ende 4. daeghsche coxsen / die veel Peper
 eet verwarmt / ende verweckt de nature tot
 byslapen / de vrouwen te veel Peper's ghes-
 gheten verdrooght het naturelijck saet / en
 maechtse onbzychtbaer / den Peper in swijse
 ghedaen / doet de maeghe verwarmen / en-
 de by dien te beter teiren / ende versterckt
 de senuen ende alle leden / dient seer wel
 vooz oude lieden die cout zijn van naturen
 ende rochen ende crachten / hy verwarmt de
 bozst ende doet sluyminen lossen.

Fijn ghestooten Peper en Swaebel dat
 is ghestooten solfer / met smic van ghes-
 roocht verkens vleesch alles wel onder een
 gheroert / is een goede rup salve tot alle ro-
 ven / crawagie ofte schozsthept des lichaems.
 Den Spaenschen peper is veel stercker als
 eenighe vande ander.

PETERCELIE van MACEDONIE.

Int latijn Lavetticum, dat wordt inde ho-
 ben ghesaeyt ofte meest vande wortels ghes-
 plant /

plant / ende waft hooghe met croonkens daer
het saet in waft.

Laves-saet is warm ende droogh van na-
turen / t'saet ghestooten ende ghedroncken
met witten wijn ontrent eenen vingherhoet
bol / verdryft alle winden der maeghe en-
de darmen / doet sweeten ende reynicht het
bloedt / doet de vrouwen haer maenstonden
voorts comen / ende is goet voor alle op-
stighen bande lijf-moeder / den wortel ghes-
stooten heeft de selbevrachten als het saet ofte
noch beter / daerom dat hy dickwils aende
Beerden in-ghegeven wordt / alsoo dat int 2.
deel bewesen staet.

QUICKSILVER.

Int latijn Argentum vivum oft Mercurium,
die wordt hier veel upt America oft West-in-
dien ghebracht / die aldaer upt der aerden ghes-
graven wordt.

Veele segghen datse warm van naturen
is / t'welck ick oordeele teenemael contrarie
te wesen / ende datse van couder nature is /
wantse cout is blyck / om dat zijn stoffe is
ten waterachtighe supstantie / inde hollig-
hepdt der aerden besloten / alwaer het door
de coude comt te verdicken en te rommen /
by soo verre nu t'segghen der Philosophen
waerachtigh is / dat alle dinghen zijns bes-
ghinsels behout/ende alsoo het beghinsel van
den Argentum vivum cout zijnde / ergo soo
volght datse cout is / ten anderen zy is seer
swaer en ghewichtigh / t'welcke ghenoegh-
saem bewijst dat het Element des waters
hier in de oberhandt heeft / zy is doots byant
van het vier ende en kander gheensints by
comen/

comen / eendelijck alle zijn accidenten dien
 3p veroorzaeckt zijn cout / is seker bewijs
 zinner coude als daer is / Apoplexia paralitia
 bevinghe drapinghen / doofhepdt swaermoe-
 digheyt bleeck aensicht etc. waer upt dat ick
 beslupt datse cout is / wel is waer aenden
 hol ofte plant vanden voet bestreken zijnde /
 aenfronts de tonghe ende ander deelen des
 mondes sal doen swelllen / waer upt datmen
 doordeelen soude licht en hufich te wesen /
 dat 3p om hooghe naer het hooft clint / en
 gheschiet niet door zijn lichtighepdt / maer
 door een verborghen vyantschap / want het
 is eenen bysonderen vyandt der hersenen / 3p
 en purgeert niet door zijn temperament /
 maer door een verborghen qualiteyt ghelijck
 3p dock de poeken niet en gheneest door zijn
 hitte ofte coude / maer alleendelijck door zijn
 eyghenschap.

Wat nu den Precipraer Sublimaeten Cina-
 brium aengaet / die van Quiesilver ghemaccht
 ende nochtans heet van naturen zijn / dat
 gheschiet by gheval van toedoeninghe / om
 dat 3p tselvighe ghekrighen door brandighe
 en menginghe van heete dinghen / als van
 solfer brandewijn en sterck water etc.

Sijne crachten zijn althijds resolverende /
 ende van een suptile supstantie / het is een
 nen vyandt van lupsen ende alle onghes-
 dierten / om vande crawagie / in eenighe
 salven ofte andersints ghemenght / het heeft
 een sonderlinghe verborghen eyghenschap
 inde cure der poeken / item teghens quatt-
 aerdighe ulceracien roven seeren ende alle
 bitieuse ende harte gheswellen / waer toe
 dat den selve in salven ende andersints in
 het 2. boeck verordineert staet salmen binden.
 Rabarbe

RABARBE.

Int latijn Raberberum, is eenen wortel
geel wat treckende op het root bzuyn / die
hier vande heete landen ghebracht wordt /
ende men vintse hier te lande inde hoven be-
plant / want ick hebber teghenwoozdigh
noch in mijnen hof staen wassen / die seer
wel boozt groepet ende seer vermenichvul-
dicht / maer zy en purgeert niet soo sterck
als die hier vande heete landen ghebracht
wordt / dit crupt dzaeght blaederen by naer
van grootte en fatsoen als de grootte clissen /
dan zy hebben roode strepen ofte rebben /
daerom datse de naem ghekreghen hebben
Roobarbe / t'welck de helft van dit woort
is frans ende d'ander neder-duyts / ende is
soo veel te segghen als rootbaerde / t'welck
he is by de Dzoogisten ende alle Apote-
kers te coop.

Rabarbe is warm inden eersten graet /
ende dzooght inden tweeden / ende is t'sa-
men treckende van naturen / daerom ist goet
om in wonden te ghebruycken / desen woort
tel sijn ghepulveriseert ende met wijn inghe-
nomen / is een seer goede purgatie om de
Colera dat is de gal te purgeren / daerom
wordtse veel vande rijcke lieden inghenomen
en namentlyck in een Desenterium ofse roo-
den loop / om datse naer het purgeren als
tijds een Africktie naer haer laet / den dosis
is in supstantie dat is te verstaen poeder /
ruym een Drachma, ende by Infusie ghe-
weecht ofte ghesoden / dyp ofte vier Drachma
want met het sieden oft weecken / soo ver-
liest alle medecynen een groot deel van haer
cracht /

cracht / daer naer dat alle meesters haer
moeten reguleren.

RUYTA.

Of wijnruyt / die wast ober al inde ho-
ben / ende is by alle man seer wel bekend.

Wijnruyt is warm ende droogh tot inden
derden graet / ruyt tot den boteram ghege-
ten / is goet teghen de Weste / ende is goet
teghen alle senijn / water van wijnruyt ge-
distileert / is goet teghen seer vierighe oo-
ghen / ende allen succien der lever / diese
drooght ende scherpt het ghesichte / men
mach nemen ruyte deesem verkenst liese
ajupn vijghen onghelust calck seepe en
spaensche vliegghen / alles t'samen sijn ghes-
stooten ende vermenghelt / een plaester ghes-
lept / op de pestilentielle cole ofte gheswel /
is een seer seker cozossijf om de senijnighe
dampen upt te trecken / ende sonder twyfel
tot bracht te brenghen.

RADYS.

Den Radys is by alle man seer wel be-
kent / ende wordt inde hoben ghesaeyt.

Radys is warm tot inden 3. graet / ende
drooght tot inden 2. Radys-saet ghestooten
ende met witten wijn ghedroncken / is seer
goet teghen alle senijn ende ander sozghelijcke
siecken / Radys geten is goet vooz de steen
en grabeel dreupelpisse en alle ghebzeken
hande water conduyten / Radys geten /
doet de boesters veel soch hebben / Radys
ghestooten ende met sout ende seepe onder
een vermenghelt / ende den siecken onder
het

het hol ofte plant vanden voert ghelept treckt
seer veel brandt / ofte heete dampen vanden
hoofde ende lichaeme / waer dooz de siecken
moghen verlicht worden.

SOUT.

Int latijn Salis, men seght Sout is beter
dan gout / want men sonder Sout niet en
magh leven / maer wel sonder gout / men
bindet van beelderlep soozten ende wast seet
divers / nochtans op wat wonderlijke ma-
nieren dat den Heere gheschapen heeft ofte
laten wassen / soo ist altyts van souter sma-
ken boven dat nochtans seer divers van sat-
sorn ende verwe is.

Sout is van naturen warm / ende drooght
tot inden 4. graet / Sout ghebraden ofte
ghedrooght ende ghepulseriseert / en inde
voghten gheblasen doet de schellen ende vel-
len afgaen / Sout behout vis ende vleesch
sonder rotten / daerom ist goet met salven
inde wonden ghebruyckt om van het rotten
te behouden / t'is goet ghebrant soutinghe-
nomen teghen de colijcke ende winden der
darmen / t'selve is mede seer goet vooz de
Peerden die buckpijn hebben / sout ghe-
breen ende in ghemeyn olie ghelept is goet
op siffijn ghelept / oft ghestreken doet de
pijn verminderen / ende dient wel om cras-
wagie en ander puchels te doen vergaen /
het sout heeft seer veel crachten / alsoo int
tweede boeck verlaert is.

SENEBLAEDEREN.

Int latijn Folium Sena, zyn ober al inde
winckels

Winkels wel bekent / hoe wel dat zy in dese landen niet veel en wassen die goet zijn / maer de beste worden upt Alexandrien ghesbracht.

Seneblaederen zijn droogh en warm tot inden eersten graet / het poeder vande blaeders ghestooten ende een dzachma / dat is ^{dosis} een vierendeel loots / met bier ofte ander nat inghegheven / is een goede purgatie die de melancolia purgeert / ende het bloedt repnighet / de blaederen worden gheweecht oft ghesoden / t'welck datmen wel een loot oft dyp dzachma moet nemen / om dat dooz het sieden ofte weecken de cracht verblieghet / ofte om dat de supstantie vande blaederen / daer mede niet int lijf ghenomen en wordt / ende dies veel te minder van crachten moet zijn / men neemt een loot Seneblaederen / ende men laetet met bier opsieden een walleken / ende men laet dyp oft ses uren min ofte meer staen weecken / maer men sak van te vozent / een vierendeel pypimen ghestooten zijnde laeten sieden in het bier / ende de Seneblaederen daer in doende / noch een wepnigh sieden laeten en weecken den tijt van ses uren dooz eenen doeck laeten vuzghen / soet vanden supcker ghemaecht / is goet om te purgeren / het bloedt te repnighen supbert de borst / doet supimen lossen / eride opent alle verstoptheden des lichaems.

SELIADONIA.

Oft stinckende Gaywe / die wast aende canten ende in sommighe hoven dooz oncrupt / zy is wel weirt datmen de selve inde hoven saept ofte plant / om haere deuchts wille

wille want zy is goet / het ghestooten cruyt
 ofte het sap in nieuwen ofte oude wonden ghes-
 lept gheneest de selve/ende verdrijft alle ghes-
 wellen als die by forme van eenen pap /
 met vier ghesoden met lijnsaet-meel hout-
 asschen / als eenen dicken pap ghemaect /
 ende op-ghelept diese doet verdwijnen ofte
 door-breken/ de blommen met honinck vrou-
 wen sogh ofte ander lacerende dinghen / die
 zijn scherphedyt tempert / neemt wegh de
 schelle vande ooghen / drooght de sweringhe
 van dien / en is mede goet om te drooghen
 het wit seer vande jonghe kinderen / dat
 cruyt op de vrouwen borsten ghelept doet het
 sogh verdrooghen / t'selbe met de wortel en-
 de cruyt ghestooten / in olie van Camarnille
 gheroost ofte ghestoft / is goet op den buick
 ghelept/ vande ghene die de colijcke ofte ghes-
 breeck vande moeder hebben/ de gheheele plave-
 te ghedrooght tot pulfer gestooten ofte gebrue-
 ven / ende inde wonden ghestroept/ is seer
 goet voer alle oude ulceracien ofte verou-
 derde seeren / wonden ofte sweringhe /
 t'sap met witten wijn ghedroncken verdrijft
 de coxtsen / is goet tot de geelsucht.

SUYKER.

Int Latijn Saccarum, die wordt hiet
 van Canarien ende ander Eplanden ghes-
 bracht / ende is by de lacker lieden seer wel
 bekent.

Suyker is wern en vochtigh / tot in
 den eersten graet / het Suyker voert ende
 laccert wel / Suyker met specerje ghes-
 backen versterckt den mensche / nament-
 lijk de perel Suyker / diemen inde Apo-
 potekerij

potekers te Coop vint / verfraept ende
bercoelt het herte / t'is seer goet inden
laesten noot te ghebruycken / vooz de
crancke menschen Supher Candys is goedt
vooz een heessche kele / naementlijck het
witte dat veel het sinste is / waer toe
het selve vooz de Peerden verordineert staet
machmen als voozen in het tweede deel
binden.

SPAENS GROEN.

In't Latijn Erugo, oft Viridis Eris, dat
wordt hier upt Spagnien ende ander Ep-
landen ghebracht / ende by alle Dzoogisten /
ende Apotekers te coop is.

Spaens groen is heet ende dzoogh /
Corospiuch dienstich om alle ulceratien
ende t'vuele vleesch te doen verteiren /
ende de wonden te supberen / waer toe dat
t'selve tot dzoogh poper verordineert is /
salmen in't tweede Boeck binden.

SPINNECOP.

De weppe ofte Spinnecop / is by alle
man seer wel bekend / sy is dienstich om
het bloedt te stuijen / ende de wonden te
ghenesen / want dat heeft een dzooghende
ende t'saemen treckende cracht / om in alle
wonden te ghebruycken.

SCHVYM van GOVT.

In't Latijn Letregerium Aurum, dat is
het schym dat van het Goudt ascompt /
dat vintmen by alle Dzoogisten ende Apo-
tekers te coop.

Z

Schym

Schym van Gout is cout en droogh /
 repellerende ende eenighsints resolverende /
 seer dienstich om te ghebruycken in
 alle Inflammationen, ende wonden diese doet
 drooghen en verteiren / soo wel in salven
 als in drooghende waeteren ghebruyckt /
 alsoo de selve in het 2. Boeck verordintert
 staet vooz de Peerden.

SERCOCOLA.

Oste vleis lijn / is een gomme die hier
 upt de heete Landen ghebracht wort /
 ende by alle Droogisten ende Appotekers
 te coope is.

Sercocola is heet ende drooghe / sonder
 scherpicheyt oste btynghe / sy is seer
 dienstich om in salve te ghebruycken /
 teghen de roodicheyt der ooghen ende in
 alle wonden der selver / ende is mede
 goet / inde drooghende waeters om de
 wonden te verdrooghen / alsoo de de selve
 in het 2. Boeck vooz de Peerden verordi-
 neert staet / machmen binden als vooz
 ren.

SPIGHELHARS.

In't Latijn Colophonia, dat vintmen
 by de Droogisten ende alle Crupdeniers
 te cooy / men ghebruyckt het selve in sal-
 ve / sommighe die gheben de Peerden in /
 t'welck seer schurpuleus ende pyculens
 is / is seer goet in alderley salve om die
 te verdicken te smiltren / ende is goet om
 wonden te heelen alsoo datmen in tweede
 Deel vinden mach.

Soffraen

SOFFRAEN.

Int latijn Saffraen, is heet ende droogh tot inden 2. graet / dat wordt hier wt de noordersche ende ander landen ghebracht / t welck by den ghemeynen man seer wel bekent is / Soffraen een vierendeel loots / ende een halfloot Poillie / alles sijn ghesooten met twee lepels honnigh / en 16. onsen waer maen-
 ter t'samen ghesoden / ende in d'p reysen in- stonden
 ghenomen / alle daeghe t'savonts als 3p te bedde gaen / dat is een seer seker remedie booz de vrouw-lieden om de maenstonden booz te doen comen die verstaet sijn / ende t'selve seer goet eeten gaeden bronck in ghen aende vrouwen die inden aerbept sijn / want het drijft seer sterck af / soo wel de doode als levende kinderen / ende mach seer seker ghebruyckt worden / Soffraen in spijse ghebruyckt oft met wijn inghenomen / doet sweeten ende verpicht het bloedt / maer te veel ghebruyckt maect pijn int hooft / Soffraen in pap ofte salven ghedaen / doet resorbereren ofte rijpen alle apostumen ende gheswellen / vermindert de pijn het wordt veel vande schilder's ghebruyckt.

Syropen van Violetten hoe datmen die maecken sal en haere crachten.

Nemt vande blauste Violetten ofte violen blommen af-gheplucht zijnde / stamp'te in een mozier ende vringht
 2 2 het

het sap upt / dooz eenen stercken doeck /
 t'ghene noch overich is / stampt noch eens
 met violetten water laetet een tijdt staen /
 perst dit weder upt / doet dit noch eens /
 soo hebt ghy dyp uytperstighen / neemt dan
 witten fijnen broodt-supcker / want hoe wit-
 ter hoe blauwer sprope / stampt ende sift
 den supcker seer fijn / giet by dese fijn ghes-
 stampte supcker het laeste van het uytghe-
 perst sap wat warm zijnde / om den supcker
 daer in te smiltien / ghesmolten zijnde / giet
 het middelste van het uytgheperste sop daer
 in alrijts met eenen reinen lepel wel omroe-
 rende / ende met cleyn vier op dat niet aen-
 en brande / alst wat ghesoden heeft neemt
 den pot vanden viere / ende alst beghint cout
 te worden / salmen het sop vande eerste
 tincture ofte uytgheperste sop ingieten / ende
 laten al roerende cout worden / alsoo hebt
 ghy een blauw sprope / men doetse in pot-
 ten oft flesschen / ende worden bewaert in
 coude plaetsen / als kelders ofte ander men
 graeftse wel in d'aerde / dit is Syropus sim-
 pleckx ofte simpel / men maectter noch an-
 der ghecomponeerde die stercker van crachte
 zijn / de welke om de veelheyt vande vers-
 menghelde simplicien , die daer in comen seer
 inopelijck te maecken zijn / en daerom den
 ghemeynen man niet noodich zijnde / daer-
 om wil ick die d'Appoteker's bevelen.

Dese sprope is laxerende / ende is goet
 vooz de verstoptheyt des buyckx / teghen
 alle hitte der coztsen / der lever ende des
 herten / teghen alle rauwichheyt der kele /
 tegenden dozst / ende allen bzant des lichaems
 waer toe dat de selve vooz de Peerden veroz-
 dincert staet machmen int 2. boeck binden.

Syropo

SYROPE van ROOSEN.

Dese is inde Apotekers / Syropus Infusionis Rosarum ghenaemt / neemt versche roode rose-blaederen 12. onsen doetse in eenen pot / ende ghiet daer in dertich onsen heet roose-water / daer naer soo stoppt den pot wel dichte toe / ende laet alsoo te samen 8. uren lanck staen welcken / dit ghedaen zijnde soo dzucket upt / en doeter wederom versche roosen by / als dan laetet wederom staen welcken als vozen / nu wederom upghedzucket wesende / soo doetet 20. onsen suiker by ofte meer / ende siedet dan voorts te samen tot een srope / dese Syrop is sonderlinghe goet om den dorst te verstaen / om alle hitte ende heete cozsen te vercoelen / ende oock om de maeghe te verstercken / zy wederstaet alle verrottende humeuren / daerom is zy oock seer goet inde peste ghebruyckt / zy wederstaet alle winden / ende is voorts goet tot meer ander ghebrucken / ende vooz de Peerden seer laetacht / daer worden noch 2. a. 3. ander soorten van syropen vande roosen ghemaeckt die ick hier niet by stellen en wille / als vozen gheseyt is.

SYROPUS de FVMVS TERRA.

Dat is van dupbekerbel / neemt sap van dupbekerbel een pont / een half pont sap vande spruyten vande jonghe hoppe / neemt een pont ofte een half pont suiker / ende een half uperken honinck / alles wel soetteliken op ghesoden ende gheclarificeert / als hier naer sal gheleert zijn / ende in potten bewaert / op

een coele plaetse.

Dese sproppe is goet / om alle verstoppin-
ghe der maeghen / der leber te openen / om
oock de selve te verstercken / ende het bloedt
te repnighen / waer door dat alle rupdicheyt
van alle quade seeren / ende dierghelijcke
accidenten wederstant ghedaen worden / daer-
om is zy goet teghens de pocken / teghens
alle oude ulceratien / melaetsheyt ende meer
ander dierghelijcke ghebycken.

SYROPUS AVRANTYS.

Van Arangien neemt sap van soete aranz-
gen / die door eenen doeck ghedrucht / ende
wel ghesuybert is / twee deelen suyker siedet
te samen tot een sproppe / dese sproppe is seer
goet tot alle hitte / die upt colera causeert /
desghelijcke is zy oock goet in alle pestiale
coortsen / en zy verstaet sonderlinghe wel den
doest / de selve mach alsoo van suere Aranz-
gen ghemaect worden / want de selve is veel
crachtigher dan vande Citroenen.

Hoe datmen alle Syropen ofte
Sappen clarificeren oft clær
maecken sal.

Alle Syropen ofte Sappen / worden
clær ghemaect met witte vanden eyle /
dat eerst wel met een mes lepel ofte
ander spaetel / seer wel van een gheclopt is /
ende als u sproppe suyker ofte upt gheperste
sap / begint heet te wesen tot siedens toe /
soo besprynght met een bessemlicu het witte
vanden

banden epe / in u sproppe supcker ofte ander
vocht altyts roerende / ende alst wat gheso-
den heeft / soo set hem alle de duplicheyt aen
den witte banden epe / als matten ofte vzon-
ghelen / dan neemt de panne banden viere /
soo neemt met een vispaen alle de matten af /
ende indien u vocht noch niet claer ghenoech
en is / soo beszynkelt als vozen / tot u dunckt
ghenoech te wesen / hier hebt ghy de maniere
om alle dinghen claer te maeken / als ho-
ninck supcker melck ende alle ander vocht /
die onclaer is.

Suycker te sieden tot Syropen oft Confectien.

Den Suycker wordt aldus bereyt / suycker
neemt soo veel wit supcker / als u klaer te
dunckt van noode te wesen / stooten maeken
in sijn poper / doet daer by een quantiteyt
van soet water / laetet sieden ende clarifi-
ceret met witte vanden epe / als vozen ghe-
sept is / laet noch wat tijts sieden tot dat u
dunckt ghenoech te wesen / laet 2. oft 3. dyp-
pelen op eenen couden steen vallen / en met
den vingher daer op legghende / dattet eenen
draet spint / soo ist ghenoech om in alle spro-
pen oft conserven te ghebzyucken / dat is de
prouwe van alle syropen / oft die ghenoech
ghesoden zijn ofte niet / want als het eenen
draet reekt / soo is het sprop ghenoech gheso-
den / ende als het supcker ofte honinck als
soo gheclaert ende alsoo reekt ghesoden zijnde /
dan machmen de dinghen daer in doen / dies-
men confijten wilt / want den honinck ende
suycker

supcker op dese maniere ghesoden / hebben
de cracht van alle dinghen sonder rotten
te behouden / ick was van intenti / van hier
noch diverse spropen te beschrijven / maer
om dat alle de ghecomposeerde / dat is die
vermijngheit zijn seer moeplijck te maec-
ken vallen / soo wil ick die de Apptekers
bevelen / ende maer de crachten van som-
mighen meest noodigh verhaelen.

SYROPE van HYSOP.

Dese Sprop is seer crachtich / tot alle
ghebreken der hoest / ende der loosen sp
doet allen tapen sijn scheidten / die quae-
lijck opghehoest kan worden.

SYROPUS GLYCYRRYSA.

Dat is van Callissi-hout / dese Sprop
is oock seer goet tot den hoest / ende tot alle
tape spnicheyt der hoest / en teghen alle ghe-
breken der loose / daerom is sy seer goet en-
de lachtable voor alle siecken om te lecken
die alles versoet.

SYRUPUS de CORTICIBVS CITRI.

Dese Sprope van Citroen-schellen ver-
warmt en sterckt het herte / de hersenen /
alle inwendighe partijen ende de levende
gheesten / sy versterckt de swacke maeghe
ende wederstaet alle rottinghe van humeuren
maecht eenen goeden adem / ende beschut
den mensche voor de peste / waer toe datse
seer goet is / aende seer crancke Beerden in-
ghegeven / alsoo int 2. deel bewesen staet.

Syrupus

SYRUPUS ARTIMISIA van Byvoet.

Deſe Syrope iſt ſeer moyelijck om maken ende iſt by alle Apotekers bereet / ʒp iſt ſeer goet tot alle ghebrucken der moeder / ʒp houdt ſe op haer behoorlijcke plaetſe / ʒp verdrijft alle coude winden ende alle pijnē der ſchier / ʒp verſterckt de ſenuen / ʒp opent de ſweetgaten / ʒp macckt goet bloedt / ende ʒp vooz dert der vrouwen maenſieckte / ende heeft ſeer veel groote crachten / alle deſe vooznoemde Syropen worden ghebruycht eenen lepel oft twee / naer de groote ofte cracht des patients / in cleynē kinderen / gheeftmen een weynich of inden pap / met een cleyn lepelken ſeffens.

SAVIE ofte SAILLE.

Saille iſt warm ende droogh tot inden derden graet / Savie ghesoden in cleyn bier / en niet horinck noch eens op-ghevalt / ende het ſchuytm af-gheſomen zijnde daer af ghedroncken / iſt ſeer goet vooz de gheraackthept ende vallende ſieckten / ende vooz de pijnē int hooft die upt coude comt / iſt oock goet ghedroncken vooz een quaede maeghe / Saille in ſorte-melck ghesoden ende mede gegozgelt / iſt ſeer goet vooz den huyghe / ofte om pijnē inde kele te ghenesen / Savie ghedroocht ende op colen ghedaen / de vrouwen die den roock laten inde vrouwelijckhept ontfanghen / iſt goet om te ſtoppen den witten bloet vande vrouwen / de Savie nuchter gheten / iſt goet vooz de bebruchte vrouwen / die ghement zijn mis-val te rijghen / want ʒp behoet doet le-
ven

ben ende sterckt de vrucht / maectt oock de vrouwen vruchtbaer / de blaederen van Savie in loopende water gheweect / ende den mont vande jonghe kinderen / namentlijck de tonghe mede ghebaeght ofte ghewaschen / beneemt de cloven vande borsten / ende belet datter geen meer in en comen / want ick t'selve menichmael ghedaen hebbe / ende altijts met goet voorspoet / de Savie is by alle man ghenoech bekent.

SAVELBOOM ofte SEVENBOOM.

Sabelboom in't latijn Savyna, is een cleyn boomachtich ghewas / ende heeft doncker groene blaederkens / men vintse in sommige hoven beplant.

Sabelboom is warm en droogh tot inden derden graet / dit crupt ghedroocht zijnde ende in wijn ghedaen en ghedroncken / opent de vrouwen stonden het doet seer water lossen jaet tot den bloede toe / ende is goet gedroncken tot de geelsucht / Sabelboom met honinck en azijn onder een ghestooten met sout / ende op quaede sweiringhe ghelept / salse sonder twijfelen doen ghenesen / ende verdrijft alle vratten oft wortten / ende alle plecken des lichaems / den Sabelboom is seer behecement / ende schurpuleus in zijn werckinghe / daerom moet hy niet voorsichticheyt ghebruyckt worden / want datmen te veel aen een bevruchte vrouwe / daer van in gaeve het soude het kint dooden ende af-dryven / jaet selve de Peerden doen sterven / daerom moetmen niet voorsichticheydt ghebruycken / alsoo dat ick dickmaels bevanden hebbe.

SERUSA oft LOOTWIT.

Seruse die wordt hier upt byemde Epian-
den ghebracht / ende by alle Dzoogisten ende
Appotekers te coop.

De Seruse is cout en dzooghe / seer diens-
steliċh om worden te doen dzooghen / soo
wel in salven ghebruycht / als in dzooghende
waters.

SILVERGLIT schuym van SILVER.

Int latijn Litargere Argentum , dat is seer
verdzooghende ende cout van naturen / is
repellerende ende renichsints resolverende /
ende dzooghende alle ulceratien / ende na-
mentliċh der schenen / soo wel in water als
in salven ghebruycht.

TRIAKEL van VENETIEN Andromacho.

Este Triaca magna , dese treffelijcke con-
fectie / die wort van Andromacho eerst gebon-
den / daer naer van Galeno op een veel beter
ordinantie ghebracht / ende op alsulcken ma-
niere verbeteret / datmense wel billich vooz
eenen costelijcken schat behoorde t'houden /
die noch met goudt noch silber te verghelij-
ken en is / maer om de veelderley dinghen
die daer in comen / en namentliċh van het
slanghen-bleesch tyris / waer van dat zijnen
naem heeft ghecreghen Tyriack , ende in dese
landen quaelijck te becomen zijn / soo en
wil ick de selve alhier niet bewijzen / dan al-
leendelijck spreken van zijne groote ende
veel bysonder crachten / namentliċh als men
den

cracht
vanden
miakel

den opzichten onberbalsten ghecrighen mach/
want hy wort soo veel verballt/ dat een recht
Doctoor ofte heel-meester vermyt is den sel-
ben te ordineren / dus om van haere deucht
te spreken / soo is zy ten eersten goet teghen
alle sijn / soo wel van de menschen als
van ander dieren / want men gheeft de selve
in / ende daer op-ghelept / soo wel van beten
oft steken van sijnighe dieren ofte dulle
honden / van ghelijcken heeft sy eene won-
derlijke cracht teghen alle quaede lichten/
teghens de peste ende alle pestilentielle cozt-
sen / teghens alle verouderde pijn des hoofts
teghens de vallende siekten / en dzapinghe
des hoofts ende alle dupsterheyt der ooghen /
Item tot alle ghebreck des ghehoors / ende tot
allen verlozen reuck wortse oock seer ghepze-
sen / ende om int corte daer af te spreken /
soo verbetert sy alle swackheyt / ende ghe-
brieken der sinnen ende der hersenen / daer
en boven soo sterckte oock alle swackheyt/
ende onmachten des herten / zy opent alle
verstoppinghe der leber / der milten / ende
versacht alle haere hardicheyt / zy opent de
borst / is goet teghen het pijpen ofte cozten
adem / zy stillt den hoest / ende versacht alle
rouwicheyt der kele / zy doet de tape slup-
men op hoesten / is seer goet voor een quae-
de maeghe / zy doet de spijs wel verteiren /
verbrijft de woymen winden ende alle pijn
der darmen / zy drijft het water ende der
vrouwwe maen-siekten / desghelijcken oock
de doode kinderen nyt haers moeders lie-
haem / in somma zy is seer goet / tot alle
langhduerighe siekten / als voor verouder-
de coztzen / ende principalijk den vierden-
daeghsche : zy versterckt alle verlamde le-
den

den ende brenghetse tot haer crachten.

Dese Triakel en is de jonghe lieden niet goet principelijck des somers daeghs / ofte alst heet weder is / ende van ghelijcken in heete siekten / want hy seer heet is om al sulcke jonghe en warme lichaemen / ten waere sulckx by noot ofte coude siekten waren / en salmen niet ober een half Drachma ingheben ende aen oude lieden / is het ghemeyn dos is ofte ghewichte / een Drachma min ofte meer naer ghelegentheyt met wijn ofte andere nat / waer toe den selven boozde Deerden verozdineert staet salmen int tweede deel binden.

TRIAKEL van DEATESSERVUM.

Dese Confectie / heeft vande grieken alsoo haeren naem / om datse van vierderley dinghen ghemaect wort / te weten op dese naer volghende maniere.

Neemt Gentian versche bakelaers Mirra ende ronden holle wortel / van elckx twee onsen seer wel drooghe wesende / alles in eenen mortier sijn ghestooten zijnde / door een sijn sift ghejaecht / maer de Mirra behoordemen wel alleen op eenen vyzf-steen seer sijn te vyzven / ofte inden mortier gang sijn tot een ontastbaer poper ghestooten te wesen / want anders en sal zy haer cracht niet moghen ghebruycken / neemt twee pont wel ghesoden ende gheschuyden honinck / roert met dese vozen ghestooten poper / alles onder een ende bewaertse in steenen potten / desen Triakel / mach den ghemeynen man in plaetse van den grooten Triakel ghebruycken / want hy wederstaet alle pestilentielle cozsen /

coztsen / ende alle senijn / zy is goet teghen alle ghebzeken der hersenen en senuen / ende ghebzeken die upt coude den oorspronck hebben / als vallende siechten lamnicheyt ghe raectheyt ofte crampe / zy sterckt de maeghe ende haere teirende cracht / zy opent de leber milte ende nieren / daerom is zy goet tot de geelsucht ende watersucht / zy verdyjst de winden ende alle pijn der darmen.

dosis
triakel
van dea-
tesscrum

Men mach hier van een Drachma ofte on derhalf aen een volwasschen mensch inghe ven / het is een seer goede ende seker remedie / om in alle quaelen / namentlyck als die upt coude humeuren procederen / daer om is zy seer dienstelyck / om aen Heerden Copen Schapen / jae aen Catten en Honden in te gheven / want ick t'selve menich mael bevonden ghelyck als int 2 deel dick maels verordineert staet / om in alle quaelen der Heerden in te gheven.

TUTIA CADMIA GREGORVM.

Dat heet men / niet oogh niet Tutia dat is eenen steen ofte aerde / die hier van grieken lant ghebracht wort / ende is seer verdrooght de van naturen / hy wordt meest ghebruyckt tot de pijn der ooghen / soo wel om droogghende waters als in oogh-salf / maer zy en mach onbereyt niet ghebruyckt worden / ende bereyt zynde heeft een wonderlycke cracht tot alle pijn der ooghen / ende om in wonden te ghebruycken / diese doet droogghen ende seer haest ghenesen.

Teghen

TEGHEN GHIFT-WORTELEN

Int latijn Radicis contraerva, is eenen wortel die seer crachtich is teghen alle senijn / daerom heb ick hem somtijts ghebruyckt in den Triakel van Deatesserum, met den pestwortel Petasices en angelica die alle seer groote cracht hebben / om te openen alle verstoptheden vande inwendighe deelen / desen wortel wordt hier upt de Indische landen ghebracht / maer is seer dier hy gelt 24. guldens het punt / hy heeft een wonderlycke cracht om te doen sweeten en te openen alle conduyten.

TOEBACK.

Siemen int latijn heet Nicotiane, dat is onlanghs in Indien ghevonden gheweest / van Pontius Nicocce die in Indien Gouverneur was t'selbe beproeft / en om zinne deuchts wille Poncianam ende Nicotianam ghenaempt heeft.

Om in sonderheyt te spzeken vande crachten die desen Toeback heeft / alle man soude meynen datmen daer mede den geck hielde / daerom en wil ickse niet al maer eenighe beschrijven / vande ghene die ick dickmaels ghevonden hebbe sy is goet om te ghebruycken in alle oude ende nieuwe wonden / Piftels en sweringhen melachtighe Schurftheyt ende quaede loopende secre / hoe quaet die oock moghen wesen / vooz Crawaghe schizofulen contuspen Apostumen / Iae men mach de pijn van aersmen ende beenen stillen / die van coude winden oft verkultheden voortg comen / met

met den **Coeback** groen ghepluckt zijnde /
ende van een wat ghestooten ofte gheclopt
wesende / ende op de wonden seeren Apo-
stumen **Canker Fistels** ghelept doetses
ghenesen.

VENEGRYCK.

In't **Latijn** **Venum Grecum** ofte **Griecher**
hop / wast by naer ghelijck de **Doghel**.
Dissen heeft brupnachtighe holle steekens /
ende heeft blaederen als **Claver** / die
blommien zijn bleek t'saet is geel / en
wast in cromme hauwen / men saepet inde
hoben ende is by de **Drogisten** ende Apo-
teliers te coop.

Venegrijck is warm en droogh tot in
den derden graet / t'saet ghestooten ende
ghesift de groote van een haese-note /
met hier wijn ofte brandewijn inghenom-
men / verwecht tot smert verdrijft winden
stilt **Supck-pijn** verdrijft alle coude hu-
meuren / het verwarmt de maeghe en dar-
men / ende doet het bloedt repninghen in
vay ghesoden ende op ghelept / doet alle
gheswellen doorzeken ofte verteiren / en-
de is goet in veelderley quaelen / maer
sp moet met voorzichtigheyt ghebruyck
worden het werckt hitsich alsoo in tweede
deel bewesen is.

WAELOWORTEL.

In't **Latijn** **Consolida Major**, heeft lange
rauwe bladers by naer ghelijck de groote
Clissen maer smalder / sp wast op leeghe
Landen ontrent 2. oft 3. voeten hooghe
de

de blommen zijn hol sonnighe root wit oft
peersachtigh van coleur / den wortel is van
bupte swart en van binnen wit/wast veel inde
Polderlanden ofte bemden.

Consolida is warm ende droogh inden 2.
graet / den wortel ghesoden met soet melck en
met wat honinck op gewalt / is seer goet voor
benaude borst / rupmt de slupmen ende is goet
voor het bloet spouwen den wortel gedrooght
ende ghepulseriseert / ende inden pap vande
jonghe kinderen ghedaen / geneest de geschurste
heft als de selve wel ghebandt zijn / desen
Wortel is seer heelsaem in alle wonden / soo
wel het ghedrooght poeder als vers wesende /
daerom heeft hy den naem Consolida t welck
bediet heelsaem.

Vande Graeden hoe datmen die verstaen sal.

Alsoo men seght heet / tot inden eersten 2.
3. ofte 4. graet / dat is te verstaen al
oftmen sepe lauw water den eersten
graet / heet water den 2. graet / noch
heeter den 3. graet / siedende den 4. graet /
soo weder oftmen sepe den inden winter put-
water / is coudt tot inden eersten graedt /
gracht-water is coudt tot inden 2. graedt /
sneeu-water is coudt tot inden 3. graedt /
ende het ys-water is d'aldercoutste / ende
onlijdelijckste inden vierden graedt / alsoo
wordt verstaen de heete ofte coude vande
Crupden en ander dinghen.

VANDE ELEMENTEN.

By de Elementen / verstaen ick de vier alderboudighste supstantien / daer alle natuerlijke dinghen oorspronckelijck ghecomponeert ofte te saemen gheset zijn / als aerde water-lucht ende vier / de aerde is cout en droogh / het water cout en vochtigh / de lucht is warm en vochtigh / het vier is heet en droogh waer upt dat de vier humeuren van alle bloetrijcke creaturen ghecomponeert zijn / als Sanguis het bloedt dat is van naturen warm en vochtigh / ghelijck het Element des lichts / hoe wel de ander dyp / inden Chylum ofte bloedt bestaen en onthouden / het Phlechma is een tape witte en onsmaeckelijke vochtigheyt / ghegenereert upt het coute vanden Chylum, van naturen cout en vochtigh / ghelijck het Element des waters / t welck dient om de colera te temperen / datse niet te seer en verbyant.

De Colera is warm en droogh ghelijck het Element des viers / is geel van couleur van substantie subtyl ende bitter van smaech zj wordt vande galle upt het subtylste vanden Chylum ghetrocken.

De Melancolia / is een vochtigheyt van supstantie grof dick ende swaer / van couleur upt den swarten ende is suer en scherp van naturen cout en drooghe / ghelijck het Element der aerde / ende wordt vande milte ghetrocken / upt de groffste supstantie vanden Chylum, zj dient om de coude ende drooghe partijen te hoeden / als de beenderen etc. Ende is by sommighe swarte galle gheuoemt / als wanneer dat d'een oft d'ander

der

ber bande 4. humeuren de oberhant nemen /
 soo moet het lichaem lijden / ende met alsulcke
 siekten bevangen worden / als van het boven
 domminerende humeur / den schult heeft.

Hoe datmen de Cruyden Blom-
 men Wortelen plucken verga-
 ren droogen ende stooten sal.

Alle Cruyden moeten ghepluckt /
 worden / binnen de dertigh daeghen /
 dat is tusschen half Oost ende half
 September / maer mits sommighe vroe-
 gher sommighe spaeder in heur volcoment-
 heyt zijn / soo ist alderbest wanneer sy
 blopen / ofte als de blaederen hun volle
 groote hebben ende wanneer sy alder sterckste
 van reuck zijn / men moetsen ytter
 Sonnen drooghen ende van het stof bevrij-
 den / sy en blijven maer een jaer in haer
 crachten.

De blommen worden ghepluckt / als sy
 open zijn die moetmen plucken als de botten
 groot beginnen te worden / ende yter Sonnen
 drooghen als de Cruyden / sy en blijven
 ober het jaer niet goet / ten sy de Cam-
 mille blommen / om datse van nature droo-
 ghe zijn.

De wortelen salmen ytter aerden grā-
 ven / inde Latmaent Maerte ofte April /
 waer sy meest van aerdrachtigste dieelen /
 ofte say in hebben / om dat op ander tij-
 den / door het uytshieten van het loof
 de wortelen drooghe stockachtigh ende
 verdooft

verdooft zijn / ende alsoo seer cleyn van crach-
ten souden wesen.

Men salse wel wasschen ende schoon maec-
ken / die te groot zijn in langhe stucken sijnden
eenen vingher dicke / om datse te beter moghen
dooz-drooghen / ende op hanghen aenden
balck ofte anders / om van het stof te be-
vrijden.

De vyzemde wortelen / moetmen soo vers-
sien te crjgen alst mogelijk is / de vermolnde
ende dooz-woznde en moetmen niet gebzup-
ken / daer moet wel op-gheket zijn / want de
bedzieghende Droogisten weten die soo toe te
smeiren / en die quansups wat op te proncken /
waer dooz zy haer siel den meester ende den
siecken bedzieghen.

Alle Wortelen ofte Crupden / diemen tot
poelver stooten wilt / die moeten gans droo-
ghe wesen / om datse van een tot poeder bij-
selen souden / daerom soo moetmen de selve
op eenen helder dach als de sonne droogh
schijnt stooten / ofte anders in eenen lauwen
backoven / eenen tijdt ghelegghen hebben / want
hoe droogh datse gheweest zijn / dooz het
vochtigh weder soo worden zy tap / al laghen
zy in een kist besloten / daerom soo moetmen
die droogh zijnde aenstonts al eerse wederom
tap worden stooten / ende met een sijn sif dooz-
siften / om soo een sijn poeder te maecken /
t'welck als dan veel meer crachts heeft als
het grof poeder doet.

ALCHIMISSTEEN.

Neemt roomschen Coperroot een half
pont / alun een vierendeel / wijnsteen en
witten coperroot / van elck 2. oncen / bo-
luz

lus en Lapus Calminaris van elckr een ounce /
 Spaens groen en seruse van elckr een half ounce /
 alles sijn ghestooten zijnde / doet in eenen pot
 met ontrent een uperken wijn-azijn / kochte
 soo langhe tot dat soo hart in eenen steen ver-
 andert is.

Desen steen salmen sijn stooten / ende on-
 trent een okernote groot in een ghelas wa-
 ter doen / dat water supbert de oude swei-
 ringhen / bijt het overtollighe bleesch wech /
 het gheneest alle schuzft ende alle voortg-loo-
 pende sweiren / t'is goedt vooz Cancker ende
 alle versche oft oude wonden / ende is seer goet
 vooz allen brandt der ooghen / het gheneest de
 tantpyn / stijft het tant-bleesch set de tanden
 vast / ende is seer goet in alle wonden soo wel
 vande Peerden als menschen / want het
 drooght gheneest ende bijt het quaet bleesch
 upt de wonden / soo dat seer seker mach ghe-
 bruyckt worden / ende vooz een seer secreet
 mach ghehouden zyn.

SALVE van EGYPTEN.

Int latijn Unguentum Egiptiacum die wort
 aldus ghemaect / neemt Spaens-groen
 een half ounce / Mlyn een half loot sijn ghe-
 stooten wesende / twee oncen azijn een onse
 honinck siedet te samen / tot de dichte van
 salve / dese salve reynicht gheweldigh alle
 ouden fistelen en oude ulceratien / soo wel van
 de Peerden als menschen / daerom dat se in alle
 wonden seker mach ghebruyckt worden.

ANDER SALF.

Neemt Spaens-groen solfer goutglit ba-
 2 a 3 kelaers

kelaers en kalck / van elckx een half loot
sijn ghestooten wesende / een half pont ho-
binck / een once lijnsaet-olie / laet het t'sa-
men sieden met cleyn bier / doeter by wat
spiegelhars ende was / tot de dichte van salf
dese salve is seer goet / om alle wonden te hee-
len / soo wel oude als nieuwe fistels ende
sweiringhen / soo wel vande Beerden als
menschē.

Een seer goede salf.

Neemt een handtbol stinckende gouwe ofte
Seliadonia / een handtbol muspen oozen ofte
Elatyne ghenaeint in't latijn / groenen Coe-
back ofte drooghen / alles wel ghestooten
ofte van een gheclopt zijnde / in witten wijn
gheweckt 24. uren het sap uptgheperst zyn-
de / neemt van t'selbe sap twee pont / een
half pont olie van d' Olijven in een panne /
laetse te saemen met cleyn bier sieden / de
selve dickwils roerende met een spatel ofte
lepel / tot dat de sappen by naer versoden
zijn / doeter dan by stucken van nieuwa was
spiegelhars / van elckx een vierendeel ofte
wat meer / tot de dichte van salve laetse
smelten althijts roerende / neemt de panne
vanden viere doet daer in leken een viere-
deel venerschen Termentijn / althijts wel
roerende / neemt ghestooten mastijck wie-
roock schupin van goudt Lupas Caliminaris
van elckx een half loot / alles wel onder
een gheroert tot dat cout wordt / anders soo
en soude het sap met het was ende spiegel-
hars niet vermenghelen / de proube van
alle salben / om te weten wanneer datse ghe-
noegh ghesoden oft dick ghenoech zijn /
is

is datmen eenen druppel laet leken op eenen steen / om cout te worden / soo sietmen oft alle salven te dick oft dunne zijn.

Dese Salve is uptnemende goet in alle nieuwe ofte oude wonden / hoe out dat de selve moghen wesen / soo wel vande menschen als den Veerden / ende namentlijck inde verbrantheet der menschen / want ick meyne dat ickse wel duysentmael ghebruyckt hebbe / in alderley ghebreken des huys / namentlijck inde cloven van handen borsten ende fondamenten / ende het ghebreck der spenen / jae in alle Canckerachtighe sweiringen ende veel ander ghebreken.

Te noteren van alle medicamenten die den Leser niet kenbaer en zijn / soo moetmen upt den boeck op een briesken setten ende by de apotekers laten sien soo sullen zy langhen waten moet hebben / want alles by hen-lieden seer wel bekent is.

Ander salf.

Neemt Olie van roosen met onghesouten boter het onderste ofte dicke vande lynsaet olie een weynigh was alles t'saemen laeten smilten / neemt de panne vanden viere soo doet by de doperen van een ofte twee versche zperen / seer wel onder een roerende.

Dese Salf is seer goet teghen de spene ofte gheswollen aers-darm / waer mede dat ick veel menschen vandeese onlijdelijcke pijn verlost ende ghesolpen hebbe / zy is mede goet teghen allen brandt die aen den mont ofte ander cloven soo wel vande vrouwen borsten als ander plaetsen comen.

Ander Salf.

Neemt Iers-roet spiegelhars ende was /
doet daer by wat lijnsaet ofte raey-olie al-
les t'saemen laeten sieden / daer by doende
wat sijn ghesifte hout-assen / tot de dichte
van een plaester ofte salf / dese salf is goet
in alle wonden soo wel vande Beerden als
menschen.

E Y N D E.

A P P R O B A T I E.

Desen Peerdē-meester Boeck
sal moghen door den Druck in't
licht comen, als niet behelende
t'ghene strijt teghen 't Gheloove
ofte goede seden. Aldus ghedaen
in Antwerpen den 15. Juny 1685.

A. H. Censeur der Boecken.

TAFEL

VAN HET EERSTE

BOECK BEHELENDE

DE ANNANTHOMIE

OFTE AFDEELINGHE

DER PEERDEN.

V Ande ghewichten en maeten	1
de partijen der generatie van den hynst	2
vande Lijf-moeder	5
vande generatie der Peerden	6
vande Tandē der Peerden	10
vande Tonghe	11
vande Kele	12
vanden Neus	13
vande Ooghen	15
vande Hersenen	16
vande Ooren	18
vanden Hals	19
vande Borst	21
vande Loofe	22
van t' Herte	24
vande Maeghe	27
vande Darmen	30
vande Lever	33
	vande

T A F E L

vande Miltte	36
vande Nieren en Pifleyder	37
vande Blaefe	38
vande hooft beenderen	42
vande Beenderen des hals	45
vanden Rugghen graet	46
van het Ys-been	59
vande achterfte beenen	50
vande voorfte beenen	54
vande banden en Ligamenten	57
van het vleefch en Musculen	61
vande Huyt	63
vanden horen des voet	67
vanden ommeloop des bloets	71

T A F E L

Van het tweede deel behelfende alle
de fieckten ende remedien
ende eerst.

V ande instrumenten dienende tot t'hantwerek	81
vande ghebreken der Tonghe	90
vande vierigheyt der Ooghen	98
vande fchellen der Ooghen	100
vande ghequeste Ooghen	105
van diversche collen te maecken	106
vande witte striemen te veranderen	111
vanden Clem	113
	van

T A F E L

van het Strangulioen	117
vanden droes des hals ofte maenstranck	131
vanden droes der Neuse	136
vande Buyck-pijn en verstopheyt	142
vande pijn des herten	156
vande verhitheyt en ghesmolten Liese	160
vande vervanghentheyt	166
vande Cortsen der Peerden	176
vande dempigheyt der Peerden	180
vanden verhouderden Hoest	185
poeder Cordiael	189
vande hynstigheyt der Merie Peerden	190
de Merien hynstigh maecken	191
Merien van't Veulen te helpen.	191
vande Peerden die bloet pissen	195
vande Coude pisse der Peerden.	196
vanden buyck-loop te stoppen	199
voor alle der siekten der Peerden	202
vanden worm oft fliersijn	203
vande gheswellen onder aenden Buyck	211
vande sinckinghen oft gheswollen beenen	213
vande ruyte der Peerden	215
vande ghequeste schof	221
vande luyfen der Peerden	226
vande ghescheurde Peerden	227
vande styvicheyt der leden	231
van schieten oft Cappen ghequest	235
vande gheslaghen Peerden	239
Peerde die manck gaen en niet en fiet waer,	242
van Gallen der knien	254
Vande	

T A F E L

vande verouderde spatten der knien	246
de drooghe spatten onder de knien	248
corr-aderen der Peerden	253
teghen beten van dulle honden	263
vande verhitte voeten der Peerden	267
vande Bleynen des voets	268
steken van naeghelen ofte ander inden voet	268
vanden Kancker des voets	273
vanden gheeloven hoorne oft quaertier schieten	275
vande soolen uyt te nemen	277

T A F E L.

Van het derde Boeck is behelsende
alle de medicamenten die in
desen Boeck verordineert
staen ende eerst.

V Ande letter A	285
de medicamenten vande letter B	291
de medicamenten vande letter C	304
de medicamenten vande letter D	312
de medicamenten vande letter E	313
de medicamenten vande letter F	316
de medicamenten vande letter G	317
de medicamenten vande letter H	321
de medicamenten vande letter I	324
de medicamenten vande letter L	327
	de

medicamenten vande letter M	327
medicamenten vande letter N	335
vande Olien te maecken	337
medicamenten vande letter P	349
de medicamenten vande letter Q	350
de medicamenten vande letter R	352
de medicamenten vande letter S	354
Syropen hoe datmen die maecken sal	359
hoe datmen Syropen ofte	
Soppen claer maecken sal	362
Suycker klaer te maecken	363
de medicamenten vande letter T	368
vande graden hoe men die verstaen sal	373
vande Elementen	374
hoe datmen de Cruyden blommen	
wortelen plucken vergaederen drooghen	
en stooten sal	375
vanden Alchimissteen te maecken	376
hoe datmen de salve van Egypten	
maecken sal.	376
ander Salven	

RECHT DICHT

VAN DESE CONST.

Lief-hebbers van dees const
Siet hier eens uyt u Ooghen

Luyster hier wat snel

Ick wil hier jet berooghen,

Hoe dat dees conste doolt

En sonder recht beweghen

Tot nu ghewandelt heeft

En altijs bleef versweghen.

Ick sien daer in als of

De wilde en ander lieden

Die hier met grooten lof

Elck hun gheloof vercierem.

Want jeder Natie soo

Die meynt te sijn de beste

Ende elck door sijn gheloof

Te gaen hemelen voor t'leste.

Soo vinde ick mede alhier

Dees Lief-hebbers hier beneven

Die elck met sijne const

De beste meynt te wesen

Jae hoe slecht van verstant

Men dynckt wijsheyt inden cop

Die met den lichten glans

Meynt te wesen boven op.

Ende dencken met hooghinoet

Dat niemant op dees werelt

Dees Conste metter spoet
Schoonder en heeft bepeirelt.
Want jeder meester stranck
Die blijft by sijn secreten
En nimmermeer en denekt
En niemant te laeten weten
Daerom soo blijft dees const
Noch altijs soo verblint
Die niet en wort beweegt
Tot op den rechten endt.
Nu heb ick hier gheplacht
De const gans te gheweghen
Ende luysteren met een glans
Iae te brenghen op goy wegghen.
Naer mijn slecht verstant
Soo heb ick dit werck begaen
Op dat van een beter hant
Ghebracht wort op de baen
Om dat met sijnen glans
Als de Medecijn der menschen
Gheheel het Nederlandt
Mach doorschynen tot ons wenschen.
Oorlof Lief-hebbers al
Van dese schoone const
Ick bid u aenveert dit werck
Want het wort u ghejont.

FINIS:

PRIVILEGIE.

CAREL by der gratien Godts, Coninck van Castillien, van Leon, van Arragon, &c. heeft toe ghelaten aen Gillis Verbulst, ghesworen Boeck drucker deser Stadt Antwerpen, alleen te moghen drucken desen Boeck ghenoomt den Lust-bof van het cureren der Peerden, beschreven door meester Iacobus de Smet, Peerde-meester binnen Borgerhout, buyten de Stadt Antwerpen, Verbiedende aen alle Boeck druckers ende Boeck-vercoopers, den selven, 't zy in't gheheel oft in deel in neghen toe-komende Iaren naer te drucken, oft elders ghedruckt in dese Landen te brenghen, oft te vercoopen, op de verbeurte van de selve Boecken, en daer en boven te vallen in d'amende begrepen in d'opene Brieven daer van sijnde. Ghegheven in onse Stadt van Brussel den 21. Iuly, 1685.

Onderteckent

LOYENS.

X4725